

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО
МИСТЕЦТВА І АРХІТЕКТУРИ
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГНІЛОСКУРЕНКО МАРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 711.52:94

ДИСЕРТАЦІЯ
**ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ РЕКРЕАЦІЇ В
ІСТОРИЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ МІСТА**

191 – Архітектура та містобудування

19 – Архітектура та будівництво

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 М. В. Гнілоскуренко

Науковий керівник: Скорик Лариса Павлівна, кандидат архітектури, професор

Київ – 2022

АНОТАЦІЯ

Гнілоскуренко Марія Володимирівна. **Принципи формування інтерактивної рекреації в історичному середовищі міста.** – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 «Архітектура та містобудування», 19 «Архітектура та будівництво». – Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, Київ, 2022.

В цьому дослідженні проаналізовано значення, можливості та шляхи використання історичної архітектурно-містобудівної субстанції міста в процесах формування системи інтерактивної рекреації. Нерідко містобудівні інтер'єри вулиць та площ десятиліттями перебувають у стані анабіозу, не відповідають вимогам повноцінної інтерактивної рекреації населення та орієнтовані радше на задоволення транспортних та окремих соціальних потреб, ніж на розвиток взаємин всередині соціуму із багатством історико-культурного надбання.

Нині в центрах багатьох як вітчизняних, так і закордонних історичних міст катастрофічно не вистачає публічних просторів для широкого спектру відпочинкових та комунікативних функцій. Специфічна «кризова ситуація» в структурі більшості історичних міст спонукає науковців до нових досліджень та пошуків ефективних рішень заради перетворення історичного потенціалу середмістя на динамічне, здатне до змін залежно від потреб соціуму та часу середовище. Оптимізація міського простору та трансформація містобудівних інтер'єрів вулиць, площ, парків із інертних публічних просторів на якісні та ефективні складові міської соціокультурної інфраструктури допоможуть розв'язанню цієї проблеми. У дослідженні підкреслено провідну роль історико-культурних ареалів у формуванні системи інтерактивної рекреації в історичному середовищі міста.

Робота складається із вступу та чотирьох розділів, у яких проаналізовані основні принципи та прийоми формування й вдосконалення системи інтерактивної рекреації в контексті міської розпланувальної структури й забудови.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, висвітлено мету й завдання, об'єкт, предмет дослідження, висвітлені методи дослідження, визначено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

Перший розділ **«Стан дослідженості формування інтерактивної рекреації в історичному міському середовищі»** складається з трьох підрозділів, у яких аналізуються основні науково-теоретичні дослідження та ідеї, висвітлені в професійній періодиці, національна та міжнародна нормативно-правова база, наведена методика та основні методи дослідження для визначення стану наукової вивченості проблеми.

Аналіз дослідженості специфіки міських публічних просторів в історично-сформованому середовищі міста дозволив дійти висновку, що питання формування рекреаційних процесів у історичному місті, особливостей життя соціуму, тенденцій організації системи інтерактивної рекреації у вітчизняній практиці та в закордонному досвіді є актуальними і своєчасними насамперед через обмаль глибоких наукових досліджень проблеми використання історико-культурного потенціалу історичних міських ареалів у ролі домінантної компоненти інтерактивної рекреації. В дослідженні висвітлено, що досі не існує комплексного ґрунтового аналізу потреб формування взаємопов'язаної системи містобудівних інтер'єрів як інфраструктури соціокультурних зв'язків у тканині міської забудови незважаючи на значний обсяг інформації про містобудівні утворення і аналіз цих антропогенних феноменів. У більшості наукових праць, що стосуються зазначеної теми вдосконалення міських утворень згідно з перманентно змінними потребами міського соціуму, значна увага приділяється питанням єдності превалюючої функції міських просторів і архітектурної субстанції, яка здебільшого і визначає функцію містобудівних інтер'єрів, і від оптимального рішення якої залежить комфортність життя міського соціуму.

Проведений аналіз основних науково-теоретичних досліджень, матеріалів у професійній періодиці та публіцистиці останніх десятиліть у сфері пошуку оптимальних урбаністичних рішень для створення комфортних умов життєдіяльності міської спільноти в історичному середовищі дозволяє констатувати особливу зацікавленість фахівців у часткових чи значніших реконструктивних перетвореннях його функціонально-планувальної структури й забудови.

Дуже важливим для сталого розвитку міст є збереження та охорона історико-культурних надбань минулого на основі національного та міжнародного нормативно-правового регулювання. У дисертаційному дослідженні розглянуті міжнародні документи: хартії, конвенції, рекомендації, розроблені та схвалені міжнародними організаціями, що займаються охороною містобудівної спадщини історичних міст (UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури, що вносить визначні пам'ятки до списку Світової спадщини), ICOMOS (International Council on Monuments and Sites, Міжнародна рада з питань збереження пам'яток і визначних місць), ICCROM (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property, Міжнародний центр вивчення проблем збереження та реставрації культурних цінностей), IUCN (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, Міжнародний союз із питань охорони природи та природних ресурсів) та ін.) та законодавчі акти, ухвалені в Україні.

У роботі застосовано такі методи дослідження: *компаративний метод* (за яким було визначено такі основні соціокультурні ареали: європейський, вітчизняний, США, Південна Америка, Австралія), *дедуктивний метод* (виокремлено часові межі – кінець XVIII та початок XXI ст. із загального архітектурного процесу), *індуктивний метод* (продемонстрований перехід від знакових об'єктів до узагальненої картини ревалоризації історично складеної субстанції міста), *феноменологічний метод* (на ґрунті аналізу окремих архітектурно-урбаністичних рішень визначена директивна лінія можливостей

створення інтерактивної рекреації в структурі історично складеної забудови міста), *метод емпіричного дослідження* (виявлення ціннісно-сміслових образів міста й відповідних їм моделей поведінки, що мають особливе значення для формування інтерактивної рекреації в континуумі спільнот, різних за своєю символічною та організаційною структурами), *метод експертної оцінки* (встановлена важливість кожного з макрокомпонентів інтерактивного відпочинку, який залежить також від культурного потенціалу міста й умов його доступності), *метод соціологічного дослідження* (відображає чуттєве ставлення мешканців до міського середовища), *метод візуалізації стану середовища* (показує можливість отримати наочну картину стану міського середовища обраних зон і доцільність створення в них елементів системи інтерактивного відпочинку) та ін.

У другому розділі **«Культурний потенціал історичного міста як домінантний фактор креативності міських просторів»** висвітлена провідна роль історико-культурних заповідників у центральних ареалах міст та локальних історико-культурних утворень у периферійному (стосовно центрального ареалу) міському середовищі, а також з'ясовані тенденції послідовного перетворення міських публічних просторів на поліфункційні в процесі історичного розвитку міст.

Розглянуті приклади закордонних історико-архітектурних заповідників: *Афінський Акрополь*, ансамбль головної міської *Площі святого Марка* у Венеції, комплекс *Ічері Шехер* (Старе місто або Внутрішнє місто – історичний центр Баку), заповідна *ліва частина Старого міста Зальцбург* та вітчизняних: *історико-архітектурний заповідник «Софія Київська»*, *Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник*, ансамбль *історичного центру Львова*, *Національний історико-архітектурний заповідник «Кам'янець»*, *історико-культурний заповідник «Старий Луцьк»*, *архітектурно-історичний заповідник «Чернігів стародавній»*, центральний ареал міста Сум, ансамбль *Круглої площі* в Полтаві.

Це дослідження виділяє 3 основні типи *локальних історико-культурних утворень* залежно від наявності (збереженості) кожного із структурних елементів: *ансамблеве ядро* як сукупність будівель, що утворює єдину просторову композицію та найповніше відповідає території об'єкта спадщини типу «ансамбль» (ансамбль *Соборної Площі* в Пізі, заповідник «*Кирилівський монастир*» у Києві, комплекс споруд *Бернардинського монастиря* в Луцьку, ансамбль *Пантелеймонівської церкви* в Сумах); *ансамблеве ядро + зона впливу*, де до зони ансамблевого ядра додаються території, розвиток яких важливий для збереження містобудівної ролі локальних історико-культурних утворень, оптимальних умов сприйняття об'єктів культурної спадщини та забезпечення їх функціональних потреб (*площа П'яцца дель Пополо* (Народна Площа) в Римі, *соборний комплекс Святого Юра* у Львові); *ансамблеве ядро + зона впливу + ландшафт*, де до ансамблевого ядра з його зоною впливу додаються території, що мають цінні історично-сформовані ландшафти (*Празький град* у Чехії, історико-архітектурний заповідник «*Стародавній Київ*», ансамблі *Свято-Успенського Єлецького монастиря* та *Троїцько-Іллінського монастиря* в структурі Національного історико-архітектурного заповідника «*Чернігів стародавній*» у Чернігові, ансамблі *Ужгородського* та *Мукачівського (Паланок)* замків у Закарпатському регіоні України).

У розділі визначено, що історико-культурні заповідники та локальні утворення – це не лише цінна історична структура і забудова, а й центри суспільно-громадського та культурного життя міста, яке зосереджується в міських публічних просторах і спорудах, що ці простори формують. Для аргументованого проектування системи інтерактивної рекреації в історичному середовищі міст необхідний ретроспективний аналіз тенденцій використання публічних міських просторів. Адже історичний контекст як важливий аспект сталого розвитку міста дає змогу для росту соціо-культурних комунікацій міського соціуму, пізнавального та естетичного збагачення образу архітектурної субстанції історичного міста.

У третьому розділі **«Залежність трансформації міських публічних просторів від диференціації транспортних та пішохідних зв'язків»** проаналізовано приклади закордонної та вітчизняної практики формування системи інтерактивної рекреації в історичному середовищі міста.

Проведений аналіз дозволив визначити основоположним фактором задля підвищення інтерактивності публічних міських просторів у центральних частинах історичного міста забезпечення оптимальної пішохідної доступності й раціональне скорочення протяжності транспортних зв'язків. З'ясовано, що в містобудівній практиці зараз найчастіше зустрічаються прийоми відокремлення та вивільнення від транспорту в історичному середовищі міста *частин вулиць, вулиць, площ та пішохідних зон*.

У роботі розглянуто:

Закордонний досвід – 5 прикладів пішохідних частин вулиць, 2 пішохідні вулиці, 3 площі та 18 пішохідних зон.

Вітчизняний досвід – 7 прикладів пішохідних частин вулиць, 4 пішохідні вулиці, 5 площі та 13 пішохідних зон.

Завдяки цінній історико-архітектурній та містобудівній спадщині в середовищі центрів історичних міст стає можливою ревалоризаційна та реконструктивна модернізація задля створення й вдосконалення системи на основі безпосереднього контакту й візуального діалогу людини з усіма складовими історичної архітектурної субстанції, що можливе лише за умови створення пішохідних просторових складників у системі інтерактивної рекреації і сприяє підвищенню культурно-інтелектуального та пізнавально-освітнього рівня міського соціуму й туристичного контингенту.

У четвертому розділі **«Принципи єднання інтерактивності та креативності як основа вдосконалення міжлюдської комунікації та взаємодії з історичним середовищем»** розглядаються можливості спадкоємного розвитку тенденцій поліфункціональності публічних міських просторів у системі інтерактивної рекреації, основні функціонально-просторові методи формування системи інтерактивної рекреації в залежності від

особливостей міської історичної субстанції, принципи та прийоми формування інтерактивної рекреації як креативного інноваційного простору на основі композиційно-естетичної оптимізації середовища історичних міст.

В сучасних умовах розвитку історичних міст особливого значення набуває збереження їх історико-культурної своєрідності та архітектурно-естетичного образу, що підтверджується визнанням на Всесвітній конференції ООН з питань навколишнього середовища (Ріо-де-Жанейро 1992 р.) концепції *«сталого розвитку»* («sustainable development»), що стала домінантною ідеологією цивілізації в ХХІ ст., одним із головних аспектів якої є історична спадщина, яка багато в чому визначає особливості майбутнього історичного міста.

У роботі підкреслено, що комфортність перебування в історичному ядрі значної кількості відвідувачів потребує модернізації публічних міських просторів і оточуючої їх забудови з метою надання їм належної місткості безколізійного (зокрема туристичного) огляду та здійснення громадських комунікацій. Можливість якісного пізнання усіх достоїнств історичної забудови під час формування системи інтерактивної рекреації в міському середовищі повинна забезпечуватися без порушення цілісності й значущості історичної субстанції, наданні особливої виразності та «звучання» історичній забудові як у історичному ареалі міського центру, так і в історичних локальних ансамблях.

Встановлено, що з огляду на культурний потенціал історичного ареалу міста, створення в ньому якісних інтерактивних рекреаційних просторів повинно ґрунтуватись на провідній ролі містобудівних інтер'єрів вулиць, площ та парків, котрі внаслідок належних реконструктивних перетворень отримують повноцінне рекреаційне значення в об'єднаній структурі наявної та нової забудови в центральних частинах міст.

У дослідженні розглянуто такі методи реконструкції та розвитку історичних центральних частин міст із орієнтацією на створення найпривабливіших умов для інтерактивного відпочинку як мешканців так і туристів: *метод критичної реконструкції* (полягає не в буквальному копіюванні історичних споруд, а в їхньому переосмисленому втіленні з урахуванням вимог

сучасного суспільства), *метод активізації містобудівних вузлів* (для рівномірного розподілу функційного навантаження між ділянками в історичному ареалі міста та його периферійними частинами з огляду на зростання атракційності міста та туристичних потоків), *метод просторової детермінації* (полягає у визначенні «червоної», «голубої», «зеленої» ліній регулювання забудови та зон (окремі земельні ділянки, природні межі та інші території), на яких встановлюються планувальні обмеження в історичному середовищі міста), *метод архітектурної інтеграції* (втілення багатовимірного художнього потенціалу історичного середовища, що виявляється в культурному просторі міста архітектурними концепціями, системою історико-культурних комунікацій і т.п.), *метод композиційного взаємозв'язку архітектурного та ландшафтного середовища* (виявлення унікального взаємозв'язку архітектурного та історично сформованого середовища – ландшафту).

Сформульовано, що функціональна оптимізація історичного ядра створює досконаліші умови не тільки для пізнання історичного середовища і відпочинку, а й для творчих проявів, завдяки яким історичне середовище виступає як *креативний інноваційний простір*. У дисертаційному дослідженні визначені основні *принципи: принцип поліфункційності, принцип інтерактивності, принцип креативності, принцип театралізації, принцип сценарності* та виділені основні *прийоми формування інтерактивної рекреації: диференціація транспортних та пішохідних зв'язків, відтворення втраченої забудови, адаптація нижніх поверхів забудови під торгові функції, реінтерпретація фрагментів історичного ядра міста, перетворення стінових елементів фасадів старих споруд у своєрідні екрани, формування ігрового дизайну міського середовища, експозиція цінної історичної забудови засобами продуманого «сценарного» освітлення та озеленення, впровадження практики естетизації «архітектури землі», створення об'єктів «творчої індустрії», вибудовування обсягів і просторів як «мізансцен» вистав, влаштування тимчасових експозицій і виставок просто неба, тощо.*

Зважаючи на зростання роз'єднаності жителів міста і потребу інтенсифікації усталених каналів взаємозв'язку, інформаційними та комунікативними публічними просторами стають саме містобудівні інтер'єри історичних міст, де можливе найкомфортніше спілкування та взаємодії різних соціальних груп в умовах історично сформованого середовища. Адже публічні міські простори є об'єднувальною ланкою міста, забезпечують його цілісність у містобудівному, культурному й соціальному аспектах та мають особливо креативне рекреаційне значення у структурі історично складеної міської забудови. Ця концепція дає можливість занедбаним та закинутим територіям отримати нове призначення та повноцінне функціонування задля потреб міського соціуму.

Ключові слова: інтерактивна та креативна рекреація, пішохідний простір, архітектурне середовище, збереження культурної спадщини, реставрація та ревіталізація, культурний ландшафт, людино-орієнтований дизайн, сценарний підхід, сталий розвиток, спеціальні споруди, архітектурно-планувальна організація, архітектурний образ, символ, зелені міста, екологічність, архітектурне планування.

ABSTRACT

Hniloskurenko Mariia Volodymyrivna. Principles of the formation of interactive recreation in the historical city environment. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The Dissertation on competition of a scientific degree of the Doctor of Philosophy in specialty 191 «Architecture and urban planning», 19 «Architecture and construction». – National Academy of Fine Arts and Architecture, Kyiv, 2022.

This study analyzes the meaning, possibilities and ways of using the historical architectural and urban planning substance of the city in the forming process of the interactive recreation system. Urban interiors of streets and squares often remain in a state of anabiosis for decades, do not meet the requirements of full-fledged interactive recreation of the population and are rather oriented to address the need for transport and individual social needs, than the development of human relationships within a society with a wealth of historical and cultural heritage.

Nowadays, many historical city centres, both domestic and foreign, woefully lack public spaces for a wide range of recreational and communication functions. The specific "crisis situation" in the structure of most historical cities prompts scientists to conduct new research and look for effective solutions in order to transform the historical potential of the city center into a dynamic environment capable of change depending on the needs of society and time. Optimization of urban space, transformation of urban interiors of streets, squares, parks from inert public spaces into high-quality and effective components of urban socio-cultural infrastructure designed to solve the problem. The research emphasizes the leading role of historical and cultural areas in the formation of the interactive recreation system in the historical environment of the city.

The work consists of an introduction and four sections, which analyze the main principles and methods of forming and improving the interactive recreation system in the context of the urban planning structure and development.

In the **introduction**, the choice of the topic is justified, the goal and task, the object, subject and methods of the research are highlighted, the scientific novelty and practical significance of the obtained results are defined.

The first section «**The state of research on the formation of interactive recreation in the historical urban environment**» consists of three subsections, which analyze the main scientific and theoretical research and ideas highlighted in professional periodical, the national and international regulatory legal framework, presents the main research methods for determination of the state of scientific study of the problem.

The analysis of the study of urban public spaces specifics in the historically formed city environment allowed us to reach the conclusion that the issues of the formation of recreational processes in the historical city, the peculiarities of society life, the tendencies of the organization of the interactive recreation system in domestic practice and foreign experience are relevant and opportune primarily due to the lack of in-depth scientific studies of the problem of using the historical and cultural potential of historical urban areas as a dominant component of interactive recreation. The study highlights that there is still no comprehensive thorough study of the needs for the formation of an interconnected urban planning interiors system as an infrastructure of socio-cultural connections of the urban development, despite the considerable amount of information about urban planning formations and the analysis of these anthropogenic phenomena.

In the majority of scientific works relating to the mentioned topic of urban formations improvement according to the permanently changing needs of urban society, considerable attention is paid to the issues of unity of the prevailing function of urban spaces and architectural substance, which usually determines the function of urban planning interiors and on the optimal solution of which the life comfort of the urban society depends.

The conducted analysis of the main scientific and theoretical studies, materials in professional periodicals and publicism over the last decades in the field of finding optimal urban solutions for achieving comfortable living conditions of the urban

community in the historical environment allows us to state the special interest of specialists in partial or more significant reconstructive transformations of its functional and planning structure and development.

The preservation and protection of the historical and cultural heritage of the past on the basis of national and international legal regulations is very important for the sustainable development of cities. The dissertation research examines international documents: charters, conventions, recommendations developed and approved by international organizations engaged in the protection of the urban heritage of historical cities UNESCO (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization which adds landmarks to the World Heritage list), ICOMOS (International Council on Monuments and Sites), ICCROM (International Center for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property), UICN (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources etc.) and legislative acts adopted in Ukraine.

The work applies the following research methods: *the comparative method* (by which these main sociocultural areas were determined: European, domestic, the USA, South America, Australia), *the deductive method* (the time limits - the end of the 20th and the beginning of the 21st centuries were distinguished from the general architectural process), *the inductive method* (the transition from iconic objects to a generalized picture of the revalorization of the historically composed city substance was demonstrated), *the phenomenological method* (due to which, on the basis of the analysis of individual architectural and urban solutions, a directive line of possibilities for creating interactive recreation in the structure of historically composed urban development was determined), *the method of empirical research* (identification of valuable and meaningful images of the city and their corresponding behavior models, which are of a particular importance for the formation of interactive recreation in the continuum of communities with different symbolic and organizational structures), *the method of expert evaluation* (the importance of each of the macro components of interactive recreation was established, which also depend on the cultural potential of the city and the conditions of its accessibility), *the method of sociological research*

(reflects the sensuous attitude of residents to the urban environment), *the method of visualization of the environment state* (shows the possibility of obtaining a visual picture of the urban environment state of selected zones and the expediency of creating the interactive recreation system elements in them) etc.

In the second section «**The cultural potential of the historical city as a dominant factor creativity in urban spaces**» the leading role of historical and cultural reserves in the central areas of cities and local historical and cultural formations in the peripheral (relating to the central area) urban environment is highlighted, as well as tendencies of successive transformation of the urban public spaces into multifunctional ones in the process of historical development of the cities.

Such examples of foreign historical and architectural reserves were considered: *the Acropolis of Athens*, the ensemble of the main *St. Mark's Square in Venice*, *the Icheri Sheher complex* (the Old City or Inner City - the historical center of Baku), the preserved left part of *the Old City of Salzburg* and as of domestic ones: the historical and architectural reserve "*Sophia of Kyiv*", *the National Kyiv-Pechersk Historical and Cultural Reserve*, ensemble of *the historical center of Lviv*, *Kamianets National Historical and Architectural Reserve*, *Historical and Cultural Reserve "Old Lutsk"*, *Architectural and Historical Reserve "Ancient Chernihiv"*, the central area of *the city Sumy*, ensemble of *the Round Square in Poltava*.

On the basis of this study, 3 main types of *local historical and cultural formations* were distinguished, depending on the availability (preservation) of each of the structural elements: *the ensemble core* as a set of buildings that form a single spatial composition and which most fully corresponds to the territory of the heritage object of the "ensemble" type (the ensemble of *the Cathedral Square* in Pisa, the reserve "*Cyryl's Monastery*" in Kyiv, the complex of buildings of *the Bernardine Monastery* in Lutsk, the ensemble of *the Panteleimon Church* in Sumy); *ensemble core + zone of influence*, where to the ensemble core zone are added the territories, the development of which is important for preserving the urban planning role of local historical and cultural formations and optimal conditions for the perception of cultural heritage objects and ensuring their functional needs (*Piazza del Popolo square* (People's Square) in Rome,

the *cathedral complex of St. George* in Lviv); *ensemble core + zone of influence + landscape*, where to the ensemble core with its zone of influence the territories which have valuable historically formed landscapes are added (*Prague Castle* in the Czech Republic, historical and architectural reserve "*Ancient Kyiv*", ensembles of *the Holy Assumption Yeletsky Monastery* and *Trinity-Illyinsky Monastery* in the structure of the National Historical and Architectural Reserve "*Ancient Chernihiv*" in Chernihiv, *the ensembles of Uzhhorod* and *Mukachevo (Palanok) castles* in Transcarpathian region of Ukraine).

The section determines that historical and cultural reserves and local formations are not only valuable historical structure and buildings, but also the centers of social and public and cultural life of the city, which focuses in urban public spaces and buildings which these spaces are forming. For the argumentative projection of the interactive recreation system in the historical environment of the cities, a retrospective analysis of tendencies in the use of public urban spaces is required. After all, the historical context, as an important aspect of sustainable city development, provides broad opportunities for the growth of social and cultural communication of urban society, cognitive and aesthetic enrichment of the image of the architectural substance of the historical city.

The third chapter «**The dependence of the transformation of urban public spaces on the differentiation of transport and pedestrian connections**» analyzes the examples of foreign and domestic practice of forming of an interactive recreation system in the historical city environment.

The conducted analysis made it possible to determine the provision of optimal pedestrian accessibility and the rational reduction of the length of transport connections as a fundamental factor for increasing the interactivity of public urban spaces in the central parts of the historical city. It was found that in the urban planning experience today, the techniques of separation and liberation from traffic of the *streets parts, streets, squares* and *pedestrianized areas*.

The work considers:

Foreign experience – 5 examples of pedestrian streets parts, 2 pedestrian streets, 3 squares and 18 pedestrianized areas.

Domestic experience – 7 examples of pedestrian streets parts, 4 pedestrian streets,

5 squares and 13 pedestrianized areas.

Due to the valuable historical, architectural and urban planning heritage in the center of historical cities, the revalorization and reconstructive modernization of their environment becomes possible for the creation and improvement of the system based on direct contact and visual dialogue of a person with all the components of historical and architectural substance, which is possible only in conditions of creating pedestrian spatial components in the interactive recreation system and contributes to raising the cultural and intellectual, cognitive and educational level of the city society and the tourist contingent.

The fourth chapter «**Principles of combining of interactivity and creativity as the basis of improving interpersonal communication and interaction with the historical environment**» considers the possibilities of successive development of tendencies in the polyfunctionality of public urban spaces in the interactive recreation system, the fundamental functional and spatial methodological tendencies of the formation of the interactive recreation system depending on the features of the urban historical substance, the principles and methods of forming of the interactive recreation as a creative and innovative space based on the compositional and aesthetic optimization of the historical cities environment.

In the modern conditions of the historical urban development, the preservation of their historical and cultural originality, architectural and aesthetic image is of particular importance, which is confirmed by the recognition of the concept of "*sustainable development*" at the UN World Conference on environmental issues (Rio de Janeiro, 1992), which became the dominant ideology of civilization in the 21st century, one of the main aspects of which is the historical heritage, which largely determines the features of the future historical city.

The work emphasizes that the comfort of a significant number of visitors staying in a historical core requires the modernization of public urban spaces and the surrounding buildings in order to ensure their adequate capacity for collision-free (including tourist) viewing and the implementation of public communications. The possibility of qualitative cognition of all the merits of the historical buildings during the formation of the interactive recreation system in the urban environment should be provided without violating the integrity and value of the historical substance, giving a special expressiveness and colouring to the historical buildings both in the historical area of the city center and in the historical local ensembles.

It was established that taking into account the cultural potential of the historical area of the city, the creation of high-quality interactive recreational spaces in it should be based on the leading role of urban interiors of the streets, squares and parks, which, as a result of appropriate reconstructive transformations, receive a full-fledged recreational value in the combined structure of the existing and of new buildings in the central parts of cities.

The study considers the following methodical tendencies in the reconstruction and development of historical central parts of cities with an orientation towards creating the most favourable conditions for interactive recreation for both the residents and tourists: *the tendency of critical reconstruction* (consists not in literally copying historical buildings, but in their reinterpreted embodiment taking into account the requirements of modern society), *the tendency of activating urban planning nodes* (for an even distribution of the functional load between areas in the historical area of the city and its peripheral parts due to the growth of the attraction of the city and tourist flows), *the tendency of spatial determination* (consists in the definition of "red", "blue" and "green" lines of the regulation of buildings and zones (separate plots of land, natural boundaries and other territories in which planning restrictions are established in the historical city environment), *the tendency of architectural integration* (the embodiment of the multidimensional artistic potential of the historical environment, which emerges in the cultural space of the city with architectural concepts, a system of historical and cultural communications, etc.), *the tendency of the compositional*

interconnection of the architectural and landscape environment (discovering the unique interconnection of the architectural and historically formed environment - the landscape).

It is formulated that the functional optimization of the historical core creates more perfect conditions not only for the cognition of the historical environment and for recreation, but also for creative manifestations, due to which the historical environment performs as a *creative and innovative space*. The main *principles* determined in the dissertation: *the principle of multi-functionality, the principle of interactivity, the principle of creativity, the principle of theatricalization and the principle of scripting*, the main *methods* of forming of the interactive recreation highlighted: *the differentiation of transport and pedestrian connections, the reproduction of lost buildings, the adaptation of the lower floors of historically constructed and new buildings for the commercial functions, the reinterpretation of fragments of the historical city core, the transformation of blind ends of old buildings into peculiar screens, the formation of game design of the urban environment, the exposure of valuable historical buildings by means of thoughtful "scenario" lighting and landscaping, the implementation of the practice of aestheticizing the "architecture of the earth", the making of objects of the "creative industry", the construction of extenses and spaces as a "mise-en-scene" of performances, the arrangement of temporary expositions and exhibitions in the open air, etc.*

In the conditions of growing disunity of the city's residents and the need to intensify the established channels of communication, the urban interiors of historical cities become informational and communicative public spaces, where the most comfortable communication and interaction of different social groups are possible in the conditions of a historically formed environment. After all, public urban spaces serve as a unifying link of the city, provide its integrity in urban planning, cultural and social aspects and are of a particularly creative recreational importance in the structure of the historically composed urban development. This concept also provides an opportunity for neglected and abandoned territories to get a new purpose and full-fledged functioning for the needs of urban society.

The keywords: interactive and creative recreation, pedestrian space, architectural environment, preservation of cultural heritage, restoration and revitalization, cultural landscape, human-oriented design, scenario approach, sustainable development, special buildings, architectural and planning organization, architectural image, symbol, green cities, environmental friendliness, architectural planning.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації**

1. Гнілоскуренко М. Ілюзія як метод візуалізації публічного простору. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник*. 2019. № 54. С. 33–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2019_54_5.

2. Гнілоскуренко М. Інтерактивна рекреація в історичному середовищі міста. *Українська академія мистецтва*. 2019. № 28. С. 5–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uam_2019_28_3.

3. Гнілоскуренко М. Середовище історичних ареалів міст як основа формування інтерактивної рекреації. *Український журнал будівництва та архітектури*. 2021. № 1. С. 36–44. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/xmlui/handle/123456789/6434>.

4. Hniloskurenko M., Skoryk L. The leading importance of architectural conservation areas for the establishment of a modern system of interactive recreation in historical cities. *Linguistics and Culture Review*. 2021. 5(S4). P. 1312–1324. URL: <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS4.1783>.

Особистий внесок здобувача: визначення ролі і особливостей культурного потенціалу історико-архітектурних заповідників у формуванні сучасної системи інтерактивної рекреації в історичних містах.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

5. Гнілоскуренко М. Інтерактивна рекреація в історичному архітектурному середовищі міста як платформа для демонстрації та вивчення українського мистецтва. Міжнародна наукова конференція «Шості читання пам'яті академіка Платона Білецького», 24 листопада 2018 р. : зб. тез доп. Київ, 2018. С. 74.

6. Гнілоскуренко М. Публічний простір в середовищі міста. Всеукраїнська науково-практична конференція «Педагогічна спадщина: персоналії в історії освіти НАОМА, здобутки, інновації в контексті європейської інтеграції України», 11-12 березня 2019 р. : зб. тез доп. Київ, 2019. С. 89-93.

7. Гнілоскуренко М. Інтерактивна рекреація в історичному середовищі міста як засіб уникнення кризових моментів у новітній архітектурі та містобудуванні. Міжнародна науково-практична конференція «Мистецтво на зламі: кризові моменти поступу» в межах всеукраїнської творчо-наукової акції «Мистецтво молодих 2019», 19 квітня 2019 р. : зб. тез доп. Київ, 2019. С. 16-17.

8. Гнілоскуренко М. Екологічний аспект у формуванні інтерактивної рекреації в середовищі історично сформованих міст. X міжнародна науково-практична конференція «Архітектура та екологія», 12-14 листопада 2019 р. : зб. тез доп. Київ, 2019. С. 40-42. URL: http://iap.nau.edu.ua/images/05_02_20/2019.pdf.

9. Гнілоскуренко М. Роль історичних ареалів міст у створенні інтерактивних рекреаційних зон. XI міжнародна науково-практична конференція «Архітектура та екологія», 16-18 листопада 2020 р. : зб. тез доп. Київ, 2020. С. 48-49.

10. Гнілоскуренко М. Формування інтерактивної рекреації в міській історичній субстанції. I Міжнародна науково-практична конференція «Інновації в архітектурі та дизайні», 25-26 травня 2022 р. : зб. тез доп. Київ, 2022. С. 19-20.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

11. Гнілоскуренко М. Історико-культурний потенціал як передумова інтерактивної рекреації в історичному ядрі міста. *ВОСТОЧНО ЕВРОПЕЙСКИЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ (East European Scientific Journal)*. 2020. № 53. С. 4–9. URL: https://eesa-journal.com/wp-content/uploads/EESA_153_jan_2020_part_4-3.pdf.

12. Гнілоскуренко М. Формування інтерактивної рекреації в історичному архітектурному середовищі. Матеріали IV науково-практичної конференції «Теорія і практика формування і розвитку архітектурного середовища», 17 квітня 2019 р. URL: http://www.knuba.edu.ua/?page_id=52439.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	25
ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ	26
ВСТУП	29
РОЗДІЛ 1. СТАН ДОСЛІДЖЕНОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ РЕКРЕАЦІЇ В ІСТОРИЧНОМУ МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ	
1.1. Аналіз основних науково-теоретичних досліджень та ідей, висвітлених у професійній періодиці	41
1.2. Нормативно-правове регулювання охорони історичної спадщини як провідний фактор розвитку інтерактивної рекреації	65
1.3. Методика та основні методи дослідження	74
Висновки до розділу 1	83
РОЗДІЛ 2. КУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІСТОРИЧНОГО МІСТА ЯК ДОМІНАНТНИЙ ФАКТОР КРЕАТИВНОСТІ МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ	
2.1. Провідна роль історико-культурних заповідників у розвитку рекреаційних креативних практик	86
2.2. Історична послідовність трансформації міських публічних просторів на поліфункційні	121
2.3. Локальні історико-культурні утворення у системі інтерактивної рекреації	146
Висновки до розділу 2	188
РОЗДІЛ 3. ЗАЛЕЖНІСТЬ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІСЬКИХ ПУБЛІЧНИХ ПРОСТОРІВ ВІД ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ТРАНСПОРТНИХ ТА ПІШОХІДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ	
3.1. Аналіз закордонного досвіду диференціації транспортного та пішохідного руху для організації інтерактивної рекреації	191
3.2. Вітчизняні тенденції організації інтерактивних публічних просторів у міському середовищі	247
3.3. Основні напрямки взаємодії історичної архітектурно-містобудівної субстанції та соціуму у формуванні інтерактивної рекреації	338

Висновки до розділу 3	357
РОЗДІЛ 4. ПРИНЦИПИ ЄДНАННЯ ІНТЕРАКТИВНОСТІ ТА КРЕАТИВНОСТІ ЯК ОСНОВА ВДОСКОНАЛЕННЯ МІЖЛЮДСЬКОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ВЗАЄМОДІЇ З ІСТОРИЧНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ	
4.1. Типи спадкоємної поліфункціональної інтерактивності міських рекреаційних просторів	359
4.2. Функціонально-просторові методи формування системи інтерактивної рекреації в середовищі міської історичної субстанції	376
4.3. Принципи та прийоми формування інтерактивної рекреації у інноваційній практиці композиційно-естетичної оптимізації міського середовища	388
Висновки до розділу 4	425
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	428
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	433
ДОДАТОК А. Список публікацій здобувача за темою дисертації	458
ДОДАТОК Б. Акти впровадження	461
ДОДАТОК В. Додаткові матеріали, які засвідчують апробацію положень дисертації	462
ДОДАТОК Г. Джерела ілюстрацій	464

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

UN	United Nations, ООН Організація Об'єднаних Націй
UNEP	United Nations Environment Programme програма ООН з навколишнього середовища
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури, що вносить визначні пам'ятки до списку Світової спадщини
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites, Міжнародна рада з питань збереження пам'яток і визначних місць
ICOM	International Council of Museums, Міжнародна рада музеїв
ICCROM	International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property, Міжнародний центр вивчення проблем збереження та реставрації культурних цінностей
IUCN	International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, Міжнародний союз із питань охорони природи та природних ресурсів
УТОПІК	Українське товариство охорони пам'яток історії та культури
НАН	Центр пам'яткознавства Національної академії наук України
НАМУ	Інститут культурології Національної академії мистецтв України
НДІ	Науково-дослідний інститут пам'яткоохоронних досліджень

ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ

Історичне місто – місто, яке зберегло свій історичний ареал з об'єктами культурної спадщини. Термін «історичне місто» тісно пов'язаний із охороною історико-культурної спадщини міст, у яких впродовж віків збереглися традиційна планувальна структура та історико-архітектурне середовище, що уособлює цінності, притаманні певним культурам та цивілізаціям [1].

Історичний ареал – визначається як частина населеного пункту, в якій збереглися об'єкти культурної спадщини на історичному розплануванні і в тканині забудови, що віддзеркалює різні періоди розвитку поселень [2]. Історичний ареал міста традиційно формувався як структура для інтерактивного спілкування мешканців та гостей міста, де одночасно можна спілкуватися, підвищувати ділову активність, відпочивати і занурюватися в пізнання історії та культури.

Містобудівні інтер'єри історичних міст – планувальна структура історичного міста каркас якої – це система міських публічних просторів (вулиці, площі, парки) в єдності з архітектурною субстанцією для комфортного життя населення (праці, житла та відпочинку) в міському середовищі.

Історико-культурний (історико-архітектурний) заповідник – створюється для цілісного збереження містобудівних й архітектурних комплексів та окремих пам'яток; є частиною території міста, на яку поширюється особливий режим охорони об'єктів культурної спадщини і статус землі історико-культурного призначення [73]. Чільне місце у переліку історико-культурних заповідників займають історико-архітектурні. Історико-культурні заповідники – це не лише цілісна історична забудова, а й центри тяжіння соціо-культурного життя міста, яке зосереджується в міських публічних просторах і у спорудах, що ці простори формують.

Локальні історико-культурні утворення – це переважно об'єкти культурної спадщини: ансамблі, визначні місця та комплекси, які відрізняються своїм відособленим положенням щодо історичного ядра міста та мають визначені середовищні й структурно-композиційні особливості. Потреба у

виокремленні та вивченні архітектурно-містобудівної ролі локальних історико-культурних утворень у серединній і периферійній щодо історичного ядра зонах міста обумовлена парадигмою спадкоємного розвитку та визначенням міських територій, розвиток яких невіддільний від охорони та збереження історико-культурної спадщини.

Публічний простір – це відкрита та доступна складова містобудівного простору в межах історичного міста, комфортне середовище із продуманою планувально-функціональною структурою, інтегровану із історичною, архітектурно-містобудівною субстанцією. Історичні вулиці, площі, парки як головні публічні простори міської структури та їх об'єднання у обширні зони інтерактивної рекреації, де історико-архітектурна й містобудівна субстанція сама стає багатогранною високоестетичною експозицією.

Інтерактивна рекреація – це система заходів, пов'язана з використанням вільного часу людей для їх оздоровчої, культурно-ознайомчої і спортивної діяльності на спеціалізованих територіях, які розміщені поза їх постійним помешканням. Рекреаційний простір міста розглядається як частина соціального простору в процесі формування їх комплексної креативізації з урахуванням ресурсної бази, в якій провідне місце займають історико-культурні ресурси, а значить від комунікативності і особистісного сприйняття історико-культурних здобутків архітектурно-містобудівної субстанції міського середовища, які, як правило, сконцентровані у культурно-архітектурних заповідниках в історичних ареалах міст.

Креативний міський простір – простір, де мешканці та гості міста можуть проявляти свою індивідуальність. Оптимальне середовище для самореалізації і формування оригінального соціокультурного і економічного міського контексту. У всі часи значні досягнення думки і духа здійснювались у містах, креативність яких пов'язана з інсталяцією у їх середовище багатогранної системи пізнання, як інтелектуального так і трансцендентного.

Історично підтверджена взаємопов'язаність інтерактивності й креативності міських просторів у процесі розвитку від традиційного розуміння

рекреаційної діяльності головно як відпочинку з метою відновлення фізичних сил людини, вступило в сучасну епоху розуміння інтерактивної рекреації як отримання нових вражень від креативних просторів для пізнавальних форм діяльності.

Ревалоризація – реставраційне відновлення забудови з використанням навіть найменших автентичних фрагментів давніх споруд із метою повернення (вдосконалення) історичної цінності занедбаним фрагментам середовища.

Ревіталізація – повернення до життя наявних фрагментів міського простору, які з часом втратили своє урбаністичне призначення, функційну насиченість і практично «випали» з функціональної палітри історичного ядра міста, відновлення їхньої колишньої атракційності й одночасне збереження історичної автентичності вцілілої субстанції.

Реставрація – збереження та відновлення повністю або частково втраченого історичного середовища шляхом видалення нашарувань часу і відтворення втрачених елементів.

Сталий розвиток («sustainable development») – домінантна ідеологія цивілізації XXI ст., що передбачає стабільне функціонування міста в усіх сферах із задоволенням матеріальних та духовних потреб населення, забезпеченням оптимального використання наявних ресурсів та потенціалу, створення сприятливих умов для існування людей у місті зі збереженням (відновленням) його історичного середовища і формуванням інтерактивної рекреації. Це система обґрунтування та ухвалення рішень щодо місцевого розвитку, аналізу існуючого стану міських територій та визначення напрямків їх перспективного функціонування, визначення тенденцій та закономірностей розвитку, формування на цій основі сценаріїв, узгоджених дій та урбаністичних планів, розробку та реалізацію різних за тривалістю заходів, програм та проєктів із акцентацією на потреби та інтереси людей у перманентній зміні реальності [49].

ВСТУП

Актуальність теми. Місто як особливий соціальний феномен є об'єктом дослідження філософів, істориків, урбаністів, соціологів, тож дедалі очевиднішою стає потреба нового бачення й осмислення міського організму як в історичному контексті, так і в передбаченні можливостей його оптимального розвитку.

Одним із значущих періодів розвитку міст на Європейському континенті вважається культура *античності* (VIII ст. до н. е. – V ст. н. е.), а саме Стародавньої Греції та Риму. У Греції міста мали нерегулярне планування та склалися із двох частин: *акрополя* на центральному пагорбі з головним храмом та чисельними культовими спорудами, присвяченими грецьким богам, та *нижнього міста*, центром якого була *агора* (ринкова площа), що використовувалася для торгівлі та зібрань із соціальних, господарських та політичних питань. Здебільшого храми продовжували відігравати провідну роль, зазвичай входячи в простір агори, а на їхніх стилобатах розташовувалися глядачі, спостерігаючи урочисті процесії чи виступи ораторів. Вторгнення персів у VI-V ст. до н. е. позначилося руйнуванням багатьох грецьких міст і переходом до нової регулярної містобудівної системи, так званої «*гіпподамової*», що полягала у формуванні рівних прямокутних кварталів та площ. Природно, що в умовах регулярної гіпподамової системи вуличної мережі, прямокутна агора стала найпоширенішим типом головної площі грецького міста.

Із встановленням в Середземномор'ї римського панування у II ст. до н. е. Греція перетворилася на римську провінцію, упродовж трьох століть (аж до I ст. н. е.) грецькі архітектори були головними будівничими Риму, а із створенням Римської імперії багато грецьких міст отримали нові храми, терми, стадіони та театри. Протягом багатьох століть (аж до зародження нового феодального устрою) існування Римської держави, ряд її міст мав значення торгових і виробничих центрів.

Можна вважати, що античний період залишив в історичному середовищі центральних ареалів багатьох міст Римської імперії, яка охоплювала на той час значну частину європейського континенту, характерну містобудівну спадщину у вигляді живописних генеральних планів стародавніх грецьких міст, що максимально відповідали ландшафту, та римських регулярних геометричних, іноді жорстких, «рисуноків» міст із бездоганно розв'язаними стратегічно-військовими проблемами. Наступним серйозним етапом розвитку європейських міст як центрів ремесел і торгівлі стало середньовіччя (XV-XVI ст.) з його феодалними відносинами та інтенсивним розвитком земельної власності. Середньовічні міста залежно від гнучкішої урбаністичної політики характеризувалися більшим розмаїттям містобудівних тенденцій із урахуванням резервних умов території і в кожному часовому відрізку були середовищем значної урбаністичної вартості, особливо в центральних ареалах міст. Подальші етапи розвитку європейських міст демонструють у центральних частинах міст середовище, що здебільшого володіє значною археологічною, історико-архітектурною, естетичною та соціокультурною цінністю.

Термін «історичне місто» тісно пов'язаний із охороною історико-культурної спадщини міст, у яких впродовж віків збереглися традиційна планувальна структура та історико-архітектурне середовище, що уособлює цінності, притаманні певним культурам та цивілізаціям. Л. Прибега вважає доцільним класифікувати як *історичні міста* такі, «у структурі яких фрагментарно збереглися ділянки історичної забудови чи структурні містобудівні утворення на зразок вулиці, площі або кварталу» [1]. Тепер міста визнають «історичними» на основі наявної *матеріальної* (планувальна структура, історичні пам'ятки та архітектурна субстанція) і *нематеріальної* (звичаї, обряди, святкування, традиційні ремесла) культурної спадщини. Через вплив часу і зростання загрози «очищення» міст від патини минулого, міжнародна рада з питань пам'яток і визначних міст ICOMOS прийняла 1987 р. «Міжнародну хартію про охорону історичних міст», де вперше було вжито термін «історичне місто» і визнано охорону давнини невід'ємною складовою

політики соціокультурного та економічного розвитку таких міст. Особливо наголошувалося на важливості збереження планувальної структури міста, а також зв'язків між його забудованими, відкритими та зеленими просторами. На симпозіумах та в межах міжнародних асамблей ICOMOS з 2003 р. визначаються певні критерії для оцінки нематеріальних цінностей і підкреслюється важливість нематеріального аспекту у визнанні та збереженні світової спадщини. Як розвиток цієї теми, в Канаді на міжнародному науковому симпозіумі «*Дух місця: між матеріальною і нематеріальною спадщиною*» (2008 р.) був проаналізований зв'язок між зазначеними категоріями культурного надбання із виявленням нових потенційних загроз, розробкою концепцій і способів збереження і передачі «духу» місця, що насичує його змістом, цінністю та емоціями. Адже збережені матеріальні (що здебільшого сконцентровані в структурі функціонування центру міста) та нематеріальні цінності історичних міст є неперевершеним доказом культурного розвитку цивілізації [3].

У світовій містобудівній практиці теоретичні й практичні напрацювання у сфері вивчення *історичного міста*, його охорони та подальшого розвитку зафіксовані в численних міжнародних документах – хартіях (Венеціанська хартія 1964 р., Флорентійська хартія (хартія з охорони *історичних садів і ландшафтів*) 1981 р., Краківська хартія 2000 р. та ін.), конвенціях (конвенція UNESCO про захист світової культурної та природної спадщини 1972 р., Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини 2003 р.), рекомендаціях UNESCO (рекомендація про охорону на національному рівні культурної та природної спадщини 1972 р., рекомендація про збереження і сучасну роль історичних ансамблів 1976 р. та ін.) та актах, розроблених та ухвалених міжнародними організаціями, що займаються охороною містобудівної спадщини історичних міст (UNESCO, ICOMOS, ICCROM, UICN та ін.). Нині в українському законодавстві відбувається поступова адаптація та впровадження цих документів. У роботі розглянуті Закон України «Про охорону культурної спадщини» (2000 р.) та Закон України «Про охорону археологічної спадщини» (2004 р.), постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок визначення

категорій пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України» (2001 р.), постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Списку історичних населених місць України» (2002 р.), постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць» (2002 р.), постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про державний історико-культурний заповідник» (2003 р.) та інші законодавчі пам'яткоохоронні акти. У роботі наголошується, що історико-культурний потенціал *історичних ареалів* міст має особливе значення для збереження традиційного автентичного характеру міського середовища, просторове планування якого визначається ландшафтом, планувальною мережею, забудовою, наявністю пам'яток і т.д. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про охорону культурної спадщини», «історичний ареал» визначається як частина населеного пункту, в якій збереглися об'єкти культурної спадщини на історичному розплануванні і в тканині забудови, що віддзеркалює різні періоди розвитку поселень [2].

Тільки з ХХ ст. у світовій містобудівній практиці почалося вивчення історичного міста та публічних просторів в історично сформованому міському середовищі. До цієї теми зверталися видатні зарубіжні дослідники, як-от К. Зітте («Художні основи містобудування», 1922 р.) [4]; Л. Вірт («Урбанізм як спосіб життя», 1938 р.) [5]; Х. Арендт («Vita activa, або про активне життя», 1958 р.) [6]; К. Лінч («Образ міста», 1960 р.) [7]; Дж. Джейкобс («Центр міста – для людей», 1958 р., «Смерть і життя великих американських міст», 1961 р.) [8, 9]; Ю. Габермас («Структурна трансформація публічної сфери», 1962 р.) [10]; В. Грюн («Серце наших міст», 1964 р.) [11]; Р. Парк («Місто як соціальна лабораторія», 1967 р.) [12]; С. Мілграм («Досвід міської життєдіяльності», 1970 р., «Знайомий незнайомиць: аспект міської анонімності», 1972 р.) [13,14]; Ж. Бодріяр («Місто та ненависть», 1972 р.) [15]; І. Гофман («Демонстрація себе у повсякденному житті», 1959 р., «Аналіз фреймів. Есе про організацію

повсякденного досвіду», 1974 р.) [16, 17]; А. Лефевр («Створення простору», 1974 р.) [18]; Р. Сеннет («Падіння публічної людини», 1977 р.) [19]; М. Фуко («З інших просторів», 1986 р.) [20]; Р. Ольденбург («Третє місце. Кафе, кав'ярні, книгарні, бари, салони краси та інші місця «тусовок» як фундамент спільноти», 1989 р.) [21]; Ч. Лендрі («Креативне місто», 1994 р.) [22]; Я. Гейл («Життя серед будівель», 1971 р., «Нові міські простори», 2000 р., «Міста для людей», 2010 р.) [23, 24, 25]; Ж. Лернер («Акупунктура міста», 2003 р.) [26]; Ш. Зукін («Культури міст», 1996 р., «Оголене місто. Смерть і життя автентичних міських просторів», 2009 р.) [27, 28]; Дж. Спек («Пішохідне місто: як міський центр може врятувати Америку», 2012 р.) [29]; Б. Гройс («Публічний простір: від порожнечі до парадоксу», 2012 р.) [30]; С. МакКуайр («Міські екрани, мережеві культури та публічні місця для участі», 2012 р.) [31] та ін.

У вітчизняній практиці вивченням історичного міста з його специфікою функціонально-планувальної організації, пошуком прийомів та принципів, спрямованих на збереження історичної спадщини в процесі реконструктивних перетворень, присвячені праці А. Іконнікова («Архітектура міста. Естетичні проблеми композиції», 1976 р.) [36]; Т. Устенко, Е. Кондратенко, Е. Водзинського («Формування архітектурно-мистецького образу центрів міст», 1989 р.) [32]; М. Бевза («Історичне місто як об'єкт збереження і регенерації. Проблеми теорії і історії архітектури України» 2007 р., «Завдання збереження та регенерації цінних архітектурно-містобудівних комплексів історичних міст. Проблеми розвитку міського середовища» 2011 р.) [33, 34]; Л. Прибєги («Охорона та реставрація архітектурно-містобудівної спадщини України», 2009 р., «Архітектурна спадщина України: пам'яткоохоронний аспект», 2016 р., «Історичне середовище міста: сутність і засади охорони. Українська академія мистецтва», 2021 р.) [35, 1, 36]; В. Чернявського («Синтез мистецтв і дизайн міського середовища», 2011 р.) [37]; О. Паченкова («Публічний простір міста перед викликами сучасності: мобільність і «зловживання публічністю», 2012 р.) [38]; О. Олійник («Методика просторового аналізу в дизайні міського середовища», 2012 р., «Відкритий міський простір як об'єкт культурної

спадщини: методи виявлення та збереження», 2020 р.) [39, 40]; О. Трошкіна, Ю. Нестерчук («Особливості планувальної організації пішохідних зон», 2013 р.) [41]; О. Трошкіна, М. Ковалик («Вплив масштабності на проектування нових форм в історичному середовищі», 2014 р.) [42]; В. Тимохіна («Проблеми і принципи реконструкції сучасного міського середовища. Досвід та перспективи розвитку міст України», 2014 р.) [43]; Л. Скорик («Традиції і новаторство в структурі центру історичного міста», 2018 р., «Особливості функціонального використання історичної спадщини в структурі міського центру», 2018 р., «Спадкоємний розвиток композиційно-просторових особливостей міського центру», 2020 р., «Шляхи архітектонічної ревалоризації архітектурної субстанції в історичному середовищі міста», 2021 р.) [44, 45, 46, 47]; В. Товбича, А. Вязовської, Ю. Криворучко («Місце та люди: ландшафт як основа розвитку та збереження культурної ідентичності», 2018 р.) [48] та ін. Місто як найскладніше соціально зорієнтоване антропогенне утворення людства формується протягом довгого часового періоду для багатьох поколінь, тож мусить забезпечувати оптимальні умови для проживання, праці та реалізації завжди актуального спілкування людей як соціальних індивідуумів у калейдоскопі міських соціумів, що загалом є головним засобом досягнення високого регістру розвитку – інтелектуального, духовного, морального, естетичного й етичного – людських спільнот.

Для розв'язання цього складного завдання має особливу вагу забезпечення можливості спілкування між людьми в міському соціумі на кожному часовому етапі й водночас із естафетою досягнень минулих поколінь, що найповніше реалізується в рекреаційній сфері. З огляду на це значення і вдосконалення функції інтерактивної рекреації неможливо переоцінити, а проте саме ця тема – створення розвинутої системи інтерактивної рекреації в історичних ареалах міст ще й досі не отримала докладних теоретичних досліджень і радше реалізується окремими практичними реконструктивними перетвореннями не завжди з урахуванням традиційних культурно-відпочинкових функцій окремих міських публічних просторів. Тема підняття історико-культурного потенціалу центрів

міст в якості домінуючої компоненти інтерактивної рекреації та ґрунтовне переосмислення комплексу процесів, що відбуваються в міському середовищі заради покращення умов життя міського соціуму, формує ставлення до міста загалом і потребує ґрунтового дослідження особливостей історично сформованої субстанції міста, містобудівних інтер'єрів, специфіки міських процесів, потреб та інтересів соціуму для реалізації завдань сталого розвитку міських утворень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження базується на чинних законодавчих та нормативно-правових актах у галузі архітектури, містобудування, охорони культурної спадщини. Окремі положення дисертації стали основою розробки програми-завдання модулю 5 (5 семестр) «Проектування об'єктів селищної та приміської забудови» ОНП «Архітектура будівель і споруд» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету НАОМА. Тема дисертації пов'язана та виконувалася в межах загального напрямку досліджень кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтва Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури в рамках державної науково-дослідної програми «Архітектура України: історія, теорія та реставрація пам'яток» - Державний реєстраційний номер: 0121U112041 від 01.01.2021 р.

Мета і завдання. Зважаючи на актуальність і наявний стан розробки проблеми, метою дослідження є визначення основних принципів формування системи інтерактивної рекреації в містобудівних інтер'єрах, головно вулиць, площ та парків історично складеного міського середовища.

Для досягнення цієї мети були поставлені такі завдання:

- проаналізувати стан дослідженості проблеми формування інтерактивної рекреації в історичному міському середовищі, основні науково-теоретичні праці, національну нормативно-правову та міжнародну охорону культурної спадщини, методик та основні методи дослідження;
- розкрити особливості культурного потенціалу середовища історичних міст як визначального фактору формування креативних міських просторів;

- виявити залежність організації сучасної системи інтерактивної рекреації від зміни соціокультурної парадигми ревалоризації історичної забудови міст на основі аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду з урахуванням диференціації транспортного та пішохідного рухів;
- висвітлити вагоме значення формування системи інтерактивної рекреації в поєднанні з креативністю міських публічних просторів як засобу вдосконалення комунікації у спільноті міського соціуму та його взаємодії з історичним середовищем міст;
- визначити принципи та основні прийоми формування інтерактивної рекреації в історичному середовищі міста.

Об'єкт дослідження – історичні міста та ареали в історично сформованому міському середовищі.

Предмет дослідження – інтерактивна рекреація в містобудівних інтер'єрах історично складеної забудови міста.

Методи дослідження. Головними методами проведення дослідження є *компаративний метод*, за яким визначаються основні соціокультурні ареали: європейський, вітчизняний, США, Південна Америка та Австралія, а також *дедуктивний метод*, за яким із загального архітектурного процесу виокремлено кінець XVIII та початок XXI ст.

У дослідженні передбачається застосування *індуктивного методу* в переході від знакових об'єктів до узагальненої картини ревалоризації історично складеної забудови міста. За допомогою *структурно-функціонального аналізу* запропоновано вивчення історичної субстанції міста як соціокультурного явища.

В II і III розділах дослідження передбачено використання основних принципів *феноменологічного методу*, завдяки якому на ґрунті дослідження окремих архітектурно-урбаністичних рішень визначається директивна лінія можливостей створення системи інтерактивної рекреації в структурі історично складеної забудови міста. *Метод візуалізації стану міського середовища* дозволить отримати наочну картину стану міського середовища обраних зон і доцільності створення в них елементів системи інтерактивного відпочинку.

Чуттєве пізнання мешканців свого міста та його середовища відображає *метод соціологічного дослідження*.

В IV розділі *методом емпіричного дослідження* передбачається виявлення цінно-смыслових образів міста й відповідних їм моделей поведінки, що мають особливе значення для формування інтерактивної рекреації в континуумі спільнот, різних за своєю символічною і організаційною структурами. *Метод експертної оцінки* має сприяти визначенню важливості кожного з макрокомпонентів інтерактивного відпочинку, який залежить від культурного потенціалу міста й умов його різностороннього пізнання.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в розгляді інтерактивної рекреації як єдиної поліфункційної системи містобудівних інтер'єрів (публічних просторів) в історичному середовищі міста. Порухення питання збереження історично сформованого середовища міста та культурної спадщини є вагомим внеском у майбутній розвиток країни на основі виробленого алгоритму дій із вивчення та повноцінного впровадження історико-культурних надбань минулого у створення креативних міських просторів для формування системи атракційної інтерактивної рекреації в історичному середовищі міст, який включає в себе:

1. Аналіз та розгляд нормативно-правових актів охорони історичної спадщини в структурі історичних ареалів;
2. Виявлення рекреаційного потенціалу середовища історичного міста;
3. Виявлення інноваційної взаємозалежності креативних практик і рекреаційних потреб;
4. Визначення основних методик, принципів та прийомів для впровадження в архітектурно-містобудівну практику створення системи інтерактивної рекреації в історичному середовищі міста.

Уперше:

- обґрунтовано важливість формування поліфункційної системи інтерактивної рекреації в історичному середовищі для сталого розвитку міста;

- визначена органічна поєднаність і нерозривність таких містоформуєчих категорій як «інтерактивність» та «креативність»;
- визначено взаємопов'язаність креативності міських публічних просторів в умовах історично-сформованого середовища міста і комунікативної активності суспільства;
- запропоновано принципи та прийоми формування системи інтерактивної рекреації в історичному середовищі;
- визначено принципи та критерії збереження й примноження креативності архітектурно-містобудівної субстанції історичного міста для розвитку в його структурі системи інтерактивної рекреації.

Уточнено:

- характеристику етапів розвитку та трансформації історично складеного середовища міста;
- наявні рекомендації щодо вдосконалення процесу реконструктивних перетворень у історичному середовищі на основі дотримання пам'яткоохоронних містобудівних вимог та правових обмежень

Отримали подальший розвиток:

- зміст поняття «інтерактивна та креативна рекреація» в морфологічному, соціальному, типологічному та функціональному аспектах;
- методика аналізу збереженості історичної архітектурно-містобудівної субстанції міста для формування в її структурі креативної інтерактивної рекреації.

Практичне значення отриманих результатів. Головне значення результатів дослідження полягає в комплексному висвітленні особливостей сучасного стану історичного міського середовища, що сприятиме розробці алгоритму конкретних програм розвитку публічних просторів як розвинутої креативної системи інтерактивної рекреації. Результати даного дисертаційного дослідження впроваджено у навчальний процес практичного курсу «Архітектурне проєктування» кафедри архітектурного проєктування Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, здійснюваний

автором на 3 архітектурному курсі (2019-2022 рр.). Матеріали та теоретичні напрацювання дисертації можуть бути використані для подальшого дослідження та нових праць з використання архітектурно-містобудівної субстанції міста у формуванні інтерактивної рекреації в історичних містах: підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій для вищих навчальних закладів у галузі архітектури та міського будівництва. Матеріал дисертації може бути корисним не тільки для фахівців у галузі урбаністики та архітектури, а й суміжних сферах, причетних до питань експлуатації, вдосконалення та розвитку міського господарства (соціологія, психологія, педагогіка та ін.). Збереження історико-культурної вартості сформованого середовища міста є вагомим внеском у доктрину сталого розвитку й безконкурентним для створення атракційних зон інтерактивного відпочинку в центральних ареалах історичних міст.

Особистий внесок здобувача. Основні положення та результати дослідження, що виносяться на захист, отримані автором особисто. Ним проаналізовано позитивні та негативні твердження в проведених дотепер науково-теоретичних дослідженнях на тему формування інтерактивної рекреації в історичному середовищі міст; зацентовано алгоритм реконструктивних перетворень, пов'язаних із вдосконаленням системи інтерактивної рекреації; виявлений культурний потенціал середовища історичного міста як домінантного фактору формування креативних міських просторів та інтерактивної рекреації; виділені типи спадкоємної поліфункційності в модернізованих інтерактивних просторах історичного середовища та методичні тенденції реконструкції і розвитку історичних міст; визначені принципи й основні прийоми організації інтерактивної рекреації в середовищі історичних міст та ареалів. Вперше в науково-теоретичних дослідженнях, що стосуються інтерактивної рекреації, автором визначена органічна поєднаність і нерозривність таких містоформуєчих категорій як «*інтерактивність*» та «*креативність*», особливо у сфері функціонального та композиційно-естетичного значення історичного міського середовища. За темою дисертації здійснено 10 публікацій. У спільних

публікаціях права співавторів не порушені. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

При цитуванні текстів інших авторів надано посилання на відповідні джерела.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та результати дослідження були представлені на декількох міжнародних наукових та науково-практичних конференціях: міжнародній науковій конференції «Шості читання пам'яті академіка Платона Білецького» (Київ, 2018 р.), IV науково-практичній конференції «Теорія і практика формування і розвитку архітектурного середовища» (Київ, 2019 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Мистецтво на зламі: кризові моменти поступу» в межах всеукраїнської творчо-наукової акції «Мистецтво молодих 2019» (Київ, 2019 р.), X міжнародній науково-практичній конференції «Архітектура та екологія» (Київ, 2019 р.), XI міжнародній науково-практичній конференції «Архітектура та екологія» (Київ, 2020 р.), I міжнародній науково-практичній конференції «Інновації в архітектурі та дизайні» (Київ, 2022 р.) та на всеукраїнській науково-практичній конференції «Педагогічна спадщина: персоналії в історії освіти НАОМА, здобутки, інновації в контексті європейської інтеграції України» (Київ, 2019 р.).

Публікації. Основні результати дисертації опубліковані в 10 наукових працях, з них: 3 статті в наукових фахових виданнях України категорії «Б», 1 – в іноземних періодичних виданнях, 6 тез у збірниках міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них та загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг дисертації 496 сторінки, з яких: 299 сторінок основного тексту, 131 сторінка із ілюстраціями, 25 сторінок списку використаних джерел із 236 позицій та додатків на 41 сторінках.

РОЗДІЛ 1

СТАН ДОСЛІДЖЕНОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ РЕКРЕАЦІЇ
В ІСТОРИЧНОМУ МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ*1.1. Аналіз основних науково-теоретичних досліджень та ідей,
висвітлених у професійній періодиці*

Основним аспектом урбаністичного проєктування є організація планувальної структури, каркас якої – це система міських публічних просторів (вулиці, площі, парки) в єдності з архітектурною субстанцією для комфортного життя (праці, житла та відпочинку) в міському середовищі. Тема вдосконалення публічних просторів стала однією з найактуальніших у процесах реконструкції історичних міст, а вдало організовані на практиці громадські простори користуються все більшою апробацією міських соціумів у всьому світі.

В цьому дослідженні розглянуто науково-теоретичні роботи, пов'язані з визначенням дефініції *«публічний простір»*, їх історико-культурної та архітектурно-містобудівної цінності, традиційних та сучасних тенденцій формування інтерактивної рекреації в історично-сформованому міському середовищі саме на основі міських публічних просторів.

Сфера наукових досліджень феномена міста як найвищого прояву антропогенної діяльності являє собою різномірну в предметному й методологічному плані мозаїку вивчення фрагментів міського життя, які не завжди складаються в загальнозрозумілу картину інтерсуб'єктивної реальності: для кожного з представників різних дисциплін, які вивчають місто, та прихильників різних парадигм – «своє місто», своя реальність, що різняться онтологією і релевантними їй предметами дослідження. Поняття *«публічний простір міста»* має витоки в європейській традиції міських досліджень. Першими у вивченні та розумінні публічних центрів були архітектори, соціологи та спеціалісти з управління та планування міст.

Основою аналізу науково-теоретичних досліджень у роботі насамперед стали матеріали професійної та публіцистичної періодики (як вітчизняної, так і закордонної) щодо питань, пов'язаних із використанням публічних просторів «містобудівних інтер'єрів» вулиць, площ, міських парків у єдності з історичною забудовою, розв'язання яких може бути використано при формуванні інтерактивної рекреації; а також документи з професійних опрацювань приватних архітектурних бюро та осіб – учасників творчого-архітектурного процесу. Починаючи з часів класичної соціології, великі міста традиційно були одним із пріоритетних об'єктів дослідження. Вважається, що в них найбільш стереоскопічно проявляються соціальні проблеми і соціо-культурні тенденції епох.

На естетичну складову міських публічних просторів в історично-сформованому міському середовищі ще у ХІХ ст. звернув увагу **К. Зітте** в книзі «Художні основи містобудування» («Der Städtebau nach seinen künstlerischen Grundsätzen», 1876 р.). Досліджуючи архітектуру середньовічних міст, а головно середньовічних площ, автор пропонує збагачувати їх новими художніми формами для утворення поліфункціональних просторів активної рекреації в міському середовищі [4].

Одним з найвідоміших творів американського соціолога **Л. Вірта** є класичне есе «Урбанізм як спосіб життя» («Urbanism as a Way of Life»), опубліковане в «American Journal of Sociology» 1938 року. Автор описує знеособленість багатьох повсякденних контактів у сучасних містах та визначає урбанізм не просто складовою частиною суспільства, а активним інструментом впливу на природу широкої соціальної системи. Населення, що проживає у місті, переважно, відзначається високою мобільністю, але між людьми, як наслідок, існують відносно слабкі зв'язки. Вірт відзначає, що інтенсивність суспільного життя в містах призводить до формування кварталів із чітко вираженими характеристиками, деякі з яких зберігають характеристики невеликих громад, однак щобільше такі квартали вписуються у загальноприйнятий стиль міського життя, тим інтенсивніше в них щезає характер громадського спілкування.

Соціолог у своїх статтях виклав систематичну теорію міста як соціальної сутності і намітив програму його дослідження, що лежить в основі сучасної соціологічної науки [5].

Німецька мислителька **Х. Арендт** була однією з перших, хто описав та сформулював поняття «публічний простір» у праці «**Vita activa, або про активне життя**» («Vita activa oder Vom tätigen Leben», 1958 р.). У своїй роботі особливу увагу авторка приділила відокремленню публічного простору від приватного, наголошуючи, що публічний простір існував завжди як невід’ємна частина життя та діяльності людини, як реальна сфера соціальної взаємодії населення міста. Його організацію Х. Арендт пов’язала з появою демократії та асоціювала з античною грецькою агорою і римським форумом [6].

В античності агора була місцем для торгівлі, площею для здійснення правосуддя, проведення народних зборів, що були найвищим органом влади в античному полісі, та мала сакральне значення завдяки своїй поєднаності з храмовими площами. На агорі члени грецького соціуму проводили більшу частину свого дня, святкували, здійснювали торгові акти, споживали їжу, займались спілкуванням, обговоренням актуальних питань, обміном інформацією, тощо. Арендт визначає головним і мультифункційним публічним простором у Римі форум – ринкову площу як центр духовно-культурного та загально-міського життя. Публічність міської екзистенції була однією з основних засад римського способу життя.

К. Лінч, відомий американський урбаніст, зробив великий внесок у містобудівне планування, протягом п’яти років вивчаючи, як люди сприймають та організовують просторову інформацію і як це використовувати в якості концептуальної бази для створення ефективного міського середовища; як міська спільнота орієнтується в міському ландшафті; як місто впливає на розвиток соціуму. Результатом цієї праці став твір «**Образ міста**» («The Image of the City», 1960 р.), в якому розглянуто широкий комплекс психологічних та соціальних проблем архітектурно-містобудівної науки. Автор запропонував таку класифікацію елементів образу міста: шляхи – вулиці, тротуари та інші

«коридори» якими населення пересувається; кордони – паркани, будівлі, береги тощо; райони – відносно великі частини міста, які відрізняються своєю ідентичністю або характером; вузли – центри або перехрестя; орієнтири – об'єкти, що легко ідентифікуються та слугують для впізнавання міста. К. Лінч розробив їх характеристику та описав особливості їхньої взаємодії при візуальному сприйнятті міських структур. Дослідник увів поняття «образність» («imageability») – властивість фізичного об'єкта викликати у спостерігача стійкий яскравий образ, і «знаходження шляху» («wayfinding») - способи, за допомогою яких люди орієнтуються в фізичному просторі і рухаються в ньому [7].

Теоретик міського планування і одна з основоположниць теорії «нового урбанізму», основна ідея якої полягає у відродженні та підтримці центральних пішохідних зон міст на противагу автомобільним передмістям, Дж. Джейкобс у статті «**Центр міста – для людей**» («Downtown is for People»), що вийшла в 1958 р. у журналі Fortune і стала завершенням циклу публікацій про проблеми американських мегаполісів, критикує наявний стан містобудування, транспортної інфраструктури, управління містами та їхнім розвитком. Автор вважає, що основа здорового життя міст полягає у живих, цікавих вулицях, а тогочасні проєкти міського перепланування відвернулися від вулиць, які, в новому уявленні планувальників, щораз більше втрачали соціотворче значення. Важливими стали суперквартали – розлогі ділянки найдорожчої міської нерухомості подалі від давніх вулиць. У цій статті автор запропонувала варіант вирішення гармонійного благоустрою та розвитку історичного міста: реконструкція повинна зберігати й посилювати традиційні історичні риси міського життя [8].

Роль міста й міського середовища в житті населення Дж. Джейкобс осмислює в роботі «**Смерть і життя великих американських міст**» («The Death and Life of Great American Cities», 1961 р.). Автор чи не вперше опублікувала ідеї з облаштування міст у такий спосіб, щоб вони були акцентовані не на транспорт і торговельні центри, а передусім на людей, наводячи аргументи проти міського

планування, що ігнорує повсякденне життя населення. За її думкою, місто та кожна його частина живе неоднаково й за своїми правилами. Джейкобс вважає, що живе, активне і різноманітне місто, засноване на спонтанному порядку і різних механізмах саморегулювання, без сумніву набагато придатніше та цікавіше для проживання, ніж реалізоване з продуманої й раціональної містобудівної теорії [9].

Ще один німецький філософ та соціолог **Ю. Габермас** розробив концептуальну ідею «*Öffentlichkeit*» (нім. «публічність»), яка отримала прояв у теорії комунікативної дії (вільної та відкритої комунікації міського населення) й була описана в роботі «**Структурна трансформація публічної сфери**» («*The Structural Transformation of the Public Sphere*», 1962 р.). Поняття «публічний простір», «публічна сфера», «публічність» у цій концепції означає переважно віртуально-медійний простір, де громадська думка формується під час активної дискусії. Учасником суспільної інтелектуальної дискусії виступала спільнота освічених людей. Найефективніше комунікативна дія виявляється саме в дискурсі (від лат. *discursus* – аргумент, фр. *discours* – мовлення). Він виступає як засіб соціалізації, навчання та обміну знаннями, а також як форма комунікації, в межах якої відбувається демонстрація позиції кожного з учасників, прийняття її або критика. Як наслідок – знаходження консенсусу на основі відкритої та вільної комунікації [10].

Американський архітектор **В. Грюн**, який займався поступовим перетворенням центрального ядра Відня на пішохідну зону та запропонував далекосяжний план ревіталізації центрального ділового району в центрі Форт-Уорта, штат Техас, написав декілька книг, присвячених місту. Одна з них - «**Серце наших міст**» («*The Heart of Our Cities : The Urban Crisis, Diagnosis and Cure*», 1964 р.). Головна мета міської модернізації, за автором, зробити вулиці більш цікавими, компактними, різноманітними та жвавими [11]. На жаль, план Форт-Уорта не був реалізований, оскільки виявився надто дорогим. Та згодом міста почали активно шукати фінансування для проєктів із повернення життя у свої центральні райони, що занепали. 1957 р. місто Каламазу, штат Мічіган

США, замовило архітектору модернізувати центральну частину міста. Грюн запропонував зробити ряд вулиць виключно пішохідними, розробити кольорові тротуари та озеленення, встановити фонтани, лави, ліхтарі, кіоски і т.д. Проєкт був завершений 1959 р. та отримав багато схвальних відгуків, а архітектор – нові замовлення на проведення досліджень у багатьох інших містах. Він сформував пішохідні зони в Гонолулу на Гавайських островах і в центрі міста Фресно у Каліфорнії. В. Грюн розумів недоліки такої «недорогої» модернізації (перекриття вулиць для машин та встановлення вуличних меблів), та це відкривало нові можливості для подальших змін. До кінця 70-тих років подібні пішохідні вулиці були створені у більш ніж у 200 американських та канадських міст.

Р. Парк, теоретик Чиказької школи і один із основоположників сучасної соціології, практично всі соціальні проблеми досліджував на прикладі міста, оскільки вважав, що саме в міському середовищі людина здатна показати особливості своєї поведінки в повному обсязі через те, що вона має змогу знаходитися у відкритому для огляду просторі. Дослідження, які провів Парк, викладені у статті **«Місто як соціальна лабораторія»** («The City as a Social Laboratory», 1967 р.). У ній автор звертає увагу на те, що місто є «природним притулком цивілізованої людини». Саме в місті, на його погляд, людина розвивалася і вдосконалювала оточуючий її світ, набула рис, які відрізняють її від тварини та первісної істоти. Міське співтовариство – це територіально організований елемент, індивідуальні одиниці якого жваво взаємодіють. Природна зона існування людини в місті – це район. Існування таких районів робить місто індивідуальним; якщо досліджувати місто більш детально, то воно, за думкою автора, є своєрідним організмом. Подібно до організму, що має органи, кожен із яких виконує свою індивідуальну функцію, місто теж має зони (райони) із різними функціями. На поведінку людини впливає середовище, в якому вона мешкає, бо якщо перемістити індивіда з одного середовища в інше, то зміниться і його поведінка. Тут і проявляються ознаки лабораторного експерименту, адже місто є відмінним джерелом отримання матеріалу для

досліджень, оскільки в ньому відбуваються безперервні соціальні зміни, виникають соціальні проблеми й конфлікти. У місті можна не тільки вивчати індивіда та його поведінку, а й середовище проживання, ситуації і реакції, що впливають на нього. Р. Парк асоціює місто з лабораторією, адже як і в лабораторії, в місті – відбувається створення чогось нового і більш досконалого, проводяться різні експерименти [12].

Що таке «краще життя»? Це висловлювання найчастіше використовується в психологічному сенсі для опису стилю життя, який дозволяє людям почувати себе захищеними, щасливими та спокійними. Життя в місті має багато переваг, але для багатьох мешканців серйозні проблеми, які також є частиною сучасного міського життя, переважають цей позитив, тож все більше людей у пошуках кращих умов переїжджають у передмістя та сільську місцевість.

У статті «**Досвід міської життєдіяльності**» («The Experience of Living in Cities: A Psychological Analysis», 1970 р.) С. Мілграм (американський соціальний психолог) аналізує міське життя з погляду соціальної психології, досліджуючи різні фактори, що відрізняють життя в місті від сільського [13]. У роботі «**Знайомий незнайомиць: аспект міської анонімності**» («The Familiar Stranger: An Aspect of Urban Anonymity», 1972 р.) психолог виділив одну з особливостей життя у великих містах: знаючи в обличчя багатьох, люди майже не взаємодіють один з одним. Це можуть бути постійні подорожні в транспорті, сусіди, які постійно зустрічаються в дворі або на вулиці і т.п. Люди в таких ситуаціях сприймають одне одного радше як елемент довкілля [14].

Особливий погляд на феномен міста міститься в лекції французького філософа Ж. Бодрієра «**Місто та ненависть**» («City and Hatred», 1972 р.), для якого дослідження й аналітика різних частин сформованого культурного простору були звичною справою. Насамперед, автор звертає увагу на надмірну урбанізацію міста. Створюючи нові об'єкти архітектури, місто надто часто знецінює все, що було «до», зводячи давні конструкції до стану рудимента. Подібне постійне відчуження старого призводить до екологічної проблеми

«скупчення сміття», виробленого містом. На думку автора, це лише зовнішня проява процесів гіпертрофованої, нераціональної урбанізації. Інформаційна сфера виробляє безліч розважальних, ідеологічних концептів сумнівного моделювання та програмування світу, які, подібно сміттю, все більше «забруднюють» сучасне суспільство. За його думкою, довкілля стає смітником історії, де скупчуються не тільки минулі, а й сучасні події. Одна з найважливіших характеристик урбанізму – надмірна концентрація соціальності, чому сприяє не тільки просторова близькість, а й функціональна структура міст. Так чи інакше, людина вступає в ланцюжок постійних взаємодій і взаємообміну. І чим більш урбанізованим стає місто, тим більш концентрованою робиться соціальність. Мегалопіси стають комплексом, де надто тісно сплітаються всі аспекти, навіть і негативні, міжлюдської взаємодії. І все це доходить до критичної точки, в якій позитивні прагнення й високі ідеали перетворюються на байдужість, роздратування та пригнічену агресію. У ненависті Бодрійяр вбачає форму відповіді на гіпертрофовану урбаністичну тенденцію втрати індивідуальності, яку і розглядає як насильство, уникненню якого може сприяти активне дослідження психологічних складових життєдіяльності міського соціуму [15].

Класик соціології ХХ століття **І. Гофман** написав роботу **«Аналіз фреймів. Есе про організацію повсякденного досвіду»** («Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience», 1974 р.). Основна ідея цієї праці полягає в тому, що поведінка людей пояснюється формами організації повсякденного досвіду і спілкування - фреймами, з яких складається соціальне життя та які дозволяють інтерпретувати поведінку інших людей. В есе проводиться систематичний аналіз низки категорій: *«перемикання»*, *«фабрикація»*, *«громадянська неухважність»*, *«тотальний інститут»* і т.п. [17].

На думку **А. Лефевра**, що висловлена ним у книзі **«Створення простору»** («La production de l'espace», 1974 р.), міський простір повинен аналізуватися не як якась емпірична даність, а як єдність соціальних практик і репрезентацій, тобто як «виробництво просторовості», що охоплює систему виробництва й відтворення, специфічне розташування і просторові

характеристики будь-якої соціальної формації, включаючи практики повсякденного життя, дороги, комунікаційні мережі, робочі місця, міську структуру і т.п. Лефевр вважає, що соціальний простір може бути осмисленим тільки як «діалектично пов'язана тріада», що складається з трьох компонентів: просторової практики (простір, що сприймається), репрезентації простору (простір, що розуміється) і простору репрезентації (простір, що проживається), або ж трьох різних полів: фізичного (природа, космос), ментального (включно з логічними і формальними абстракціями) і соціального [18].

Р. Сеннет, американський професор та соціолог, в одній зі своїх книг **«Падіння публічної людини»** («The Fall of Public Man», 1977 р.) також досліджує міський простір та процеси в ньому. Ним міський простір розглядається як зосередження суспільного життя — сфери, де в найконцентрованішому вимірі позначена демаркація кордонів приватного і публічного. Виділено три підходи осмислення публічного простору: у першому підході, пов'язаному з іменем Х. Арендт, публічний простір ототожнюється з моделлю давньогрецького поліса та римського форуму; у другому підході, спостерігається спільність із концепцією публічної сфери Ю. Габермаса, публічність не має суворої прив'язки до центру міста, вона з'являється всюди, де існує потреба вільного від примусу діалогу, орієнтованого на досягнення порозуміння; у третьому підході Р. Сеннет приділив особливу увагу поведінці на публіці. Однією із соціокультурних характеристик міста він вважає мультикультуралізм – явище суспільного життя, яке полягає в співіснуванні в межах одного суспільства багатьох культур. У місті велика кількість людей постійно зустрічається та комунікує, адже місто - це місце їх постійного спільного перебування. Саме ці характеристики та фактори стають передумовою існування публічної сфери суспільного життя [19]. Основна проблема, висвітлена в книзі, – криза публічності в сучасному «оцифрованому» суспільстві, що виражається дисгармонією між сферою приватного та публічного, яка призвела до гіпертрофії самотності, появи культу інтимності та відсторонення більшості людей від комунікації в публічному просторі. Люди почали

поводитися більш стримано та відособлено. **І. Гофман** назвав цей феномен-механізм «*порядком взаємодії*» в роботі «**Демонстрація себе у повсякденному житті**» («*The Presentation of Self in Everyday Life*», 1959 р.) [16], що передбачає абстрагування (неуважність) крізь призму ввічливості щодо інших для уникнення будь-якого втручання в їхній приватний простір.

В есе «**З інших просторів**» («*Of Other Spaces*», 1986 р.) французький філософ, теоретик культури та історії **М. Фуко** виклав основні ідеї лекції, що відбулась 1967 р., де він відзначив методологічні основи свого переконання, безпосередньо пов'язаного з вивченням соціального простору. Автор підкреслив, що сучасна епоха є епохою простору, на відміну від ХІХ ст. з його захопленням часом, прогресом і т.п. За думкою автора, необхідно відмовитися від «сакралізації» простору й усталених бінарних опозицій (протиставлення приватного і публічного просторів, простору сім'ї та соціального простору, простору дозвілля і простору праці і т.д.). М. Фуко вважає, що є два види простору, які мають особливі взаємини з іншими просторами: утопія та гетеротопія. *Утопія* – це принципово нереальний простір, а *гетеротопія* – реальний, що характеризується особливими взаємовідносинами між простором і часом, а також виробляє своєрідні режими тілесності і суб'єктивності. Гетеротопіям властиві особливі тимчасові стосунки: вони можуть накопичувати час (музеї та бібліотеки) або, навпаки, зупиняти його, переривати (в'язниці, лікарні, кладовища). Зацікавлення роботами Фуко наприкінці ХХ ст. здебільшого обумовлене тим, що соціальні і культурні зміни призвели до необхідності переосмислення багатьох звичних уявлень. Зокрема, увагу на проблему гетеротопій стали звертати дослідники проблеми культурної ідентичності, вважаючи, що в сучасному світі ідентичність не може бути описана в термінах протиставлення «свого» і «чужого» [20].

У книзі «**Третє місце. Кафе, кав'ярні, книгарні, бари, салони краси та інші місця «тусовок» як фундамент спільноти**» («*The Great Good Place: Cafes, Coffee Shops, Bookstores, Bars, Hair Salons, and Other Hangouts at the Heart of a Community*», 1989 р.) відомий американський урбаніст **Р. Ольденбург** описує

ідеальну концепцію міського простору. «Третє місце», за Ольденбургом, («перше місце» – це дім, «друге місце» – робота) – це громадські публічні місця для зустрічей мешканців міста: кафе, бари, бібліотеки, магазини, театри і т.д., де люди в будь-який зручний для них час можуть вільно спілкуватися. Саме ці місця для відпочинку, розваг та обміну ідеями є однією з найважливіших складових формування міського середовища – на цьому, як на основі соціального життя, автор зосередив увагу [21].

Ч. Лендрі (британський урбаніст, автор концепції «креативного міста», що брав участь у розробці креативних стратегій розвитку міст Більбао, Амстердам, Лейпциг, Дублін, у роботі «**Креативне місто**» («The Creative City», 1994 р.) пропонує нову форму розвитку креативного міського планування: мислити, планувати та діяти творчо у розв’язанні міських проблем і використовувати наявні можливості та міську творчу енергію задля створення зручних для життя, яскравих і привабливих міст на основі тематичних досліджень та прикладів міських інновацій з усього світу. Креативне місто спонукає до використання уяви та креативу в державних, приватних і суспільних сферах для потенційних розв’язань будь-якої міської проблеми [22].

До аналізу центрів відпочинку та дозвілля у місті стосовно розвитку міста та міського способу життя звертався датський архітектор і консультант з міського дизайну **Я. Гейл**, чия діяльність була спрямована на поліпшення якості життя в містах із переорієнтацією міського простору на пішохідний рух. Про це Гейл написав кілька книг: «Життя серед будівель» («Life Between Buildings», 1971 р.), «Нові міські простори» («New city spaces», 2000 р.) і «Міста для людей» («Cities for people», 2010 р.). Саме завдяки йому в Копенгагені 1962 р. з’явився один із головних туристичних районів Strøget, який був повністю звільнений від машин і будь-якого транспорту.

В умовах зростання щільності населення місто має нарощувати кількість і якість добре спланованих рекреаційних публічних зон. Питання якості життя людей у міському середовищі порушене архітектором у книзі «**Життя серед будівель**». У ній описуються принципи та розв’язання питань, пов’язаних із

організацією зручних, безпечних та цікавих міських просторів для об'єднання людей, котрі значний час замкнуті у своїх квартирах, офісах, щоб спонукати їх вийти на вулицю, ходити пішки та спілкуватися – вести насичене життя в історичному середовищі з його неоціненною інформативною вартістю [23].

У творі «**Нові міські простори**» Я. Гейл досліджує містобудівні інтер'єри. Усі приклади, наведені у книзі – це публічні простори, проаналізовані в урбаністичному контексті стосовно їх оточення та функції [24].

У книзі «**Міста для людей**» архітектор висловлює думку, що міське середовище й планувальні рішення впливають не тільки на поведінку людини, а й на функціонування міста загалом. За Я. Гейлом, громадські частини міста, його вулиці, площі і парки – це фон і каталізатор процесів спілкування між людьми, обміну інформацією, відпочинку і т.п. Місто має бути компактним, тяжіти до організації пішохідних та велосипедних маршрутів, до пріоритетності маршрутів громадського транспорту (бажано підземного) над індивідуальним, оскільки це єдиний шлях до створення екологічно зорієнтованого міста [25].

Про можливі швидкі та недорогі зміни у містах, які мають великий позитивний вплив на середовище, **Ж. Лернер** – бразильський архітектор, згодом мер Барселони і губернатор штату, розповідає в книзі «**Акупунктура міста**» («*Acupuntura urbana*», 2003 р.). Автор пропонує знаходити занедбані території та приміщення, як-от: кінотеатри, будинки культури та навіть промислові спеціальні споруди, і «оживляти», осучаснювати їх. Їм можна повертати звичні функції або надавати нові – використовувати їх як експозиційні та спортивні комплекси, виставкові зали, коворкінги, кафе та бари тощо. Також архітектор наполягає на чітко регламентованому русі автомобілів у історичному середовищі міста з огляду на збереження озоносфери. Ж. Лернер вважає, що використання музики на вуличках міст підкреслить їхній образ – це можуть бути як вуличні музики, так і музично-культурні фестивалі. У книзі автор вводить поняття «*цілодобове місто*», тобто цілодобовий рух на вулицях міста, який підтримується нічними барами та кафе, кінотеатрами, парками атракціонів і розваг, сімейними магазинами на центральних площах – у такий спосіб мешканці

та гості міста, насолоджуючись запроєкованими опціями, інвестують у нього. Місто стає доступним та відкритим, а з практичного погляду це дозволяє зробити його зручнішим та безпечнішим. Архітектор підкреслює важливість міської доброти та толерантності. У сучасному світі через перевтому та глобалізацію «електронного спілкування» люди стали замкненими в собі, тому одним із найважливіших кроків по перетворенню міста на мультикультурний простір, за думкою автора, є бажання та спроможність відкритись один одному [26].

Різні аспекти «міських культур» крізь призму неочікуваних феноменів та їх порівняння **Ш. Зукін** (професор соціології, що спеціалізується на дослідженні сучасного міського життя) описує у книзі «**Культури міст**» («The cultures of Cities», 1996 р.). Автор детально розглядає феномен *Діснейленда*, завдяки якому складається викрочене хибне враження про норми міського життя, та аналізує діяльність корпорацій розвитку міських територій, які інтенсивно приватизують громадські простори. Також професор описує музеї сучасного мистецтва, які, за його думкою, виступають могутніми інвесторами, етнічні ресторанчики, що формують колорит міста, та специфіку позитивної ролі і необхідності для міста «блошиних ринків» [27]. У книзі «**Оголене місто. Смерть і життя автентичних міських просторів**» («Naked City: The Death and Life of Authentic Urban Places», 2009 р.) автор досліджує конфлікт автентичного та сучасного в різних районах і популярних місцях Нью-Йорку і те, як жителі міста розуміють поняття «автентичність» в умовах нової забудови та під тиском стрімких змін [28].

Американський урбаніст **Дж. Спек** консультує мерів різних міст з містобудівних питань. Він використовує у своїй роботі комплексний підхід до покращення міського середовища. Ним була розроблена велика кількість урбаністичних планів реконструкції міст і сіл в різних штатах США; йому належить праця «**Пішохідне місто: як міський центр може врятувати Америку**» («Walkable City: How Downtown Can Save America, One Step at a Time», 2012 р.), котра стала професійним «бестселером» у США. У книзі автор на прикладі різних міст (історичних та сучасних) описує методи, як зробити їх зручними для пішоходів. Бо саме пішохідна доступність – один із головних

критеріїв оцінки якості середовища у місті стосовно комфорту та зручності життя населення у ньому [29].

Як проектувати публічний простір, щоб він був цілісним й одночасно відкритим, сформулював **Б. Гройс**, теоретик мистецтва та філософ, у роботі «**Публічний простір: від порожнечі до парадоксу**» («A public space: From emptiness to paradox», 2012 р.). Автор розмірковує про походження, природу і функції публічного простору: він розглядає його як комплексний соціально-культурний феномен. За думкою автора, сучасний публічний простір визначається передусім не архітектурно-містобудівними оцінками, а впливом медіа та туризму. Враховуючи це, архітектор-урбаніст здатен запроєктувати такий простір, що зможе конструювати суспільне життя [30].

Один із засновників дослідницького відділу з питань суспільних культур, доцент, лектор у школі культури і комунікацій університету Мельбурна, Австралія, **С. МакКуайр** спеціалізується на міждисциплінарних дослідженнях, що пов'язують різні області: цифрові медіа, сучасне мистецтво, містобудування і соціальна теорія. Автор наукових книг та статей, одна з яких «**Міські екрани, мережеві культури та публічні місця для участі**» («Urban screens, networked cultures and participatory public space», 2012 р.), веде дослідження громадського простору, що залучає населення до активної участі в житті міста, оновлення публічних просторів завдяки єдності цифрових сітей, екранних культур, медіа-технологій та архітектури міста [31].

За висловом одного з відомих теоретиків архітектури ХХ ст. **А. Іконнікова** у роботі «**Архітектура міста. Естетичні проблеми композиції**» (1976 р.), сучасні міста є матеріальним середовищем для життя сотень мільйонів людей та основними осередками економічного, соціального та культурного прогресу. Естетична бідність образу міста духовно принижує людей, як і нездорові якості фізичного середовища (незручність та неупорядкованість), що пригнічує енергію та творчу активність соціуму. Цілеспрямований вплив естетичних якостей міського середовища сприяє формуванню високих морально-етичних норм у людей, а прекрасне довкілля – збагачує свідомість [36].

Сутність поняття *«архітектурний образ міста»* розкривається у книзі **«Формування архітектурно-художнього вигляду центрів міст»** (1989 р.) **Т. Устенко, Е. Кондратенко та Е. Водзинського**. У роботі розглядаються актуальні питання формування архітектурно-художнього вигляду міст, показані шляхи та засоби досягнення виразності образу як міста загалом, так і його структурних елементів, основні напрямки реконструкції центрів історичних міст, висвітлюються питання вдосконалення функціональної організації території. Особлива увага приділяється природним особливостям, спадкоємності та охороні цінної історико-культурної спадщини [32].

М. Бевз у роботах **«Історичне місто як об'єкт збереження і регенерації. Проблеми теорії і історії архітектури України»** (2007 р.) [33], **«Завдання збереження та регенерації цінних архітектурно-містобудівних комплексів історичних міст. Проблеми розвитку міського середовища»** (2011 р.) [34] зазначає, що регенерація історичних містобудівних комплексів зумовлена об'єктивними факторами розвитку теорії та практики містобудування, враховуючи сучасні вимоги системного, екологічного та культурологічного підходів до розв'язання питань сталого розвитку цінного історико-культурного міського середовища.

У роботах **«Охорона та реставрація архітектурно-містобудівної спадщини України»** (2009 р.) [35], **«Архітектурна спадщина України: пам'яткоохоронний аспект»** (2016 р.) [1], **«Історичне середовище міста: сутність і засади охорони. Українська академія мистецтва»** (2021 р.) [36] український архітектор-реставратор **Л. Прибега** підкреслює визначну роль *історичного аспекту* формування пам'ятко-охоронної та архітектурно-реставраційної методики в Україні, формулює поняття історичного середовища як пам'яткоохоронної категорії та визначає його підґрунтям для формування архітектурно-містобудівної пам'яткоохоронної теорії як комплексної наукової дисципліни.

В. Чернявський у статті «Синтез мистецтв і дизайн міського середовища» (2011 р.) розглядає взаємодію різних видів мистецтв: як-от архітектура, скульптура, живопис, музика та інших видів мистецтв в історично сформованому середовищі міста. За думкою автора, синтез мистецтв – це своєрідний мистецький «перформанс», який об'єднує різні види мистецтв у цілісну композицію для підсилення емоційного впливу на людину в історичному середовищі міста. Розвиток технологій та нові види комунікацій сприяють подальшому розвитку, ускладненню та трансформації синтезу мистецтв [37].

О. Паченков, соціолог та дослідник міських просторів, у роботі «Публічний простір міста перед викликами сучасності: мобільність і «зловживання публічністю», що була опублікована 2012 р., з'ясовує, чому традиційні міські простори втрачають своє соціальне значення та активність. У статті описуються два феномени, які мають вплив на трансформацію соціального життя міст: зростання мобільності й так зване «зловживання публічністю», наслідки цих явищ для життя суспільства, і пов'язані з ними неминучі трансформації сучасних міст, а також яке значення вони мають для розуміння і функціонування саме публічних просторів. Автор вважає, що однією з ключових характеристик сучасних міських публічних просторів є здатність до трансформації, а основними категоріями – не місце, а час і дія. У місті співіснують різні групи населення, що мають різні інтереси та відчують потребу в різних просторах. Дотримуючись класичної моделі організації міста, за кожною з цих груп має бути закріплений свій простір, хоча такий підхід досить утопічний, оскільки в сучасному місті число груп, здатних вимагати власного, відмінного від інших простору, нескінченно велике. З іншого боку, спроба об'єднати різні групи населення на одному просторі може призвести до конфлікту. Рішенням може бути часовий вимір, який дозволить розширити простір: у різний час (добу, тижня, року) той самий простір здатен приймати різні групи. Отже, «мобільність» може розглядатися не тільки в контексті простору, а й в темпоральному вимірі – як тимчасовість та змінюваність. На практиці це може означати, що такі простори будуть тимчасово використовуватися

конкретними групами городян, але водночас жодна група не зможе залишити за собою цей простір назавжди. Таке використання завше буде тимчасовим: наступного дня простір буде захоплено іншою групою, потім третьою і т.д. Так він залишиться простором потоків, подій, комунікації жителів – живим міським простором, і будь-який мешканець знатиме, що в цьому місці його завжди чекає сюрприз, щось нове, незнайоме й цікаве. Це і є характеристика публічного місця в сучасному місті, квінтесенція міського досвіду [38].

У роботах **«Методика просторового аналізу в дизайні міського середовища»** (2012 р.) [39], **«Відкритий міський простір як об'єкт культурної спадщини: методи виявлення та збереження»** (2020 р.) [40] **О. Олійник** розглядає громадський простір відповідно до принципів системного підходу як окремий цілісний об'єкт містобудівного дослідження та проектування й підкреслює його міждисциплінарний характер із відповідними критеріями територіальної та просторової цінності та цілісності.

Теми організації пішохідних зон у міському середовищі торкалися **О. Трошкіна** та **Ю. Нестерчук** у роботі **«Особливості планувальної організації пішохідних зон»** (2013 р.) [41]. За думкою авторів, пішохідні зони в місті можуть допомогти вирішити транспортні, екологічні та економічні проблеми історичних центрів міст; сприятимуть збереженню та відновленню цілісності містобудівної тканини із адаптацією історично сформованого середовища до вимог сучасності. Формування пішохідних зон в історичних центрах міст покращить якість життя мешканців міста, сприятиме відродженню міських традицій та підвищить його туристичну привабливість. У роботі **«Вплив масштабності на проектування нових форм в історичному середовищі»** (2014 р.) [42] **О. Трошкіна** у співавторстві із **М. Коваликом** розглядають фактори, що впливають на масштабність сучасної архітектури в історично сформованому середовищі міста на прикладах зарубіжного та вітчизняного досвіду.

В. Тимохін у роботі «Проблеми і принципи реконструкції сучасного міського середовища. Досвід та перспективи розвитку міст України» (2014 р.) розглядає реконструктивні зміни як один із ефективних в економічному, культурному і гуманітарному планах регуляторів архітектурно-містобудівних трансформацій міського середовища [43].

Л. Скорик у роботах «Традиції і новаторство в структурі центру історичного міста» (2018 р.) [44], «Особливості функціонального використання історичної спадщини в структурі міського центру» (2018 р.) [45], «Спадкоємний розвиток композиційно-просторових особливостей міського центру» (2020 р.) [46], «Шляхи архітектонічної ревалоризації архітектурної субстанції в історичному середовищі міста» (2021 р.) [47] аналізує основні засади вирішення перманентних протиріч між історичними особливостями середовища центру міста й сучасними потребами суспільства в процесі їхньої планомірної модернізації, в якій особливою складністю вирізняються проблеми реконструкції центральних частин. Автор вважає, що реконструктивні заходи не повинні порушувати нерозривності процесу еволюції цієї провідної ланки іміджу міста.

У статті «Місце і люди: ландшафт як основа розвитку та збереження культурної самобутності» («Place and people: landscape as a basis of development and preservation of cultural identity», 2018 р.) **В. Тобвич** (у співавторстві з А. Вязовською, Ю. Криворучко) описує процеси глобалізації та урбанізації, які є основними факторами зміни нашого середовища та соціальних засад. На їх думку, ідентичність міста може виявлятися через ландшафт двома основними способами: пейзаж може репрезентувати та ідентифікувати певну культуру у вигляді її візуального образу, а прояв глибинних зв'язків ландшафту та його мешканців дозволяє посилити у людей почуття причетності, вкоріненості та пов'язаної з цим безпеки, що особливо необхідне в сучасному житті [48].

Публікації в професійній періодиці висвітлюють досвід та розв'язання питань з архітектури і міського життя, вони є платформою для дискусій та критики, досліджень міських просторів і практики їх формувань,

переформатування транспортних вулиць і площ на пішохідні, що переводять їх у розряд концентрації соціальної комунікації та культурних дійств. Чимало ідей (концепцій), викладених у таких публікаціях, використовуються на практиці.

Одним з перших фахових журналів, присвячених архітектурному життю країни, був лондонський тижневик в Англії – «**Architect and Building News**», що видається з 1869 р. Журналами, присвяченими проблемам містобудування, житлового і промислового будівництва, є «**Architektura CSSR**» (виходить з 1946 р. у Празі), «**Architektura**» (виходить з 1947 р. у Варшаві) та «**Deutsche Architektur**» (виходить з 1952 р. в Берліні, ГДР). У США одним з найдавніших журналів є «**Architectural Forum**», що видається з 1892 р. у Нью-Йорку. Серед журналів, у статтях яких висвітлюється практика світової архітектури, найбільшими є «**Journal of the Royal Institute of British Architects**» (виходить з 1893 р. в Лондоні), «**Baumeister**» (виходить з 1902 р. в Мюнхені), «**Werk**» (виходить з 1914 р. в Вінтертурі, Швейцарія) та ін. В журналі «**Архітектура та будівництво**», що видається з 1933 р., висвітлюються питання архітектури загалом, та зокрема ландшафтні, екологічні та проблеми містобудування, репрезентуються нові технології та матеріали. В Україні перший професійний ілюстрований архітектурний журнал Спілки Архітекторів України вийшов 1938 р. У журналі публікувались проєкти розвитку українських радянських міст, висвітлювались питання національних форм в архітектурі, історія забудови і планування Києва, розглядались проблеми зеленого будівництва та ін. Видання журналу припинилося 1941 р. через початок війни. Серед сучасних журналів в Україні, в яких порушуються питання розвитку міських територій, розглядаються нові планувальні рішення, методики проєктування та технології, ландшафтна архітектура, натурні реалізації тощо, слід згадати архітектурний журнал «**ACC**», що видається з 1995 р., «**A+C**» («**ART + CONSTRUCTION**»), «**A:1**» - журнал урбаністики України та світу та ін.

Аналіз основних науково-теоретичних досліджень
та ідей, висвітлених у професійній періодиці

Архітектурно-урбаністичні дослідження	Соціологічні дослідження	Дослідження у сфері естетики архітектурно-містобудівної субстанції
<p>Дж. Джейкобс «Центр міста – для людей» (1958 р.), «Смерть і життя великих американських міст» (1961 р.) – у цих роботах автором запропоновано варіанти вирішення гармонійного та комфортного благоустрою в процесі розвитку історичного міста</p>	<p>Л. Вірт «Урбанізм як спосіб життя» (1938 р.) – урбанізм визначається як активний інструмент впливу на природу широкої соціальної системи, особливо на знеособленість багатьох повсякденних контактів у сучасних містах</p>	<p>К. Зігте «Художні основи містобудування» (1876 р.) – зацентровано значення естетичної складової міських публічних просторів</p>
<p>К. Лінч «Образ міста» (1960 р.) – дослідження сприйняття та організації людьми просторової інформації та шляхів її використання як концептуальної бази для вдосконалення міського середовища</p>	<p>Х. Арндт «Vita activa, або про активне життя» (1958 р.) – сформульовано поняття «публічний простір» та виокремлено його від приватного</p>	<p>В. Грюн «Серце наших міст» (1964 р.) – основною метою міської модернізації наголошується перетворення вулиць на більш цікаві, компактні, різноманітні та жваві</p>
<p>Я. Гейл «Життя серед будівель» (1971 р.), «Нові міські простори» (2000 р.), «Міста для людей» (2010 р.) – автор провів аналіз центрів відпочинку та дозвілля у місті стосовно розвитку міста та міського способу життя</p>	<p>І. Гофман «Демонстрація себе у повсякденному житті» (1959 р.), «Аналіз фреймів. Есе про організацію повсякденного досвіду» (1972 р.) – виявлено феномен-механізм «порядок взаємодії», що виражається дисгармонією між сферою приватного та публічного, яка призвела до гіпертрофії самотності, появи культу інтимності та відсторонення більшості людей від комунікації в публічному просторі</p>	<p>Ж. Бодріяр «Місто та ненависть» (1972 р.) – критика надмірної централізації міста: створюючи нові об'єкти архітектури, місто надто часто знецінює все, що було «до», зводячи давні конструкції до стану рудимента</p>

Архітектурно-урбаністичні дослідження	Соціологічні дослідження	Дослідження у сфері естетики архітектурно-містобудівної субстанції
<p>А. Лефевр «Створення простору» (1974 р.) – запропоновано аналізувати простір не як емпіричну даність, а як єдність соціальних практик і репрезентацій, тобто як «виробництво просторовості»</p>	<p>Ю. Габермас «Структурні трансформації публічної сфери» (1962 р.) – подана концептуальна ідея «Öffentlichkeit» (нім. «публічність»), яка отримала прояв у теорії комунікативної дії в публічних просторах</p>	<p>А. Іконніков «Архітектура міста. Естетичні проблеми композиції» (1976 р.) – стверджується, що естетична бідність образу міста духовно принижує людей, а нездорові якості фізичного середовища (незручність та невпорядкованість) пригнічують енергію та творчу активність соціуму</p>
<p>Ж. Лернер «Акупунктура міста» (2003 р.) – описані можливі швидкі та недорогі зміни у містах, що має великий позитивний вплив на середовище і формування публічних просторів</p>	<p>Р. Парк «Місто як соціальна лабораторія» (1967 р.) – констатація можливості вивчення не лише поведінки індивіда, а й середовища і ситуацій, що на цю поведінку впливають</p>	<p>Т. Устенко, Е. Кондратенко та Е. Водзинський «Формування архітектурно-художнього вигляду центрів міст» (1989 р.) – розглядаються актуальні питання формування архітектурно-художнього вигляду міст, показані шляхи та засоби досягнення виразності образу як міста загалом, так і його структурних елементів</p>
<p>Л. Прибега «Охорона та реставрація архітектурно-містобудівної спадщини України» (2009 р.), «Архітектурна спадщина України: пам'яткоохоронний аспект» (2016 р.), «Історичне середовище міста: сутність і засади охорони. Українська академія мистецтва» (2021 р.) – підкреслена визначна роль історичного аспекту формування пам'ятко-охоронної та архітектурно-реставраційної методики в Україні, формулюється поняття історичного середовища як пам'яткоохоронної категорії</p>	<p>С. Мілграм «Досвід міської життєдіяльності» (1970 р.), «Знайомий незнайомиць: аспект міської анонімності» (1972 р.) – у статтях аналізується міське життя з погляду соціальної психології: знаючи в обличчя багатьох, люди майже не взаємодіють один з одним</p>	<p>Ч. Лендрі «Креативне місто» (1994 р.) – аналізуються шляхи перетворення міст на життєздатні, «людяні», повні енергії центри творчості, «місцем, де хочеться жити»</p>

Архітектурно-урбаністичні дослідження	Соціологічні дослідження	Дослідження у сфері естетики архітектурно-містобудівної субстанції
<p>М. Бевз «Історичне місто як об'єкт збереження і регенерації. Проблеми теорії і історії архітектури України» (2007 р.), «Завдання збереження та регенерації цінних архітектурно-містобудівних комплексів історичних міст. Проблеми розвитку міського середовища» (2011 р.) – зазначено, що регенерація історичних містобудівних комплексів зумовлена об'єктивними факторами розвитку теорії та практики містобудування з урахуванням сучасних вимог системного, екологічного та культурологічного підходів до вирішення питань сталого розвитку цінного історико-культурного міського середовища</p>	<p>Р. Сеннет «Падіння публічної людини» (1977 р.) – міський простір розглядається як зосередження суспільного життя – сфери, де в найконцентрованішому вимірі позначена демаркація кордонів приватного і публічного</p>	<p>В. Чернявський «Синтез мистецтв і дизайн міського середовища» (2011 р.) – розглядається взаємодія різних видів мистецтв: архітектури, скульптури, живопису, музики та інших в історично сформованому середовищі міста</p>
<p>Дж. Спек «Пішохідне місто: як міський центр може врятувати Америку» (2012 р.) – наголошено, що саме пішохідна доступність – один із головних критеріїв оцінки якості міського середовища стосовно комфорту та зручності життя</p>	<p>М. Фуко «З інших просторів» (1986 р.) – наголошено на необхідності відмови від «сакралізації» простору і усталених бінарних опозицій (протиставлення приватного і публічного просторів, простору сім'ї та соціального простору, простору дозвілля і простору праці і т.д.)</p>	<p>О. Трошкіна, М. Ковалик у роботі «Вплив масштабності на проектування нових форм в історичному середовищі» (2014 р.) – розглядають фактори, що впливають на масштабність сучасної архітектури в історично сформованому середовищі міста на прикладах зарубіжного та вітчизняного досвіду.</p>
<p>О. Трошкіна та Ю. Нестерчук «Особливості планувальної організації пішохідних зон» (2013 р.) – пішохідні зони в місті сприятимуть збереженню та відновленню цілісності містобудівної тканини із адаптацією історично сформованого середовища до вимог сучасності</p>	<p>Р. Ольденбург «Третє місце. Кафе, кав'ярні, книгарні, бари, салони краси та інші місця «тусовок» як фундамент спільноти» (1989 р.) – місця для відпочинку, розваг, обміну ідеями визнані однією з найважливіших складових формування міського середовища та основою соціального життя населення</p>	<p>С. МакКуайр «Міські екрани, мережеві культури та громадські місця для участі» (2012 р.) – дослідження громадського простору, що залучає населення до активної участі в міському житті, шляхів оновлення публічних просторів завдяки єдності цифрових сітей, екранних культур, медіа-технологій та архітектури міста</p>

Архітектурно-урбаністичні дослідження	Соціологічні дослідження	Дослідження у сфері естетики архітектурно-містобудівної субстанції
<p>В. Тимохін «Проблеми і принципи реконструкції сучасного міського середовища. Досвід та перспективи розвитку міст України» (2014 р.) – реконструктивні зміни визначаються одним із ефективних в економічному, культурному і гуманітарному планах регуляторів архітектурно-містобудівних трансформацій міського середовища</p>	<p>Ш. Зукін «Культури міст» (1996 р.), «Оголене місто. Смерть і життя автентичних міських просторів» (2009 р.) – описані різні аспекти «міських культур» крізь призму неочікуваних феноменів та їх порівняння; досліджено, як жителі міста розуміють поняття «автентичність» в умовах нової забудови та під тиском стрімких змін</p>	
<p>Л. Скорик «Традиції і новаторство в структурі центру історичного міста» (2018 р.), «Особливості функціонального використання історичної спадщини в структурі міського центру» (2018 р.), «Спадкоємний розвиток композиційно-просторових особливостей міського центру» (2020 р.), «Шляхи архітектонічної ревалоризації архітектурної субстанції в історичному середовищі міста» (2021 р.) – у статтях розглядаються основні засади вирішення перманентних протиріч між історичними особливостями середовища міського центру й сучасними потребами суспільства в процесі планомірної модернізації міст</p>	<p>Б. Гройс «Публічний простір: від порожнечі до парадоксу» (2012 р.) – роздуми про походження, природу і функції публічного простору як комплексного соціально-культурного феномену</p>	
<p>В. Тобвич, А. Вязовська, Ю. Криворучко «Місце і люди: ландшафт як основа розвитку та збереження культурної самобутності» (2018 р.) – процеси глобалізації та урбанізації визначаються основними факторами зміни середовища та соціальних засад</p>	<p>О. Паченков «Публічний простір міста перед викликами сучасності: мобільність і «зловживання публічністю» (2012 р.) – у статті описуються феномени, які мають вплив на трансформацію соціального життя міст – зростання мобільності й «зловживання публічністю»</p>	

<p>О. Олійник «Методика просторового аналізу в дизайні міського середовища» (2012 р.), «Відкритий міський простір як об'єкт культурної спадщини: методи виявлення та збереження» (2020 р.) – громадський простір розглядається відповідно до принципів системного підходу як окремий цілісний об'єкт містобудівного дослідження та проектування</p>		
--	--	--

Рис. 1.1. Аналіз основних науково-теоретичних досліджень та ідей, висвітлених у професійній періодиці

1.2. Нормативно-правове регулювання охорони історичної спадщини як провідний фактор розвитку інтерактивної рекреації

Збереження історико-культурної спадщини є необхідною умовою для розвитку історичних міст, зміцнення соціальної згуртованості, індивідуальної та групової ідентичності.

Це підтверджується визнанням на Всесвітній конференції ООН з питань навколишнього середовища (Ріо-де-Жанейро 1992 р.) концепції «сталого розвитку» («sustainable development») домінантною ідеологією цивілізації XXI ст. Одним із головних аспектів «сталого розвитку» міста є саме його історична спадщина, яка значною визначає особливості його майбутнього. «Сталий розвиток» міста передбачає стабільне функціонування міста в усіх сферах із задоволенням матеріальних та духовних потреб населення, забезпеченням оптимального використання наявних ресурсів та потенціалу, створення сприятливих умов для існування людей у місті зі збереженням (відновленням) його історичного середовища і формуванням інтерактивної рекреації. Це система обґрунтування та ухвалення рішень щодо місцевого розвитку, аналізу існуючого стану міських територій та визначення напрямків їх перспективного функціонування, визначення тенденцій та закономірностей розвитку, формування на цій основі сценаріїв, узгоджених дій та урбаністичних планів, розробку та реалізацію різних за тривалістю заходів, програм та проєктів із акцентацією на потреби та інтереси людей у перманентній зміні реальності [49].

За ведення обліку, моніторинг та аналіз загроз, визначення стандартів охорони матеріальної та нематеріальної спадщини, підвищення суспільної поінформованості щодо об'єктів історико-культурної спадщини відповідає низка міжнародних пам'яткоохоронних організацій, як-от *UNESCO* (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури, що вносить визначні пам'ятки до списку Світової спадщини), *ICOMOS* (International Council on Monuments and

Sites, Міжнародна рада з питань збереження пам'яток і визначних місць), *ICOM* (International Council of Museums, Міжнародна рада музеїв), *ICCROM* (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property, Міжнародний центр вивчення проблем збереження та реставрації культурних цінностей), *IUCN* (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, Міжнародний союз з питань охорони природи та природних ресурсів), *UN* (United Nations, ООН Організація Об'єднаних Націй) з питань навколишнього середовища та ін. В Україні ратифікацією та популяризацією нормативно-правових актів з охорони об'єктів культурної спадщини займаються: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Управління охорони культурної спадщини при Міністерстві культури України, УТОПІК (Українське товариство охорони пам'яток історії та культури), НДІ (Науково-дослідний інститут пам'яткоохоронних досліджень), Центр пам'яткознавства НАН України, Інститут культурології НАМУ та ін. Україна ратифікувала та уклала низку важливих міжнародних угод, актів, рекомендацій, а також стала членом організацій із охорони культурної спадщини UNESCO (з 1954 р.), ICOM (з 1992 р.), ICOMOS (з 1994 р.), ICCROM (з 2016 р.) та ін. [2].

Серед пам'яткоохоронних заходів (економічних, наукових, адміністративних, правових, просвітницьких, екологічних, технічних тощо) чи не головним є **нормативно-правове регулювання збереження об'єктів історико-культурної спадщини.**

Одним із перших національних нормативно-правових актів стало *«Положення про пам'ятки культури й природи»* (1926 р.), в якому було порушено питання обліку пам'яток, порядок їх охорони та утримання. Саме цим документом започатковано систему охорони культурної спадщини на державному рівні. Наступним важливим кроком у вітчизняній пам'яткоохоронній сфері стало *«Положення про охорону пам'яток культури»* (1948 р.), в якому чи не вперше було введено поняття «охоронних зон» пам'яток. Також цього року було ухвалено постанову *«Про заходи поліпшення охорони пам'яток культури»*, де докладно висвітлено порядок виявлення та обліку, а

також надано рекомендації з формування списків пам'яток, наголошено на необхідності складання архітектурних опорних планів для історичних міст [50].

1978 р. було ухвалено Закон *«Про охорону і використання пам'яток історії та культури»* [51], в якому пам'ятки історії та культури поділялися за видами (історії, археології, архітектури та містобудування, мистецтва, документальні пам'ятки), визначено основні охоронні заходи (реставрація, консервація та ремонт), а також із метою охорони історично-сформованого середовища впроваджено обов'язкове встановлення охоронних зон (охоронна зона, зона регулювання забудови, зона охоронюваного природного ландшафту, зона охорони археологічного культурного шару); він став основою чинного Закону України *«Про охорону культурної спадщини»* [52], ухваленого Верховною Радою України 2000 р. У цьому законі було узагальнено попередній досвід охорони пам'яток та започатковано класифікацію об'єктів культурної спадщини: об'єкти нерухомої культурної спадщини були поділені за типами на споруди, комплекси (ансамблі) та визначні місця, а за видами – на історичні, археологічні, архітектури та містобудування, монументального та садово-паркового мистецтва, ландшафтні, науки та техніки; доповнено комплекс заходів із охорони культурної спадщини (реставрація, консервація, ремонт, реабілітація, музеєфікація, пристосування та ін.). У Законі України *«Про охорону культурної спадщини»* в містобудівну систему історичних міст передбачено введення нової форми охорони історично-складеного середовища – *«історичний ареал»*. Декілька розділів присвячені фінансуванню охорони та відповідальності за порушення закону про охорону культурної спадщини.

Облік пам'яток є важливою складовою державної системи охорони історико-культурної спадщини. Надання об'єктам культурної спадщини статусу пам'яток регламентує чинний *«Порядок визначення категорій пам'яток»* [53], затверджений постановою Кабінету Міністрів України у 2019 р.

Щодо історичних ареалів та історико-культурних заповідників Кабінетом Міністрів України були ухвалені постанови *«Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць,*

обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць» (2002 р.) [54] та *«Про затвердження Типового положення про державний історико-культурний заповідник»* (2003 р.) [55]. Враховуючи значимість археологічної спадщини, 2004 р. було ухвалено Закон України *«Про охорону археологічної спадщини»* [56], де прописано порядок обліку та дослідження, державного управління, фінансування та охорони археологічних пам'яток. Задля збереження історичних ландшафтів 2012 р. було прийнято Закон України *«Про ландшафти»* [57].

Основною метою міжнародної охорони культурної спадщини є збереження та розвиток культурної різноманітності та мультикультуралізму з особливим акцентом на регіональну культурну спадщину, міжкультурний діалог та внесок різних культур до загальної палітри надбань історико-культурної спадщини.

Після Другої світової війни важливість збереження історико-культурної спадщини стала очевидною. Однією з перших конвенцій, на якій були оголошені вимоги щодо збереження пам'яток культури у воєнний та мирний час, стала *Гаазька конвенція* (1954 р.), яка була ратифікована Україною 1957 р. [58].

У повоєнний час у розвитку міжнародної співпраці в охороні культурної спадщини має велику вагу організація *UNESCO*, діяльність якої зосереджена на організації конференцій, ухваленні конвенцій, рекомендацій тощо та створенні сприятливих умов для наукового співробітництва у пам'яткоохоронній сфері. 1972 р. за ініціативою UNESCO була ухвалена *«Конвенція про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини»* [59] (основний документ, що регламентує міжнародну співпрацю у пам'яткоохоронній сфері; Україна приєдналася до конвенції 1988 р.) та *«Рекомендація щодо охорони на національному рівні культурної та природної спадщини»* [60]. При UNESCO було створено Міжнародний комітет з охорони культурної та природної спадщини, метою якого є складання списку найвизначніших пам'яток світової культури. Нині до списку, окрім закордонних пам'яток (Афінський Акрополь, історичні міста Венеція, Краків та ін.), входять й історико-архітектурні ансамблі України: ансамбль споруд Софійського собору, Національний Києво-

Печерський історико-культурний заповідник та ін. Як доповнення до Конвенції та Рекомендації 1976 р. була ухвалена *«Рекомендація щодо збереження і сучасної ролі історичних ансамблів»* [61], в якій значну увагу приділено збереженню для історичних ансамблів історично-сформованого середовища. У 2003 р. державами-членами UNESCO була прийнята *Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини*, в якій підкреслюється вагоме значення нематеріальної культурної спадщини, як головного джерела культурного різноманіття, у сталому розвитку міст [62].

За ініціативи Стокгольмської конференції ООН з довкілля (1972 р.) і рішення Генеральної Асамблеї ООН (1973 р.) була ухвалена *програма ООН з навколишнього середовища* (UNEP, United Nations Environment Programme), в якій розглядається широке коло питань і проблем, пов'язаних з довкіллям, екологічною кризою та сталим розвитком міст [63].

Основою діяльності ICOMOS та багатьох інших міжнародних організацій є принципи *Венеційської хартії* (1964 р.) [64], що стосуються охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць. У додаток до Венеційської хартії були ухвалені *Флорентійська хартія* (хартія з охорони історичних садів і ландшафтів, 1981 р.) [65], *Міжнародна хартія з охорони історичних міст* (Вашингтонська хартія з охорони історичних містобудівних утворень, Вашингтон, 1987 р.) [66], *Міжнародна хартія з охорони і використання археологічної спадщини* (Лозанна, 1990 р.) [67], *Міжнародна хартія з охорони та реставрації архітектурно-містобудівної спадщини* (Краків, 2000 р.) [68], тощо. Внаслідок співпраці міжнародних організацій із охорони культурної спадщини було розроблено *Кодекс етичних принципів охорони й реставрації пам'яток, ансамблів і визначних місць* (1993 р.) [69].

1999 р. у Стокгольмі була ухвалена *Міжнародна хартія з охорони традиційної архітектурної спадщини* [70], в якій визнана значущість традиційної (автентичної) архітектурної спадщини для розвитку культури окремих націй та цивілізацій. Поняття «автентичність» було розглянуто та

поглиблено у *Ризькій хартії «Про автентичність та реконструкцію історичних об'єктів у контексті збереження культурної спадщини»* (2000 р.) [71].

Розглянуті міжнародні конвенції, рекомендації, хартії та закони підтверджують велике значення нормативно-правового регулювання збереження історико-культурної спадщини, яка є основою сталого розвитку історичних міст, сприяє інформативній популяризації історико-архітектурних надбань, створює умови для подальшого розвитку міжнародної співпраці в пам'яткоохоронній сфері.

Нормативно-правове регулювання охорони історичної спадщини як провідний фактор розвитку інтерактивної рекреації

Міжнародні та вітчизняні пам'яткоохоронні організації

UN	United Nations, ООН Організація Об'єднаних Націй
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites, Міжнародна рада з питань збереження пам'яток і визначних місць
ICOM	International Council of Museums, Міжнародна рада музеїв
ICCROM	International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property, Міжнародний центр вивчення проблем збереження та реставрації культурних цінностей
UICN	International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, Міжнародний союз з питань охорони природи та природних ресурсів
УТОПІК	Українське товариство охорони пам'яток історії та культури
НАН	Центр пам'яткознавства Національної академії наук України
НАМУ	Інститут культурології Національної академії мистецтв України
НДІ	Науково-дослідний інститут пам'яткоохоронних досліджень

Рис. 1.2. Міжнародні та вітчизняні пам'яткоохоронні організації

Національні нормативно-правові акти

«Положення про пам'ятки культури й природи»	1926 р.
«Положення про охорону пам'яток культури»	1948 р.
Постанова «Про заходи поліпшення охорони пам'яток культури»	1948 р.
Закон «Про охорону і використання пам'яток історії та культури»	1978 р.
Закон «Про охорону культурної спадщини»	2000 р.
Постанова «Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць»	2002 р.
Постанова «Про затвердження Типового положення про державний історико-культурний заповідник»	2003 р.
Закон України «Про охорону археологічної спадщини»	2004 р.
Закон України «Про ландшафти»	2012 р.
«Порядок визначення категорій пам'яток»	2019 р.

Рис. 1.3. Національні нормативно-правові акти

Міжнародні конференції, хартії, рекомендації,
програми, нормативно-правові акти
з охорони культурної спадщини

Гаазька конвенція	1954 р.
Венеційська хартія	1964 р.
Конвенція про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини	1972 р.
Рекомендація щодо охорони на національному рівні культурної та природної спадщини	1972 р.
Програма ООН з навколишнього середовища	1973 р.
Рекомендація щодо збереження і сучасної ролі історичних ансамблів	1976 р.
Флорентійська хартія	1981 р.
Вашингтонська хартія	1987 р.
Міжнародна хартія з охорони і використання археологічної спадщини	1990 р.
Кодекс етичних принципів охорони й реставрації пам'яток, ансамблів і визначних місць	1993 р.
Міжнародна хартія з охорони традиційної архітектурної спадщини	1999 р.
Міжнародна хартія з охорони та реставрації архітектурно-містобудівної спадщини	2000 р.
Ризька хартія	2000 р.
Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини	2003 р.

Рис. 1.4. Міжнародні конференції, хартії, рекомендації, програми, нормативно-правові акти з охорони культурної спадщини

1.3. Методика та основні методи дослідження

Нині у процесі пізнання тенденцій і закономірностей суспільного розвитку в усьому різноманітті та складності їх проявів проблема міста набуває особливої ваги. Це обумовлюється значенням міста у формуванні та розвитку людської культури і в організації суспільства, поглибленням вимог до функціонування міських утворень, а також розширенням сфери досліджень, виникненням нових проблемних ситуацій і завдань. Продовжують загострюватись основні проблеми феномену міста як провідного суспільного явища, його функцій, особливостей виникнення та шляхів розвитку. Дедалі актуальнішими стають питання вдосконалення взаємодії з містом внаслідок збільшення кількості громадських утворень.

В науці останнім часом спостерігається неухильне зростання інтересу до урбаністичних проблем, а в численних дискусіях у центрі уваги неодмінно стоїть питання про значення міста в історичному розвитку суспільства. Водночас у сучасній історичній урбаністиці в співвідношенні між різними підходами і напрямками відбулися істотні зрушення. Ця область у 60-70-ті рр. була улюбленою сферою дослідження прихильників міждисциплінарного підходу, а вже у другій половині 70-х років під впливом західної урбаністичної історіографії та «нової соціології міста» виникла «нова міська історія»: на противагу традиційним (біографічному, типологічному, автономно-локальному) підходам завоював провідну позицію так званий *контекстуальний підхід* як варіант системного підходу, що передбачав принцип детермінації локальних форм у соціально-економічному або соціально-політичному контекстах. Головне, що об'єднувало прихильників контекстуального підходу, – це розуміння міста як часткового вираження більш великих систем (цивілізацій, держав, суспільств) на противагу дуалістичним концепціям, які відділяють місто від його оточення, протиставляючи їх один одному. Перед дослідником місто поставало як комплексний об'єкт (субсистема) в єдності своїх різноманітних функцій (господарських, соціокультурних, адміністративно-політичних та ін.) і

водночас як елемент, що відображає його цілісність, як просторове втілення його соціальних зв'язків і культурної специфіки.

Для визначення специфічного вигляду міста у сфері відносин між містом і його оточенням важливим моментом є орієнтація на пошуки *комплексного критерію*. Головною категорією такого роду стало комплексне розуміння міських ареалів – просторів, у яких місто реалізовує свої різноманітні економічні, політико-адміністративні та культурні функції.

Під час розв'язання поставлених завдань був застосований *дедуктивний метод* щодо встановлення хронологічних меж: із загального архітектурного процесу виокремлено кінець ХХ та початок ХХІ ст. На основі *компаративного методу* визначено такі основні соціокультурні ареали: європейський та вітчизняний, США, Південна Америка, Австралія.

Увагу науковців завжди привертала соціальні утворення, як-от: сім'я, міські громади тощо. Новітні дослідження виразно виявляють два головних напрямки дослідження соціальних утворень, що склалися в сучасній урбаністичній історії. Перший вивчає ці утворення з боку індивідів-елементів, що складають ту чи іншу спільноту; предметом дослідження стає життєвий шлях людини від народження до смерті, розглянутий в контексті займаного нею життєвого простору та описаний через зміну соціальних ролей і стереотипів поведінки. Другий відштовхується від розкриття функціонування самого соціального середовища, всієї різноманітності міських спільнот, мікросвіту громади і виявляє їх взаємозв'язок. В останні роки дедалі більше суспільство починає розуміти важливість збереження не тільки пам'яток матеріальної культури, а й цілісного культурно-історичного середовища з нематеріальною спадщиною звичаїв і традицій, в яких відображена соціокультурна історія міст.

Основна частина дослідження побудована на *індуктивному методі переходу* від знакових об'єктів до узагальненої картини ревалоризації історично складеного середовища.

Дослідження у сфері сприйняття населенням міст довколишнього середовища свідчать про те, що однією з ключових складових його «образу» є «історичність», а це означає, що програми міського розвитку потребують історичного, соціо-культурного за змістом підходу. Комплексні соціо-діагностичні дослідження проводяться на основі методології і технології *соціо-етнографічного дослідження* (міждисциплінарне комплексне дослідження, в якому поєднуються *методи історичної науки і соціології*). У соціальній етнографії, етнології, культурній та соціальній антропології, соціології культури досліджуються феномен культури як уявлення людей про навколишню реальність. Культура розуміється як спосіб існування і смисловий універсум групи людей, об'єднаних спільними умовами життя, праці, інтересами або проблемами. Напрямок та динаміка розвитку соціокультурного середовища визначають рівень «органічності» розвитку міста і його населення, збереження їх «індивідуального» образу, що можливе через аналіз і вивчення витоків, змісту, характеру та особливостей, пов'язаних зі зміною й розвитком соціокультурного середовища в ході його історичної еволюції. Динаміка розвитку соціокультурної субстанції пов'язана з національною специфікою, способом, стилем життя та культурою населення, його менталітетом й естетичними уявленнями. Вона служить найважливішим фактором соціалізації та виховання. Особливого значення набуває виявлення «органічних» соціальних і культурно-історичних напрямків розвитку міста з урахуванням його особливостей з тим, щоб окремі конкретні містобудівні заходи не переривали цього процесу. Під час такого дослідження необхідний аналіз сприйняття населенням навколишнього середовища і рівня інформованості про його культурно-історичну цінність, ставлення до місцевого ландшафту, характеру забудови і т.п. Все це дозволяє при розробці концепцій подальшого розвитку міста забезпечувати відповідність містобудівних та інших соціально-планувальних рішень традиціям, інтересам і запитам місцевих жителів. Під час соціально-історичного дослідження вирішуються такі завдання: розкриття і аналіз соціо-культурної історії міста у єдності зі збереженими зразками локальної організації життєвого середовища;

опис сучасного «антропокультурного портрета» міста на основі діагностики стану "історичної пам'яті", культурно-середовищних орієнтацій і соціокультурних запитів населення, виявлення стану збереженості історичних зразків; діагностика локальних проблем в соціально-культурній сфері і визначення можливостей та ресурсів відродження «історичної пам'яті».

Соціо-історична частина дослідження дає впорядковану фонову інформацію про соціальний та культурний розвиток міста, з'ясовує історично сформовані напрямки соціокультурного розвитку, висвітлює фактори і традиції формування поселення і визначає пріоритети збереження пам'яток. Матеріали соціально-історичної частини дослідження характеризують соціо-культурну підоснову становлення міста, дозволяють усвідомлено поставитись до визначення напрямку його подальшого розвитку, соціокультурного зонування, заселення, реконструкції та використання наявної забудови, обсягу й характеру нового будівництва.

Проблема виживання і відтворення фізичного, психічного і морального здоров'я людини в міському середовищі стає щодалі гострішою. В основі ситуаційної концепції соціокультурної динаміки лежить особливого роду *методологія аналізу соціокультурних процесів*. Специфіка цієї методології полягає в тому, що досліджуються не тільки результати суспільної практики, а й інтенції, що знаходяться у витоків становлення й поширення зразків поведінки, діяльності, спілкування та взаємодії людей із усіма елементами їхнього життєвого середовища. Виникає складний, практично невивчений механізм інтерференції соціокультурних й особистісних детермінант, що зумовлюють той чи інший результат різноманітних «зіткнень» людини з середовищем. В його межах простежується зв'язок між станом тих чи інших параметрів середовища, в якому проходить життєдіяльність людини, з властивими їй способами взаємодії, інтерпретації та персоналізації оточення.

В останній частині дослідження використані основні принципи *феноменологічного методу*, завдяки якому на ґрунті аналізу окремих архітектурно-урбаністичних рішень визначена директивна лінія можливостей

створення інтерактивних рекреацій в структурі історично складеної забудови як соціокультурного явища, що вивчається за допомогою **структурно-функціонального аналізу**. Феноменологічний підхід до вивчення міста спрямований на виявлення особливостей та механізмів феноменологічного сприйняття міського середовища, механізмів предметного виявлення його соціокультурного (ціннісно-сислового) потенціалу. Об'єктом соціальної феноменології міста є групи населення, які самоорганізуються в соціокультурному просторі міста на основі спільності поглядів і сприйняття дійсності.

Методом емпіричного дослідження виявляються ціннісно-сислові образи міста й відповідні їм моделі поведінки, що мають особливе значення для формування інтерактивної рекреації в континуумі спільнот, різних за своєю символічною і організаційною структурами. Соціокультурна гетерогенність мешканців міста породжує нові принципи й механізми комунікації як процесу узгодження уявлень і дій. Зміна форм і механізмів комунікації зі свого боку призводить до зміни міського соціуму і його запотребувань у сфері інтерактивного відпочинку.

У відповідності до багатоаспектної схеми уявлень щодо міського середовища були систематизовані та розглянуті факти й визначені фактори умов існування й діяльності населення. З використанням **методу пофакторного аналізу компонентів середовища** визначено стан макрокомпонентів міського середовища (техногенні, соціумні, природно-статичні, економічні, екологічні, психо-соціальні, планувально-динамічні). **Методом експертної оцінки** встановлюється вагомість кожного з макрокомпонентів та їхній взаємовплив під час вирішення соціо-культурної проблеми поліфункційної рекреації, який залежить також від культурного потенціалу міста й умов його доступності.

У цьому аспекті важливий **метод соціологічного дослідження**, котрий передбачає проведення соціологічного опитування, в основу якого покладено чуттєве ставлення мешканців міського середовища. Також вагомим є розгляд міста у **соціально-психологічному аспекті**, який виражається у формі

особистісного сприйняття різноманітної об'єктивної реальності під назвою «місто». Сприйняття – цілісне і комплексне відображення ситуацій і подій, що виникає при «зіткненні» з ними особистості. До певних меж у кожного городянина – «своє місто». Ідентифікація з соціокультурною групою актуалізує в індивідуальному сприйнятті предмети й параметри середовища, значимі для групи. Людина здебільшого дивиться на світ крізь призму групових норм. В основі поняття «сприйняття міста» лежить ідея єдності, взаємозумовленості середовища й способу життя. Результатами сприйняття є образ міста й ставлення до нього. Для розуміння соціальної поведінки городян потребують розгляду знакові образи міського середовища: семантичні засоби і механізми сприйняття міського середовища, психосемантика простору, особистісно-сміслова локалізація життєвого простору, семантика середовищної ідентичності («моє місто»), дискурсивні практики соціолінгвістичних спільнот як механізми формування нормативності і моделей поведінки. В архітектоніці міста закодовано смисловий зміст структур соціальної взаємодії: норм, моделей, цілей і смислів поведінки, ідеологічних форм і способів життя. Місто має властивість розвивати соціальність, створювати та поширювати особливу інтелектуальну й духовну атмосферу, що загалом становить міську ментальність, характерною рисою якої є «дух інновацій»; місто є генератором соціокультурного розмаїття, нових форм і сенсів життя. Культурно-історичне нашарування життєдіяльності попередніх поколінь у місті виступає як символічний аспект території міста в знаковій формі – «код міста», який по-різному зчитується городянами.

Соціоструктурний і соціокультурний аспекти міста – це аспекти *теоретичного аналізу*. Кожне місто має свої особливості та виступає як певний культурно-історичний феномен, який існує як фокус інтерференції місць проживання, соціально-комунікативних місць взаємодії й місць для самореалізації та особистісного зростання, що у комплексі дає комфортне підґрунтя для створення в місті системи інтерактивної рекреації.

На основі досвіду візуальної соціології, яка вивчає соціальні та культурні явища крізь призму візуальних репрезентацій, доцільно використовувати *метод візуалізації стану міського середовища*, що ставить за мету відповідно до класифікації факторів міського середовища проведення натурного обстеження обраних зон комбінованої якості, що є носіями негативних і позитивних властивостей міського середовища. Як наслідок, можна отримати наочну картину стану міського середовища обраних зон і доцільності створення в них елементів системи інтерактивного відпочинку.

Для виявлення переважних змістовних характеристик чуттєвого сприйняття містобудівних об'єктів доцільно використати *метод образно-графічного аналізу*. Це дасть змогу виявити характер міського середовища з розрізненням атрактивних (приваблюючих) та неатрактивних (відштовхуючих) властивостей фрагментів міського середовища. Надалі для визначення чисельних значень диференціації міського середовища та параметризації на цій основі морфотипів можуть бути здійснені цілеспрямовані трансформації та проведення широкомасштабного соціологічного містобудівного дослідження якостей міського середовища та шляхів його гармонізації за допомогою створення науково обґрунтованої системи інтерактивної рекреації.

Під час аналізу зон комбінованої якості міського середовища з залученням результатів застосування *методу теоретичного моделювання механізму з'єднання частин цілого та їх структурно-логічного аналізу* можна виявити універсальні значущі неподільні (у своєму призначенні) одиниці, що наділені самостійним значенням і композиційною семантикою. Ці універсальні планувальні одиниці – цілісні утворення залежно від їх місцезнаходження та цільового призначення й зв'язки-скрепи та межі є проявами роботи композиційного механізму, що визначають динамічну цілісність міського середовища, тобто є базою проведення його морфотипологізації і, як наслідок, визначення оптимальних локалізацій провідних елементів інтерактивної рекреації.

Методика та основні методи дослідження

Контекстуальний підхід

місто розглядається як цілісний комплексний об'єкт – або підсистема функціональної єдності

Дедуктивний метод	Індуктивний метод
комплексне розуміння історичних ареалів – просторів, у яких місто реалізує свої функції	перехід від знакових об'єктів до узагальненої картини ревалоризації історичного середовища

Компаративний метод – визначення основних соціокультурних ареалів: європейський, вітчизняний, США, Південна Америка, Австралія	Феноменологічний метод – на ґрунті аналізу окремих архітектурно-урбаністичних рішень визначає директивну лінію створення інтерактивних рекреацій в історичному середовищі міста
Соціо-історичний метод – дозволяє характеризувати соціокультурну підоснову становлення міста, соціокультурного зонування та реконструкції, усвідомлено підійти до визначення напрямку його подальшого розвитку	Метод емпіричного дослідження – дозволяє виявляти ціннісно-сміслові образи міста й відповідні їм моделі поведінки соціуму для формування інтерактивної рекреації в континуумі спільнот, різних за символічними та організаційними структурами
Методологія аналізу соціокультурних процесів – досліджуються не тільки результати суспільної практики, а й інтенції, що знаходяться у витоків становлення й поширення зразків поведінки, діяльності, спілкування та взаємодії людей із усіма елементами їхнього життєвого середовища	Метод пофакторного аналізу компонентів середовища – визначає стан макрокомпонентів міського середовища (техногенних, соціумних, природно-статичних, економічних, екологічних, психо-соціальних, планувально-динамічних)

Дедуктивний метод	Індуктивний метод
	Метод соціологічного дослідження – передбачає проведення соціологічного опитування на основі чуттєвого ставлення мешканців до середовища
	Метод візуалізації стану міського середовища, образно-графічного аналізу та експертної оцінки – ставить за мету проведення натурного обстеження обраних зон комбінованої якості для отримання наочної картини стану міського середовища
	Метод теоретичного моделювання структурно-логічного аналізу – виявлення універсальних значущих одиниць і композиційної семантики, що визначають динамічну цілісність міського середовища і є базою проведення його морфотипологізації та визначення оптимальних локалізацій провідних елементів системи інтерактивної рекреації

Рис. 1.5. Методика та основні методи дослідження

Висновки до розділу 1

Підсумком викладеного у розділі 1 дослідження, можна вважати такі:

1. Незважаючи на значний обсяг інформації про містобудівні утворення й аналіз цих антропогенних феноменів, створених для життя та діяльності соціуму, досі не здійснено комплексного ґрунтового дослідження потреб формування взаємопов'язаної системи містобудівних інтер'єрів як інфраструктури соціокультурних зв'язків у тканині міської забудови – третього виміру на двовимірній планувальній структурі міста.

2. Проведений аналіз основних науково-теоретичних досліджень у сфері пошуку оптимальних урбаністичних рішень для досягнення комфортних умов життєдіяльності міської спільноти в історичному середовищі дозволяє констатувати особливу зацікавленість фахівців у часткових чи значніших реконструктивних перетвореннях його функціонально-планувальної структури і забудови. З огляду на це в більшості наукових праць, що стосуються теми вдосконалення міських утворень згідно з перманентно змінними потребами міського соціуму, значна увага приділяється питанням єдності превалюючої функції міських просторів і архітектурної субстанції, яка переважно й визначає функцію містобудівних інтер'єрів, що здійснюють роль містобудівної сув'язі планувальних частин міста і від оптимального рішення якої залежить комфортність життя міського соціуму. У міських утвореннях повсякчас функція відпочинку вирізнялася своєю ідентичною інтерактивністю, основна питома вага рекреаційності належала містобудівним, а не внутрішнім інтер'єрам архітектурних споруд. З урахуванням цього аспекту особливо актуальною в нинішньому «оцифрованому» і небезпечно роз'єднаному міському соціумі, є тема формування системи інтерактивної рекреації в історичному середовищі міст на ґрунті оптимальної модернізації міських публічних просторів.

3. Як засвідчує аналіз матеріалів у професійній періодиці та публіцистиці останніх десятиліть, щодалі більше дослідників визначають урбанізм активним інструментом впливу на специфіку соціального життя,

оскільки саме в містах відбуваються безперервні соціальні зміни, виникають колізії та експерименти. Щобільше урбанізованим стає місто, тим концентрованішим стає питання соціальності; соціо-культурні процеси невід'ємні від урбаністичних перетворень, особливо враховуючи вплив мегаполісної гіпертрофованої урбанізації на втрату індивідуальності й позитивних аспектів міжлюдської взаємодії. Значення міського середовища у трансформації особистості не можна применшити, як і зворотній вплив соціо-культурного рівня людської індивідуальності на середовище – ось чому в історичних містах вкрай необхідне створення поліфункційної системи інтерактивної рекреації як невід'ємної складової креативності взаємин архітектурної субстанції публічних міських просторів і людини. Саме тому ця тема стала предметом дисертаційного дослідження, яке можна вважати першою спробою комплексного визначення принципів формування інтерактивної рекреації в історичному середовищі міста.

4. Збереження історично значущих пам'яток, споруд та ландшафтів для майбутніх поколінь є головною метою національної нормативно-правової та міжнародної охорони культурної спадщини. Історико-культурна спадщина (як матеріальна, так і нематеріальна) є важливою складовою сталого розвитку історичних міст, а її охорона розглядається як найважливіший механізм передачі традиційних культурних та соціальних цінностей, які виступають своєрідними магнітами для економічної та креативної діяльності населення в межах історично сформованого середовища міста.

5. Методика дослідження продиктована загостренням проблем міста як унікального суспільного явища й антропогенного феномену з широкою палітрою особливостей розвитку. На відміну від традиційних підходів (біографічного, типологічного, автономного і т.д.) як синтезуючий варіант системного підходу в дослідженні виступає *концептуальний підхід* до розуміння міста як субсистеми часткового виразу більших систем (цивілізацій, держав, суспільств). В межах цього підходу дослідження міста розглядається як об'єкт у єдності різних

функцій і насамперед як просторове втілення соціо-культурних потреб, невід’ємне від урбанізаційних процесів.

Матеріали розділу висвітлені в публікації – Гнілоскуренко М. Інтерактивна рекреація в історичному середовищі міста. *Українська академія мистецтва*. 2019. № 28. С. 5–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uam_2019_28_3.

РОЗДІЛ 2

КУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІСТОРИЧНОГО МІСТА ЯК ДОМІНАНТНИЙ ФАКТОР КРЕАТИВНОСТІ МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ

2.1. Провідна роль історико-культурних заповідників у розвитку рекреаційних креативних практик

Цивілізаційна ефективність міста, духовний комфорт життя в ньому неодмінно пов'язані з розвитком креативної складової, заради чого, власне, людина вийшла з близького до природи сільського життя, створюючи середовище виключно антропогенне й насичене новими змістами. Повсякчас значні досягнення думки й духа здійснювались у містах, креативність яких пов'язана з інсталяцією у їхнє середовище багатогранної системи пізнання, як інтелектуального так і трансцендентного; осмислення поняття «креативний міський простір» потребує пізнання його головної сутності – чи сприяє цей простір особистісному розвитку й прояву індивідуальності городянина, чи пропонує мешканцям і гостям міста оптимальне середовище для самореалізації та формування оригінального соціокультурного й економічного міського контексту.

Провідний сучасний спеціаліст із розвитку міст **Ч. Лендрі** у фундаментальній праці «**Креативне місто**» вважає міське утворення системою, в якій культура є каталізатором загального розвитку. Всі аспекти формування ефективного міського креативного середовища є одночасно умовами створення та функціонування інноваційної системи міста: сутність такої ідеології креативності міських просторів як здатність створювати продукт, що володіє новизною, є необхідний для потреб суспільства і одночасно відповідає духу часу, притаманні творчості відомих архітекторів сучасності: Р. Роджерса, А. Генслера, Х. Яна, К. Єнга та ін. Ч. Лендрі розглядає процеси проєктування та розвитку публічних просторів у комплексі містобудівних інтер'єрів вулиць, площ, парків як публічно доступних місць, де люди зможуть вільно обмінюватись ідеями,

демонструвати результати своєї творчості та комунікувати з іншими членами міського соціуму не як консументи, а як автори унікальних продуктів своєї особистості та самомотивації, що дозволяє людині творчо брати участь у формуванні міст. Креативні публічні простори дозволяють здійснювати співтворчість, повноцінне співавторство митців та глядачів, а взаємний ріст усіх учасників таких просторів з часом може переростати у кластери майстерності, науки, мистецтва, в яких найважливіше – надання умов для самореалізації, зверненні до різних культурних практик, до активного і дієвого відпочинку, ознайомлення з особливостями міського побуту та перетворення мешканців на співучасників творчих проєктів і акцій, набуття ними нових міжкультурних комунікативних навиків розвитку в міських просторах т.з. «творчої індустрії».

Концепція *«творчої індустрії»* стала майже канонічним предметом найновіших гуманітарних досліджень і вперше з'явилась у Великобританії у 1998 р. Досвід розвитку таких індустрій в Європі, США, в країнах Латинської Америки та Азії вписується в національні концепції розвитку інноваційної системи країн, підкреслюючи важливість збільшення ролі знань і творчості, нових технологій і людського капіталу. Однією з найпотужніших структур творчої індустрії досі є творчий кластер «Фабрика 798» у Пекіні, де на 1 кв. км покинутої промислової території створено специфічне творчо-мистецьке середовище.

Загальнонаціональний розвиток і конкурентна здатність країни залежить від кількості та якості людських талантів, а для їхнього виховання необхідне відповідне міське середовище взаємодії індивідуальних творчих здібностей. Створення такого середовища – *креативних просторів* – є одним із системних завдань модернізації міського середовища для вдосконалення життєдіяльності людської спільноти, а саме: умов проживання, праці та рекреації. У цій тріаді особливу позицію займає сфера рекреації як відновлення і розвитку духовних і фізичних сил людини в системі рекреаційних міських просторів, які, як свідчить історичний досвід, повсякчас характеризувалися відповідним до вимог часу і міських спільнот рівнем інтерактивності. Рекреаційний простір міста

розглядається як частина соціального простору в процесі формування його комплексної креативізації з урахуванням ресурсної бази, в якій провідне місце займають історико-культурні ресурси, і залежить від комунікативності та особистісного сприйняття історико-культурних здобутків архітектурно-містобудівної субстанції міського середовища, які, як правило, сконцентровані в культурно-архітектурних заповідниках в історичних ареалах міст [72].

Історико-культурний (історико-архітектурний) заповідник створюється для цілісного збереження містобудівних й архітектурних комплексів та окремих пам'яток; є частиною території міста, на яку поширюється особливий режим охорони об'єктів культурної спадщини і статус землі історико-культурного призначення [73]. Чільне місце у переліку історико-культурних заповідників займають історико-архітектурні.

Провідною пам'яткою Світової спадщини ЮНЕСКО був офіційно проголошений **Афінський Акрополь** від 26 березня 2007 року [74]. Акрополь (грец. *ἀκροπόλις* — верхнє місто) — укріплена частина давньогрецького міста, розташована на височині. В кожному полісі Стародавньої Греції був свій Акрополь, але жоден з них не перевершує Афінський за масштабністю, плануванням і зосередженням визначної кількості унікальних пам'яток минулих епох. У складі Афінського акрополю – 21 історичний об'єкт. Від масштабного комплексу збереглися в різному стані руїни кількох храмів: Парфенона, храму Ніки Аптерос і Ерехтейона, а також Театру Діоніса, Одеона Ірода Аттичного та ін. Головною пам'яткою є Парфенон (438 до н. е.) — величний храм, присвячений Афіні Діві, пропілеї Афінського акрополя (437–432 до н. е., архітектор Мнесікл) — колонада парадного входу до храмового комплексу (рис. 2.1, рис. 2.2, рис. 2.3).

Навколо Афінської Агори знаходиться один із найколеритніших пішохідних історичних районів Афін — Плака («*Pliak Athena*», Старі Афіни), прогулянка яким дозволить ознайомитись із історичними пам'ятками та традиційною архітектурою. Часто його називають «район Богів» через близьке розташування до Акрополя. У різний час тут мешкали багато відомих грецьких

письменників, акторів і художників, як-от: Г. Сеферіс, К. Паламас і М. Меркурі. Плака – один із найстаріших і наймальовничіших районів Афін з вузькими вуличками, гарними будинками, традиційними тавернами, кафе та сувенірними магазинчиками, тут розташовано багато споруд та будівель, що є археологічними пам'ятниками [75].

Рис. 2.1. Вид на Афінський Акрополь та Плаку

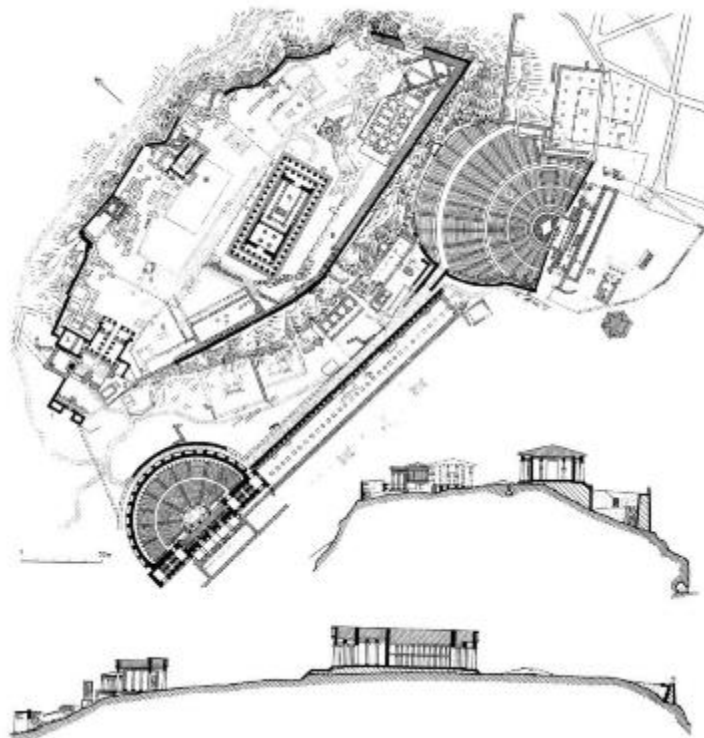

Рис. 2.2. План і розрізи Афінського Акрополя

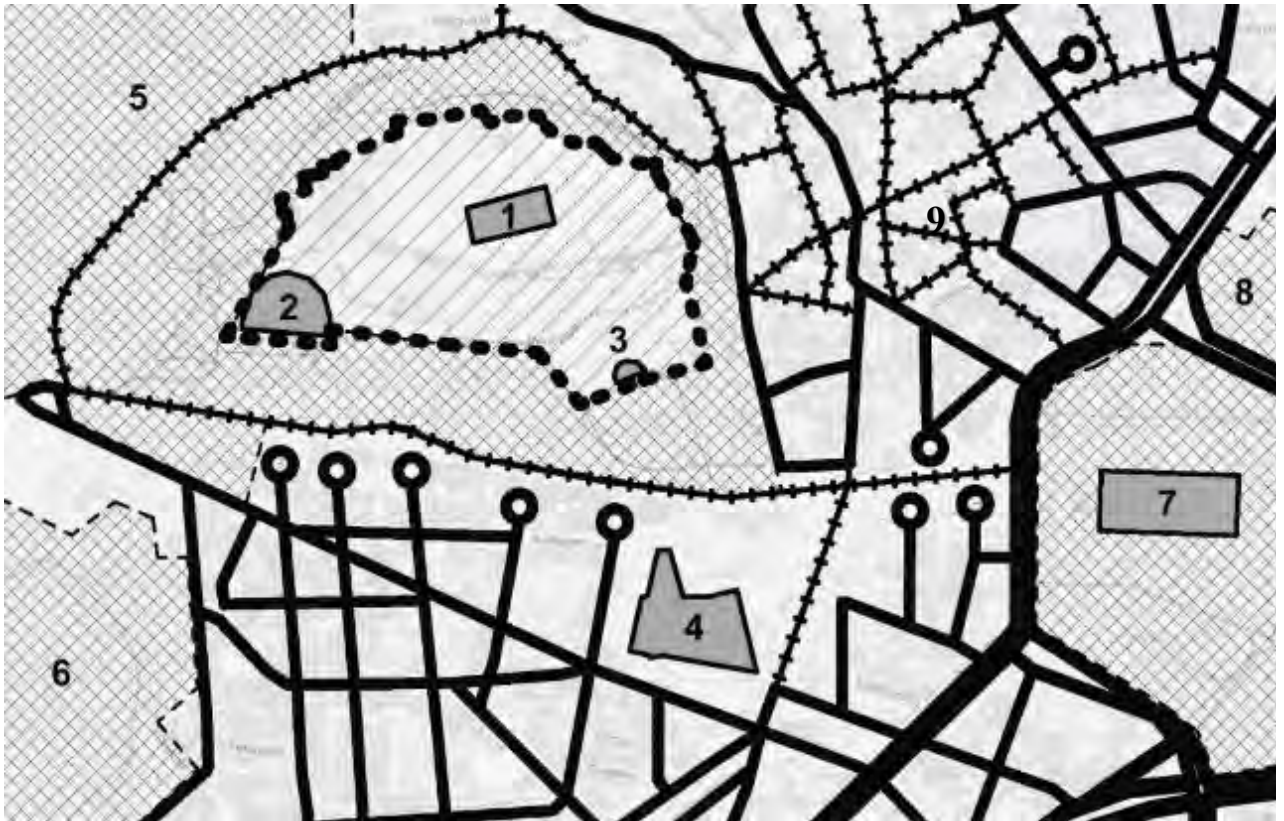

Рис. 2.3. Схема містобудівної локації Афіського Акрополя

1. Афіський Акрополь 2. Одеон Герода 3. Театр Діоніса 4. Новий музей Акрополя 5. Аеропаг 6. Тихий пагорб 7. Храм Зевса Олімпійського 8. Національний сад 9. Пішохідний район Плака

- Ансамбль Афіського Акрополя
- Озеленені зони
- Основні транспортні вулиці
- Пішохідна вулиця
- Тупик

2009 р. після довготривалих історичних, науково-теоретичних та проектно-аналітичних досліджень було ухвалене рішення про можливе наближення ансамблю Афіського Акрополя до культурно-пізнавальних потреб мешканців Афіні і численних туристів з усього світу. З цією метою неподалік від театру Діоніса (найдавнішого відомого театру світу) було споруджено максимально підпорядкований художньо-образній виразності Акрополя й гармонійно поєднаний із навколишніми пам'ятками в єдину систему сучасний інтерактивний «Новий Музей Акрополя» (рис. 2.4). У ньому знаходяться

виставкові зали з шедеврами античного мистецтва в яких зібрані оригінали стародавніх мармурових статуй, що 2000 років тому стояли на вершині Акрополя; *зал схилів Акрополя* (тут представлені археологічні знахідки зі схилів Акрополя); *зал пам'яток архаїчної доби* (тут серед артефактів відтворений фронтон одного з попередників Парфенона – «Старого храму Афіни»); *зал каріатид*, де виставлені відреставровані із застосуванням сучасних технологій каріатида; *зал Парфенону*, де можна побачити численні метопи, які колись прикрашали Парфенон, відновлені фрагменти фронтонів із скульптурними композиціями на тему міфів про створення міста тощо. З великого балкону музею відкривається вражаючий вид на головний храм Парфенон [76].

Зараз археологічний заповідник Афінівський Акрополь, у структурі якого з'явився сучасний музей, вважається візитною карткою Греції та справжньою «меккою» для туристів з усього світу. Все тут величне, вражає своєю монументальністю та гармонією і протягом століть залишається безперечним доказом неперевершеного формування простору засобами архітектурного мистецтва.

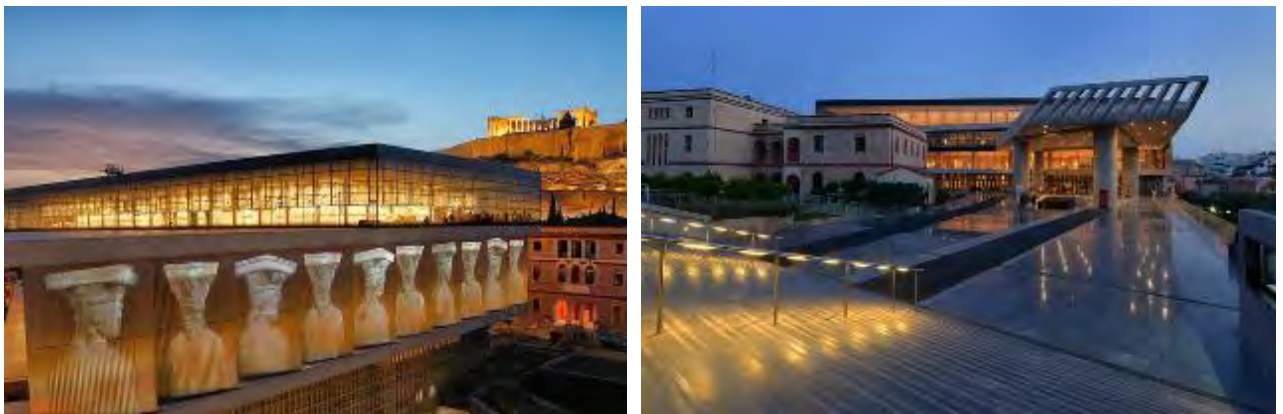

Рис. 2.4. Новий Музей Акрополя

Прикладом містобудівного заповідника з гармонійно узгодженою забудовою значних за площею територій міських площ, що створювалися протягом чотирьох століть, можна вважати ансамбль головної міської *Площі Святого Марка* (Piazza San Marco) у Венеції (Італія), що складається з двох частин: П'яцетти — території від Гранд-каналу до кампаніли Собору Святого Марка і самої Площі. Площу було утворено в IX ст. як незначний простір перед

Собором Святого Марка, а 1177 р. її було розширено до теперішніх розмірів для організації зустрічі Папи Олександра III та імператора Священної Римської імперії Барбаросси. Архітектурною домінантою площі є Палац дожів і кампаніла базиліки Святого Марка з лоджеттою. До складу заповідника входять: колонада Сан-Марко, палац дожів, собор Святого Марка, кампаніла собору Святого Марка, Старі і Нові Прокурації, Ала Наполеоніка, бібліотека Сан-Марко [77]. Площа Святого Марка від середньовіччя є центром життя Венеції, адже тут знаходились усі важливі адміністративні та управлінські функції Венеціанської Республіки, а з XIX століття також і резиденція архієпископа. Саме тут відбуваються чи не всі міські свята і фестини, зокрема проводиться традиційний Венеціанський карнавал. Нині площа є одним із найпопулярніших місць Італії, що притягує до себе мільйони туристів щороку (рис. 2.5, рис. 2.6, рис. 2.7, рис. 2.8).

Рис. 2.5. Площа Святого Марка (Piazza San Marco), картина Каналетто, 1730 р.

Відтоді площа фактично не змінила свій зовнішній вигляд

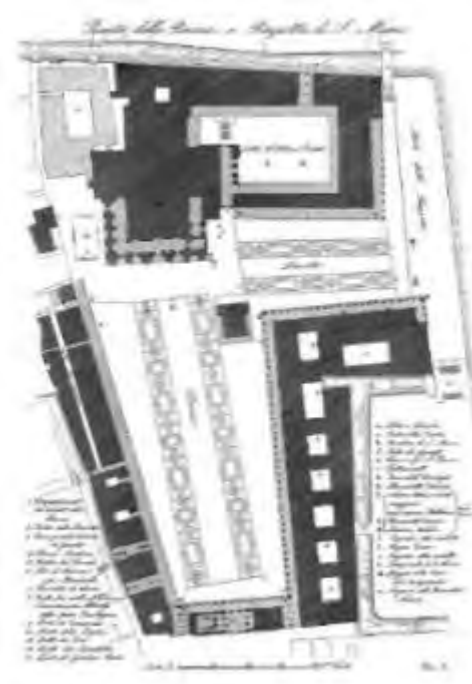

Рис. 2.6. План площі 1831 р.

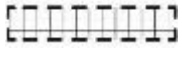

Рис. 2.7. Сучасний вигляд ансамблю площі Святого Марко (Piazza San Marco)

Рис. 2.8. Схема містобудівної локації ансамблю головної міської Площі Святого Марка

1. Площа святого Марка 2. Комплекс споруд (Музей венеційського мистецтва, Бібліотека Марчіана та ін.) 3. Кампаніла собору Святого Марка 4. Музей Святого Марка 5. Годинникова башта Святого Марка 6. Палац Дожів 7. Королівські сади із причалом 8. Сан-Джорджо-деї-Гречі 9. Сан Фантін 10. Церква св. Моїсея 11. Паромний причал Сан Марко 12. Паромний причал Салют 13. Санта – Марія – Делла – Салуте 14. Музей сучасного мистецтва Пунта-делла-Догана

- Ансамбль площі Святого Марка
- Озеленені зони
- Площа
- Вода
- Пішохідна вулиця

Одним із відомих історико-культурних заповідників, що отримав цей статус 1977 р., став комплекс *Ічері Шехер* (İçərişəhər, Старе місто або Внутрішнє місто – історичний центр Баку) у східній частині європейського континенту. У грудні 2000 р. разом із Палацом Ширваншахів і Дівочою вежею він став першим місцем в Азербайджані, визнаним об'єктом всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО. Ічері Шехер розташований на невисокому пагорбі біля берегів Каспійського моря та оточений фортечними мурами. Розкопки археологів вказують на те, що район був заселений ще в бронзову добу, а до початку ХІХ століття власне цей квартал із кількома тисячами мешканців і становив усе місто Баку [78]. У фортеці збереглася велика кількість пам'яток, що ілюструють практично всі періоди розвитку азербайджанської середньовічної архітектури. Старе місто Ічері Шехер виходить на Бакинський приморський бульвар, що був закладений на початку ХХ ст. з ініціативи міської влади та є своєрідним символом сучасного Баку. Під час реконструкції 2000-2015 рр. у парку був побудований музичний фонтан, театр, кінотеатр і відреставровані атракціони (рис. 2.9, рис. 2.10, рис. 2.11).

Рис. 2.9. Комплекс Ічері Шехер (İçərişəhər) у Баку

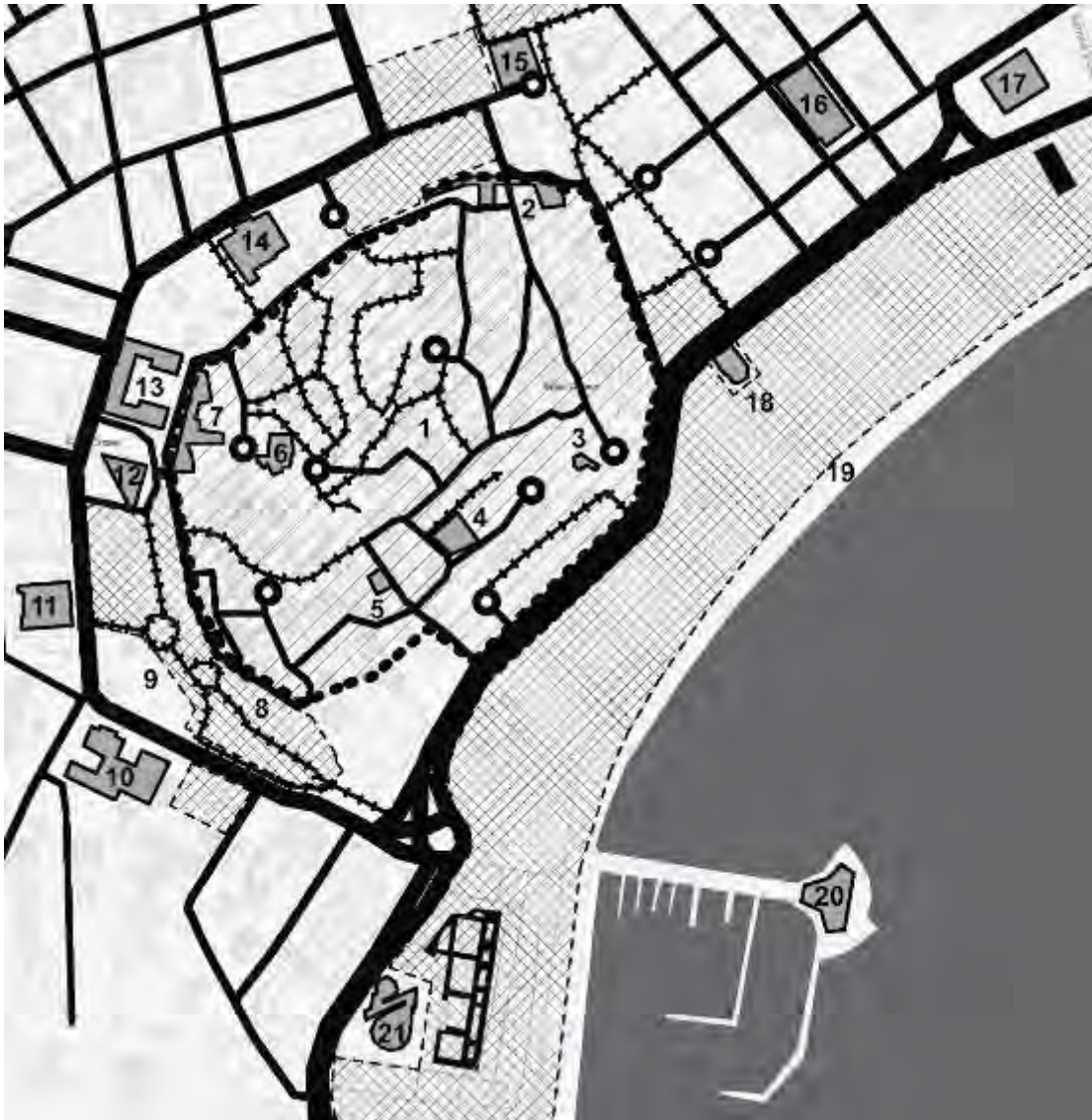

Рис. 2.10. Схема містобудівної локації комплексу Ічері Шехер

1. Ічері Шехер 2. Замкова Брама 3. Дівоча вежа 4. Мечеть 5. Будинок-музей В. Мустафаде
6. Палац Ширваншахів 7. Музей мініатюрної книги 8. Сад філармонії 9. Філармонія 10. Азербайджанський національний художній музей 11. Західнокаспійський університет 12. Метро Ічері Шехер 13. Адміністрація Баку 14. Інститут рукопису Азербайджану 15. Музей Нізамі Гянджаві 16. Національний музей історії Азербайджану 17. Музей Незалежності 18. Театр ляльок 19. Бакинський приморський бульвар 20. Яхт-клуб 21. Музей мистецтв

- Ічері Шехер
- Озеленені зони
- Вода
- Основні транспортні вулиці
- Пішохідна вулиця
- Тупик

Відповідальне ставлення до історичної спадщини не заважає Баку інтенсивно розвиватись і формувати сучасні центри інтерактивного відпочинку, прикладом яких може бути культурний Центр Гейдара Алієва, збудований за проектом всесвітньовідомого архітектора Захи Хадід. Комплекс багатофункціональний – з конференц-залами, музьями, офісами та виставковими галереями (рис. 2.12) [79].

Рис. 2.11. Бакинський приморський бульвар

Рис. 2.12. Центр Гейдара Алієва

До списку Всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО 1996 р. увійшла заповідна *ліва частина Старого міста Зальцбург* (Австрія) з фортецею Хоензальцбург (площа цієї фортеці становить 30 га, вона є однією з найбільших добре збережених середньовічних фортець на території Європи) і горою Менхсберг [80]. Тут на відносно невеликій площі зосереджена велика кількість пам'яток різних періодів. Зважаючи на багатство рельєфу, з верхньої частини

якого відкриваються чудові панорами міста, до фортеці Хоензальцбург прокладено фунікулер. Центром цієї заповідної зони є площа XVII ст. Резиденцплац (Residenzplatz), на якій розміщується резиденція архієпископів і фонтан, вважається однією із найвизначніших пам'яток доби бароко в Європі. Ця площа відома унікальними декораціями і сценаріями різдвяних свят та атракційними ринками. У центрі Старого міста знаходиться вулиця Гетрайдегассе, яка має особливе значення для всього культурного світу, оскільки на ній знаходиться будинок, у якому народився Ф. Моцарт, і нині численних відвідувачів міста і музею Моцарта очікують численні затишні кафе і ресторани (рис. 2.13, рис. 2.14) [80].

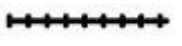

Рис. 2.13. Заповідна ліва частина Старого міста Зальцбург

Рис. 2.14. Схема містобудівної локації заповідної лівої частини Зальцбурга

1. Хоензальцбург 2. Ноннберзьке абатство 3. Церква Кастанеркірхе при лікарні Бармхерциген Брюдер Зальцбург 4. Резиденційний палац 5. Зальцбурзький університет 6. Зальцбурзький собор 7. Резиденцплац 8. Резиденція архієпископів 9. Каплиця Маріазеллер 10. Концертний зал Моцарта 11. Колегієнкірхе 12. Велика зала університету Зальцбурга 13. Інтерактивний музей науки та природи

- Заповідна частина Старого міста Зальцбург
- Озеленені зони
- Вода
- Основні транспортні вулиці
- Пішохідна вулиця
- Тупик

Перші історико-культурні заповідники в Україні було створено у 1920-х рр. постановами РНК УСРР. Загалом на кінець 1920-х рр. в УСРР діяло 9 державних історико-культурних заповідників. У серед. 1970-х–80-х рр. процес створення історико-архітектурних заповідників став розглядатися як ефективний засіб збереження не лише окремих пам'яток, а й цілісних історико-культурних комплексів. Були ухвалені історико-культурні заповідні території у містах Львів (1975 р.), Кам'янець-Подільський (1977 р.), Луцьк (1985 р.), Київ (1987 р.; «Стародавній Київ») та ін. [81].

Указом Президента України від 11 жовтня 1994 р. «Про національні заклади культури» були визначені статус та порядок утворення історико-культурних (історико-архітектурних) заповідників *національного значення*. Першими національними заповідниками стали історико-архітектурні заповідники «Софія Київська» та «Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник», «Чернігів стародавній», «Кам'янець» в Кам'янці-Подільському та ін. Два з них, Національний заповідник «Софія Київська» та «Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник», занесено до Списку всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО (1990 р.) [81].

Київ

Унікальною пам'яткою світової культури є *історико-архітектурний заповідник «Софія Київська»*. Його було створено 27 березня 1944 р. як Державний архітектурно-історичний заповідник «Софійський музей» на базі музею, організованого в Софійському соборі 1934 р. Указом Президента України від 11 жовтня 1994 р. закладу надано статус національного. Площа заповідника охоплює всю територію Софійського кафедрального монастиря з 10 архітектурними пам'ятками XI-XIX ст. До складу Національного заповідника «Софія Київська» входять: Софійський собор (XI ст.) та архітектурний ансамбль монастирських споруд (XVIII ст.), адміністративно (не територіально) – Золоті ворота (XI ст.) на вул. Володимирській, Андріївська церква (XVIII ст.) на Андріївському узвозі та Кирилівський монастир (XII ст.) на вул. О. Теліги (за межами історичного центру міста). На території цих архітектурних ансамблів

загалом розташовано близько 60 архітектурно-історичних пам'яток. Площа архітектурного ансамблю Національного заповідника «Софія Київська» займає 5 га, а територія охоронної зони – біля 111 га [82].

2005 року були розроблені та затверджені «Межі і режим зон охорони ансамблю споруд Софійського собору Національного заповідника «Софія Київська»», згідно з якими *Верхнє місто* отримало статус охоронної зони ансамблю споруд собору, в якій особливу увагу приділено питанню збереження давнього розпланування, історичної забудови, її масштабу, стильових ознак, архітектурно-просторової структури середовища Верхнього міста; особливостям вулиць, рельєфу та озеленення. З 2017 року площа охоронної буферної зони ансамблю споруд Софійського собору була збільшена до 6,8 га, а охоронна буферна зона ансамблю споруд Софійського собору – до 147,55 га [83]. Ансамбль Софії Київської становить композиційний і змістовний центр *Верхнього міста*, проте останніми роками в його ареалі були зведені високі будинки банку, готелів, житлових будинків (численні з них були надбудовані), що погано позначилося на цілісності та естетиці архітектурного середовища ансамблю. Найбільшу небезпеку для збереженості Софійського собору спричиняє нове будівництво, яке ведеться на території, що оточує Верхнє місто, без належних досліджень впливу, а також на історико-містобудівні особливості та на фізичні умови існування пам'яток комплексу (рис. 2.15, рис. 2.16, рис. 2.17, рис. 2.18, рис. 2.19, рис. 2.20).

Рис. 2.15. Ансамбль споруд Софійського собору

Рис. 2.16. Відновлення фрагменту оборонного муру з Золотими воротами
на вул. Володимирській

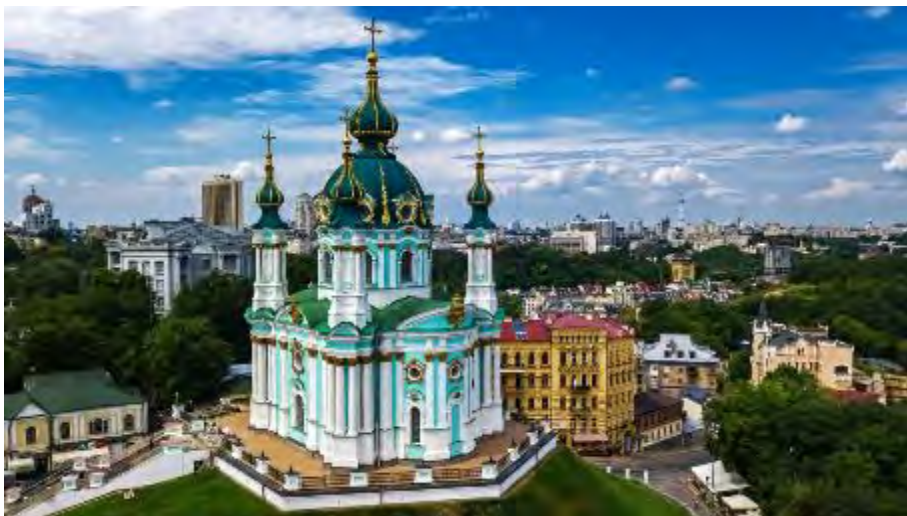

Рис. 2.17. Андріївська церква на Андріївському узвозі

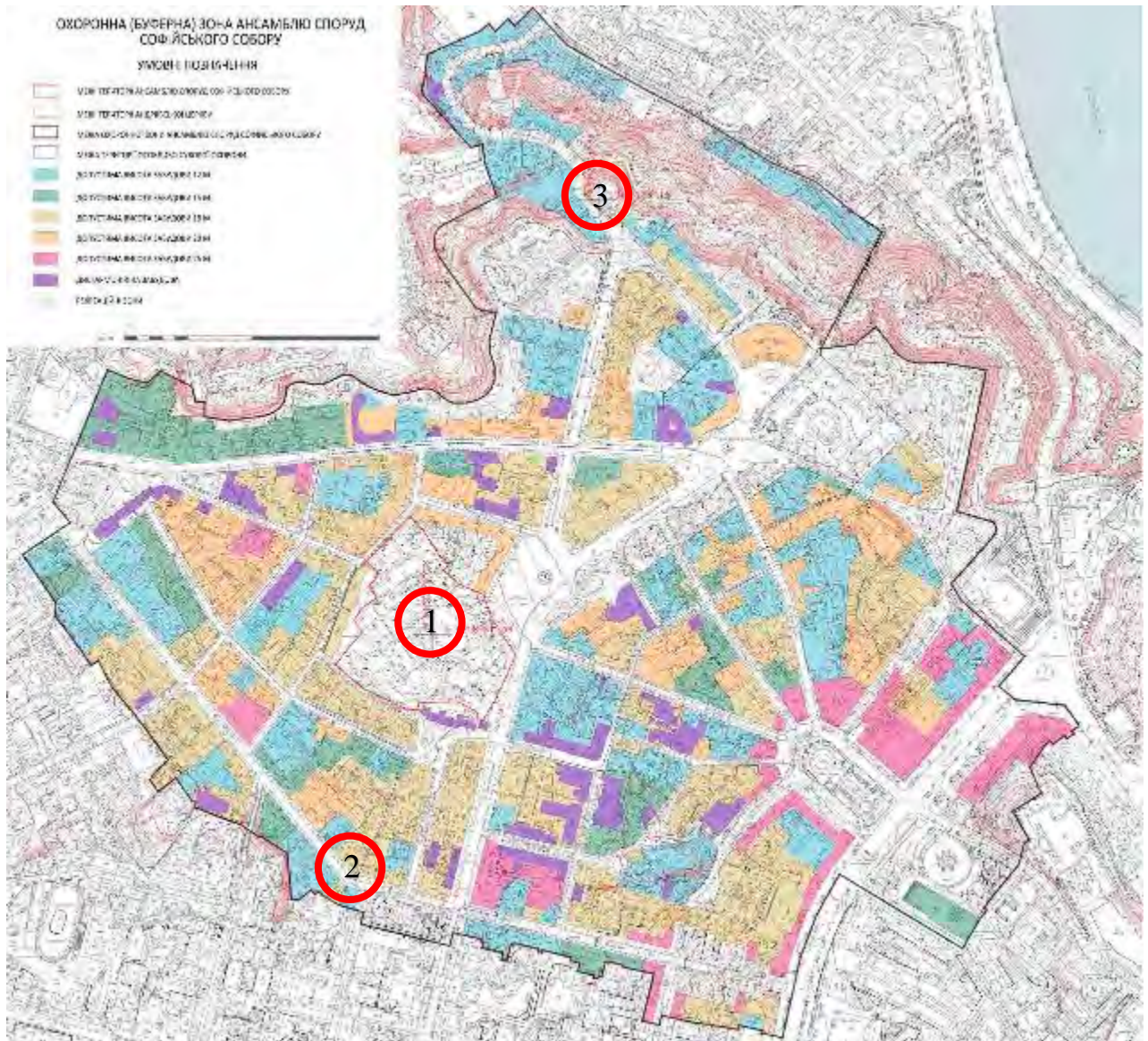

Рис. 2.18. Буферна зона ансамблю споруд Софійського собору (2017 р.)

1. Софійський собор та архітектурний ансамбль монастирських споруд

2. Золоті ворота 3. Андріївська церква

Рис. 2.19. Кирилівський монастир на вул. О. Теліги

Рис. 2.20. Схема розміщення Кирилівського монастиря на карті Києва 1911 р.

1. Кирилівський монастир 2. Софійський собор 3. Золоті ворота 4. Андріївська церква

Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник – один із найдавніших сакральних центрів і найбільших культурно-освітніх та науково-дослідних закладів України, створений на базі комплексу пам'яток природи, історії, археології, архітектури, культури на території, що має загальнодержавне значення. Був заснований 1922 р., в 1996 р. отримав статус національного. На території знаходиться ряд провідних музеїв країни, державні наукові, культурно-освітні, мистецькі та громадські інституції. Києво-Печерський історико-культурний заповідник є найбільшим музейним комплексом України, до складу якого входять понад 200 пам'яток археології, архітектури, історії та монументального мистецтва, серед них — два унікальні підземні комплекси (дальні і ближні монастирські печери), храми, пам'ятки архітектури XI-XIX ст., виставкові приміщення та ін. [84]. Сучасний лаврський ансамбль розташований на площі 23,5 га і складається із Верхньої лаври, Ближніх та Дальніх печер. Більшість монастирських будівель і споруд мають архітектурні форми українського бароко середини XVIII ст. Комплекс Києво-Печерської лаври є складовою пам'ятки зі списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «*Київ: Собор Святої Софії з прилеглими монастирськими будівлями, Києво-Печерська Лавра*» з буферною зоною більше 200 га, який підтверджує визначну цінність культурного об'єкту, що підлягає збереженню на благо всього людства. У сукупності з унікальним природним ландшафтом із панорамними видами на Лівий берег Дніпра він є унікальним культурно-історичним комплексом та туристичною артерією старовинного міста Київ (рис. 2.21, рис. 2.22).

Рис. 2.21. Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник

Рис. 2.22. Схема містобудівної локації Києво-Печерського заповідника

Львів

Ансамбль історичного центру Львова занесено до списку Світової спадщини ЮНЕСКО (рис. 2.23, рис. 2.24). 1998 р. на 22-й конференції Комітету Світової спадщини ЮНЕСКО, що відбувався у Кіото (Японія), Львів було прийнято до Світової спадщини ЮНЕСКО. Комітет ЮНЕСКО подав такі причини внесення Львова до Світової спадщини та відповідність таким критеріям ЮНЕСКО:

Критерій II: За своєю міською побудовою та архітектурою Львів є видатним прикладом синтезу архітектурних і художніх традицій Східної Європи з такими ж традиціями Італії та Німеччини;

Критерій V: Політична і торговельна роль Львова завжди притягувала певну кількість етнічних груп із різними культурними й релігійними традиціями, які становили різноманітні, та все ж взаємопов'язані спільноти міста, доказом чого завжди був і є міський архітектурний ландшафт.

Територія ансамблю історичного центру Львова складається з близько 150 га середньовічної та ренесансної частини міста та території собору св. Юра на Святоюрській горі поза межами ареалу центра. Буферна зона історичного центру Львова визначена межами історичного ареалу та становить близько 2350 га, що було затверджено Рішенням виконкому Львівської міської ради № 924 «Про погодження меж історичного ареалу м. Львова» від 22.10.2021 р. [85]. На території ансамблю історичного центру Львова знаходиться найбільша кількість пам'яток архітектури в Україні [86].

Старе місто (Високий замок і Підзамче) в XII ст. вже являло собою розвинуте міське поселення. До складу цієї частини також входить Замкова гора з рештками замку (XIII ст.) та княжий посад, на території якого в XIII – на початку XIV ст. було десять православних церков і монастирів, три вірменські церкви, два костьоли, мечеть, синагога та житлова забудова. Нині тут частково збереглися автентичні пам'ятки архітектури XIII-XVII ст., планувальна структура вулиць та площ, потужний пласт археологічного культурного шару, природний та антропогенно змінений ландшафт.

У середині XIV ст. на території посаду княжого міста, що безпосередньо примикає до Підзамче, виникло розплановане за зводом канонів «Магдебурського права» *середмістя*, що нині є збереженим зразком регулярного містобудування на території Східної Європи. Вздовж площі Старий ринок у центрі середмістя проходила одна з найдавніших львівських вулиць, що збереглась донині — т. зв. «Волинський шлях» (нині вул. Богдана Хмельницького). Центральна частина середмістя оточена кільцем скверів, які виникли на місці розібраних середньовічних міських фортифікацій, ансамблями замських (свого часу) монастирів та магнатських резиденцій.

Ансамбль історичного центру Львова є унікальним зразком містобудівного середовища з виразними рисами взаємовпливу та симбіозу стилів і традицій місцевого (давньоруська та середньовічна архітектура), близькосхідного (візантійський, вірменський, єврейський стилі) і західноєвропейського (переважно італійського та німецького) культурного надбання, до яких належать святині княжої доби, ансамблі епохи ренесансу, пам'ятки архітектури та скульптурної пластики бароко та рококо, окремі напрямки стилю модерн, зокрема австрійської сецесії та українського модерну [87].

Рис. 2.23. Аерофотозймока історичного центру Львова

- Території міста, взяті під охорону ЮНЕСКО
- Межі кварталів
- Охоронна зона ансамблю собору св. Юра

Рис. 2.24. Схема містобудівної локації ансамблю історичного центру Львова
(зона охорони ЮНЕСКО)

1. Площа Ринок 2. Високий Замок 3. Собор св. Юра

Кам'янець-Подільський

Національний історико-архітектурний заповідник «Кам'янець»

Кам'янець-Подільський — одне з найдавніших міст України (рис. 2.25, рис. 2.26). Завдяки унікальному поєднанню історичної архітектурно-містобудівної спадщини та ландшафту каньйону річки Смотрич ще 1928 р. була видана Постанова «Про оголошення замку-фортеці в місті Кам'янці-Подільському державним історико-культурним заповідником». Проголошення фортеці заповідником стало важливим, але тільки першим кроком до визнання заповідною всієї території *Старого міста*. Але поки це сталося, місто зазнало непоправних втрат – більшовицька влада ще до війни зруйнувала низку храмів:

Вірменський Миколаївський, Іоанно-Предтеченський, Казанський, Олександра Невського, Троїцький у Старому місті. Великої шкоди зазнала забудова центру міста в роки II світової війни.

Указом Президента України від 30 квітня 1998 р. Кам'янець-Подільський ДІАЗ перетворено на НІАЗ «Кам'янець». Цього ж року Державний комітет будівництва, архітектури та житлової політики затвердив (за поданням Хмельницької облдержадміністрації) Положення про НІАЗ, згідно з яким основними завданнями НІАЗу є охорона належних йому об'єктів, організація реставрації та використання пам'яток, регенерація архітектурного середовища, пам'яткоохоронна, науково-дослідницька, культурно-освітня робота для популяризації архітектурно-містобудівної спадщини *Старого міста* як національного культурного надбання.

Містобудівний комплекс, розташований на високому кам'янистому острові, відокремлений від решти міста глибоким каньйоном р. Смотрич і лише вузький перешийок з'єднує його з містом. В Старому місті збереглося чимало значних пам'яток давньоруського й середньовічного часів (архітектура Старого міста формувалась під впливом культур різних народів і релігій, що знайшло відображення в значній кількості збережених костелів, церков та монастирських комплексів). Площа заповідника становить 121 га, до його складу входять: Старе місто, оточене петлею річки Смотрич, а також прилеглий каньйон річки, Замковий міст, комплекс Старого й Нового замків. Станом на 2013 р. у Кам'янці зареєстровано 282 пам'ятки культурної спадщини. Зважаючи на багату історико-архітектурну спадщину «Старого міста», національною комісією України в справах ЮНЕСКО в травні 1994 року було рекомендовано включити його до реєстру світової культурної спадщини. Головна міська пам'ятка — старовинна фортеця, перші споруди якої належать до XI—XII століть, а основні укріплення — до XVI—XVII століть. Оборонні укріплення в Кам'янці-Подільському вважаються зразком кращих фортифікацій Східної Європи [88].

Тільки 2010 р. Національний історико-архітектурний заповідник «Кам'янець» був внесений до міжнародної спадщини ЮНЕСКО. У Кам'янці-

Подільському стали традиційними фестивалі «Козацькі забави», «Фестиваль семи культур», дитячий фестиваль мистецтв «Стара фортеця», військово-історичний фестиваль «Терра-героїка», Всеукраїнський фестиваль відеофільмів «Мандруємо Україною» та інші [89]. Потужні оборонні укріплення «Старого міста», фортеця та фортечний міст, поєднання культових споруд різних релігій залишають неповторне враження. За показником інтенсивності відвідування Кам'янець-Подільський посідає третє місце в Україні після Києва та Львова.

Рис. 2.25. Національний історико-архітектурний заповідник
«Кам'янець»

— Межі Національного історико-архітектурного заповідника «Кам'янець»

Рис. 2.26. Схема містобудівної локації Національного історико-архітектурного заповідника «Кам'янець» (за О. Пламеницькою)

1. Кам'янець-Подільська фортеця 2. Центральна площа з Ратушею

Луцьк

Історико-культурний заповідник «Старий Луцьк» заснований 1985 р. на території обласного центру міста Луцька з метою збереження і раціонального використання історичних пам'яток (рис. 2.28, рис. 2.29). На території заповідника (близько 41 га.) можна побачити багато стародавніх пам'яток культури (52 пам'ятки під охороною держави, з них 39 — національного значення (серед яких кафедральний костюл XVII ст., оборонна синагога XVII ст., німецька лютеранська кірха та ін.)). Також у заповіднику є рештки мурів і три башти замку Любарта (Окольного замку XVI ст.) відреставрованого у 70-тих роках XX ст. — фортеці часів середньовіччя, що стала музеєм і своєрідною культурною сценою для проведення різноманітних культурних акцій. На жаль, досі чітко не визначені межі заповідника, що входить до складу історичного ареалу міста, який втричі більший за територією. Як архітектурну пам'ятку до об'єктів заповідника зараховано і специфічний витвір сучасного архітектора Р. Метельницького – житловий будинок місцевого скульптора М. Голованя (неофіційно «Луцький будинок з химерами» (рис. 2.27) [90, 91].

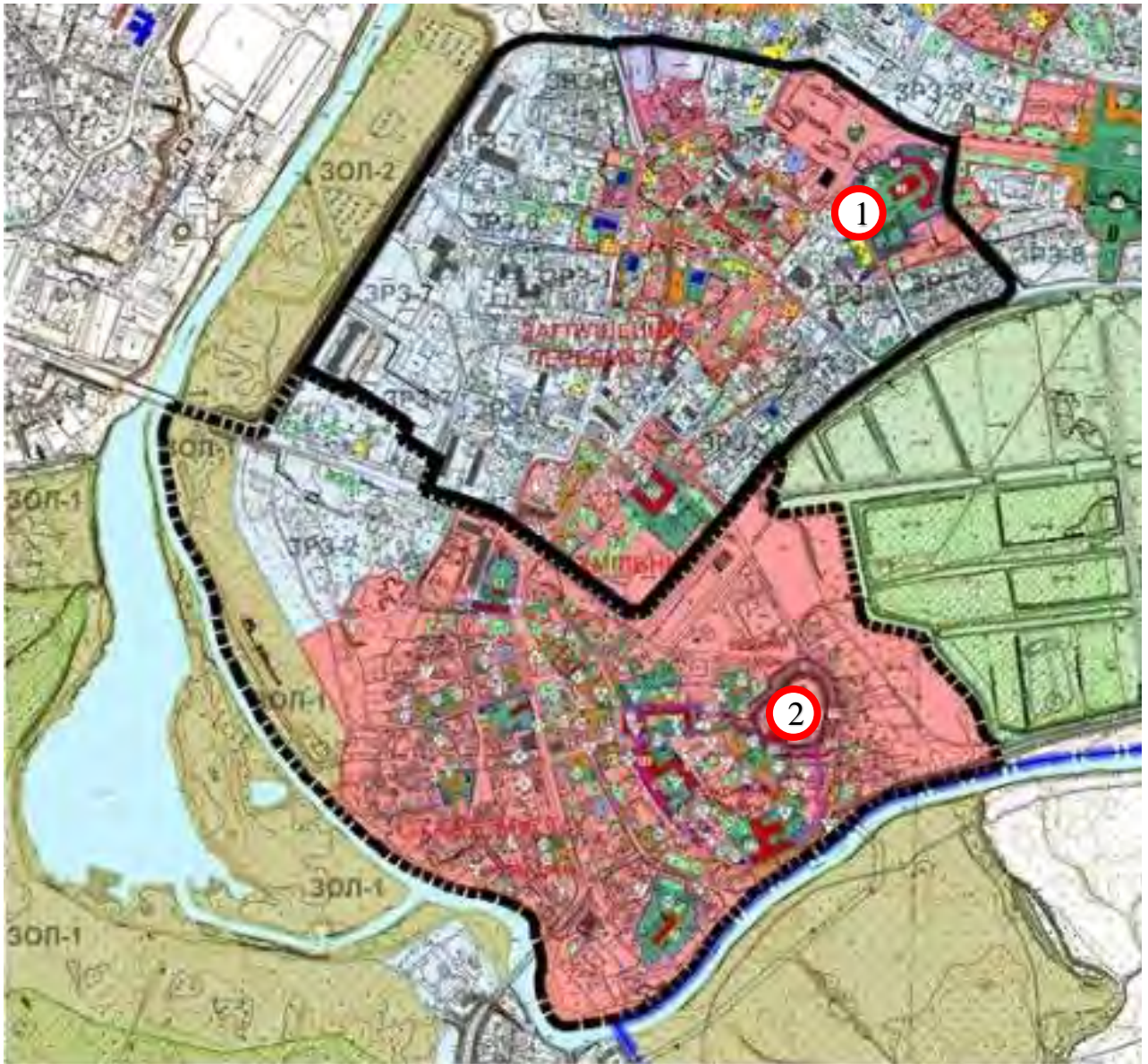

Рис. 2.27. Будинок місцевого скульптора М. Голованя

Історико-культурний заповідник «Старий Луцьк» – це не лише стародавні будинки, музеї, виставки, колекції моделей старовинної зброї та обладнання, а також центр культурного життя міста. Адже на його території відбуваються різні фестивалі, шоу, зокрема й лицарські турніри, конкурси, концерти, наприклад арт-шоу «Ніч у Луцькому замку», фестиваль середньовічного духу «Княжий бенкет»; фестиваль «Стародавній Луцьк – епоха доблесті» та ін., що створює особливу атракційну атмосферу передусім для туристів [90].

Рис. 2.28. Панорама Луцька і замок Любарта

 Межі історичного ареалу №1 м. Луцька «Старе Місто» згідно «Історико-архітектурного опорного плану з визначенням зон охорони пам'яток культурної спадщини та межі режимів використання історичних ареалів м. Луцька Волинської області»

 Межі історичного ареалу №2 м. Луцька «Заглушецьке передмістя» згідно «Історико-архітектурного опорного плану з визначенням зон охорони пам'яток культурної спадщини та межі режимів використання історичних ареалів м. Луцька Волинської області»

Рис. 2.29. Схема містобудівної локації історико-культурного заповідника «Старий Луцьк»

1. Бернардинський монастир 2. Замок Любарта

Чернігів

Архітектурно-історичний заповідник «Чернігів стародавній» був створений 1967 р. як Чернігівський філіал Державного історико-архітектурного заповідника «Софіївський музей», а 1998 р. Указом Президента України заповіднику було надано статус національного. Заповідник налічує 2 пам'ятки археології, 29 пам'яток архітектури та історії національного значення, шість з яких домонгольського періоду і вважаються одними з найдавніших у Східній Європі, що дозволяє заповіднику претендувати на внесення цих пам'яток до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО; на території заповідника також знаходяться численні пам'ятки місцевого значення. Загальна площа охоронних зон — 62 га. У складі заповідника є як архітектурно-паркові ансамблі центральної частини міста: «Дитинець» (III-XVIII ст.), найдавніший храм Київської Русі – Спасо-Преображенський собор (поч. XI ст.); Чернігівський колегіум (1700 р.); П'ятницька церква (кін. XII – поч. XIII ст., діюча), так і за її межами: один з найбільших у Європі курганний некрополь (IX – X ст.); визначні природно-антропогенні пам'ятки (за межами історичного ареалу) – Антонієві печери (XV – XVIII ст.); Троїцький собор (1679 – 1695 рр., діючий); Свято-Успенський Єлецький монастир (1060 – 1680 рр., діючий) та ін. (рис. 2.30, рис. 2.31) [92, 93].

У заповіднику постійно діють багаті на артефакти виставки: «Мистецтво Чернігівщини XVII-XIX ст.», «Архітектура та ремесло Чернігова XI-XIII ст.», «Чернігів і чернігівці 100 років тому». З валів Дитинця відкриваються мальовничі панорамні види на місто та унікальну долину Десни [94]. Заповідник «Чернігів стародавній» є одним із головних туристичних об'єктів України.

Рис. 2.30. Вид на Чернігівський дитинець, собор св. Катерини та Алею Героїв

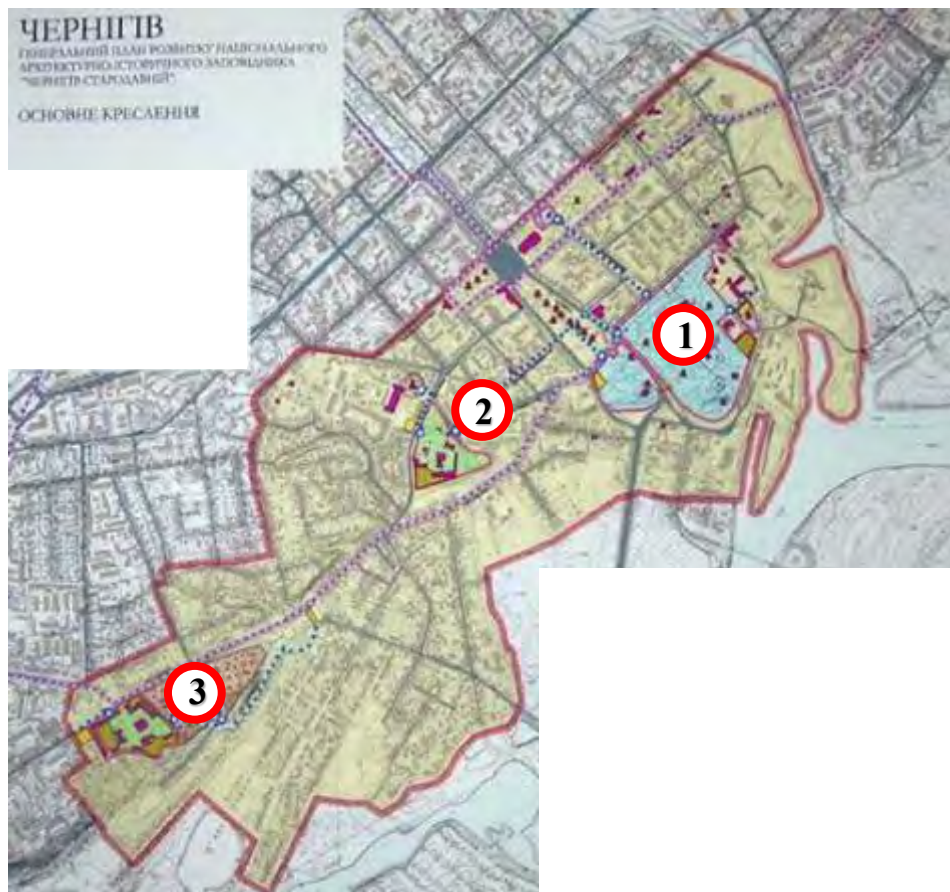

Рис. 2.31. Генеральний план розвитку Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній»
 1. Дитинець 2. Свято-Успенський Єлецький монастир 3. Троїцький собор

Суми

Вздовж та рівнобіжно вододілу міжрічкового плато, обмеженого своєрідним ансамблем річкових долин славнозвісної ріки Псьол і ліричної Сумки, розташоване місто Суми, багате на історико-архітектурні пам'ятки, ансамблі й комплекси.

У центральному ареалі Сум достатньо збережена система давнього розпланування з історичними кварталами, площами, вулицями із характерними панорамами та силуетами, багатим археологічним культурним шаром і збереженими ділянками природнього ландшафту. Містобудівні інтер'єри головних вулиць та площ історичного центру Сум – вулиці Соборної, Петропавлівської і Воскресенської, Покровської площі (нині сквер Харитоненка) та площі Незалежності, на яких знаходиться більшість пам'яток архітектури й містобудування, нині перебувають на державному обліку монументального мистецтва та інших об'єктів культурної спадщини. На цих вулицях розташовані основні архітектурно-містобудівні домінанти: Спасо-Преображенський собор та Воскресенська церква з дзвіницею, які мають провідне значення у панорамах і силуеті міського центру, особливо з долин і протилежних берегів річок [95, 96]. Також в межах історичного центру Сум розташовані й інші ділянки з цінною забудовою й пам'ятками архітектури та містобудування, як-от: комплекси Іллінської церкви та Петропавлівське кладовище з однойменною церквою, Троїцький собор.

Історичний центр Сум протягом ХХ ст. не зазнав суттєвих змін і зберіг високу цінність як містобудівне утворення, розпланування й забудова якого відрізняється рисами цілісного комплексу, незважаючи на розмаїття архітектурної субстанції. Територія історичного центру Сум має великий науково-археологічний потенціал, який підтверджують поки що фрагментарні дослідження культурного шару (рис. 2.32, рис. 2.33).

Рис. 2.32. Панорама історичного центру Сум. Вид на Свято-Воскресенський кафедральний та Спасо-Преображенський собори

- Комплексна охоронна зона
- Археологічні охоронні зони
- Історичний ареал

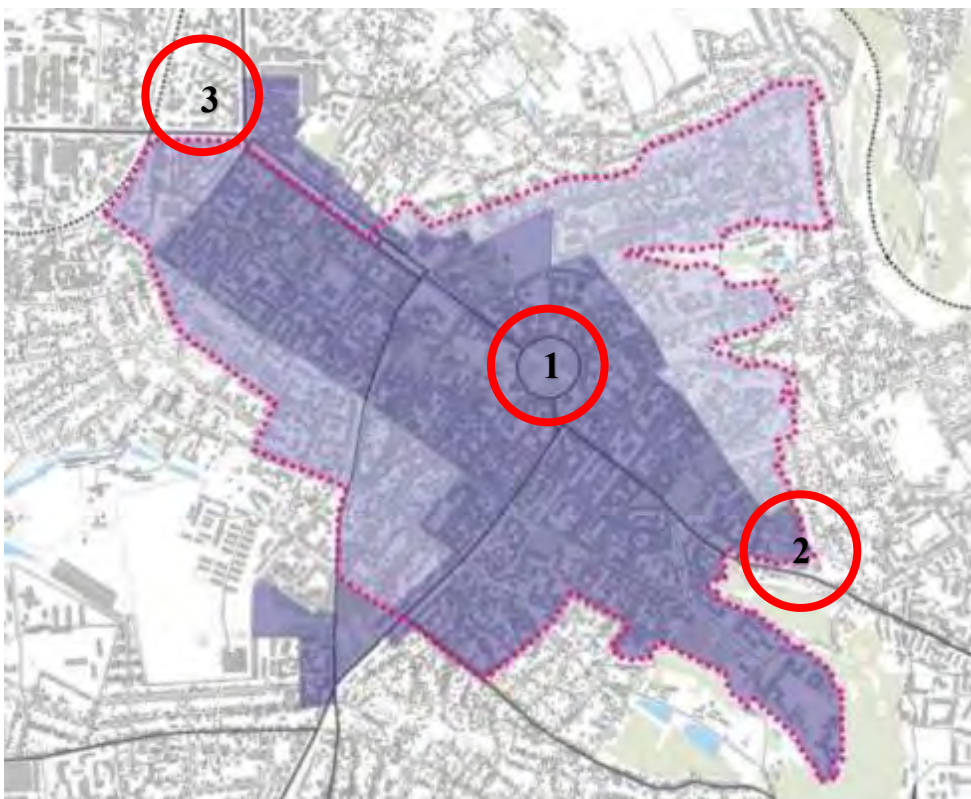
Рис. 2.33. Історичний ареал центральної частини Сум

Полтава

Центральна *Кругла площа* в Полтаві вважається єдиним у світі цілісним класицистичним ансамблем, потрапила в т.зв. short list (короткий список) потенційних пам'яток ЮНЕСКО, однак після будівництва нового немасштабного торгового комплексу «Злато Місто», який, за висновком фахівців ЮНЕСКО, суттєво порушив цілісність містобудівного ансамблю й спотворив його традиційний характер, була, на жаль, виключена з цього списку. Площа кругла в плані, діаметром 375 м (загальна площа близько 10 га), з вісьмома радіусами вулиць, що розходяться від композиційного центру також круглого у плані парку Корпусний сад. Домінантою Корпусного саду є 16-метровий монумент Слави, який встановлений у геометричному центрі і традиційно вважається одним із головних символів Полтави. По колу площі розташовано вісім адміністративних споруд і житлових будинків (по одному в кожному секторі) [97]. Початково, кругла площа, пішохідна вулиця Соборності та Соборний майдан були зорувим і прямим пішохідним зв'язком між колоною монументу Слави на Круглій площі та дзвіницею Успенського собору [98]. Особливу увагу привертає майстерний урбаністичний прийом поділу великої території площі двома взаємоперпендикулярними діаметрами, один із яких єднає її з архітектурною домінантою – Успенським собором, а другий, перетинаючи значну містобудівну частину, виходить до вокзалу (рис. 2.34, рис. 2.35).

Рис. 2.34. Ансамбль Круглої площі в Полтаві

■ ■ ■ Межі центру міста Полтави згідно містобудівної документації
(за В. Митрофановичем)

Рис. 2.35. Схема центральної частини Полтави

1. Ансамбль Круглої площі 2. Успенський собор 3. Вокзал

2.2. Історична послідовність трансформації міських публічних просторів на поліфункційні

Для аргументованого вдосконалення й проєктування системи інтерактивної рекреації в історичному середовищі міст необхідний ретельний ретроспективний аналіз історично-складених тенденцій функціонування публічних просторів.

В центральних ареалах історичних міст здавна відбувалася певна **поліфункційність** міських просторів (рис. 2.36), зокрема в усі часи неодмінною була **сакральна призначеність** територій біля культових споруд, яка, однак, не була категорично відділена від торгівлі, особливо специфічної святкової, і процесій. Друге місце в ієрархії функцій міських просторів, головно вулиць і спеціально запроєктованих площ, посідала **торгівля** (ринкові площі, торгові вулиці, території для сезонного продажу продуктів із навколишніх поселень та ін.). Найважливішими в забезпеченні комунікації влади та соціуму були площі з **адміністративно-репрезентативною функцією** для міських зібрань біля провідних споруд (ратуш, палаців тощо), а в другій половині XIX ст. та на початку XX ст. з'явилися спеціальні простори для міських променад, головно на бульварах, із **рекреаційно-репрезентативна функцією**. І все-таки слід зазначити, що в усій палітрі функціонального призначення містобудівних інтер'єрів переважала функція торгівлі, яка виконувала чи не провідну суспільну функцію для інтенсивних людських комунікацій.

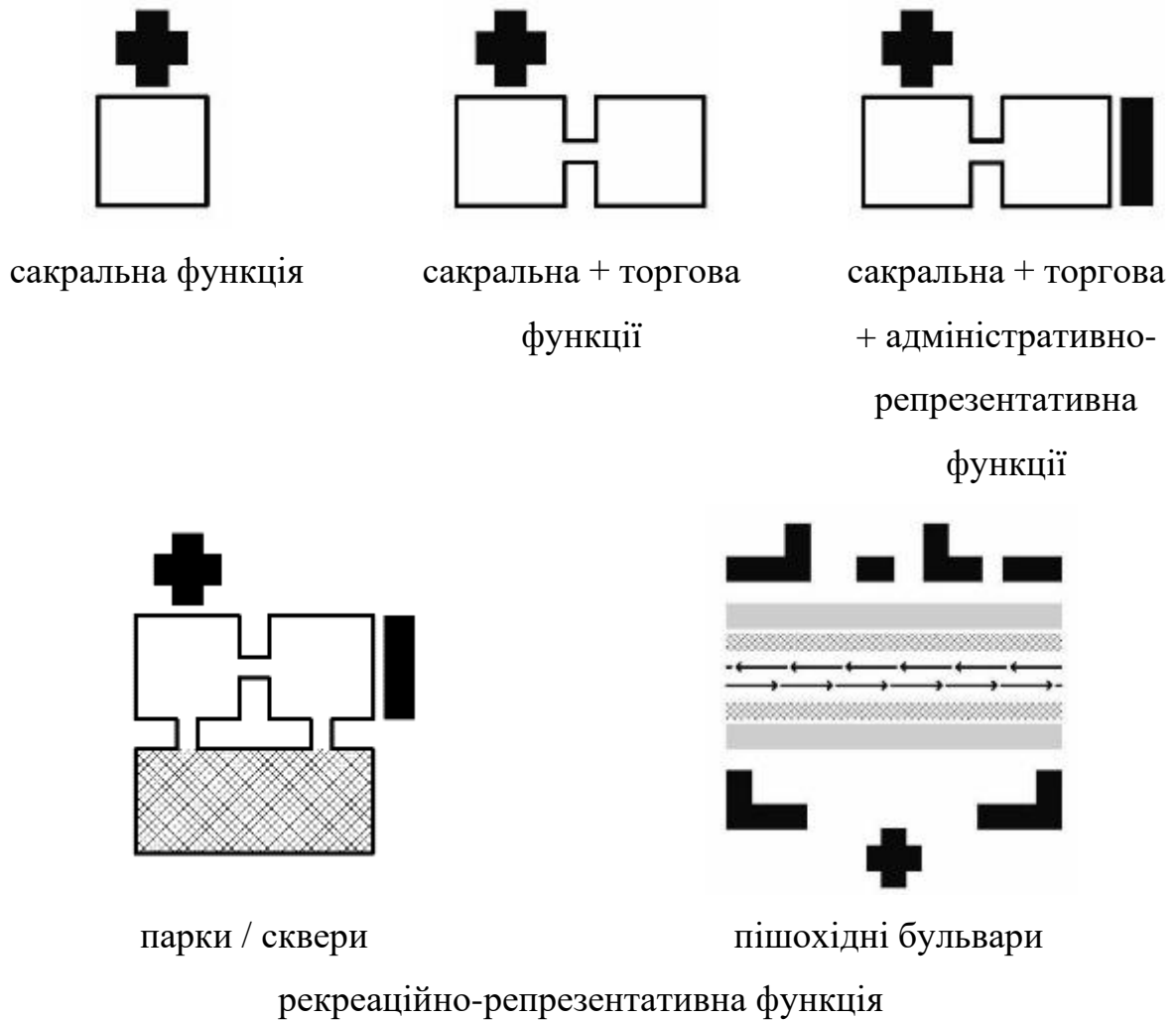

Рис. 2.36. Функції міських публічних просторів в історичному місті

Під час трансформування й розвитку Європи стосовно її планування такі архітектори як К. Зігте та Р. Кріє намагалися зрозуміти мінливий соціальний і культурний містобудівний ландшафт, що торкаються питання громадського простору та тканини міста, й знайти спосіб примирити надбання минулого з новими умовами життя.

В роботі **К. Зігте «Мистецтво будувати міста»** («The Art of Building Cities») проаналізовано соціально-мистецький характер історичних європейських міст із наміром виявити принципи, за якими вони розвивалися. У дослідженні автор зосередився на публічних просторах, що формуються містобудівними інтер'єрами вулиць та площ – їх «хореографічній» послідовності – й наголосив на необхідності створення візуального стимулу міського середовища, в якому публічний простір має бути нерегулярним із чітко визначеним співвідношенням між глибиною простору та висотою навколишньої

забудови. Він підкреслював роль як криволінійних, так і прямих вулиць, значимість «кишенькових» парків (курдонерів) як частини більш широкої ландшафтної стратегії, а також цінність створення різнопланового публічного простору, який би орієнтувався на пішоходів, а не на транспортні засоби. Цю роботу К. Зітте можна розглядати як опис характеру естетично привабливого міського середовища та зорієнтованих на міжлюдські контакти публічних просторів. Він підкреслив взаємопов'язання рисунку планів міських публічних просторів із можливостями забезпечення соціальних, функціональних та естетичних потреб суспільного життя (рис. 2.37) [99]. Як наслідок, К. Зітте створив своєрідний «путівник», в якому репрезентативні архітектурно-містобудівні форми міста викладені структуровано та наглядно, що стало підґрунтям для вивчення специфіки розвитку історичних міст.

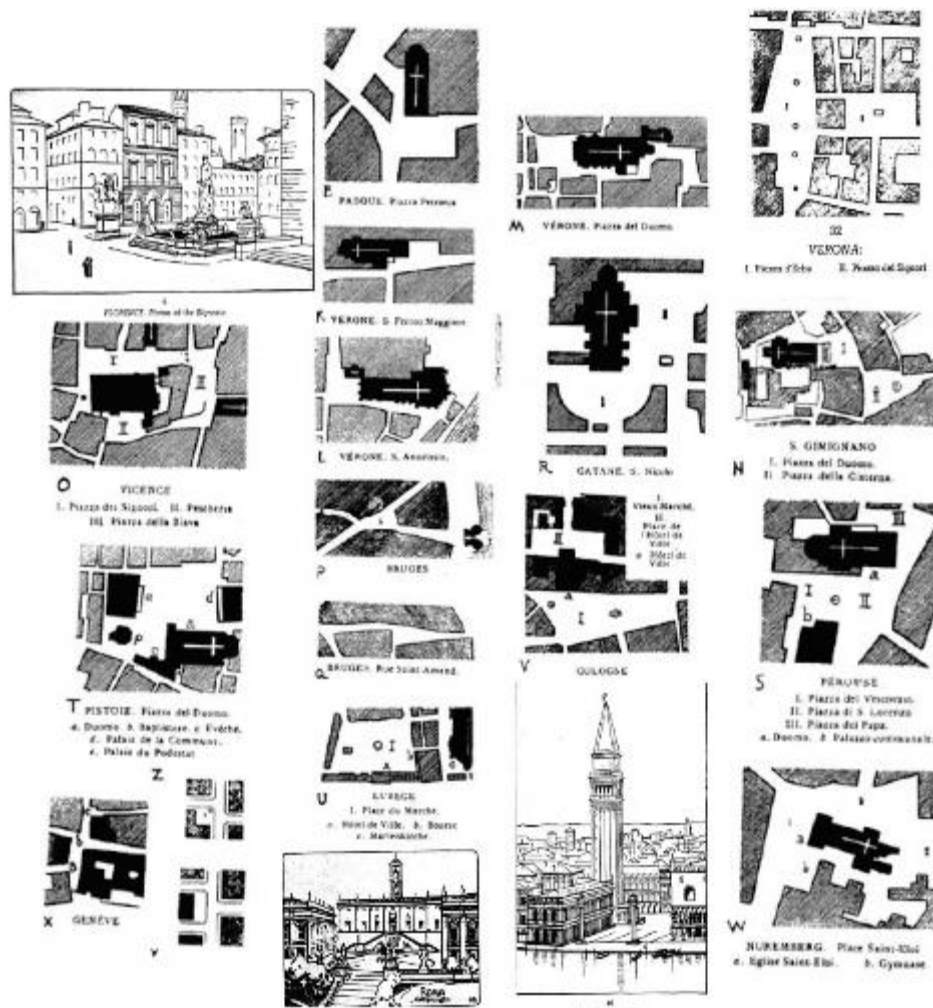
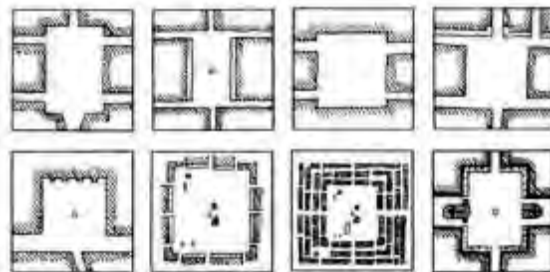
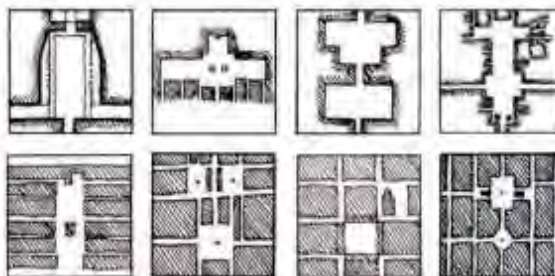

Рис. 2.37. Основні типи соборних і центральних торгових площ у містах Європи (за К. Зітте)

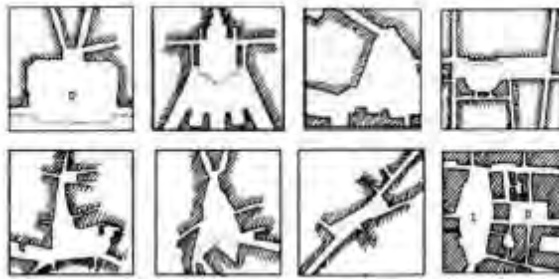
Послідовником ідей К. Зітте можна вважати **Р. Кріє**. Його робота «**Міський простір в теорії та практиці**» («*Stadtraum in Theorie und Praxis*») є значним внеском у створення інтегрованої типології міських просторів історичних міст. Автор зазначає, що в сучасному місті люди майже втратили традиційне розуміння міського простору, і пропонує розв'язання, як це розуміння повернути. Він класифікує міський простір за такими основними містобудівними параметрами: вулиця і площа, внутрішнє та зовнішнє (рис. 2.38). Внутрішній простір є символом захисту від негоди та навколишнього середовища, зовнішній розглядається як відкритий, безперешкодний простір для руху просто неба з публічними, напівпублічними та приватними зонами. За Р. Кріє, площа була першим засобом організації людиною міського простору, адже її геометрична структура забезпечує високий ступінь контролю внутрішнього простору та є привабливим місцем для проведення дозвілля, а вулиця – результат поступового розширення та забудови навколо центральної площі та має більш виражений функціональний характер для поточного руху [100].

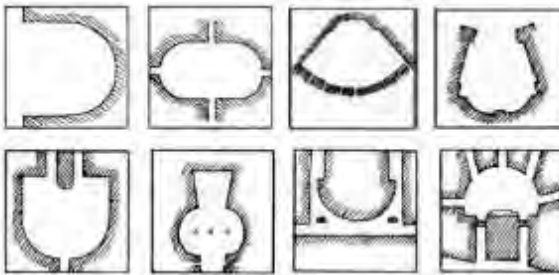
Чотирикутні простори

Простори ускладненої геометрії

Простори, сформовані різнонаправленими вулицями

Простори плавних абрисів

Рис. 2.38. Типологія міських публічних просторів за Р. Кріє

Прикладом традиційного розвитку поліфункційності в просторі містобудівних інтер'єрів площ і вулиць історичного ареалу міста можна вважати *Прескіль* – історичний район у центральній частині французького міста Ліон. Головна площа Прескіля *Терро* (Place des Terreaux) (рис. 2.39) виникла на середньовічних насипних укріпленнях і потім змінювала своє призначення, а від XVII ст. стала головною площею Ліона, зосереджує адміністративно-репрезентативні функції поряд із спорудами мерії та ратуші й головними культурно-громадськими функціями завдяки оперному театру, а у південній частині – палацу Сен-П'єр (нині музею образотворчих мистецтв, найбільшому у Ліоні та найвизначнішому у Франції). Ще одна площа в Ліоні – площа *Белькур* (Place Bellecour) (рис. 2.40), побудована на початку XVII ст., є найбільшою пішохідною площею в Європі і третьою за розміром у Франції. Як символ «старого режиму» була повністю зруйнована під час революції та відновлена за часів Бонапарта. Нині площа є центром публічного життя в Ліоні де протягом року відбувається низка заходів: проводяться концерти та свята, зокрема книжковий ярмарок «Petit Paumé», щоп'ятниці ввечері мешканці катаються на роликах, щозими на площі облаштовують ковзанку та встановлюється 60-метрове оглядове колесо, а у вихідні після П'ятидесятниці тут проводяться

змагання з петанку та ін. Площі Терро та Белькур разом із пішохідними вулицями *Республіки* (Rue de la Republique) та *Віктора Гюго* (Rue Victor Hugo) доповнюють традиційно-складену поліфункційність цієї міської зони й створюють розвинуту структуру містобудівних інтер'єрів, призначених для інтерактивної рекреації [101].

Рис. 2.39. Площа Терро (Place des Terreaux) з фонтаном Бартольді

Рис. 2.40. Площа Белькур (Place Bellecour) із пам'ятником Людовику XIV

У німецькому місті **Фрайбург** під час II світової війни (1944 р.) внаслідок бомбардування було значно пошкоджено північну частину історичного центру, вціліла тільки головна визначна пам'ятка Фрайбурга – Кафедральний собор. З часом історичний центр міста був відбудований із адаптацією внутрішніх просторів кварталів під інтерактивну рекреацію, розроблена система велосипедного руху. Досвід реновації центрального фермерського ринку в історичному центрі Фрайбурга на площі Мюнстерплац (Münsterplatz) також демонструє, що соціально-культурні традиції міста є важливим елементом не тільки для відтворення історичного середовища, а й для підсилення ролі сучасної

інтерактивної рекреації. До створення тут пішохідної зони 1970 р. площа в другій половині дня використовувалась як автомобільна стоянка. Зараз цей ринок є місцем не тільки для придбання екологічних продуктів харчування, а також багато важить в соціальному житті Фрайбурга. Площа розташована в історичному середньовічному центрі міста із ратушею, собором, торговим домом, фонтанами та місцевими ресторанами й магазинами, а вдень на ній функціонує ринок, де можна не тільки купити сувеніри та місцеві делікатеси, а й поспілкуватися з мешканцями та гостями міста (рис. 2.41) [102].

Рис. 2.41. Реновація головної площі Фрайбург Мюнстерплац (Munsterplatz)

Одним із яскравих прикладів поліфункційності в історичному середовищі міста у вітчизняній містобудівній практиці є **Контрактова площа**, що виникла у Києві ще за часів Київської Русі як головне «торговище» біля київського порту, що був основним джерелом експортно-імпортних поставок. Наприкінці XVIII ст. за імператорським указом із міста Дубни Рівненської області «контракти» (своєрідні ярмарки) мали бути перенесені до Києва на Контрактову площу. Перші «контракти» в Києві відбулись з січня до лютого 1798 р., а місцем проведення заходу була обрана міська Ратуша на Подолі. «Контракти» стали особливим явищем в історії Києва: туди їхали цілими родинами, продавалася нерухомість, навіть цілі села, і все це супроводжувалось гучними вечірками, святкуваннями, концертами, народними гуляннями. Вже за три роки стало зрозуміло, що будівля ратуші не підходить для проведення такого масштабного та багатолюдного заходу. Тож перший Контрактовий дім був побудований 1801 р. зумисно для підписання угод та юридичних актів. Під час пожежі у

1808 р. більшість дерев'яних торгових рядів, що займали майже весь центр площі, була знищена (рис. 2.42). Тож 1809 р. за проектом архітектора Л. Руска почалося будівництво Гостинного двору, який мав бути двоповерховим комплексом подібно до замкнутого каре із шістьма воротами для в'їзду в стилі класицизму. Але влітку 1811 р. більша частина Подолу була знищена разом із Контрактовим домом під час великої пожежі. Гостинний двір вцілів, але 1813 р. було вирішено залишити тільки 1 поверх, покривши його дахом. У 1828-1833 рр. Гостинний двір реконструювали за проектом першого міського архітектора Києва А. Меленського, поділивши його на безліч невеликих магазинів (рис. 2.43) [103, 104].

Другий Контрактовий дім був побудований 1817 р. за проектом англійського архітектора В. Гесте за участю архітектора А. Меленського в стилі класицизму. На першому поверсі знаходилися магазини, торгові ряди (тут підписували угоди), а на другому проводилися бали та прийоми. Навколо з'явилися довгі ряди різних магазинчиків. З часом у Контрактовому будинку почали проводити ще й сільськогосподарські ярмарки (рис. 2.44). Він став своєрідним «храмом» торгівлі та культури Києва, адже свого часу його відвідували М. Гоголь, Т. Шевченко, Оноре де Бальзак, А. Міцкевич та багато інших видатних людей. На другому поверсі виступали найкращі митці та музиканти того часу, зокрема італійська співачка А. Каталані (1823 р.), композитор та піаніст Ф. Ліст (1847 р.), польські музиканти брати Г. і Ю. Венявські, скрипаль К. Ліпінський, бельгійський віолончеліст Ф. Серве (автор музичної п'єси «Спогади про Київ»), театральні трупи з Мадрида, Варшави тощо. Ярмарки на Контрактовій площі тривали до 1917 р., відтоді в приміщенні Контрактового дому працювали Торговельна академія та Торговельний музей, а згодом – різні технічні училища [105].

1983 р. від торгових функцій Гостинного двору відмовилися, і було вирішено розмістити в ньому інститут «Укрпроектреставрація» та науково-технічну бібліотеку з будівництва та архітектури. Тоді ж з'ясувалося, що після прокладання лінії метро будівля отримала значні деформації, а стіни в багатьох

місцях розшарувались і втратили несучу здатність. Як наслідок будівлю розібрали, лише частково зберігши старі фундаменти, і збудували на її місці нову, двоповерхову, відповідно до первісного проекту Л. Руска (рис. 2.45). Роботи закінчили 1986 р. З 2012 р. Гостинний двір був закритий на реконструкцію. Тільки 2021 р. Кабінет Міністрів України перевів Гостинний двір до категорії «Пам'ятник національного значення» та надав йому охоронний номер. У планах є створення багатофункційного комплексу з магазинами, галереями, бутіками і т.д. [104]. Контрактний ярмарок було знову відновлено під назвою «Київський міжнародний контрактний ярмарок» вже за часів незалежної України 1994 р. (рис. 2.46) [105].

Рис. 2.42. Контрактова площа з дерев'яними торговими рядами та прилеглі вулиці Подолу до перепланування. Фрагмент карти 1803 р.

1. Контрактний дім 2. Храм Успіння Богородиці Пирогощі

Рис. 2.43. Контрактова площа з Гостинним двором у центрі, 1860-ті р.

Рис. 2.44. Київський контрактний ярмарок № 77 поруч із Контрактним домом, 1901 р.

Рис. 2.45. Торгівля на Контрактній площі Ліворуч – вулична торгівля з кіосків біля фонтану Самсон, праворуч – магазини Гостинного двору.

Початок ХХ ст.

Рис. 2.46. Ярмарок на Подолі

Логічне звернення до традицій поліфункційності під час формування системи сучасної інтерактивної рекреації в центральних частинах історичних міст є виправданим продовженням на новому рівні випробуваних часом звичок й уподобань городян та туристів.

Однак із загальної палітри міських публічних просторів, здатних виконувати функції інтерактивної рекреації, нині, на жаль, нерідко зникає функція пішохідних бульварів як публічних променад, оскільки давні пішохідні бульвари у зв'язку з інтенсифікацією транспортного руху втратили рекреаційно-репрезентативне призначення та здебільшого перетворилися на безлюдні «роздільні» смуги між двома транспортними напрямками.

У вітчизняній містобудівній практиці таким прикладом може бути частина Подолу неподалік від Контрактової площі, яка поділена поки що зовсім не облаштованим бульваром «**Верхній та Нижній вал**» на південну, або Подільську частину з Верхнім Валом, та північну, або Плоску – з Нижнім Валом (вали згадувалися ще у XII ст.) у Києві. Ці назви збереглися від укріплень, які колись захищали Поділ із півночі, але пожежа 1811 р. цілком знищила залишки укріплень [106]. Теперішній критий Житній ринок на Верхньому валу – найдавніший діючий ринок Києва ще з часів Київської Русі, коли він називався Житнім торгом. Тоді тут проходили багатолюдні віче, а в період магістратського

правління влаштовувалися народні гуляння з карнавальним сходженням на гору Щекавицю. Двічі на рік тут проводились ярмарки, куди з'їжджалися не тільки київські торговці, а й продавці з віддалених районів Києва та довколишніх поселень (рис. 2.47, рис. 2.48) [107]. Зараз розглядається питання реконструкції або зняття наявної трамвайної колії й можливість перетворення частини бульвару Нижнього та Верхнього валу на пішохідну зону з організацією велосипедних доріжок, що піднесе на новий рівень систему інтерактивної рекреації цієї частини Подолу (рис. 2.49) [108].

Рис. 2.47. Вид на Житній ринок, 1888 р.

Рис. 2.48. Житній ринок і Вали (Верхній і Нижній), 1980-ті роки.

Рис. 2.49. Алея між Верхнім та Нижнім валами (фото автора)

Одним із яскравих прикладів такої втрати є *бульвар Тараса Шевченка* – один із перших і найкрасивіших міських бульварів в Україні, що виник у 1830-1834 рр. одночасно із спорудженням будівлі Київського університету і довгий час був улюбленим місцем для публічних променад (рис. 2.50), під час яких нерідко зустрічались і спілкувалися найвизначніші діячі науки, освіти та мистецтва: Т. Шевченко, М. Костомаров, В. Ключевський, М. Терещенко, М. Коцюбинський, В. Вернадський та багато інших. Обіч бульвару 1839 р. було закладено унікальний Ботанічний сад, що функціонує й донині як осередок для пізнавального відпочинку та наукової діяльності Київського університету. 1972 р. бульвар Тараса Шевченка внесено до переліку територій та об'єктів природно-заповідного фонду України як ботанічну пам'ятку природи місцевого значення [109, 110]. Нині питання належних реконструктивних перетворень хоча б значної частини бульвару Тараса Шевченка для регенерації його колишньої унікальної функції є більш ніж актуальним у процесі формування розвинутої системи інтерактивної рекреації в центральній частині Києва (рис. 2.51, рис. 2.52).

Рис. 2.50. Променада на алеї бульвару Т. Шевченка, 1891 р.

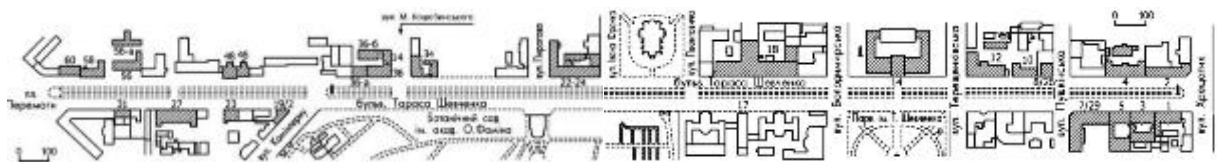

Рис. 2.51. План-схема бульвару Т. Шевченка

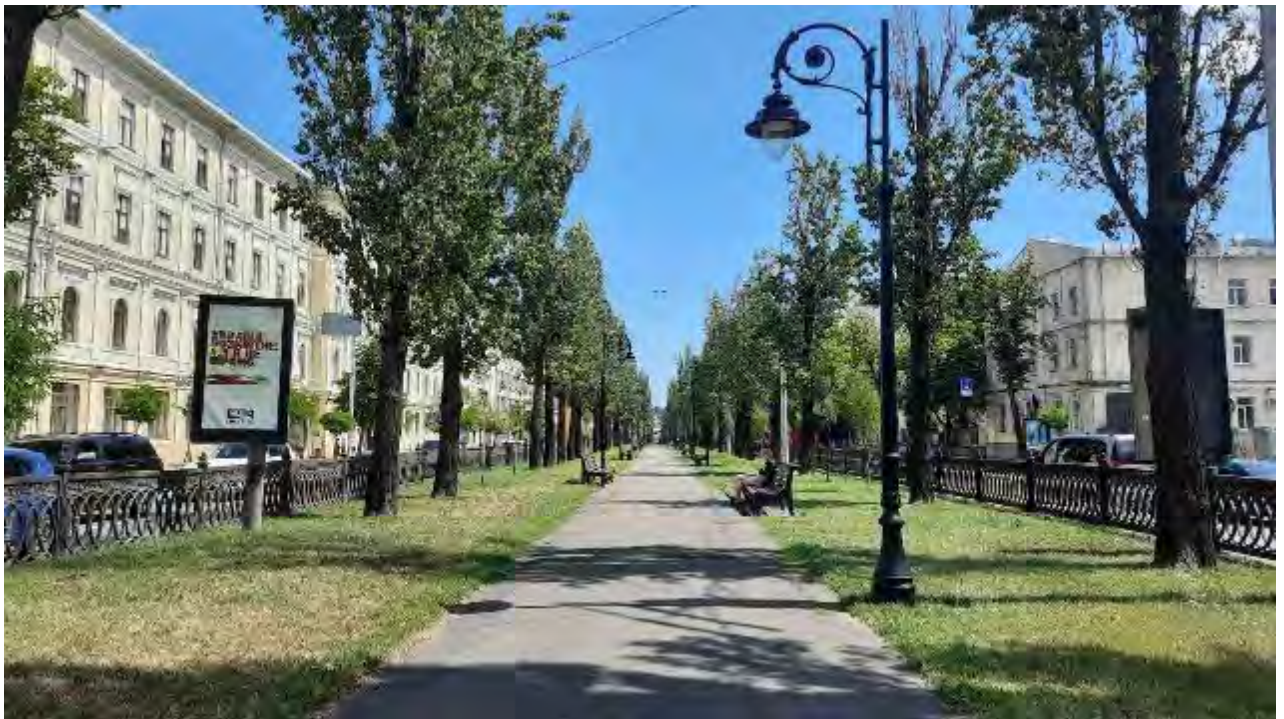

Рис. 2.52. Сучасний вигляд бульвару Т. Шевченка (фото автора)

У сучасній вітчизняній практиці створення системної мережі інтерактивних міських просторів вже трапляються випадки часткового повернення бульварів до функції рекреації на оновленому інтерактивному рівні.

Прикладом може бути **проспект Свободи** у Львові, який являє собою специфічний широкий озеленений бульвар. В контексті європейських урбаністичних перетворень у центрах історичних міст як-от знесення навколишніх середньовічних центрів фортифікацій, що втратили своє оборонне значення з появою вогнепальної зброї та нагальною потребою розширення міст, у Львові відбулось інтенсивне розширення загальноміського центру на прилеглі до середньовічного ядра міські території, де виникла низка нових проспектів, вулиць та площ, у містобудівних інтер'єрах яких швидкими темпами формувалася поліфункційна система, в якій провідну роль стали відігравати нові проспекти, що прокладалися навколо або в продовження основних осей середньовічного міста.

Якраз таким новим проспектом у Львові став проспект Свободи (рис. 2.53, рис. 2.54), що повторив траєкторію східної «стіни» середньовічного ядра й став центральною вулицею міста, однією з найкрасивіших і найпрестижніших, епіцентром культурного й соціально-комунікативного життя міського соціуму. Завдяки первинній концепції створення посередині проспекта Свободи широкої (практично паркової) смуги озеленення рядом монументів, сьогодні цей специфічний широкий бульвар між двома транспортними напрямками став однією з найінтенсивніших пішохідних та прогулянкових зон центральної частини Львова, що в містобудівному європейському словнику мало специфічну назву «Корзо». На додаток бульвар став місцем рандеву і «чорної біржі» — зібрань комерсантів, що очікували телеграм із столиці Австро-Угорської імперії (в складі якої тоді була Галичина), в імпозантній будівлі Галицької Ощадної Каси й телеграфу (нині Музей етнографії). У неділю та святкові дні проспект Свободи взагалі закритий для транспорту та інтенсивно заповнюється пішоходами, перетворюючись на провідний елемент розвинутої зони інтерактивної рекреації в центрі Львова, що демонструє великий спектр традиційно складеної

поліфункційності: *торгової* в більшості споруд уздовж проспекту та відгалужених від нього вулиць; *адміністративної*, головно на площі Міцкевича і проспекті Т. Шевченка; і *культурної*, акцентною спорудою якої є домінанта просторової композиції усього проспекту – Оперний театр [111].

Рис. 2.53. Гетьманські Вали (проспект Свободи), 1895 р.

Рис. 2.54. Сучасний вигляд проспекту Свободи

Іншим престижним проспектом центральної частини Львова став **проспект Т. Шевченка**, прокладений у продовження основної торгової вулиці середньовіччя Галицької з артистично сформованим ще у ХІХ ст. бульваром із рідкісних порід т.зв. декоративних тополь, нині заміненних на екзотичні акації (рис. 2.55, рис. 2.56).

Рис. 2.55. Проспект Шевченка до 1939 р.

Рис. 2.56. Сучасний вигляд проспекту Шевченка

Прикладом вдалого відродження бульвару XIX ст. може бути **бульвар Сондер** (Sønder Boulevard) у районі Вестербро в Копенгагені, де центральна частина бульвару була перетворена на лінійний парк із різними зонами як для тихого, так і для активного відпочинку. Бульвар бере початок від центрального вокзалу Копенгагена, поруч з яким знаходиться відомий парк Тіволі з виходом на пішохідну зону в історичному центрі Копенгагена, вулиці Халмторвет (Halmtorvet) і завершується парком Якобсена (J. Jacobsen garden). У XIX ст. на місці бульвару розташовувалися залізничні колії вокзалу. На початку XX ст. цю територію перетворили на широку вулицю, а згодом – на бульвар. Здебільшого бульвар забудовано типовими для Копенгагена п'ятиповерховими житловими будинками кінця XIX – початку XX ст. З 2005 р. до 2007 р. була проведена значна реконструкція бульвару з улаштуванням зелених зон із різними видами рослинності та садами, дитячих і спортивних майданчиків, велосипедних доріжок та доріжок для бігу. Транспортні дороги були звужені з двох смуг до однієї, а швидкість руху знижена завдяки лежачим поліцейським. Це дозволило збільшити ширину центральної зони бульвару на сімнадцять метрів (рис. 2.57, рис. 2.58, рис. 2.59). Мета реконструкції бульвару полягала в тому, щоб створити в районі Вестербро привабливий зелений міський простір, тож наразі бульвар є одним із найпопулярніших місць відпочинку та дозвілля мешканців і гостей міста [112].

Рис. 2.57. До та після реконструкції бульвару Сондер (Sønder Boulevard)

Рис. 2.58. Загальний план реконструкції

Бульвар має симетричну ділянку шириною майже тридцять метрів і вигнуту поздовжню ділянку завдовжки півтора кілометри

Рис. 2.59. Зонування бульвару

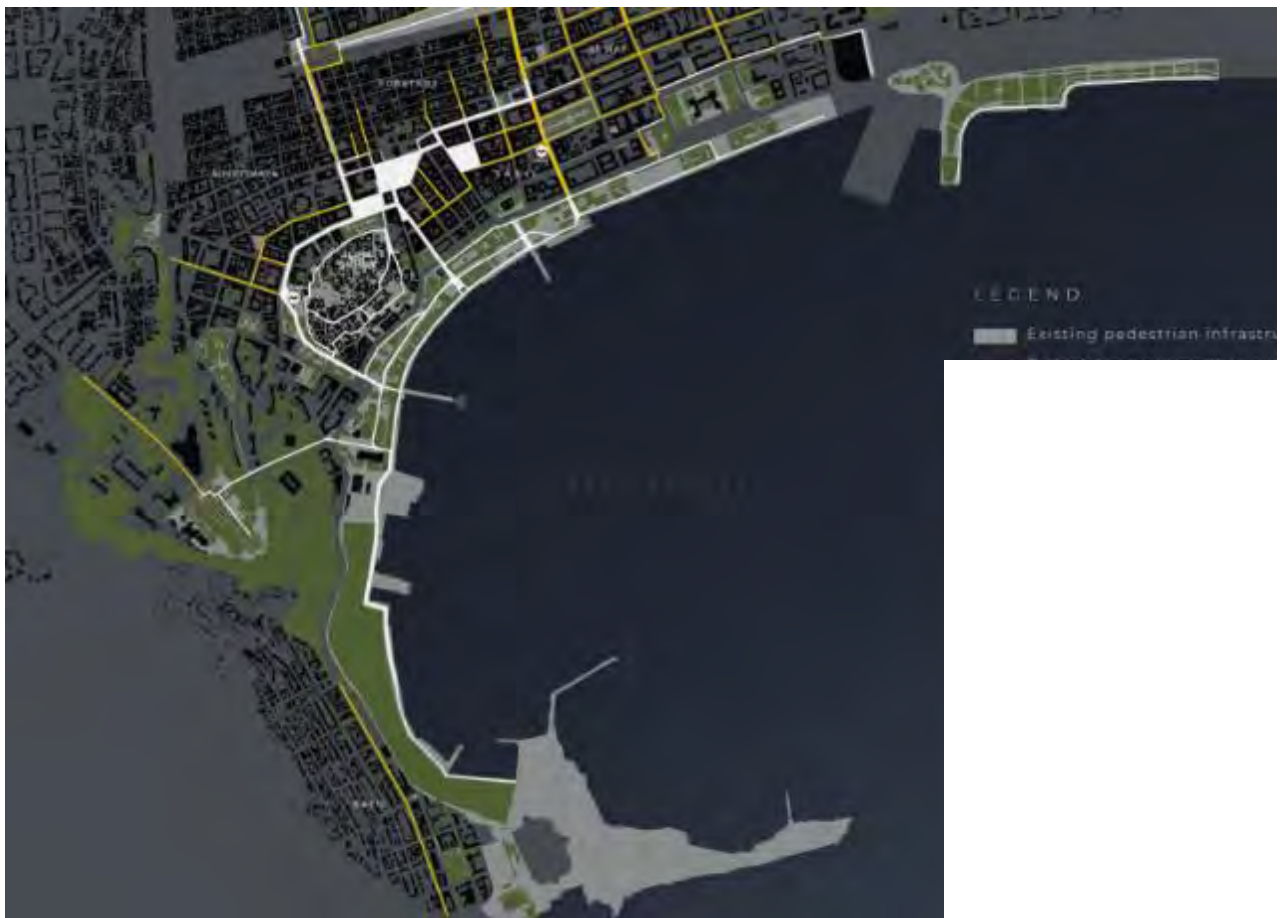
(бульвар поділений на зони, як-от: сади, спортивні та дитячі майданчики, зона для вихулу собак, асфальтовані траси для велокросу та ін.)

У палітрі бульварів є різновиди, зокрема бульвар, забудований лише з одного боку. Іншою протилежною стороною бульвару, як правило, бувають зелені схили, лінії акваторій (озера, ріки, моря) та інше, подібно до Бакинського приморського бульвару (Баку), Віслянських бульварів у Кракові й значного фрагменту набережної Незалежності, своєрідного бульвару вздовж р. Уж в Ужгороді.

У Баку протяжність **Бакинського бульвару** (рис. 2.60, рис. 2.61) після генеральної реконструкції 2008 р. складає 25 км, і наразі це один із найдовших приморських парків світу з розгалуженою інфраструктурою, унікальними зеленими насадженнями, атракціонами, ресторанами та кафе, різними розвагами, спортивними, концертними та торговельними комплексами [113].

Рис. 2.60. Бакинський бульвар у Баку

- Існуюча пішохідна зона
- Пішохідний рух у зручному містобудівному середовищі
- Пішохідний рух без належної пішохідної інфраструктури
- Озеленення

Рис. 2.61. Містобудівна схема Бакинського бульвару

Однією з туристичних візитівок Варшави є панорами р. Вісли, вздовж лівого берега якої (від мису Черняковського (Cypła Czerniakowskiego) до пляжу Жолібож (Żoliborz), розташованого на рівні Клубу Спойні (Spójnia)), тягнуться **Віслянські бульвари** (рис. 2.62). Ще наприкінці ХХ ст. вони не викликали інтересу в мешканців і туристів через забруднену воду, відсутність інфраструктури і насамперед важкий і небезпечний доступ до бетонних сходів уздовж Вісли, збудованих у 1970-х роках. На початку ХХІ ст. на річці Вісла було збудовано тунель для забезпечення безпечного переходу з району Повісли (Powiśle) до набережної. Тоді ж почалася реконструкція бульварів, внаслідок якої утворилося п'ять ділянок Віслянських бульварів, розділених мостами. Наразі набережна довжиною в кілька кілометрів — улюблене місце прогулянок мешканців та гостей міста. На Віслянських бульварах встановлені альтанки з шезлонгами, кам'яні лави, є оглядовий майданчик та міні-пляж [114].

Рис. 2.62. Віслянські бульвари вздовж р. Вісла у Кракові

Набережна Незалежності (рис. 2.63, рис. 2.64) є своєрідним бульваром, розташованим на правому березі р. Уж, із однією з найдовших у Європі липових алей довжиною понад 2 км (понад 300 дерев були висаджені 1928 р. чеськими ботаніками). У 80-тих роках у набережній з'являється назва – «телевізор». Саме так стали називати її мешканці Ужгороду, які сиділи на лавах та спостерігали за перехожими [115].

Рис. 2.63. Набережна річки Уж в Ужгороді 1930-ті роки

Рис. 2.64. Набережна Незалежності вздовж р. Уж в Ужгороді

В історичному центрі Одеси знаходиться відомий *Приморський бульвар* (рис. 2.65, рис. 2.66, рис. 2.67), що проходить по зеленому схилу до моря від Старої біржі до Воронцовського палацу. Бульвар з'єднує Катерининську й Думську площі, а від бульвару до моря ведуть знамениті Потьомкінські сходи та фунікулер. Приморський бульвар Одеси проходить по культурному шару, під яким 2008 р. було виявлено атракційну археологічну знахідку – залишки давньогрецького поселення VI–V ст. до н.е. Дайливо збережені та вкриті скляним куполом, вони стали своєрідним археологічним музеєм і однією зі знакових туристичних пам'яток. З боку міста в забудові Приморського бульвару багато пам'яток періоду класицизму, а в нижніх поверхах традиційно локалізована торгова функція; частина будинків має адміністративне значення (Одеська міська рада та ін.) і невід'ємну від унікального значення палацових споруд культурно-музейну функцію (Воронцовський палац, Одеський археологічний музей та ін.). Незважаючи на свою розпланувальну «односторонність», Приморський бульвар в Одесі демонструє тенденцію надання міським бульварам традиційної поліфункційності [116].

Рис. 2.65. Приморський бульвар в Одесі. ХІХ ст.

Рис. 2.66. Сучасний вигляд Приморського бульвару

Рис. 2.67. Панорамний вид на Приморський бульвар та порт

2.3. Локальні історико-культурні утворення у системі інтерактивної рекреації

Локальні історико-культурні утворення – це переважно об'єкти культурної спадщини: ансамблі, визначні місця та комплекси, які відрізняються своїм відособленим положенням щодо історичного ядра міста та мають визначені середовищні й структурно-композиційні особливості.

Нині охорона центральних ареалів історичних міст є основною в сфері збереження об'єктів культурної спадщини. А втім на особливу увагу заслуговує також ситуація з пам'ятниками в серединній і периферійній зонах міста. Саме вони піддаються масштабним перетворенням, що є проявом динаміки сучасних містобудівних процесів на територіях за межами центрального ядра, де нерідко фрагментарно залишились осередки історичної забудови, локальні архітектурні комплекси, монастирі, садиби, палацові ансамблі та ін., оточені сучасною забудовою.

Потреба у виокремленні та вивченні архітектурно-містобудівної ролі локальних історико-культурних утворень у серединній і периферійній щодо історичного ядра зонах міста обумовлена парадигмою спадкоємного розвитку та визначенням міських територій, розвиток яких невіддільний від охорони та збереження історико-культурної спадщини.

Дослідження історичних міст, зокрема в рамках *системного і середовищного* підходів, призвели до усвідомлення необхідності переходу від охоронного зонування (виділення ареалів навколо пам'ятників, диференціації цих зон за цінністю і використанням універсальних режимів) до виділення цілісних за своїми композиційними характеристиками комплексів, що дозволяє виявити специфіку їх залучення до системи інтерактивних рекреаційних просторів.

На підставі цього дослідження можна виділити **3 основні типи локальних історико-культурних утворень** залежно від наявності (збереження) кожного зі структурних елементів (рис. 2.68) [117]:

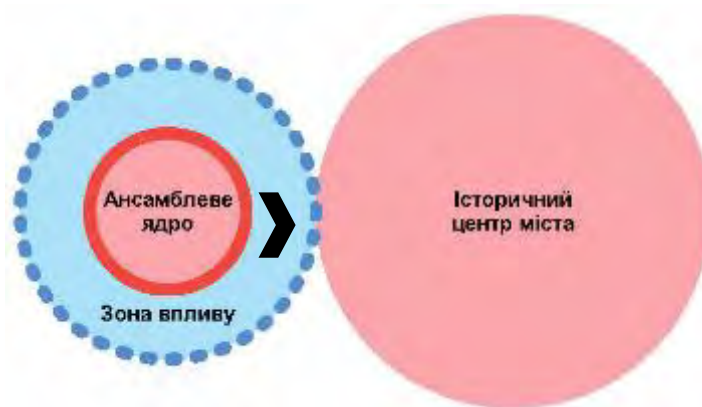
1. ансамблеве ядро (сукупність будівель, що утворює єдину просторову композицію та найповніше відповідає території об'єкта спадщини у вигляді ансамблю);

2. ансамблеве ядро + зона впливу (до зони ансамблевого ядра додаються території, розвиток яких важливий для збереження містобудівної ролі локальних історико-культурних утворень та умов сприйняття об'єктів культурної спадщини, необхідних для оптимального забезпечення їхніх функціональних потреб);

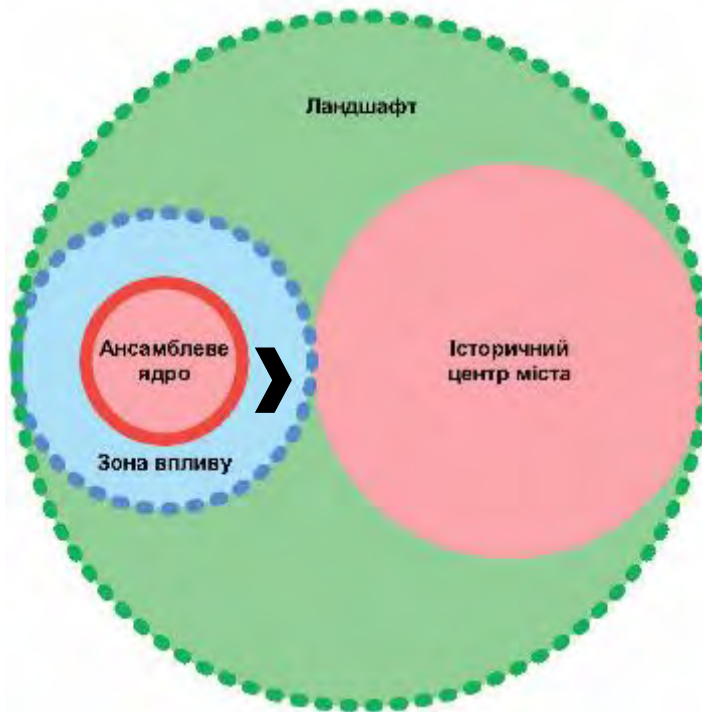
3. ансамблеве ядро + зона впливу + ландшафт (до зони ансамблевого ядра із його зоною впливу додаються території, що мають цінні історично-сформовані ландшафти).

Ансамблеве ядро

Ансамблеве ядро+ зона впливу

Ансамблеве ядро + зона впливу + ландшафт

Рис. 2.68. Схеми основних типів локальних історико-культурних утворень

Основними завданнями локальних історико-культурних утворень є збереження пам'яток і цінної історичної забудови, доступність та забезпечення умов сприйняття пам'яток, занесення їх до загального плану містобудівного розвитку міста з метою вдосконалення їхньої композиційної цінності (враховуючи як візуальні, так і асоціативні зв'язки). При формуванні інтерактивної рекреації в історико-культурних заповідниках за межами історичного ядра міста потрібно звертати увагу на принципи містобудівної доступності (зручний та швидкий доступ до історико-культурних заповідників громадським, приватним транспортом, пішохідним та альтернативним рухом: велосипедним, електромобільним тощо).

І тип локальних історико-культурних утворень: **Ансамблеве ядро**

Прикладом цього типу історико-культурних утворень може бути один із найвідоміших локальних історико-архітектурних ансамблів XI-XV ст., об'єкт Світової спадщини ЮНЕСКО (1987 р.) – ансамбль *Соборної Площі в Пізі* (П'яцца-деі-Міраколі, Італія), який вирізняється серед численних споруд та ансамблів середньовічної архітектури міста тим, що розташований за межами середньовічних міських стін, адже територіально центральне ядро Пізи знаходиться в районі *Площі Лицарів* (Piazza Dei Cavalieri). Площа Лицарів побудована на місці стародавнього форуму й була важливим громадським місцем, де оголошувались укази влади, святкувалися перемоги й обговорювалася політична ситуація (1406 р. тут проголосили незалежність Пізи). П'яцца оточена палаццо й адміністративними будівлями, зведеними переважно в XVI-XVII століттях. Вибір місця для нового собору визначився як необхідністю розширення старого ранньосередньовічного міста, що було занадто мале, щоби вмістити в себе новий грандіозний за розмірами архітектурний ансамбль, так і з метою продемонструвати військову потужність і впевненість в собі морської республіки, що не боялася розмістити свій головний собор і всі його скарби за межами міських мурів. Піза стала одним із перших італійських міст, де будівництво нової частини міського центру почалося на околиці міста, на широкому лузі. На площі знаходяться чотири шедеври середньовічної

архітектури: Пізанський собор, Пізанська вежа, Пізанський баптистерій і цвинтар Кампо-Санто. Територія П'яцца-деї-Міраколі оточена власними мурами та займає площу 8,8 га. Більша частина розташованих на Соборній Площі будівель, що входять до ансамблю, виконана в романському стилі з елементами готики. Розміщення трьох головних будівель на площі, їх просторові взаємозв'язки та особлива конфігурація є предметом міждисциплінарних досліджень з архітектури, геометрії та теології (рис. 2.69, рис. 2.70, рис. 2.71) [118].

Рис. 2.69. План Соборної площі (П'яцца-деї-Міраколі)

Рис. 2.70. П'яцца-деї-Міраколі

 Ансамбль Соборної Площі

 Центральне ядро Пізи

 Пішохідний зв'язок

1. Площа Лицарів (центр історичного ядра Пізи) 2. Центральний вокзал

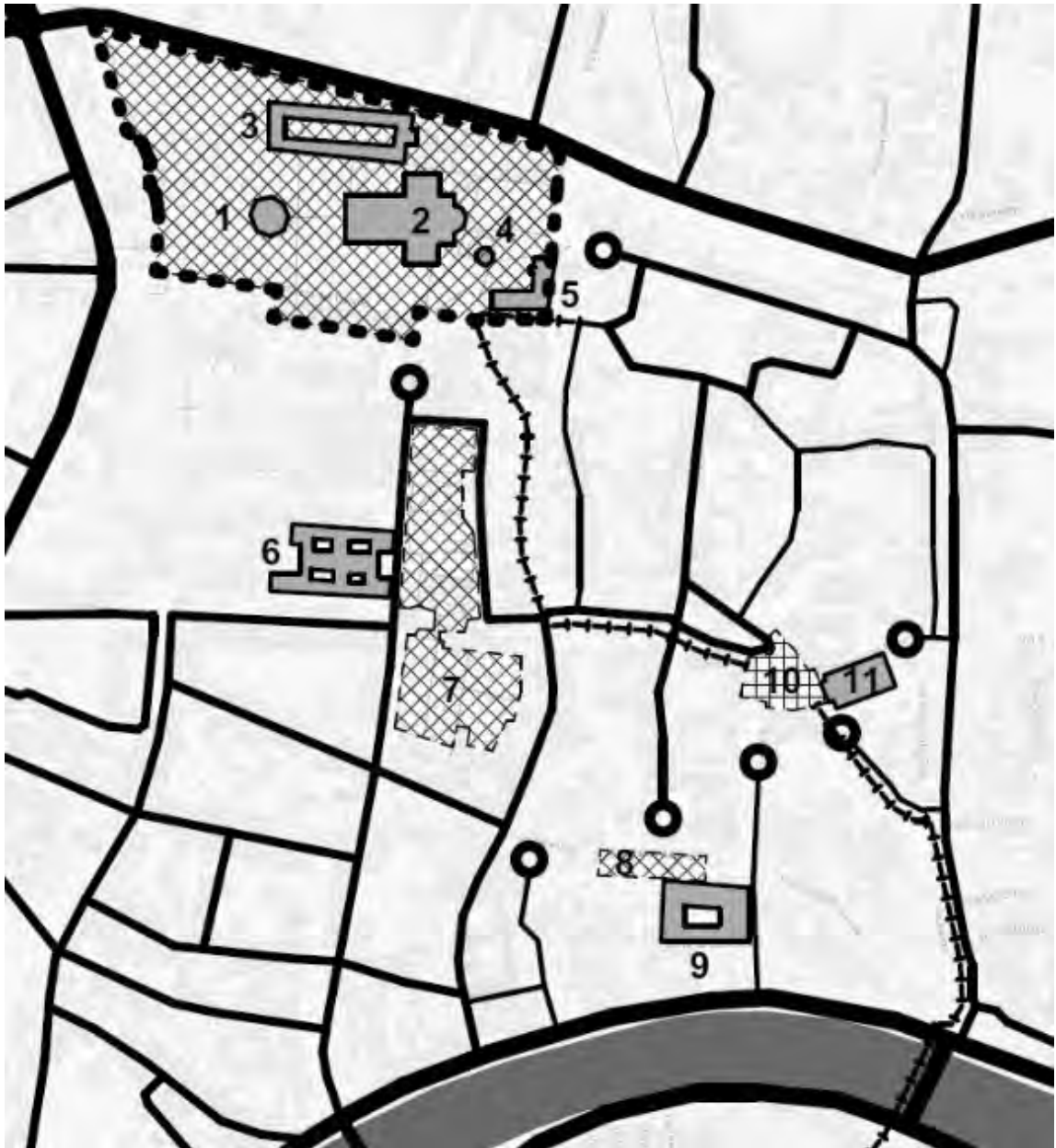

Рис. 2.71. Схема містобудівної локації ансамблю Соборної Площі в Пізі

1. Баптистерій у Пізі
2. Пізанський Собор
3. Цвинтар Кампо-Санто
4. Пізанська Башта
5. Музей Опер
6. Факультет медицини та хірургії Пізанського університету
7. Ботанічний сад
8. Площа Данте Аліг'єрі (Парк)
9. Палаццо делла Салієнца
10. Площа Лицарів
11. Караванський палац

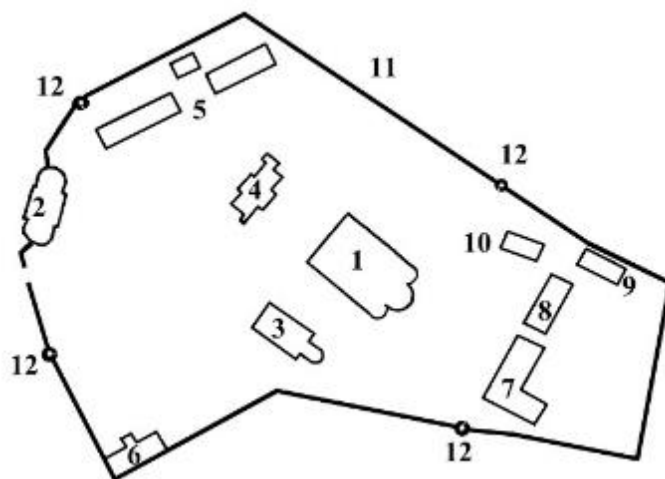
- Ансамбль Соборної Площі в Пізі
- Озеленені зони
- Площа
- Вода
- Пішохідний зв'язок
- Тупик

В Україні прикладом цього типу є локальний заповідник «*Кирилівський монастир*» (Кирилівська церква, XII ст.) у Києві (рис. 2.72, рис. 2.73, рис. 2.74), що знаходиться під орудою Національного заповідника «Софія Київська», а також є одним із 5 музеїв у складі заповідника – пам'ятка архітектури та монументального малярства XII, XVII, XIX ст. Після Софії Київської це другий храм у Києві, що (за винятком вінчань) зберігся до наших днів із часів Київської Русі. Кирилівська церква розташована на північному заході від історичного центру Києва в урочищі, званому літописцями «Дорогожичі» (нині це місцевість між вулицями Кирилівська, Олени Теліги та Подільським спуском). На території церкви була дзвіниця, що зруйнована за радянських часів. 1929 р. Кирилівську церкву перетворили на музей. В умовах антирелігійної пропаганди та націоналізації церковного майна створення державного історико-культурного заповідника було єдиним засобом збереження пам'ятки культової архітектури. До складу музею увійшло 11 монастирських споруд, більшість з яких були зруйновані в 1930-х роках. У повоєнні роки в Кирилівській церкві проводилися тривалі ремонтно-реставраційні роботи. У 1950-х роках під час проведення земляних робіт під храмом було виявлено підземний хід, що вів до численних печерних поховань. Та через 10 років вхід до печери був завалений камінням і залитий бетоном. Ці вимушені заходи були здійснені після того, як одна зі стін Кирилівської церкви дала наскрізну тріщину. Результатом робіт із зміцнення фундаменту стала фактична консервація підземель. 1965 р. музей відкрили для відвідувачів як філіал Національного заповідника «Софія Київська». З 2011 року Кирилівська церква стала Свято-Кирилівським чоловічим монастирем. Храм, всупереч усім негараздам, вистояв, зберігши свою унікальну архітектуру, монументальний живопис, як-от: 800 кв м фресок XII ст. із унікальними сюжетами, твори видатного художника М. Врубеля, роботи відомих та невідомих українських художників XIX ст. [119, 120]. Кирилівська церква межує з територією Кирилівського Гаю, який зі свого боку плавно перетікає в Бабин Яр, що є національним історико-меморіальним заповідником. Ця територія є частиною цінного історичного ландшафту правого берега Києва.

Рис. 2.72. Краєвид Києва з Куренівки. Акварель Михайла Сажина,
кінець 1840-тих років

(на пейзажі праворуч зображена Кирилівська церква з дзвіницею, далі ліворуч, на схилі гори, – будівлі Старого міста: Трохосвятительська, Андріївська, Михайлівська Золотоверха з дзвіницею та Десятинна церкви. Зліва – панорама Подолу)

1 — Свято-Троїцька Кирилівська церква;	7 — братський корпус;
2 — Благовіщенська церква-дзвіниця з брамою;	8 — келія;
3 — трапезна;	9 — комора;
4 — будинок ігумена;	10 — ризниця;
5 — господарський двір;	11 — мури;
6 — пристінна келія;	12 — башти

Рис. 2.73. План Кирилівського монастиря 1760-х рр. (Реконструкція Т. Кілесо)

- Ансамбль споруд Кирилівського монастиря
- Буферна зона ансамблю споруд Софійського собору
- Пішохідний зв'язок

1. Софійський собор 2. Андріївська церква 3. Майдан Незалежності 4. Вокзал

Рис. 2.74. Схема сучасної містобудівної локації Кирилівського монастиря

1. Кирилівська церква 2. Київський міський центр судово-психіатричної експертизи 3. Музей історії космонавтики 4. Навчально-спортивна база «Спартак»

- Кирилівський монастир
- Озеленені зони
- Основні транспортні вулиці
- Пішохідний зв'язок
- Тупик

Локальний комплекс споруд *Бернардинського монастиря* – пам'ятка архітектури національного значення – розташований на Театральному майдані північніше від історичного ареалу Луцька, належить до найвизначніших архітектурних творів доби бароко в Україні. Збудований як костел Святого Хреста, один із давніх фарних костелів колишнього Луцька був подарований ордену бернардинів у середині XVII століття. 1721 р. був зведений новий мурований монастир, а будівництво костелу завершилося 1789 р. Особливу виразність об'ємно-просторовій композиції комплексу надає його розташування на пагорбі над долиною річки Стир. Двоповерхове приміщення келій монастиря в плані має форму підкови з прямокутними закінченнями із архітектурною домінантою в центрі – костьолом у стилі пізнього бароко. В ансамблях монастирів рідко трапляється такий тип композиції, він скоріш тяжіє до

палацової архітектури. Розташований на колишньому в'їзді до міста на пагорбі, монастир був призначений для оборони шляху, що вів до центральної міської фортеці – Верхнього Замку. У другій половині XVIII – середині XIX ст. біля комплексу Бернардинського монастиря почала формуватися навколишня міська забудова. 1720 р. було започатковане будівництво підземних ходів, що є ще одним підтвердженням оборонних функцій комплексу (рис. 2.75, рис. 2.76). Більшість підземних ходів була знищена, а ті, що залишились – малодосліджені. В 1877–1879 рр. костюл було перебудовано на православний собор (Свято-Троїцький кафедральний собор): над перехрестям нав розміщена баня, над нартексом – дзвіниця з елементами класицистичного декору. Храм іноді залучається до різних культурних акцій. Так під час міжнародного фестивалю «Поліське літо з фольклором» саме цей собор є місцем проведення православної служби фестивалю зі значною кількістю учасників. Нині в монастирі розташована обласна бібліотека для юнацтва, фотостудія та інші заклади. Поруч побудовано нове приміщення православної богословської академії [121]. Бернардинський монастир стоїть на початку пішохідної вулиці Л. Українки, що з'єднує його з історичним ареалом, разом вони утворюють інтерактивно насичену рекреативну зону із функціями пізнання, активного й тихого відпочинку.

Рис. 2.75. Вид на Театральну площу та комплекс споруд
Бернардинського монастиря

 Комплекс споруд Бернардинського монастиря

 Історичний ареал Луцька «Старе Місто»

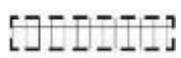

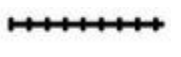

 Пішохідний зв'язок

1. Замок Любарта 2. Кафедральний костел святих апостолів Петра і Павла

Рис. 2.76. Схема сучасної містобудівної локації комплексу споруд
Бернардинського монастиря

1. Кафедральний Собор Святої Трійці
2. Обласна бібліотека для юнацтва
3. Молодіжний центр Волині
4. Театральна площа
5. Академічний музично-драматичний театр ім. Т. Шевченка
6. Луцька міська рада
7. Національний університет ім. Л. Українки
8. Центральний парк культури і відпочинку ім. Л. Українки

- Комплекс споруд Бернардинського монастиря
- Площа
- Озеленені зони
- Основні транспортні вулиці
- Пішохідна вулиця (Л. Українки)
- Тупик

Поза межами історичного центру Сум розміщується ансамбль **Пантелеймонівської церкви**. Свого часу для постійного проживання в Сумах вікарного єпископа було розпочато будівництво архієрейського подвір'я, композиційним центром якого стала церква Св. Пантелеймона (зведена 1911 р.), авторство якої деякі краєзнавці приписують архітектору О. Щусєву. Ансамбль колишнього Пантелеймонівського монастиря міститься на південно-західній околиці Сум, що має історичну назву Свищі та складається з Пантелеймонівської церкви, двоповерхового архієрейського корпусу та сторожки. Весь комплекс споруд зведено у псковсько-новгородському стилі за єдиним планом, що

вирізняється композиційною та стильовою цілісністю (рис. 2.77, рис. 2.78, рис. 2.79). На початку 1930-тих років Пантелеймонівський монастир було закрито. З часу його закриття і до 1963 р. богослужіння проводили в Пантелеймонівській церкві. 1980 р. церкву намагалися перебудувати під планетарій, але 1990-го року церкву, архієрейський корпус та сторожку було повернено церковній громаді та завершено роботи з їхнього відновлення [122].

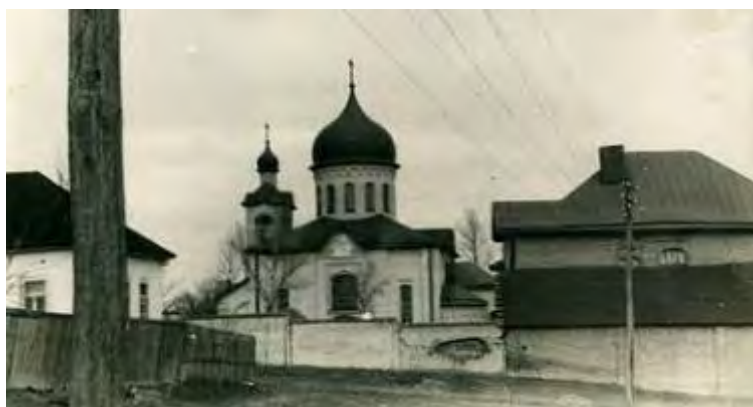

Рис. 2.77. Пантелеймонівський монастир (близько 1950-х років)

Рис. 2.78. Сучасний вигляд ансамблю монастиря

- Ансамбль Пантелеймонівського монастиря
- Історичний ареал центральної частини Сум
- Пішохідна зона в історичному центрі Сум
- Пішохідний зв'язок

1. Спасо-Преображенський собор 2. Парк «Казка» 3. Центральний вокзал

Рис. 2.79. Схема містобудівної локації ансамблю
Пантелеймонівського монастиря

1. Пантелеймонівська церква 2. Сумська духовна семінарія імені Блаженнішого Митрополита Володимира

- Комплекс споруд Пантелеймонівського монастиря
- Основні транспортні вулиці
- Тупик

Ц тип локальних історико-культурних утворень: **Ансамблеве ядро + зона впливу**

Яскравим прикладом архітектурно-містобудівного ансамблю, віддаленого від центру міста із значною зоною впливу, є *площа П'яцца дель Пополо* (Piazza del Popolo) в Римі із вулицями, які променями розходяться від неї: Корсо (Via del Corso, що веде на п'яцца Венеція), Бабуїно (Via del Babuino – на п'яцца ді Спанья) і Ріпетта (Via di Ripetta, що веде до мавзолею Августа). На кутах вулиць стоять архітектурні доміанти – церкви-пропілеї Санта Марія деї Міраколі та Санта Марія ін Монтесанто. Площа має форму овалу 100x165 м. З півночі вона обмежена однойменними воротами – Порта дель Пополо (рис. 2.80, рис. 2.81, рис. 2.82, рис. 2.83). В античності ворота були частиною стіни Авреліана й називалися Фламінієвими, тому що на північ від них починалася давня Фламінієва дорога, на якій розташовувався ринок. Цією дорогою прибувала в Рим більшість подорожніх. Це сприяло великій популярності ансамблю площі П'яцца дель Пополо серед мешканців та гостей міста; тут влаштовувалися

святкові заходи, ярмарки, урочисті ходи та навіть притаманні середньовіччю прилюдні страти [123].

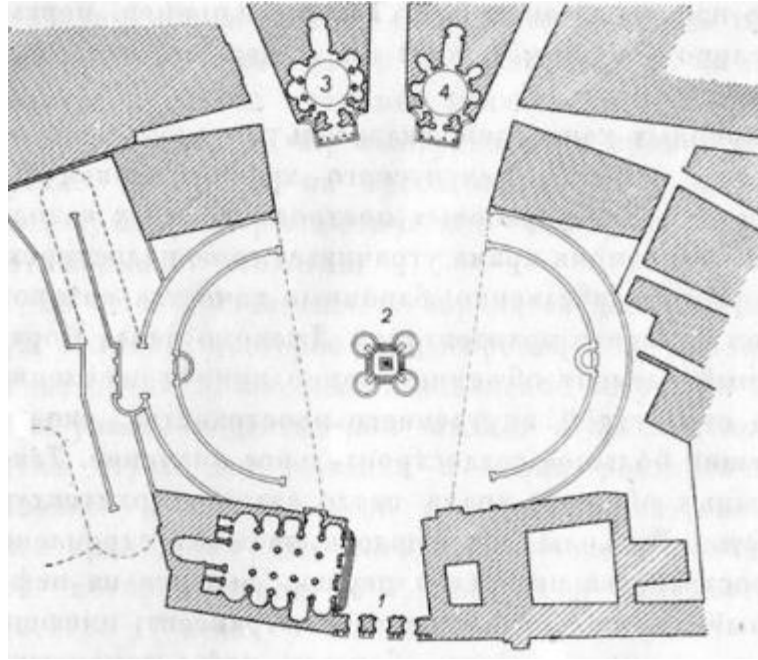

Рис. 2.80. П'яцца дель Пополо у Римі. Арх. Доменіко Фонтану

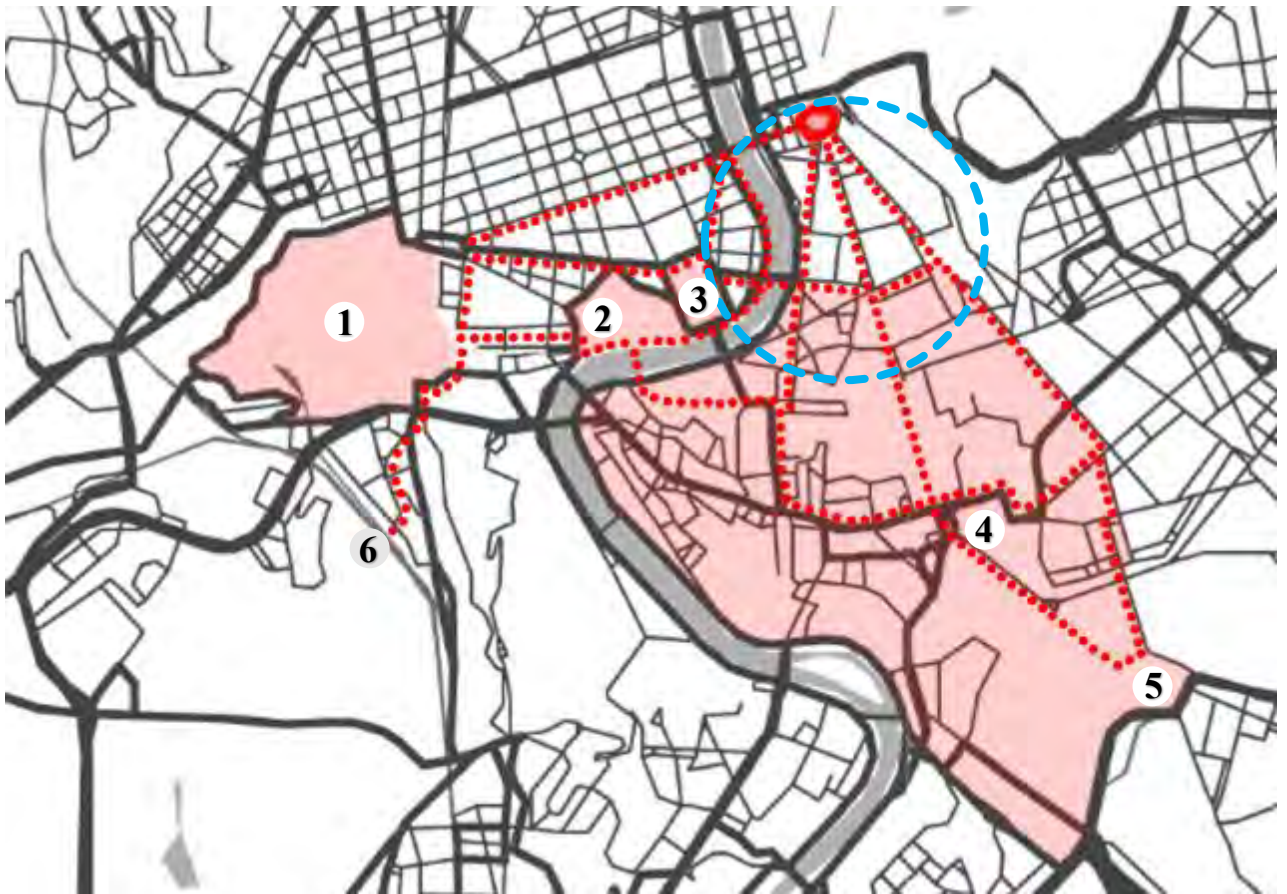
1. Ворота дель Пополо
2. Давньоєгипетський обеліск
3. Церква Санта Марія ін Монтесанто
4. Церква Санта Марія деї Міраколі

Рис. 2.81. Панорама П'яцца дель Пополо з пагорба Пінчіо на початку ХХ ст.

Рис. 2.82. Панорама П'яцца дель Пополо (Piazza del Popolo) в Римі

- Ансамбль площі П'яцца дель Пополо в Римі
- Центральне ядро Риму
- Зона впливу ансамблю площі П'яцца дель Пополо
- Пішохідний зв'язок

1. Ватикан 2. Парк Адріана із замком Святого Ангела 3. Верховний суд Італії 4. Ринок Трояна 5. Колізей 6. Вокзал

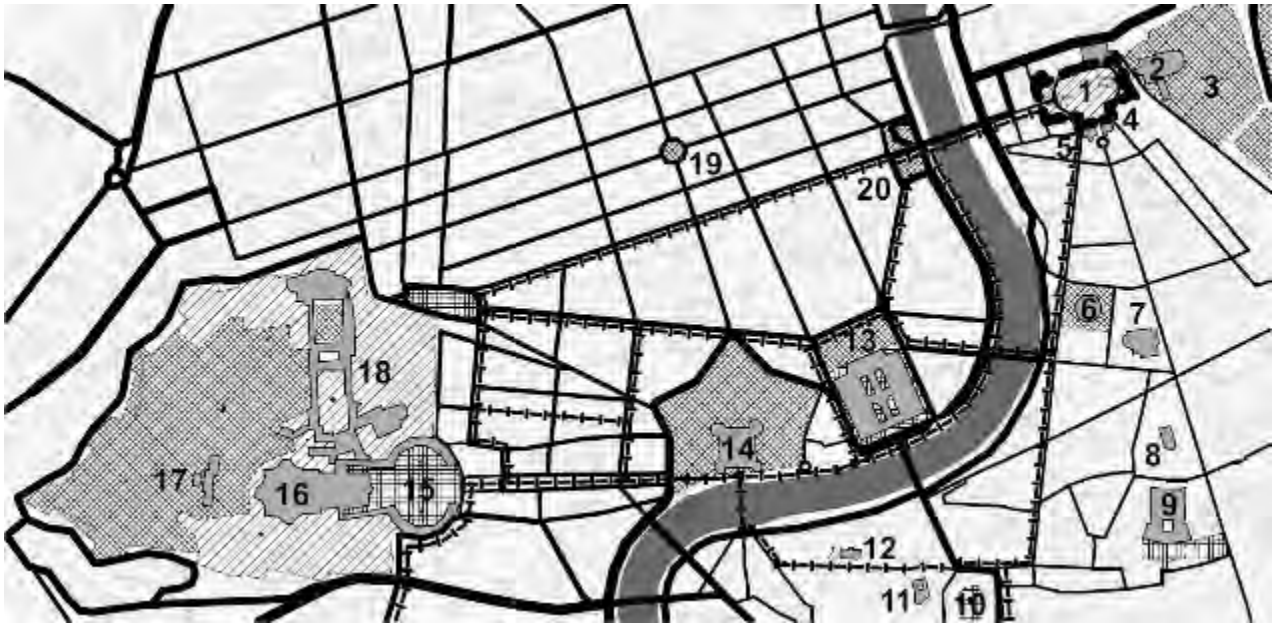

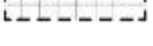

Рис. 2.83. Схема містобудівної локації П'яцца дель Пополо та її зв'язок із Ватиканом

1. П'яцца дель Пополо 2. Тераса (Terrazza del Pincio) із видом на площу дель Пополо 3. Вілла Боргезе 4. Церква Санта Марія ін МонтеСанто 5. Церква Санта Марія деї Міраколі 6. Алтар Миру 7. Сан Карло Аль Корсо 8. Базиліка Сан Лоренцо ін Лучіна 9. Палаццо Людовізі 10. П'яцца Навона 11. Монастир Браманте 12. Музеї Сан Сальваторе ін Лауро 13. Верховний суд Італії 14. Замок Святого Ангела 15. Площа Святого Петра у Ватикані 16. Собор Святого Петра 17. Каплиця Святої Марії Королеви Родини 18. Апостольський палац 19. Площа Квіриті 20. Площа Свободи (Piazza della Libertà)

	П'яцца дель Пополо
	Ватикан
	Озеленені зони
	Площа
	Вода
	Основні транспортні вулиці
	Пішохідний зв'язок
	Тупик

У Львові визначним локальним ансамблем є *собор Святого Юра*, що розташований на терасі південно-західного узгір'я на Святоюрській горі за межами історичного ареалу Львова. До нього входять: бароковий собор Святого Юра із дзвіницею; рококова з класицистичними портиками митрополича палата; будинки капітули огорожа з двома брамами, мури, що обходять капітульні будинки, та митрополичі сади (рис. 2.84, рис. 2.85, рис. 2.86). Завдяки розташуванню собору на Святоюрській горі його видно з більшості оглядових майданчиків у Львові, як-от: Ратуші, Високого Замку, вежі церкви Ольги і Єлизавети та височин, що оточують історичне ядро міста. Вже в давнину собор посідав значне місце у житті населення, адже у XVII ст. для міського життя Львова були традиційними січневі ярмарки в день святої Агнети, а з поширенням травневих святоюрських ярмарків вони почали відбуватися на площі коло стін собору під протекторатом львівських єпископів, а пізніше — митрополитів. Зараз у Львові намагаються відновити цю традицію. З 1998 р. собор разом із Ансамблем історичного центру Львова належить до Світової спадщини ЮНЕСКО. Ансамбль собору Святого Юра є одним із кращих архітектурних комплексів України доби пізнього бароко [124].

Рис. 2.84. Літографія Кароля Ауера. Ярмарок біля Собору святого Юра
(1846—1847 р.)

Рис. 2.85. Сучасний вигляд ансамблю Собору святого Юра

- Охоронна зона ансамблю собору св. Юра
- Історичний центр Львова (зона охорони ЮНЕСКО)
- Зона впливу ансамблю собору св. Юра
- Пішохідний зв'язок

1. Площа Ринок 2. Парк-пам'ятка «Високий Замок» 3. Вокзал

Рис. 2.86. Схема містобудівної локації ансамблю Собору святого Юра

1. Собор Святого Юра 2. Дзвіниця собору святого Юра 3. Сквер Святого Юра 4. Львівський державний цирк 5. Музей Митрополита А. Шептицького 6. Храм святої Анни 7. Парк ім. І. Франка 8. Національний університет ім. І. Франка 9. Національна галерея мистецтв ім. Б. Возницького 10. Муніципальний мистецький центр 11. Палац Мистецтв 12. Музей мистецтва старовинної української книги 13. Національна Опера 14. Проспект Свободи 15. Бульвар Т. Шевченка 16. Драматичний театр ім. М. Заньковецької 17. Вірменський собор 18. Домініканський собор 19. Міська Ратуша 20. Площа Ринок 21. Храм Святих Апостолів Петра та Павла 22. Латинський катедральний собор 23. Бернардинський монастир

- Ансамбль собору св. Юра
- Пішохідна зона історичного ядра Львова
- Озеленені зони
- Площа
- Основні транспортні вулиці
- Пішохідний зв'язок
- Тупик

III тип локальних історико-культурних утворень: **Ансамблеве ядро + зона впливу + ландшафт**

Специфічним локальним утворенням на унікальному історичному ландшафті є національна пам'ятка культури Чехії *Празький град* – празька фортеця, традиційна резиденція чеських володарів, деяких імператорів Священної Римської імперії, з 1918 р. резиденція президента республіки, спочатку Чехословацької, а від 1993 р. Чеської. Перша відома фортеця виникла на місці Празького граду в IX ст. Надалі град розширявся й добудовувався, доки не став одним із найбільших замкових комплексів у світі (довжина 570 м і ширина 130 м). Заповідник Празький град занесений до списку ЮНЕСКО. Площа ансамблю, оточеного стіною, становить близько 70 га та складається з трьох основних великих внутрішніх дворів, навколо яких зосереджена забудова. На його території з різних часів зберігся великий ансамбль палаців, храмів та інших будівель, виконаних у багатьох архітектурних стилях (рис. 2.87, рис. 2.88). Празький Град знаходиться в одному з історичних районів Праги – Градчанах на скелястому пагорбі над р. Влтавою та поєднується з середмістям старого міста Карловим мостом неперевершеної архітектурної екзотики. Замок-фортеця й започаткував появу Праги [125].

Локалізація Празького Граду на віддалі від середньовічного центру міста характерна для урбаністичної традиції Західної Європи і відзеркалює специфічну політичну структуру міських поселень: замок володаря (латифундера) та центр життя міського соціуму практично до XIX ст. знаходились у політично-адміністративній конкуренції й урбаністичному протистоянні на відміну від історичних міст Східної Європи, де замок володаря був центром військово-політичного захисту міського поселення, яке щільно оточувало «княжий град». У процесі злиття громадсько-політичного устрою маєстатична фортеця-резиденція – локальне утворення «Празький Град» – після інтенсивної розбудови фактично стала містобудівним акцентом з не меншим від середмістя соціумним значенням і великою зоною урбаністичного впливу на весь міський ландшафт Праги з сконцентрованими репрезентативно-державними та культурно-

пізнавальними функціями. В структурі середмістя є багата поліфункційна палітра інтерактивної рекреації для мешканців і значної кількості туристів – адміністративна, культурна, торгова й особливо музейно-культурна, яку забезпечує естетика унікальної і розвинутої архітектурної субстанції Праги.

Рис. 2.87. Празький Град

- Празький Град
- Старе Місто
- Історичний ландшафт правого берега Праги
- Зона впливу
- Пішохідний зв'язок

1. Старомістська площа 2. Вокзал

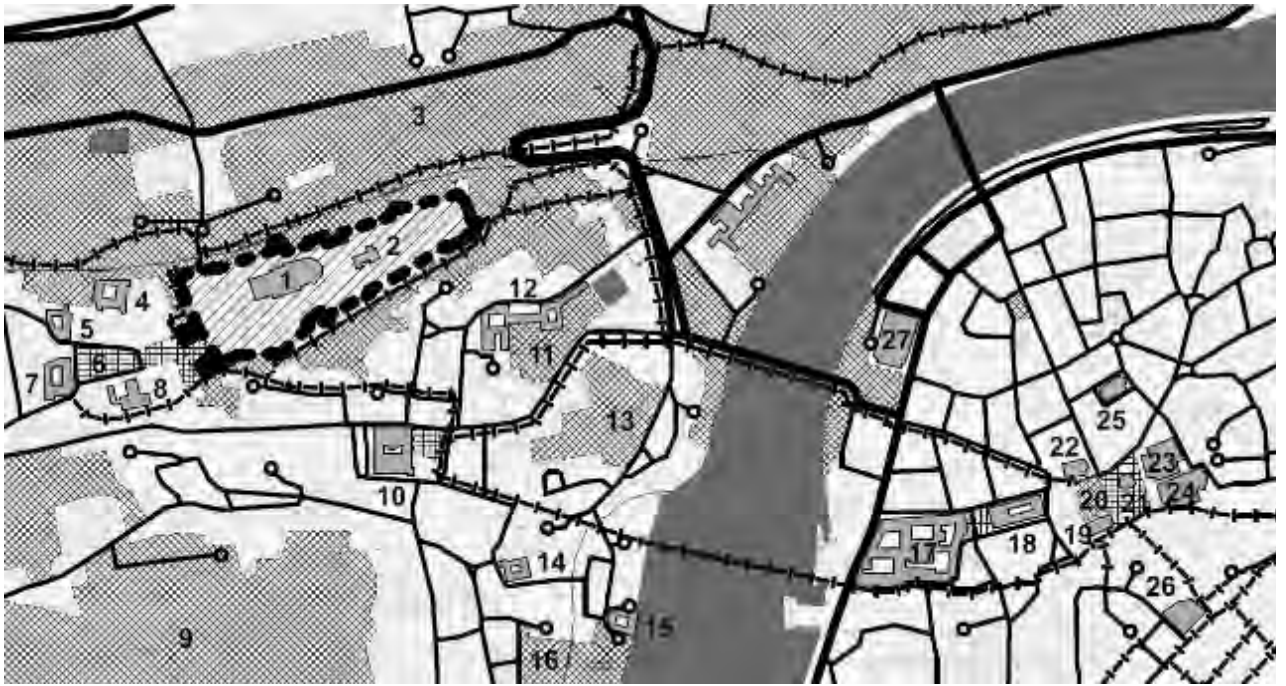

Рис. 2.88. Схема містобудівної локації ансамблів Празького граду та Старомістської площі Праги

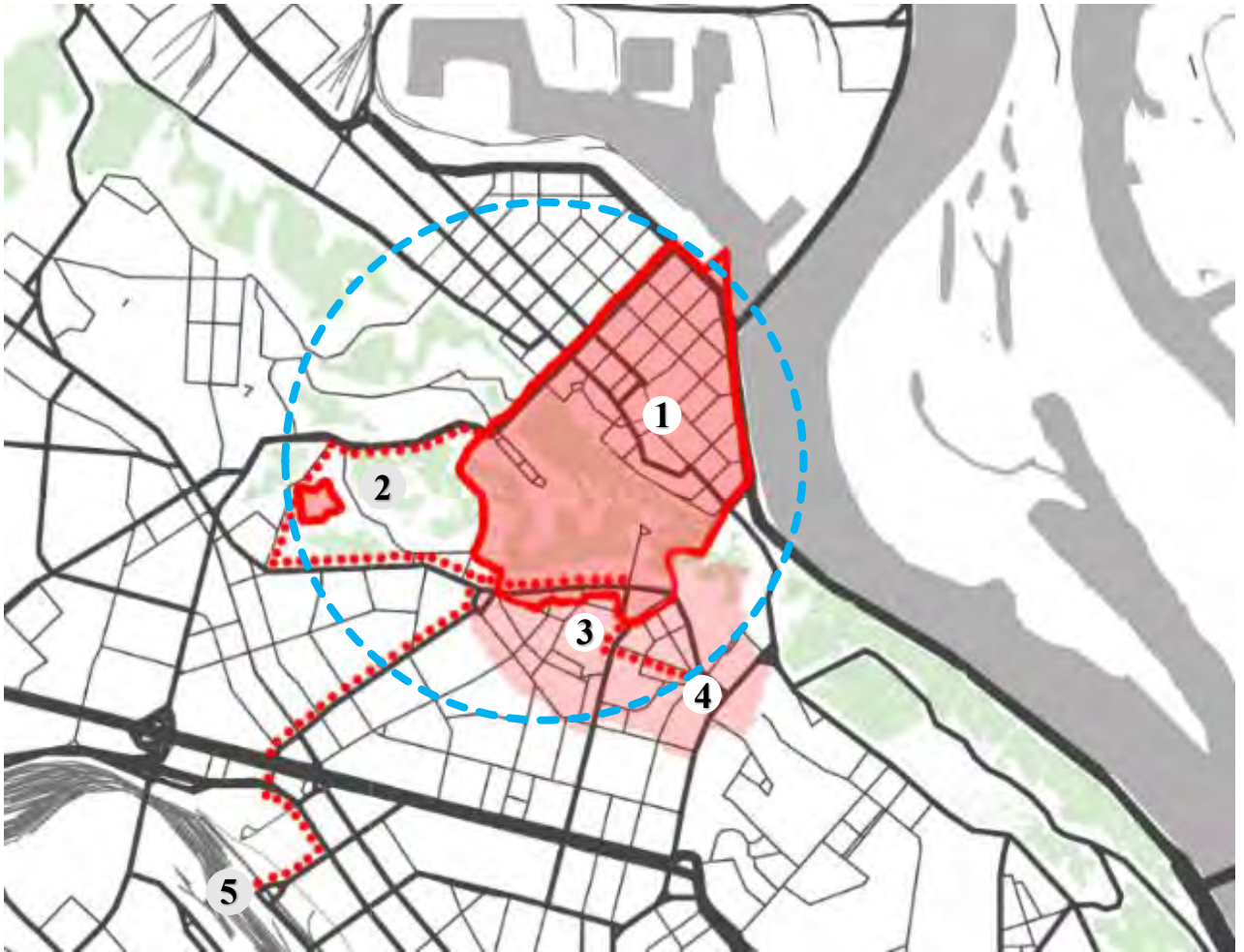
1. Ротонда святого Віта 2. Базилика Святого Георгія 3. Королівський сад 4. Палац Штернберг 5. Мартиницький палац 6. Градчанська площа 7. Тосканський палац 8. Національна галерея Праги 9. Семінарський сад 10. Церква Святого Миколая 11. Вальдштейнський сад 12. Вальдштейнський палац 13. Воянові сади 14. Храм Діви Марії 15. Ліхтенштейнський палац 16. Сад Ностіка 17. Климентівський собор 18. Нова Ратуша 19. Старомістська ратуша 20. Парк біля Старомістської площі 21. Старомістська площа 22. Церква Святого Миколая 23. Національна галерея у Празі 24. Тинський храм 25. Церква Спасителя 26. Костел Святого Гавела 27. Рудольфіnum

- Ансамбль Празького граду
- Озеленені зони
- Площа
- Вода
- Основні транспортні вулиці
- Пішохідний зв'язок
- Тупик

Межі державного історико-архітектурного заповідника *«Стародавній Київ»* (Україна) – утворення III-го типу – охоплюють північно-східний виступ Старокиївської гори, Старий Поділ і низка окремих пам'яток архітектури Старого Києва (рис. 2.89, рис. 2.90). Заповідник є спеціально уповноваженим органом охорони, використання, реставрації та популяризації пам'яток архітектури, історії та культури, що включені в його межі. Він займає територію у 175 га, на якій розміщено 74 пам'ятки архітектури, як-от: Північно-східний виступ Старокиївської гори, Старий Поділ, ландшафтні об'єкти (Дитинка, урочище Гончарі-Кожум'яки та ін.) та окремі пам'ятки архітектури Старого Києва (храми і келії Свято-Покровського монастиря, пам'ятник князю Володимирі, Магдебурзькому праву, Григорію Сковороді та багато інших). Заповідник *«Стародавній Київ»* має статус комплексної пам'ятки містобудування, а вся його територія – земля історико-культурного призначення [126]. Але, на жаль, нині відбувається хаотична та дисгармонійна забудова в межах заповідника, практично вже втрачена архітектурно-історична значимість т.зв. території Гончарі-Кожум'яки.

Рис. 2.89. Державний історико-архітектурний заповідник *«Стародавній Київ»*

- Ансамбль історико-архітектурного заповідника «Стародавній Київ»
- Буферна зона ансамблю споруд Софійського собору
- Історичний ландшафт правого берега Києва
- Зона впливу
- Пішохідний зв'язок

1. Контрактова площа 2. Свято-Покровський монастир 3. Ансамбль споруд Софійського собору 4. Майдан Незалежності 5. Вокзал

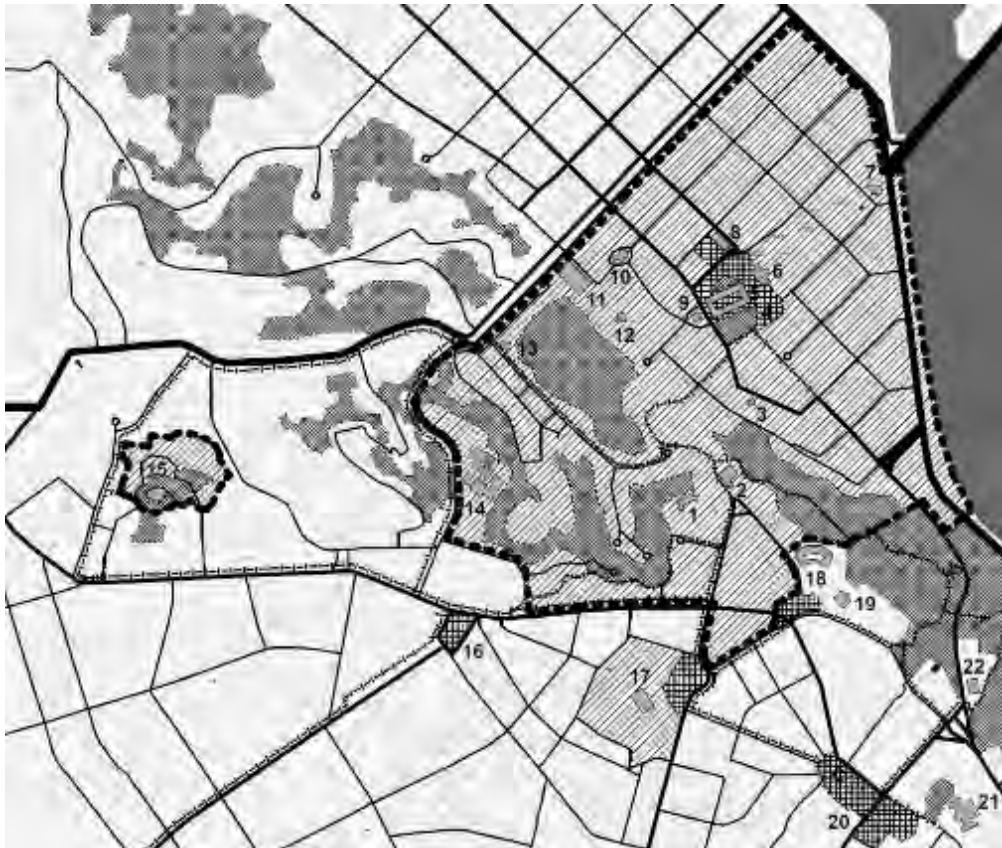

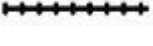

Рис. 2.90. Схема містобудівної локації історико-архітектурного заповідника
«Стародавній Київ»

1. Національний музей історії України 2. Андріївська церква 3. Покровська Подільська церква 4. Контрактова площа 5. Гостинний двір 6. Національний університет «Києво-Могилянська академія» 7. Свято-Іллінська церква 8. Контрактний дім 9. Храм Успіння Богородиці Пирогощі 10. Церква М. Притиска 11. Житній Ринок 12. Свято-Вознесенський Флорівський монастир 13. Христо-Воздвиженська церква 14. Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури 15. Свято-Покровський жіночий монастир 16. Львівська площа 17. Ансамбль споруд Софійського собору 18. Міністерство закордонних справ України 19. Михайлівський Золотоверхий монастир 20. Майдан Незалежності 21. Міжнародний центр культури і мистецтв

- Ансамбль заповідника «Стародавній Київ»
- Ансамбль споруд Софійського собору
- Озеленені зони
- Площа
- Вода
- Основні транспортні вулиці
- Пішохідний зв'язок
- Тупик

У Чернігові є два локальні історико-культурні утворення III-го типу: локальний ансамбль *Свято-Успенського Єлецького монастиря* (в структурі Національного історико-архітектурного заповідника «Чернігів стародавній», розташований на Єлецькій горі, підвищеному правому березі річки Десна) та *ансамбль Троїцько-Іллінського монастиря*.

Ансамбль *Свято-Успенського Єлецького монастиря* є одним із найстаріших православних монастирів України та пам'яткою національного значення. Комплекс споруд Єлецького монастиря (XII- XVII ст.): Успенський собор, дзвіниця Успенського собору, Петропавлівська трапезна церква (збереглася в руїнах), архієрейські покої, келії та служби, оборонні мури з воротами, будинок Феодосія та цвинтар – основні складові історичної панорами Чернігова (рис. 2.91, рис. 2.95). Зруйнований 1239 р. під час монгольської навали, Свято-Успенський Єлецький монастир був відновлений за панування Речі Посполитої, а під час Хмельниччини знову став православним і був перебудований у стилі українського бароко. Як і інші монастирі, обитель на Єлецькій горі являла собою некрополь: у товщі гори під будівлею монастиря розміщуються великі підземелля (комплекс закладених цеглою підземних камер і переходів, що розміщуються кількома ярусами, до яких додається підземна галерея довжиною 70 метрів, яка з'єднує Успенський собор і Петропавлівську церкву). За огорожею Єлецького монастиря на північ від нього піднімається великий земляний насип — всесвітньовідомий курган Чорна могила. Він насипаний у 60-тих роках X ст. над похованням знатного воїна, як вважає більшість істориків, останнього чернігівського дохристиянського князя, який фігурує як князь Чорний, котрий за легендою був засновником міста й дав йому своє ім'я. Єлецький Успенський монастир і Чорна могила входять до туристичного маршруту визначних пам'яток Чернігова та є інтенсивно насиченими історико-культурною аурую, що визначає їхню провідну функцію в інтерактивній системі міста – культурно-пізнавальну [127].

Рис. 2.91. Свято-Успенський Слезький монастир

Ансамбль *Троїцько-Іллінського монастиря* в структурі Національного історико-архітектурного заповідника «Чернігів стародавній» із цінним історичним ландшафтом – комплекс пам'яток архітектури й містобудування, розташований на західній околиці історичного центру міста в урочищі Болдині гори над заплавою р. Десни. Складається з 2-х частин: Іллінського монастиря XI–XVII ст. на терасі біля підніжжя гори та Троїцького монастиря XVII – XVIII ст. на найвищому пагорбі, об'єднаних ландшафтом та архітектурою в єдиний ансамбль (рис. 2.92, рис. 2.93, рис. 2.94, рис. 2.95). 1069 р. «викопані» Антонієм Печерським та його послідовниками в яру Болдиних гір печери з часом перетворились на двоярусний великий підземний комплекс — відому нині в усьому світі пам'ятку підземного будівництва «Антонієві печери». У XII ст. біля входу в печери була збудована Іллінська церква (єдиний вцілілий в Україні однефний храм часів Київської Русі). Антонієві печери та Іллінська церква – складові частини стародавнього Іллінського монастиря (раніше Богородичний монастир), створеного ще за часів Київської Русі. Ансамбль Троїцького монастиря складався протягом XVII—XIX ст., він будувався не як окрема обитель, а як розширення стародавнього Іллінського монастиря. Обидва комплекси (Іллінська та Троїцька частини монастиря) є абсолютно

самодостатніми й знаходяться на відстані один від одного. Раніше їх з'єднувала між собою дерев'яна галерея. Комплекс споруд Троїцько-Іллінського монастиря складається з Троїцького собору, Введенської трапезної церкви та декількох корпусів келій, мурів навколо монастиря, будинку архімандрита та дзвіниці. Більшість споруд виконана в стилі українського бароко та в наш час має статус пам'яток архітектури та історії національного значення. Завдяки висотній композиції собору й дзвіниці ансамбль домінує в панорамі Чернігова. Троїцько-Іллінський монастир це не просто важливий туристичний об'єкт Чернігова, а загалом один із найвидатніших архітектурних ансамблів України з визначною моно-функцією в системі інтерактивної рекреації в структурі міста – культурно-пізнавальної на основі її первинного сакрального призначення [128].

Рис. 2.92. Троїцько-Іллінський монастир у Чернігові.

Загальний вигляд у панорамі міста

Рис. 2.93. Троїцький монастир

Рис. 2.94. Іллінський монастир

- Ансамблі Єлецького та Троїцько-Іллінського монастирів
- Історичне ядро Чернігова (Дитинець)
- Історичний ландшафт правого берега Чернігова
- Зона впливу
- Пішохідний зв'язок

1. Троїцько-Іллінський монастир 2. Свято-Успенський Єлецький монастир 3.
Чернігівський Дитинець 4. Центральний вокзал 5. Заплава р. Десни

Рис. 2.95. Схема містобудівної локації ансамблів Єлецького та
Троїцько-Іллінського монастирів у Чернігові

1. Введенська церква 2. Свято-Троїцький собор 3. Чернігівське Духовне Училище 4. Іллінська церква 5. Кургани Гульбище та Безіменний 6. Меморіал 7. Петропавлівська церква 8. Єлецький Успенський монастир 9. Катерининська церква 10. Чернігівський дитинець 11. Чернігівський колегіум 12. Собор Бориса й Гліба 13. Спасо-Преображенський собор

	Ансамблі Єлецького та Троїцько-Іллінського монастирів
	Озеленені зони
	Площа
	Вода
	Основні транспортні вулиці
	Пішохідний зв'язок
	Тупик

Прикладами оборонних локальних ансамблів із виразними зонами впливу на унікальних історичних ландшафтах можуть бути *оборонні ансамблі Ужгородського та Мукачівського (замок Паланок) замків* у Закарпатському регіоні України.

Оборонний ансамбль Ужгородського замку – фортифікаційна споруда на Замковій горі неподалік від історично-сформованого центру міста, на вулиці Капітульній. Палац розташований навпроти головних в'їзних воріт, у північно-східній частині Замкової гори на краю обривистого схилу (рис. 2.96, рис. 2.97). При спорудженні замкового палацу вдало враховано рельєф місцевості, якому в фортифікаційній системі палацу надавалося велике значення, сам палац є ніби продовженням схилу Замкової гори. Фортеця обіймає площу у 2,5 га. Це двоповерхова споруда в стилі ренесансу, що повторює абриси фортифікаційних стін. У фортифікаційній системі замку палац (він же і цитадель) займав домінуюче положення. У XIII ст. була збудована замкова церква Св. Юрія (з часом зруйнована). Підмурки зруйнованого храму були відкриті під час археологічних розкопок – законсервовані та музеєфіковані. В середині Ужгородського замку є внутрішній двір розміром 25х25 м з колодязем глибиною понад 40 метрів. Під землею знаходяться підвали-каземати, що слугували складськими приміщеннями. У правому крилі замку була в'язниця, зі сходу до замку прилягає флігель, який спочатку був одноповерховим, а згодом надбудований другим поверхом. Житлову надбудову було зведено також на південно-східному бастіоні замку. Із господарських споруд вціліла конюшня в південно-західному «куті» подвір'я. Від 1947 р. замок використовується як краєзнавчий музей. Цей ансамбль є одним з найвідвідуваніших туристичних об'єктів Закарпаття. 2009 р. Ужгородський замок посів 2 місце у конкурсі «7 чудес Закарпаття» [129].

Рис. 2.96. Ужгородський замок – вигляд з висоти пташиного польоту

- Ансамбль Ужгородського замку
- Пішохідна зона історичного ядра Ужгорода
- Історичний ландшафт
- Зона впливу
- Пішохідний зв'язок

1. Музей народної архітектури та побуту 2. Закарпатська обласна державна адміністрація
3. Вокзал

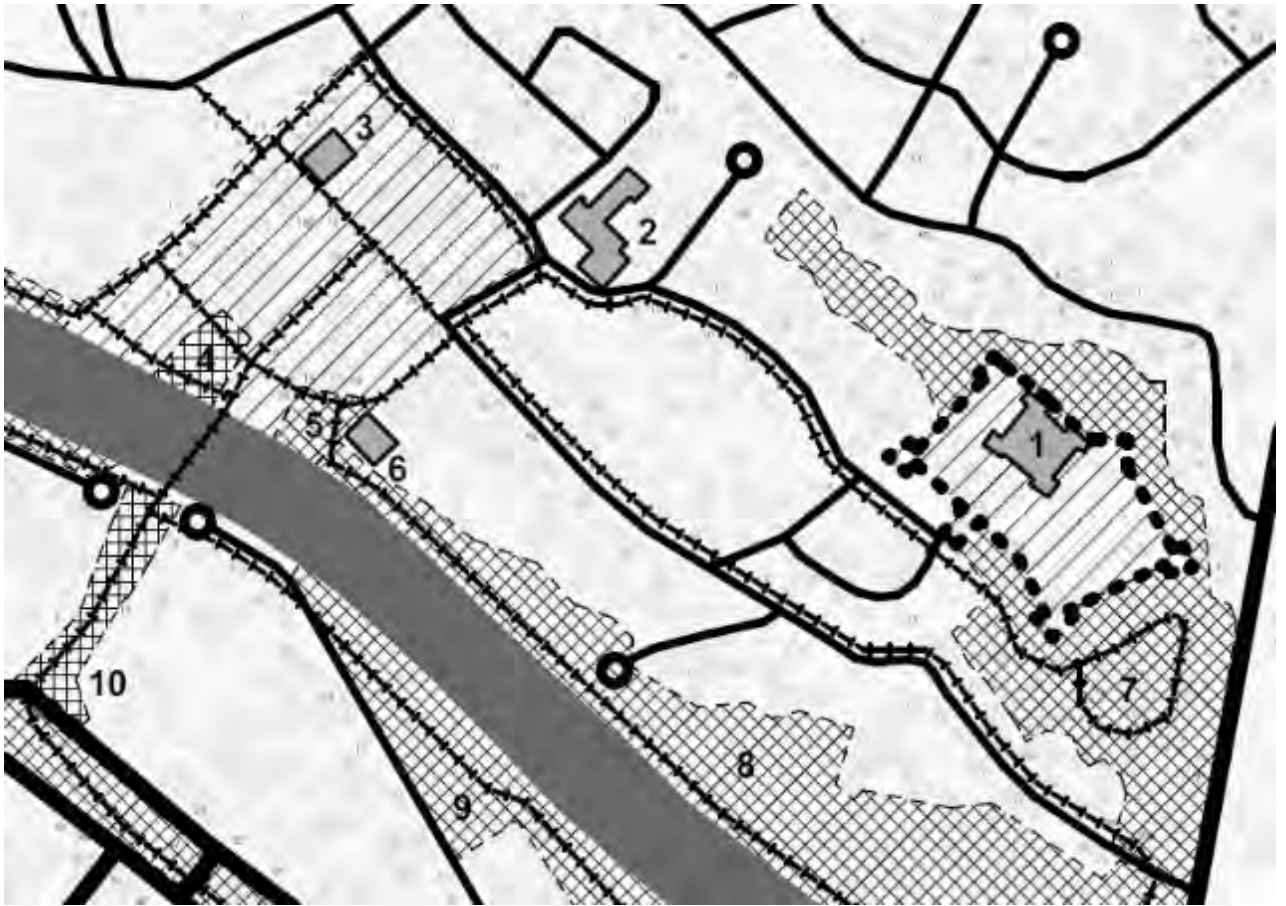

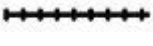

Рис. 2.97. Схема містобудівної локації оборонного ансамблю
Ужгородського замку

1. Ужгородський замок 2. Ужгородський греко-католицький Катедральний Собор 3. Костел святого Юрія 4. Театральна площа, початок пішохідної історичної зони 5. Сквер ім. Є. Фенцика 6. Закарпатський академічний обласний театр ляльок 7. Музей народної архітектури та побуту 8. Ботанічна набережна 9. Православна набережна 10. Площа Ш. Петефі

	Ансамбль Ужгородського замку
	Пішохідний історичний центр Ужгорода
	Озеленені зони
	Площа
	Вода
	Основні транспортні вулиці
	Пішохідний зв'язок
	Тупик

Оборонний ансамбль Мукачівського замку (замок Паланок) – унікальний зразок середньовічної фортифікаційної архітектури з поєднанням різних стилів (рис. 2.98, рис. 2.99). Замок побудований на горі вулканічного походження заввишки 68 м і займає площу близько 14 га. Точний час заснування замку невідомий, але перші згадки про нього датуються XI ст. Фортеця мала потрійний захист завдяки мурам, саме на території, обмеженій третім муром, і розташовувався замок. У замку були також глибокі підвали в скелях, куди могло сховатися населення у воєнні часи, та колодязь. Біля підніжжя гори знаходилося невеличке поселення Паланка, оточене палями, ровом з водою та болотистою територією. Після приєднання Закарпаття до Радянської України в замку містилось профтехучилище. Нині в Мукачівському замку розміщений історичний музей. У 2009 р. ухвалено постанову «Про заходи щодо збереження пам'ятки культурної спадщини замку «Паланок»», у якій Кабміну було рекомендовано розробити заходи зі створення державного історико-архітектурного заповідника «Замок «Паланок»» [130].

Рис. 2.98. Панорама замку Паланок та міста

- Ансамбль Мукачівського замку
- Пішохідна зона історичного ядра Мукачево
- Історичний ландшафт
- Зона впливу
- Пішохідний зв'язок

1. Мукачівська ратуша 2. Вокзал

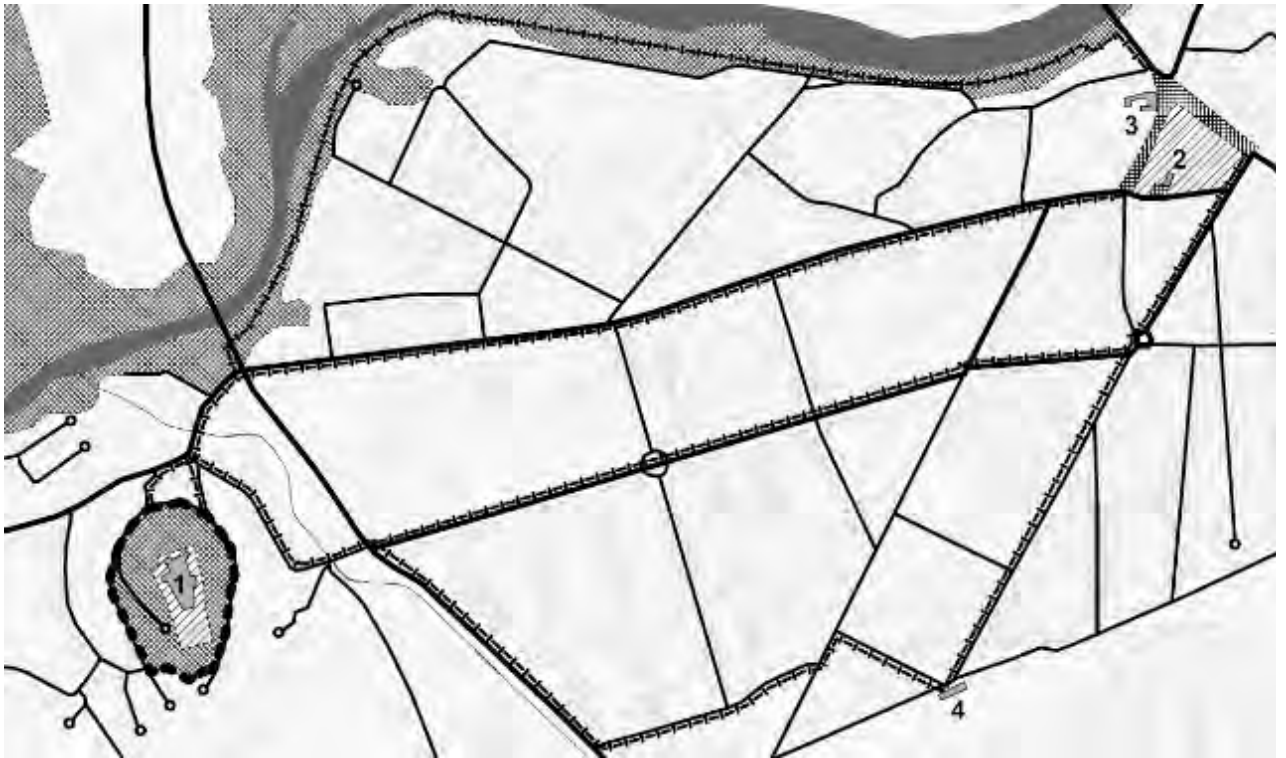

Рис. 2.99. Схема містобудівної локації оборонного ансамблю

Мукачівського замку (замку Паланок)

1. Замок Паланок 2. Кафедральний собор на честь Почаївської Ікони Божої Матері 3. Мукачівська ратуша 4. Вокзал

	Ансамбль Мукачівського замку
	Пішохідний історичний центр Мукачево
	Озеленені зони
	Площа
	Вода
	Основні транспортні вулиці
	Пішохідний зв'язок
	Тупик

Висновки до розділу 2

Підсумком викладеного в розділі дослідження стали наступні висновки:

1. *Проведений аналіз стану культурного потенціалу середовища досліджуваних історичних міст* показує, що планувальна структура їхніх центрів у більшості наведених прикладів не зазнала принципових змін, а архітектурна субстанція, попри втручання волонтаристських реконструктивних перетворень, і досі володіє значною ансамблевою цінністю, незважаючи на суттєву «різночасовість» її формування.

2. Матеріал дослідження демонструє, що оптимальним для створення системи інтерактивних рекреаційних просторів доцільно вважати середовище історико-культурних заповідників, створення яких має за мету збереження архітектурно-містобудівних комплексів та окремих видатних пам'яток. Історико-культурні заповідники – це не лише цілісна історична забудова, а й центри тяжіння соціо-культурного життя міста, яке зосереджується в міських публічних просторах і у спорудах, що ці простори формують.

3. У підрозділі визначено, що для аргументованого проектування системи інтерактивної рекреації в історичному середовищі міст необхідний ретроспективний аналіз тенденцій використання публічних міських просторів. Адже важливим аспектом сталого розвитку міста є історичний, оскільки саме традиції повинні бути підґрунтям для розвитку та вдосконалення життя міського соціуму. Висока культурно-естетична інформативність історичної забудови спонукає до діалогу між сучасними потребами, досягненнями минулих поколінь та перспективними можливостями міського середовища, їх творчого переосмислення для вдосконалення функціонування міста: саме історичний контекст надає широкі можливості для інтенсифікації суспільних комунікацій, асоціативного та художньо-естетичного збагачення міської архітектурної субстанції.

4. У підрозділі показано, що на значну увагу в аспекті формування інтерактивної рекреації заслуговують об'єкти культурної спадщини в

«периферійній» (стосовно історичного ядра міста з його провідною поліфункційною домінантністю) зоні, які стали значними архітектурно-містобудівними акцентами в середовищі загалом «рядової» забудови. Зазвичай, такі локальні утворення – це монастирі, соборні ансамблі, палаци, залишки фортець і замків. У цьому контексті виділено 3 основні типи локальних історико-культурних утворень залежно від їх збереженості та локалізації в структурі міської тканини, а саме: I тип – *ансамблеве ядро*, яке являє собою сукупність будівель, що утворюють єдину просторову композицію; II тип – *ансамблеве ядро + зона його впливу*, тобто визначена частина міської території, зв'язок якої із ансамблевим ядром важливий для збереження містобудівної ролі локального історико-культурного утворення та його оптимального сприйняття; III тип – *ансамблеве ядро + частина міської прилеглої території + оточуючий історичний природний ландшафт*.

5. Висвітлені головні завдання локальних історико-культурних утворень, серед яких не тільки збереження пам'яток і цінної історичної забудови, а й забезпечення оптимальних умов доступності й сприйняття її визначних елементів, включення їх до загальноміської планувально-функціональної схеми розвитку міста з раціональним використанням у системі інтерактивної рекреації, зважаючи на візуальні зв'язки та композиційні особливості.

6. Розглянуто 12 світових та вітчизняних прикладів локальних історико-архітектурних ансамблів, розташованих за межами історичного ядра міста. Їх аналіз за рівнем збереженості й превалювання інтерактивної рекреаційної функції дозволяє стверджувати, що всі вони є атрактивними та здебільшого гармонійно пов'язаними з оточуючим середовищем – антропогенним і природним.

7. Виявлено, що в деяких українських історичних містах, на жаль, нині відбувається хаотична та дисгармонійна забудова в межах історичних ареалів, в зонах локальних історико-архітектурних ансамблів і комплексів, а нерідко й заповідників. Схожим негативним прикладом може бути вже практично

втрачена архітектурно-історична значимість унікальної території Гончарі-Кожум'яки у складі заповідника «Стародавній Київ» у Києві.

Матеріали розділу висвітлені в публікаціях –

Гнілоскуренко М. Історико-культурний потенціал як передумова інтерактивної рекреації в історичному ядрі міста. *ВОСТОЧНО ЕВРОПЕЙСКИЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ (East European Scientific Journal)*. 2020. № 53. С. 4–9.

URL: https://eesa-journal.com/wp-content/uploads/EESA_153_jan_2020_part_4-3.pdf.

Hniloskurenko M., Skoryk L. The leading importance of architectural conservation areas for the establishment of a modern system of interactive recreation in historical cities. *Linguistics and Culture Review*. 2021. 5(S4). P. 1312–1324.

URL: <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS4.1783>.

РОЗДІЛ 3

ЗАЛЕЖНІСТЬ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІСЬКИХ ПУБЛІЧНИХ ПРОСТОРІВ
ВІД ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ТРАНСПОРТНИХ ТА ПІШОХІДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ*3.1. Аналіз закордонного досвіду диференціації транспортного та пішохідного руху для організації інтерактивної рекреації*

Проблема диференціації пішохідного та транспортного руху виникла ще в умовах стародавніх міст: вершники, колісники, карети та ін. вступали в колізію з рухом пішоходів, а транспортні засоби в сучасному світі практично захопили міста, претендуючи на значні території не лише для руху, а й стоянок. Активна моторизація фактично звела до мінімуму можливості пішохідного руху, особливо в історичному середовищі міст.

Міські *середмістя*, що повсякчас були квінтесенцією функціонально-планувальної структури й відображали багатство композиційних схем, характерних різним часовим періодам розвитку міст, під впливом багатьох, як природних так і антропогенних чинників [131], втратили значну частину естетичних та емоційних вартостей для міського соціуму, як концентрація найзнаковіших архітектурних творів саме через експансію на території середмість транспортного руху, який фактично зруйнував культурно-соціальну значимість і комунікативність у сформованих протягом століть архітектурно-містобудівних утвореннях, став джерелом шуму, вібрації, забруднення, значно скоротив площу зелених насаджень, погіршив стан повітря, що негативно позначається на самопочутті людей та екологічному стані міста загалом.

Наявна планувальна структура середмістя, що фактично стала транспортною інфраструктурою, ще й досі залишається чи не головним вектором у реконструктивних міських перетвореннях, який позбавляє особливо цінні архітектурно-історичні ареали належного діалогу з мешканцями та гостями міста.

Уникнути цих негативних явищ можливо лише за умови створення розвинутої системи інтерактивної рекреації в історичному середовищі міста на оптимальному взаємозв'язку історично складених і відповідно модернізованих міських публічних просторів, що разом із забудовою, яка їх формує, покликана до реалізації давно назрілої проблеми вдосконалення комунікативності між людьми та середовищем їхнього життя в міських утвореннях.

У зв'язку з цим слід розцінювати оптимальну диференціацію транспортного й пішохідного руху в історичному середовищі міст як визначальний фактор для підвищення інтерактивності публічних просторів (головно в центральних частинах історичного міста).

У процесі екологізації великого бразильського міста **Курітіба** (Бразилія) 1974 р. завдяки створенню спеціальних смуг на магістральних вулицях для швидкісних автобусних маршрутів та лінії швидкісного трамваю зі зручними зупинками було досягнуто реорганізації міського громадського транспорту, що до мінімуму звело використання в середмісті індивідуального транспорту (рис. 3.1) [132].

Рис. 3.1. Ефективна система громадського транспорту в центрі міста Курітіба

Ефективним засобом оптимізації транспортної інфраструктури в системі інтерактивної рекреації в історичних містах може бути розведення транспортних і пішохідних зв'язків на різні рівні, особливо у відповідних умовах міського рельєфу.

Прикладом може бути *площа Елефтерія* (Eleftheria Square) у **Нікосії** (Кіпр). Бюро Zaha Hadid Architects визначило реконструкцію площі Елефтерія початковою фазою значної містобудівної перебудови. З площі відкриваються унікальні види на венеціанські стіни, що є невід'ємною частиною самобутності Нікосії, а недоступні раніше ділянки рову були перетворені на відкриті сади. Новий міст зробили із посиленого бетону, а основа кожної колони стала своєрідною лавою для сидіння. Реконструкція площі передбачала масштабні археологічні розкопки разом із роботами з ремонту та захисту історичних венеціанських стін. Поруч із площею Елефтерія розміщується площа Соломос із автобусним терміналом. Ці дві площі разом з терміналом поєднуються між собою ліфтами та сходами для зручного безперешкодного пішохідного руху гостей та жителів міста (рис. 3.2) [133].

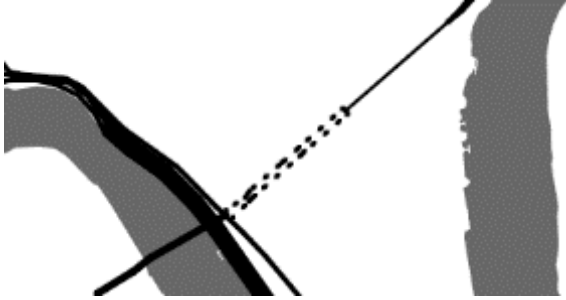
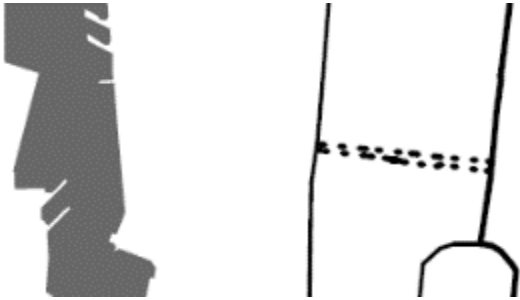
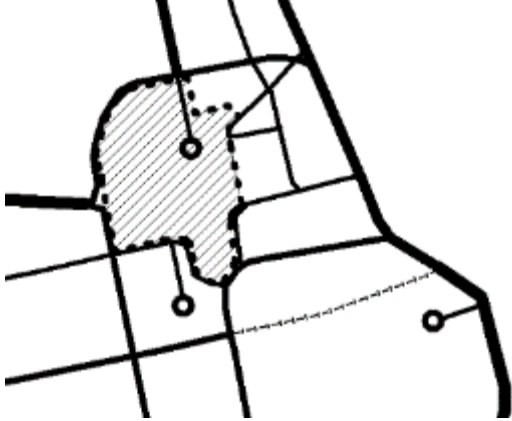

Рис. 3.2. Реконструкція площі Елефтерія (Eleftheria Square) у Нікосії (Кіпр)

Чимало центрів історичних міст зазнають *ревалоризаційної* та *реконструктивної* модернізації, завдяки чому стає можливою організація в їхньому середовищі інтерактивної рекреації. В цьому дослідженні під *ревалоризацією* (фр. revalorisation, англ. value – значення, цінність, повернення втраченої цінності) розуміється процес переоцінки та переосмислення цінності

міського історично та культурно сформованого простору, надання йому більшої значущості, виявлення способів його розвитку та використання соціумом в умовах перманентних змін; комплекс науково обґрунтованих принципів та заходів, спрямованих на підвищення якості, архітектурно-художньої цінності будівель, комплексів, ансамблів, що повністю чи частково втратили свою функцію або знаходяться під загрозою руйнації [134]. Завдяки використанню *принципів ревалоризації* відновлюється автентичне обличчя історичного міста, що сприяє підвищенню культурної цінності міст, їх туристичній принадності, збільшенню надходжень до бюджету регіону та інтенсифікації розвитку. У вітчизняній пам'яткоохоронній практиці ще мало усталене це поняття, лише в окремих публікаціях 70-х років ХХ ст. зрідка почало з'являтися поняття «ревалоризація», а в закордонній практиці метод ревалоризації досить поширений.

В деяких країнах під час ревалоризації і модернізації міських історичних центрів вже у 80-тих роках ХХ ст. далекоглядними фахівцями закладалась ідея створення пішохідних зон з метою збереження сформованих та нових схем організації пішохідних зв'язків. Пішохідні вулиці, їх частини, площі, обширні зони здебільшого утворювались внаслідок закриття проїзду автотранспорту, організації автономної веломережі в історичній частині міста з урахуванням особливостей сформованого середовища й запитів різних груп міського соціуму для створення комфортних умов використання міських публічних просторів і оточуючої їх забудови, для динамічно змінних потреб урбаністичної діяльності.

У закордонному містобудівному досвіді перетворення публічних міських просторів на пішохідні з метою визначення планувальної організації в історичних центрах міст найчастіше зустрічаються такі схеми організації пішохідних містобудівних інтер'єрів (рис. 3.3): **частин головних вулиць, площ, цілих вулиць та значних зон.**

	
Пішохідна частина вулиці	Вулиця
на прикладі Квін-Стріт (Queen Street) – головної вулиці Брісбена в Австралії	на прикладі вулиці Мартін Плейс (Martin Place) в центральному діловому районі Сіднея
	
Площа	Пішохідна зона
на прикладі реконструйованої центральної площі Скандербега (Sheshi Skënderbej) столиці Албанії Тірани	на прикладі однієї з перших пішохідних зон – Строгет (Strøget) в історичному центрі Копенгагена

- Пішохідна зона
- Пішохідна вулиця
- Основні транспортні вулиці
- Тупік

Рис. 3.3. Схеми організації пішохідних містобудівних інтер'єрів в історичних центрах міст

Частини вулиць

У Європі

Однією з перших ще за радянських часів перетворену на пішохідну вулицею можна вважати *Шяуляйський бульвар* (Šiaulių bulvaras) – частину вулиці Вільняус (Vilniaus) протяжністю близько 5 км між вулицею Жямайтис (Žemaitis) і проспектом Драугістес (Draugystės prospektas) у місті **Шауляй** у **Литві**, відкриття якого відбулося 1975 р. Це найулюбленіший маршрут для прогулянок мешканців міста. У кінці ХХ - початку ХХІ ст. бульвар став торговим і туристичним центром Шауляя, на ньому розміщуються багато кафе та ресторанів, музеїв та галерей. У 2005-2009 рр. відбувся суттєвий реконструктивний ремонт бульвару. Тепер вулицю прикрашають численні фонтани і скульптурні композиції (рис. 3.4) [135].

Рис. 3.4. Пішохідна частина вулиці Шяуляйський бульвар (Šiaulių bulvaras)

Однією з найдовших міських вулиць Європи є *Пьотрковська* (Piotrkowska Street) (рис. 3.5, рис. 3.6) в місті **Лодзь** у **Польщі**. До 1990 р. вона була традиційною транспортною артерією в центрі міста, значна частина якої згодом стала пішохідним променадом завдяки звільненню від транспортного руху та трамвайних колій. Пішохідна частина вулиці (біля 4 км), що починається із площі *Свободи* (plac Wolności), з обох боків обрамована панськими маєтками та будівлями ХІХ ст., насичена різноманітними брендовими магазинами, кафе, ресторанами, кінотеатрами тощо. Часто на вулиці проводяться фестивалі, ярмарки та спортивні заходи [136].

Рис. 3.5. Пішохідна частина вулиці Пьотрковської 1914 р.

Рис. 3.6. Сучасний вигляд вулиці Пьотрковської (Piotrkowska Street) у Лодзі
У США

У місті **Ріверсайд** у **США** 1966 р. частково пішохідною стала вулиця *Мейн-Стрім* (Main Street) від 6-тої до 9-тої вулиці, на якій розміщується мерія та конференц-центр. Вона є головною торговою вулицею міста, на якій розміщені центральні універмаги та магазини. Вулиця досить озеленена, з фонтанами, квітковими клумбами та лавами (рис. 3.7, рис. 3.8).

Рис. 3.7. Пішохідний центр Мейн-Стріт (Main Street) у 1966 р.

Рис. 3.8. Сучасний вигляд вулиці Мейн-Стріт у Ріверсайді

В Австралії

Квін-Стріт (Queen Street) – головна вулиця **Брісбена** в **Австралії**, пішохідна частина якої бере початок від вулиці Едварда (Edward Street) до площі Брісбен (Brisbane Square), на якій розташована бібліотека та автовокзал, і

завершується мостом Вікторії. До 1969 р. на вулиці були прокладені трамвайні маршрути, а 1981 р. вона стала пішохідною. Ця пішохідна частина відкрилась як торговий центр, що був повинен залучити якомога більше людей до центрального ділового району. На перетині вулиць Квін-Стріт та Альберт-Стріт (Albert Street) побудована сталевна конструкція-покрівля висотою 15 м як укриття від непогоди та задля тіні, далі на перетині з вулицею Джордж-Стріт (George Street) розміщено сцену для концертів, фестивалів та інших подій (рис. 3.9, рис. 3.10, рис. 3.11) [137].

Рис. 3.9. Квін-Стріт (Queen Street) у 1889 р.

Рис. 3.10. Пішохідна частина головної вулиці Брісбена Квін-Стріт

Рис. 3.11. Схема містобудівної пішохідної частини Квін-Стріт у Брісбені

1. Бібліотека Брісбен сквер 2. Мерія 3. Міський суд 4. Автобусна зупинка Brisbane Roma St 5. Площа Анзак 6. Пост Офіс сквер 7. Собор св. Стефана 8. Waterfront Place 9. Міський ботанічний сад Брісбена 10. Департамент транспорту 11. Квінс Гарденс 12. Поромний термінал Північна набережна 2

- Пішохідна частина вулиці Квін-Стріт
- Основні транспортні вулиці
- Тупик
- ▨ Площа
- ▩ Озеленені зони
- Вода

У Південній Америці

У **Бразилії** однією з перших частково пішохідних вулиць стала колишня транспортна артерія - *П'ятнадцятого листопада* (Rua XV de Novembro). Архітектор, а згодом мер міста **Курітіба** Ж. Лернер запропонував зробити її пішохідною 1972 р. у рекордно короткий строк – за 72 години. Для пожвавлення життя на пішохідній вулиці були розміщені численні кафе, ресторани, спортивні центри, бібліотеки та ремісничі майстерні. За велику кількість квіткових композицій вона отримала назву «Вулиця квітів» (рис. 3.12, рис. 3.13) [138].

Рис. 3.12. Вулиця П'ятнадцятого листопада (Rua XV de Novembro)
в Курітібі (XX ст.)

Рис. 3.13. Сучасний вигляд пішохідної вулиці П'ятнадцятого листопада
Вулиці

В Австралії

У центральному діловому районі Сіднея в Австралії пішохідною стала одна з головних вулиць *Мартін Плейс* (Martin Place), її ще називають «громадським серцем» Сіднея – центр бізнесу та фінансів. Закриття транспортного руху відбувалося поетапно з 1971 р. до 1979 р. та було присвячено

відкриттю залізничної станції Martin Place на початку вулиці. На вулиці розміщені будівлі в різних стилях архітектури – від неокласичного, модерністського до сучасного. Мартін Плейс спочатку була вузьким провулком, а з розширенням стала місцем для зборів та офіційних церемоній завдяки її центральному розташуванню. Розширення вулиці надало їй більшого значення в структурі міста, створивши широкий та відкритий зв'язок між Джордж-Стріт (George St) – комерційною віссю – та вулицею Маккуорі (Macquarie St) – церемоніальною алеєю та урядовою віссю. Населення та гості міста збираються на Мартін Плейс, відпочивають та обмінюються інформацією, тут відбуваються музичні та культурні події, фестивалі, розміщується Новорічна ялинка. Містобудівний інтер'єр вулиці був одним із місць проведення літніх Олімпійських ігор 2000 р. у Сіднеї (рис. 3.14, рис. 3.15, рис. 3.16) [139].

Рис. 3.14. Вулиця Мартін Плейс (Martin Place) в Сіднеї в 1950 р.

Рис. 3.15. Сучасний вигляд пішохідної вулиці Мартін Плейс

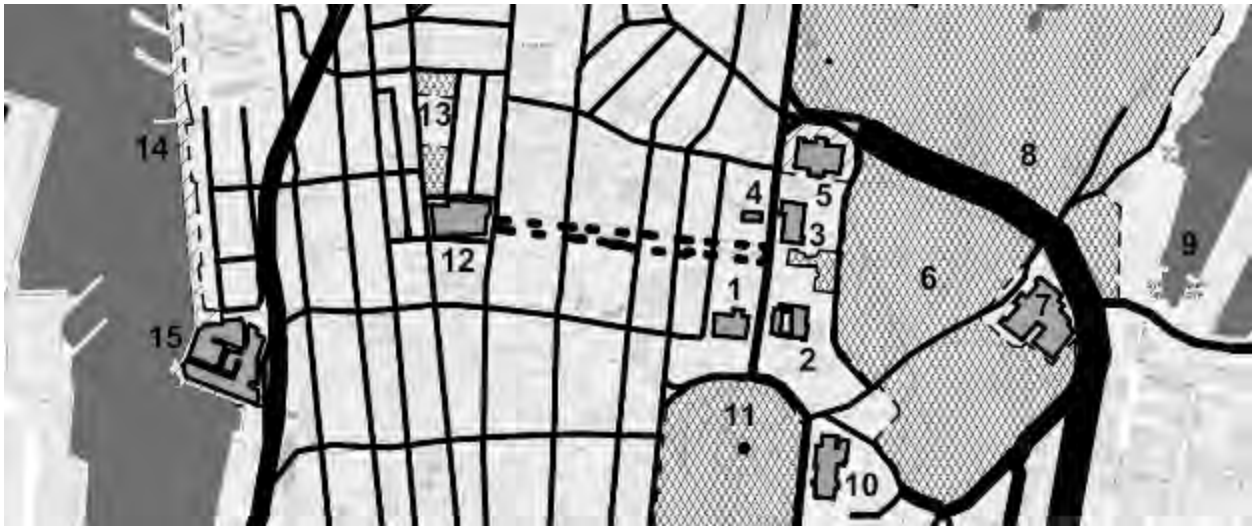

Рис. 3.16. Схема містобудівної локації пішохідної вулиці Мартін Плейс у Сіднеї

1. Вищий Суд 2. Сіднейський монетний двір 3. Парламент 4. Церква св. Стефана 5. Публічна бібліотека 6. Парк Філіпа 7. Художня галерея Нового Південного Уельсу 8. Ботанічний сад Сіднея 9. Сіднейська бухта 10. Собор Діви Марії 11. Гайд-парк Сіднея 12. Торговий центр 13. Парк Він'ярд 14. Паромний причал із набережною-променадом 15. Сіднейський зоопарк

- Пішохідна вулиця Мартін Плейс
- Основні транспортні вулиці
- ▨ Площа
- ▩ Озеленені зони
- Вода

Вулиця *Князя Михайла* (Кнез Михаилова улица) в **Сербії** в місті **Белград** занесена до переліку пам'яток виняткової важливості Республіки Сербії як один із найстаріших та найцінніших архітектурно-містобудівних комплексів міста; більшість будівель зведені наприкінці 1870-х рр. у стилі нео-ренесансу й романтизму та мають значну історико-культурну цінність. Вулиця починається від міського парку Калемегдан (Калемегдан) і завершується площею *Республіки* (Трг Републике). У 1985-1987 рр. проводилася реконструкція вулиці, на якій розміщені музеї, бібліотека, кінотеатри та безліч магазинів і ресторанів (рис. 3.17, рис. 3.18) [140]. Наразі дедалі більше вулиць (дотичних до вулиці Князя Михайла): *Вінок Обилича* (Обилићев венац), *Вук Караджич* (Вука Карацића), *Дракона Йовіна* (Дракон Йовіна) та ін. стають частково пішохідними для більш

зручного і комфортного пішохідного руху й споглядання історичної спадщини в центрі міста (рис. 3.19, рис. 3.20). Таке збільшення кількості пішохідних вулиць та площ може надалі призвести до утворення повноцінної рекреаційної пішохідної зони в історичному центрі міста.

Рис. 3.17. Вулиця Князя Михаїла (Кнез Михаилова улица) у XIX ст.

Рис. 3.18. Пішохідна вулиця Князя Михаїла у Сербії

Рис. 3.19. Вулиця Вінок Обилича (Обилићев венац)

Рис. 3.20. Реконструйована в 2019 р. площа Республіки (Трг Републике)

Площі

В Європі

Одним із найяскравіших перетворень площі, улюбленого місця прогулянок мешканців та гостей в центрі міста, є *Трафальгарська площа в Лондоні*, столиці **Англії**. У 1990-тих рр. вона була оточена з усіх боків потоком транспорту. Пішоходи мали можливість потрапляти на неї лише через підземні переходи. 1996 р. архітектурне бюро Нормана Фостера Foster & Partners запропонувало закрити для проїзду північну частину кільця й з'єднати Трафальгарську площу з будівлею Національної галереї, утворивши пішохідну зону. Відкриття площі відбулось 2003 р. На Трафальгарській площі знаходяться знамениті статуї левів, легендарні фонтани і колона Нельсона в центрі. У вихідні тут часто проводяться мітинги та демонстрації з різних політичних, релігійних і загальноміських питань, а також культурні події та святкування. Навколо площі розміщуються багато кафе, ресторанів та магазинів (рис. 3.21) [141, 142].

Рис. 3.21. Реконструктивні перетворення Трафальгарської площі в Лондоні

Мер Парижа (Франція) А. Ідальго в 2015 р. запустив програму «Переосмислити наші площі», що охопила сім просторів у центрі міста, метою якої було зробити пішохідними деякі площі, серед яких площа *Пантеону*, частина якої залишалася транспортною. Результатом стало поліпшення екологічної ситуації міста й зниження рівня стресу в городян. Пантеон служить

усипальнею видатних людей Франції, а площа перед ним була створена за залишковим принципом. За дослідженнями 2017 р. стало зрозуміло, що площею відвідувачі рухаються по периметру, більше часу на ній проводять студенти та гості міста, а мешканці її майже не відвідують. Потрібно було посилити зв'язок між Пантеоном та самою площею, зробити її більш цікавою та комфортною для пішоходів, покращити благоустрій. Проєкт був завершений 2018 р., на площі з'явилися лави та довгі столи, які одразу стали улюбленими місцями для спілкування. На мобільних подіумах розпочалися виступи артистів, музикантів та оркестрів (рис. 3.22) [143].

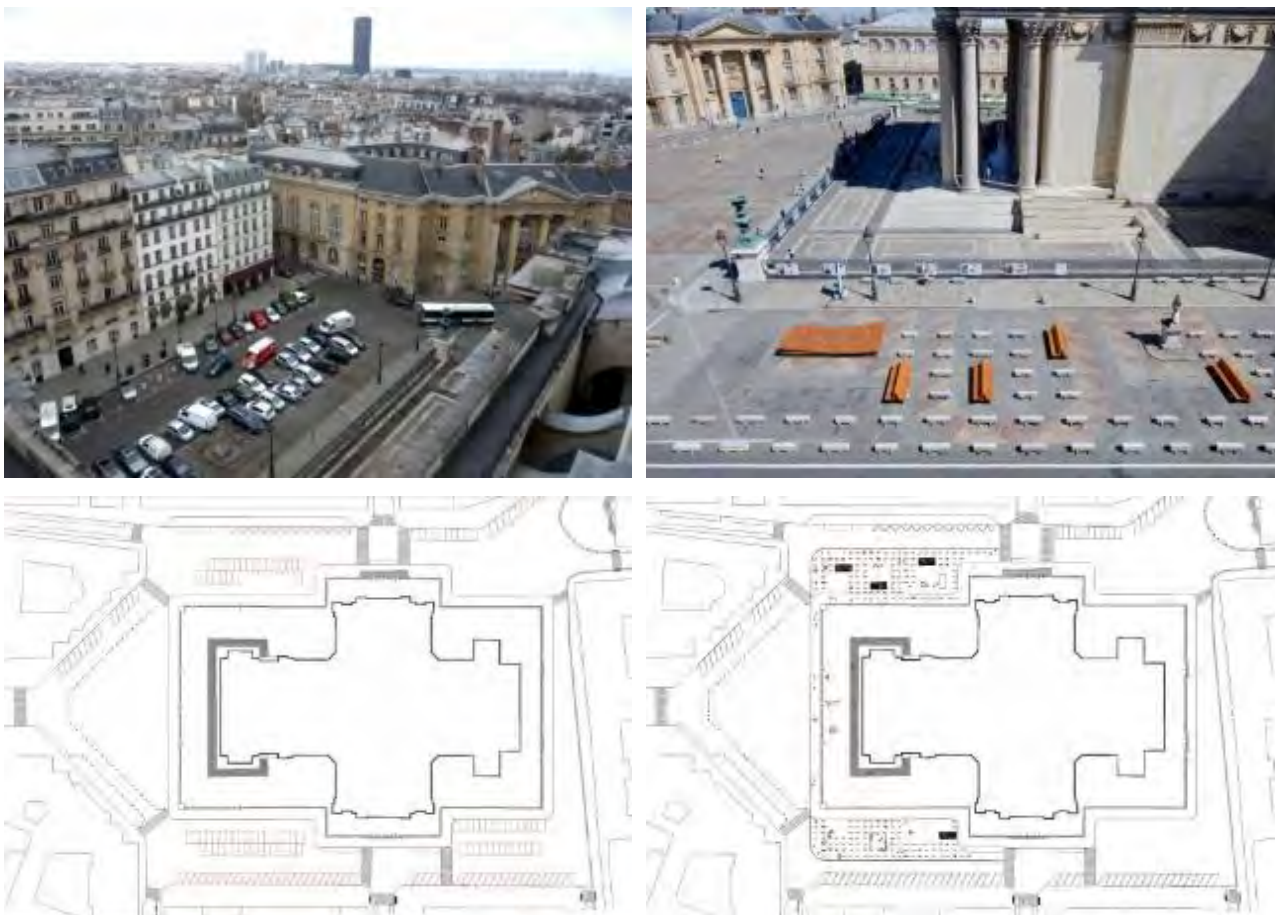

Рис. 3.22. Перетворення і переосмислення площі Пантеону в Парижі

У столиці **Албанії Тірані** 2017 р. була проведена масштабна реконструкція центральної площі *Скандербега* (Sheshi Skënderbej), раніше не пристосованої для відвідування пішоходами, оскільки вона була оточена активним транспортним рухом. Внаслідок реконструкції транспортний рух був значно обмежений і на площі виник значний рекреаційний простір для найрізноманітнішої активності

гостей та городян: від спокійного споглядання і спілкування до вечірніх концертів. Площа займає приблизно 6 га. Завдяки перепаду висот між центром та краями площі, що сягає 2 м, нею вільно стікає вода, кольорове мощення нагадує килим, виконане з місцевого каменю й підкреслює пірамідальний абрис площі. Площа багато озеленена – на ній розміщено 12 садів, до того ж із характерними для околиць міста рослинами. Під площею знаходиться підземний паркінг на 300 машиномісць. Завдяки проведеній реконструкції з переведенням площі в активний інтерактивний осередок цей міський публічний простір отримав європейську премію (European Prize for Urban Public Space) (рис. 3.23, рис. 3.24, рис. 3.25) [144].

Рис. 3.23. Площа Скандербега (Sheshi Skënderbej) до реконструкції та після

Рис. 3.24. Благоустрій площі Скандербега в Албанії

Рис. 3.25. Схема містобудівної локації площі Скандербега (Sheshi Skënderbej)
в Албанії

1. Музей Банку Албанії 2. Національний історичний музей 3. Палац культури 4. Парк Європа
5. Столичний театр 6. Албанський університет 7. Мерія 8. Міністерство транспорту та
інфраструктури 9. Міністерство внутрішніх справ 10. Собор Воскресіння Христового
11. Ляльковий театр 12. Торговий центр 13. Академія наук Албанії 14. Парламент
15. Національна галерея образотворчих мистецтв 16. Парк Рінія 17. Католицький собор
Святого Павла 18. Піраміда Тірані

- Софійська та Михайлівська площі
- Озеленені зони
- Вода
- Основні транспортні вулиці
- Пішохідна вулиця (Shëtitorja Murat Toptani)
- Тупик

Пішохідні зони

У Європі

Однією з перших пішохідних зон став променад в історичному центрі **Копенгагена** *Строгет* (Strøget) (рис. 3.26, рис. 3.33), що в перекладі з датської мови означає «прогулюватися» або «смуга». Ця пішохідна зона складається з вулиць, які переходять одна в одну – *Фредеріксберггаде* (Frederiksberggade), *Віммельскафтет* (Vimmelskafdet), *Нігаде* (Nygade) (рис. 3.27), *Йостергаде* (Østergade) (рис. 3.28), *Кёбмагергаде* (Købmagergade) (рис. 3.29) центральної Ратушної площі (Rådhuspladsen) (рис. 3.30), найстарішої (з XII століття) міської площі *Гаммелторв* (Gammeltorv), площі *Амагерторв* (Amagertorv) (рис. 3.31), а також площі *Хейбро* (Højbro Plads), яка закінчується однойменним мостом, котрий веде на невеликий острів *Слотсхольмен* (Slotsholmen) (рис. 3.32) – історичне серце Копенгагена, на якому розташований колишній замок, а сьогодні королівський палац Крістіансборг (Christiansborg Slot), нинішній датський парламент. Тепер Строгет є ще й сполучною ланкою між двома великими туристичними зонами міста – парком Тіволі (Kjøbenhavns Sommer-Tivoli) і гаванню Ньюхавн (Nyhavn), протяжність променаду якої (із великою кількістю пам'яток, кафе, ресторанів, готелів) складає близько двох кілометрів. У 1950-тих рр. центр датської столиці був заповнений автомобілями, а пішохідним ставав тільки у вихідні дні. 1962 р. мер міста ухвалив проєкт про закриття центральної частини міста для автомобілів і перетворення її на пішохідну зону, що стала комплексом найпрестижніших публічних просторів Копенгагену. Впливає на її популярність у мешканців та гостей міста культурний потенціал середовища: близькість Університету Копенгагена, двох історичних храмів, ратуші та Публічної бібліотеки, а також рекреаційна функція активного відпочинку: виступи вуличних музикантів та артистів, які підсилюють інтерактивні контакти в соціумі [145].

Рис. 3.26. Перетворення Строгет (Strøget) у пішохідну зону
(фото 1960 р. та 2016 р.)

Рис. 3.27. Пішохідна вулиця Нігаде (Nygade)

Рис. 3.28. Нічне освітлення пішохідної вулиці Йостергаде (Østergade)

Рис. 3.29. Кёбмагергаде (Købmagergade)

Рис. 3.30. Центральна площа Родхуспладе (Rådhuspladsen)

Рис. 3.31. Площа Амагерторв (Amagertorv)

Рис. 3.32. Вид на острів Слотсхольмен (Slotsholmen) та історичний центр Копенгагена

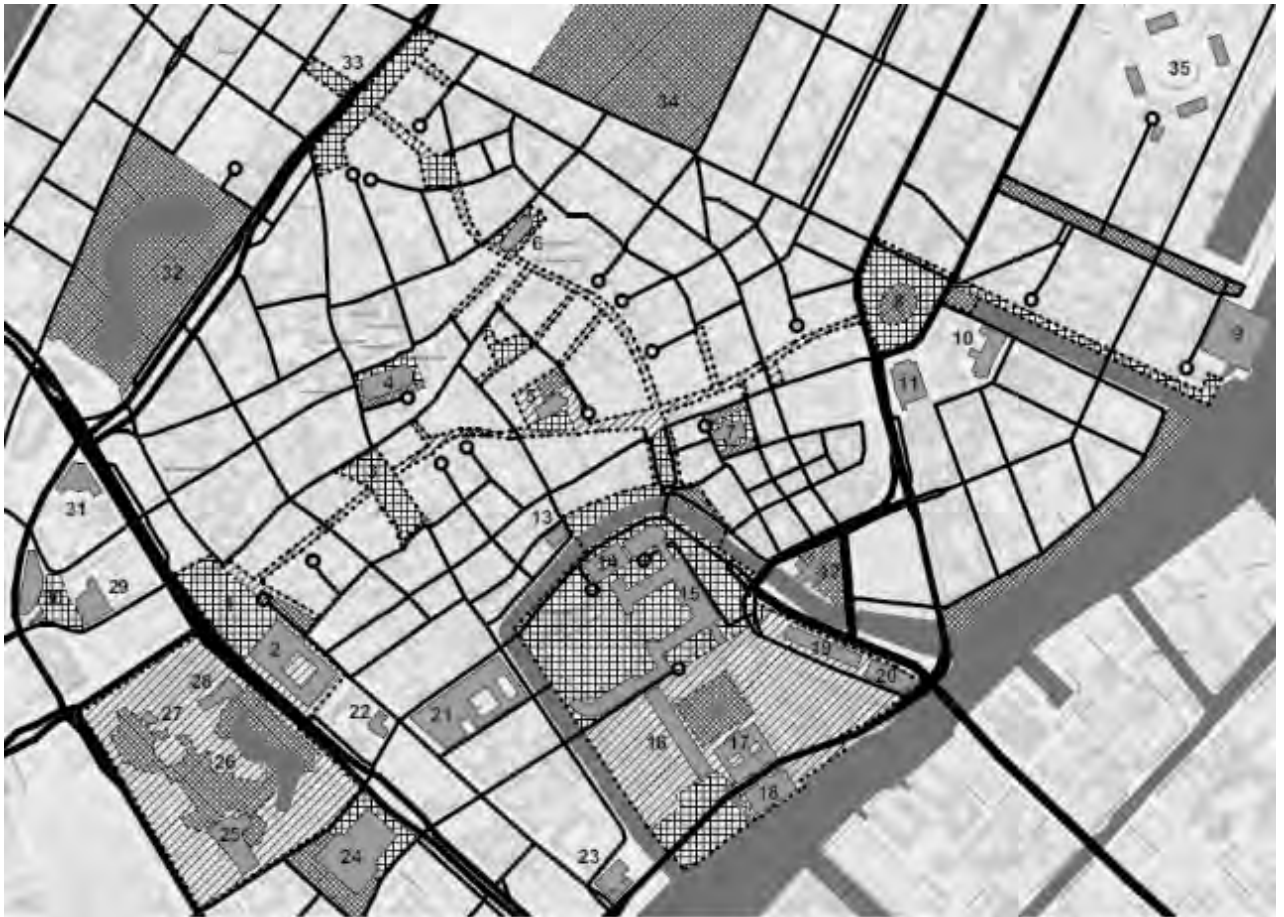

Рис. 3.33. Схема містобудівної локації пішохідної зони Строгет (Strøget) у Копенгагені

1. Ратушна площа (Rådhuspladsen) 2. Мерія 3. Площа *Гаммелторв* (Gammeltorv) 4. Церква Богоматері 5. Церква Святого Духа 6. Троїцька церква 7. Центр сучасного мистецтва 8. Нова королівська площа (Nytorv) 9. Театральний дім 10. Художня галерея Шарлоттенборг 11. Королівський датський театр 12. Церква Хольмен 13. Міністерство культури 14. Музей Торвальдсена 15. Крістіансборг (Christiansborg Slot) 16. Музей військової історії та зброї 17. Єврейський музей 18. Королівська бібліотека 19. Бйорсен 20. Міністерство освіти і науки 21. Національний музей 22. Музей Копенгагена 23. Архітектурний центр 24. Нова гліптотека Carlsberg 25. Концертний зал Тіволі 26. Парк Тіволі 27. Театр пантоміми 28. Банкетний зал 29. Цирк 30. Кінотеатр 31. коледж бізнесу Н. Брока 32. Парк Ørstedsparken 33. Станція метро Nørreport 34. Королівський Сад 35. Зимова резиденція королеви Amalienborg

- Пішохідна зона в Копенгагені
- Озеленені зони
- Площа
- Вода
- Основні транспортні вулиці
- Тупик

Під час реконструкції центральної частини **Мюнхена (Німеччина)** 1972 р. була створена пішохідна зона площею 20 га (вся територія центральної частини міста становить 140 га). Найпопулярніші міські площі *Марієнплац* (Marienplatz) (рис. 3.34) та *Карлсплац* (Karlsplatz) (рис. 3.35) поєднуються між собою вулицями *Нойхаузер-штрассе* (Neuhauser Strasse) (рис. 3.36) та *Кауфінгер-штрассе* (Kaufinger Strasse) (рис. 3.37) і разом утворюють головну торгову вісь пішохідної зони міста. Одними з основних акцентних споруд цієї зони є культурні пам'ятки – стара та нова ратуші. Цій зоні цілорічно проходять різноманітні фестивалі, карнавали, взимку розміщується різдвяний ярмарок та ін., тобто вулиця являє собою елемент поліфункційної інтерактивної рекреації.

Рис. 3.34. Площа Марієнплац (Marienplatz)

Рис. 3.35. Площа Карлсплац (Karlsplatz)

Рис. 3.36. Пішохідна вулиця Нойхаузер-штрассе (Neuhauser Strasse)

Рис. 3.37. Ярмарок на вулиці Кауфінгер-штрассе (Kaufinger Strasse)

1972 р. в **Руані** була відкрита перша у **Франції** пішохідна вулиця *Великого Годинника* (rue du Gros Horloge), названа так на честь старовинної вежі-беффруа із годинником – символом і візитною карткою міста – на вулиці, забудованій фахверковими будівлями. Це один із найулюбленіших туристичних маршрутів міста (рис. 3.38, рис. 3.39). Вулиця спрямована одним кінцем на *Соборну площу* (Place de la Cathédrale) із Кафедральним собором (рис. 3.41) – однією з найважливіших архітектурних пам'яток Франції часів готики та головною визначною пам'яткою Руана, який з 1876 р. до 1880 р. вважався найвищим будинком світу (висота 151 м), а іншим – на Академію Руана. З Соборної площі бере початок інша частково пішохідна вулиця – *вулиця Кармелітів* (Rue des Carmes) (рис. 3.40). Вулиця Великого Годинника разом із вулицею Кармелітів, площами *Старого ринку* (Pl. du Vieux Marché) та Соборною, іншими частково або повністю пішохідними вулицями Руана, як-от: *Госпітальна* (Rue de l'Hôpital), *Сен-Ромен* (Rue Saint-Romain), *Віконтська* (Rue de la Vicomte) та ін. утворюють пішохідну зону в історичному центрі Руана з великою кількістю архітектурних та культурних пам'яток.

Рис. 3.38. Вулиця Великого Годинника (rue du Gros Horloge) у 1925 р.

Рис. 3.39. Сучасний вигляд вулиці Великого Годинника

Рис. 3.40. Пішохідна вулиця Кармелітів (Rue des Carmes)

Рис. 3.41. Картина Моне на Соборній площі (Place de la Cathédrale)
з краєвидом на Руанський собор

У **Ліоні** у **Франції** наприкінці 1970-тих років у районі Прескіль (історичний центр міста) пішохідною стала вулиця *Віктора Гюго* (Rue Victor Hugo) (рис. 3.42, рис. 3.43). Вона являє собою цікаву різнокольорову композицію, що простягається між двома пішохідними площами: *Белькур* (Pl. Bellecour) (рис. 3.44) (однією з найбільших площ Франції та улюбленим місцем публічного життя міста) та площею *Карно* (Pl. Carnot) (рис. 3.45). Від площі Белькур бере початок інша головна торгова вулиця північної частини Прескіля, більша частина якої з 1970-тих років стала пішохідною, *вулиця Республіки* (Rue de la République) (рис. 3.46, рис. 3.47), яка разом з вулицею *Віктора Гюго* занесена до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Вона традиційно забудована житловими 5-6-поверховими будинками з мансардами й обов'язковими торговими приміщеннями на нижніх поверхах, разом із збудованим у середині XIX ст. Палацом торгівлі (Palais du Commerce), де під одним дахом розмістилися розкидані до цього в різних кварталах міста комерційні структури: Торгова палата, Арбітражний та Трудовий суди, Обмінна компанія, Компанія виробників шовку та Художньо-промисловий музей. Цю вулицю можна вважати зразком мультифункційного насичення одного з головних містобудівних інтер'єрів Ліона, яка після реконструктивних перетворень (особливо виведення транспортного руху), перетворилася на

знаковий елемент системи інтерактивної рекреації всього міста. Усі згадані містобудівні інтер'єри творять пішохідну зону на півострові між річками Рон і Сона загальною довжиною більше 2 км [146].

Рис. 3.42. Вулиця Віктора Гюго (Rue Victor Hugo) близько 1906 р.

Рис. 3.43. Вулиця Віктора Гюго з боку площі Белькур

Рис. 3.44. Площа Белькур (Pl. Bellecour)

Рис. 3.45. Площа Карно (Pl. Carnot)

Рис. 3.46. Вулиця Республіки (Rue de la République) на початку ХХ ст.

Рис. 3.47. Сучасний вигляд вулиці Республіки

Ще однією значною пішохідною зоною у Франції є історичний центр в місті **Бордо**, архітектурний вигляд якого не змінювався протягом майже двох століть, тут збережено багато пам'яток епохи класицизму і неокласицизму XVIII ст. Головною торговою вулицею є *Сент-Катрін* (Rue Sainte-Catherine) довжиною 1,2 км (рис. 3.48, рис. 3.49). Вона є однією з двох основних планувальних вісей міста, що проходять крізь історичний центр міста і поєднують площу *Комедії* (Place de la Comedie), де стоїть Великий театр, з площею *Віктуар* (Place des Victoires). Частково пішохідною вона була з 1976 р., а повністю наданою для пішохідного руху стала 1984 р. Її часто називають найдовшою пішохідною вулицею в Європі. Архітектура вулиці являє собою пам'ятки різних стилів, від готики до бароко. У період з 2000 до 2003 р. вона була повністю відреставрована за проєктом Жана-Мішеля Вільмотта. На вулиці розміщується багато кафе та ресторанів, торговий центр та улюблений мешканцями фонтан [147]. Далі з основними пішохідними вулицями: *Чеверуса* (Rue de Cheverus), *Рю Дюдон* (Rue Dudon), *Марго* (Rue Margaux), *Порт-Дієо* (Rue de la Prte Dijeaux) та ін., площами: *Біржі* (Place de la Bourse) (рис. 3.50), *Кенконс* (Pl. des Quinconces) (рис. 3.51), *Перемоги* (Pl. de la Victoire), *Пей Берланд* (Peu Berland), *Святого Петра* (Saint Peter's Square) та ін. утворюється значна пішохідна зона. 1998 р. ЮНЕСКО оголосило історичний центр Бордо об'єктом всесвітньої спадщини завдяки великій кількості історичних пам'яток (більше 350 будівель класифікуються саме так). Також в Бордо знаходиться найбільша площа в Європі – площа Кенконс, що займає територію приблизно 12 га біля річки Гаронни. На цій площі проходять основні міські заходи: свято річки, свято вина, ярмарки, концерти та спортивні заходи. Одним із символів історичного центру Бордо є величезне «водне дзеркало» фонтану на площі Біржі – ефект дзеркальної поверхні досягається завдяки 2 см води на величезній гранітній площі. Це одне з найулюбленіших місць відпочинку мешканців та гостей міста [148].

Рис. 3.48. Головна торгова вулиця Сент-Катрін (Rue Sainte-Catherine) у 1905 р.

Рис. 3.49. Сучасний вигляд вулиці Сент-Катрін в Бордо

Рис. 3.50. Площа Біржі (Place de la Bourse) із «дзеркальним» фонтаном

Рис. 3.51. Найбільша площа в Європі – Кенконс (Pl. des Quinconces)

Прикладом вдалого перетворення транспортної вулиці на пішохідну може стати відома *Лайсвес-алея* (Laisvės alėja) в Литві в **Каунасі**, що бере свій початок від Центрального парку. 1847 р. був підготовлений і затверджений план забудови міста Каунас (у минулому Ковно), де головна вулиця міста була спроектована як широкий бульвар із двома проїжджими частинами. Вперше ідея віддати вулицю пішоходам, беручи до уваги закордонний досвід, була запропонована 1970 р. в генеральному плані міста (арх. П. Януліс). 1977 р. цю ж ідею повторили в проєкті центральної частини міста та реконструкції алеї Лайсвес (арх. А. Паулаускас, В. Палецкене). До 1982 р. було проведено реконструкцію вулиці разом із деякими будівлями, за що автори проєкту отримали премію Ради міністрів СРСР. Під час реконструкції велику увагу було приділено тротуару та його мощенню, було встановлено фонтан. В процесі улаштування пішохідної зони в провулку було перефарбовано багато фасадів будівель, а перші поверхи поштукатурено одноколірною гранітною штукатуркою. Переважно вулиця забудована дво- та трьоповерховими будинками. Алея з'єднує дві площі: Непріклаусомібес (Nepriklausomybės) і Венібес (Vienybės), а також сквер біля будівлі міського самоврядування, де розташовується костел святого Архангела Михаїла. Наразі на вулиці розміщується безліч кафе, ресторанів, казино, вона є улюбленим місцем розваг та відпочинку населення (рис. 3.52, рис. 3.53) [149]. З 2021 р.

поступово також реконструюється та звільняється від транспортного руху вулиця *Вільняус* (*Vilniaus gatvė*) (рис. 3.54), що пролягає через Старе місто від *Ратушиної площі* (*Rotušės Aikštė*) (рис. 3.55), плавно перетікає в алею Лайсвес та до центрального парку міста, таким чином утворюючи значну за протяжністю рекреаційну зону в історичному центрі Литви зі значною кількістю ресторанів, кафе, музеїв, галерей та історичних пам'яток.

Рис. 3.52. Лайсвес-алея (Laisvės alėja) у 1935 р.

Рис. 3.53. Сучасний вигляд Лайсвес-алеї

Рис. 3.54. Реконструйована вулиця Вільняус (Vilniaus gatvė)

Рис. 3.55. Ратушна площа (Rotušės Aikštē)

Однією з перших пішохідних торгових вулиць Європи вважається вулиця *Ліймбаан* (Lijnbaan), що стала такою ще 1953 р. після реконструкції майже повністю зруйнованого під час другої світової війни **Роттердаму** в Нідерландах (рис. 3.56, рис. 3.57, рис. 3.58). Місто, яке фактично втратило своє історичне обличчя, активно відбудовувалося, і саме тут вперше було реалізована інноваційна та радикальна зміна містобудівного устрою – передача центральної частини міста пішоходам [150]. Під час розробки плану реконструкції міста була збережена ідея історичного «трикутного» ядра, сформованого ще у XVII–XIX ст.. Генеральний план відновлення міста був настільки гнучким, що дозволив перетворити значну частину історичного міста на пішохідну зону із великою кількістю внутрішніх двориків, головною торговою артерією – вулицею

Лійнбаан та іншими повністю або частково пішохідними вулицями та площами, як-от: *Ван Олденбарневельтплатс* (Van Oldenbarneveltplaats) (рис. 3.59), *Бінненвегплейн* (Binnenwegplein), *Головна вулиця* (Hoogstraat), *Ратушна площа* (Stadhuisplein) (рис. 3.60), та ін. Наразі це активна пішохідна зона в центрі міста з великою кількістю магазинів, кафе та ресторанів, готелів, кінотеатрів та ін. із розвинутою велосипедною інфраструктурою.

Рис. 3.56. Ліїнбаан (Lijnbaan) – перша пішохідна вулиця Європи, Роттердам (1960 р.)

Рис. 3.57. План та розріз вулиці

Рис. 2.58. Сучасний вигляд вулиці Ліінбаан

Рис. 3.59. Вулиця Ван Олденбарневельтплатс (Van Oldenbarneveltplaats)

Рис. 3.60. Ратушна площа (Stadhuisplein)

Майже весь історичний центр Амстердама (Нідерланди) віддано пішохідному та велосипедному руху. Вулиця *Калвестрат* (Kalverstraat) (рис. 3.61) – одна з перших вулиць старого міста, назва якої походить від слова «калвермаркт» (kalvermarkt) - «телячий ринок», який існував на цьому місці з XIV до XVII ст. Вулиця починається від площі *Мунтплейн* (Muntplein), на котрій акцентною спорудою є середньовічна Монетна вежа (Munttoren). Нині вулиця характеризується поліфункційністю інтерактивної рекреації: завдяки багатому культурному потенціалу історичної забудови, в якій розташовані Амстердамський історичний музей, церква Петра і Павла, Королівський палац та ін. вулиця є потужним об'єктом для пізнання і водночас локалізацією жвавої торгової функції з численними магазинами, ресторанами, кафе, з якою кореспондує ще одна пішохідна (від 2013 р.) торгова вулиця *Ньювендейк* (Nieuwendijk) (рис. 3.62). Вулиці з'єднується з площею *Дам-сквер* (de Dam) (рис. 3.63) і перетинаються безліччю дрібних вуличок, що забезпечують можливість локальних під'їздів до розвиненої пішохідної зони історичного центру Амстердама [151].

Рис. 3.61. Вулиця Калвестрат (Kalverstraat)

Рис. 3.62. Вулиця Ньювендейк (Nieuwendijk)

Рис. 3.63. Площа Дам-сквер (de Dam)

У центрі столиці **Португалії Лісабоні** завдяки оптимальному виносу транспортного руху утворилась комплексна багатофункційна пішохідна зона на базі вулиць *Аугуста* (Rua Augusta) (рис. 3.64) та *Кореїрос* (Rua dos Correios) (рис. 3.65), поєднаних багатьма пішохідними провулками. Виходячи на вулицю *Портас де Санто Антао* (Rua das Portas de Santo Antao) (рис. 3.66) вздовж площі *Россіо* (Rossio) (рис. 3.67), ця зона утворює довгий специфічний пішохідний променад. Багатий історико-культурний потенціал цієї історичної зони надав вулиці *Портас де Санто Антао* (яка в минулому була входом у Старе місто) особливого звучання в культурному житті міста концентрацією театрів та концертних залів й інтерактивної функції пізнання історичної спадщини. Водночас для цієї зони характерна активна традиційна і модернізована торгова функція у вигляді численних ресторанів, кафе та магазинів [152].

Рис. 3.64. Вулиця Аугуста (Rua Augusta)

Рис. 3.65. Пішохідна вулиця Кореїрос (Rua dos Correeiros)

Рис. 3.66. Вулиця Портас де Санто Антао (Rua das Portas de Santo Antao)

Рис. 3.67. Площа Россіо (Rossio)

Пішохідна зона історичного міста **Мальмьо** у **Швеції** зосереджена навколо трьох площ: центральної міської площі *Стортorget* (Stortorget) (рис. 3.68), *Лілла Торг* (Lilla Torg) (рис. 3.69) і *Густав Адольф Торг* (Gustav Adolf Torg) (рис. 3.70) та декількох пішохідних вулиць міста *Сьодергатан* (Södergatan), що тягнеться до площі *Густава Адольфа*, переходить у вулицю *Сьодра Тульгатан* (Södra Tullgatan), а потім в *Сьодра Фьоштадсгатан* (Södra Förstadsgatan) (рис. 3.71), та завершується площею *Триангельн* (Triangeln). Завдяки багатому культурному потенціалу середовища зона є улюбленим місцем інтерактивного відпочинку мешканців та гостей міста, поєднаного зі жвавою торговою функцією, своєрідним «шоппінг-центром» міста. На свята в цій зоні практикується демонстрація тематично-мистецьких інсталяцій, зокрема, щорічне встановлення на Різдво святкової лампи висотою з двоповерховий будинок [153].

Рис. 3.68. Площа Стортorget (Stortorget)

Рис. 3.69. Площа Лілла Торг (Lilla Torg)

Рис. 3.70. Густав Адольф Торг (Gustav Adolf Torg)

Рис. 3.71. Пішохідна вулиця Сьодра Фьоштадсгатан (Södra Förstadsgatan)

У столиці **Ірландії Дубліні** пішохідну зону утворюють головна торгова вулиця *Графтон-стріт* (Sráid Grafton) (рис. 3.72, рис. 3.73), що спускається від парку *Сант-Стівенс-Грін* (Faiche Stiabhna) до площі *Коледж-Грін* (Faiche an Choláiste). Після того, як 1790 р. був побудований міст О'Коннелла через річку Ліффі, Графтон-стріт із тихої вулиці, на якій жили заможні городяни, перетворилася на жваву міську артерію. Пішохідною вулиця стала наприкінці 80-х рр. ХХ ст. На ній розташовуються численні магазини, кафе й ресторанчики, постійно виступають вуличні музиканти, поети та міми, що надало вулиці виразних ознак інтерактивної рекреації. Міська рада Дубліна заявила, що працює над планами щодо збільшення пішохідної зони з пропозицією обмежити транспортний рух деякими вулицями однією смугою, таким чином вивільнивши простір по обидва боки дороги для більш зручного пересування й споглядання історичної спадщини та для встановлення вуличних меблів [154]. Пішохідну зону в Дубліні, разом із головною торговою вулицею Графтон-стріт, утворюють вулиці *Саус-Вільям-стріт* (South William Street) (рис. 3.74), *Друрі-стріт* (Drury

Street), *Саус-Енн-стріт* (South Anne Street) та *Дам-Корт* (Dame Court), які стали частково пішохідними в 2022 р., адже місцева влада була змушена на цих вулицях залишити місця для паркування та зручного під'їзду.

Рис. 3.72. Вулиця Графтон-стріт (Sráid Grafton) у Дубліні в ХІХ ст.

Рис. 3.73. Пішохідна вулиця Графтон-стріт у Дубліні

Рис. 3.74. Вулиця Саус-Уільям-стріт (South William Street) у центрі Дубліна стала пішохідною на пробний період

Пішохідна зона інтерактивної рекреації в столиці **Угорщини Будапешті** організована навколо давньої головної торгової вулиці *Ваці* (Váci utca) (рис. 3.75), що починається від головної площі *Фьовам* (Fővám tér) і через площу *Вьорьошмарті* (Vörösmarty tér) (рис. 3.76) переходить у пішохідні частини вулиці *Доротья* (Dorottya utca) (рис. 3.77) та площі *Йожефа Надора* (Jozsef nador tér) (рис. 3.78). Ця зона багата на різноманітні, особливо святкові, торгові атракції та ярмарки, а завдяки великій кількості затишних кафе, ресторанів і крамниць є улюбленим місцем інтерактивного відпочинку мешканців та туристів.

Рис. 3.75. Пішохідна вулиця Ваці (Váci utca)

Рис. 3.76. Площа Вьорьошмарті (Vörösmarty tér)

Рис. 3.77. Вулиця Доротья (Dorottya utca)

Рис. 3.78. Площа Йозефа Надора (Jozsef nador tér)

Пішохідна частина центру міста **Штутгарда** в **Німеччині** пронизана вулицями та площами (Calwer Str, Kronprinzstraße, Hirschstraße, Büchsenstraße, Marktplatz, Schillerplatz, Marienstraße, Sophienstraße та ін.). Перетворення головної вулиці *Кьонігштрассе* (Königstrasse) (рис. 3.79) на пішохідну було забезпечене 1960-го р. одним із найефективніших прийомів диференціації транспортно-пішохідного руху, а саме розведенням їх на різні рівні. Зона характеризується багатством історико-культурного потенціалу, особливо навколо центральної пішохідної *Палацової площі* (Schlossplatz) (рис. 3.80) з Новим та Старим палацами, музеєм мистецтв і багатьма архітектурними пам'ятками, що визначають інтерактивну функцію пізнання, і насичена численною кількістю магазинів, кафе, дегустаційних залів та ін. [155].

Рис. 3.79. Пішохідна вулиця Кьонігштрассе (Königstrasse)

Рис. 3.80. Палацова площа (Schlossplatz) із Новим та Старим палацами

Масштабна реконструкція середньовічного історичного центру міста **Ольборг** у Данії дозволила повернути місту території набережної та порту і з'єднати центр з лім-фіордом (системою проток), що були недоступні для відвідування через інтенсивний транспортний рух, пов'язаний із розташуванням промислової гавані. Пішохідними стали вулиці *Альгаде* (Algade) (рис. 3.81), *Норрегаде* (Nørregade) (рис. 3.82), *Слотсгаде* (Slotsgade) (рис. 3.83), площа *Габельс Торв* (Gabels Torv) (рис. 3.84), вулиці *Фіордгаде* (Fjordgade), які виходять через *парк Утзон* (Utzon Park) до центральної набережної міста (рис. 3.85), що створило комплекс значної пішохідної зони, яка об'єднує порт. Будинок музики та давні Університетські будівлі міста, презентуючи мешканцям і гостям міста

інтерактивні можливості історико-культурного потенціалу і збагачуючи зону функціями тихого відпочинку завдяки створенню ефективної системи озеленення і благоустрою [156].

Рис. 3.81. Альгаде (Algade)

Рис. 3.82. Норрегаде (Nørregade)

Рис. 3.83. Пішохідна вулиця Слотсгаде (Slotsgade)

Рис. 3.84. Площа Габельс Торв (Gabels Torv)

Рис. 3.85. Набережна і Будинок музики

Основою пішохідної зони в центрі австрійської столиці **Відні** став комплекс кількох вулиць та площ, головна з яких – вулиця *Кольмаркт* (Kohlmarkt) (рис. 3.86), що з'єднує площу *Міхаелерплатц* (Michaelerplatz), парадну площу в стилі бароко, з багатолюдною вулицею столиці *Грабен* (Graben) (рис. 3.87). Ця вулиця через площу *Штефанплатц* (Stephansplatz), на якій стоїть собор Святого Стефана (один із головних символів австрійської столиці),

переходить у пішохідну вулицю *Кертнерштрассе* (Kärntner Straße) (рис. 3.88). Вулиця *Кольмаркт*, назва якої означає «вугільний ринок», оскільки тут колись торгували вугіллям, наразі одна з найдавніших та найдорожчих торгових вулиць міста. Найстарішою пам'яткою на ній є фонтан, що був побудований 1391 р., а наприкінці XIX ст. реконструйований. Саме на цій вулиці жили ювеліри, які обслуговували імператорський двір; ця традиція триває донині: на вулиці розташовано багато ювелірних магазинів [157]. Вулиця *Грабен* – це фактично вузька площа, навіть нумерація будинків тут йде по колу, як на площах. У XIII ст. тут виникла ринкова площа. Біля неї почали селитися купці, учасники хрестових походів, а пізніше і венеціанці, що привозили товари і тут одразу ними торгували. Історично це також одна з найдорожчих вулиць Відня [158]. Три вулиці: *Грабен*, *Кольмаркт* і *Кертнерштрассе* утворюють пішохідну зону у вигляді підкови – «Золоту U» («Goldene U»). Однією з найстаріших будівель вулиці є 300-річний палац Естерхазі, який і досі належить цій родині. Особливим акцентом вулиці є знаменита Віденська опера, а вечорами на *Кертнерштрассе* виступають музиканти та фокусники. Так особливо багатий історико-культурний потенціал цієї зони зумовив потужний характер функції пізнавальної, тихого та активного відпочинку в інтерактивній системі центру Відня і ексклюзивної торгівлі, здебільшого творами ювелірного та інших видів мистецтв, що фактично ілюструє ефективність і визначальну роль факторів історико-культурного потенціалу міського середовища й перетворення провідних містобудівних інтер'єрів на пішохідні для формування поліфункційної системи інтерактивної рекреації.

Рис. 3.86. Пішохідна вулиця Кольмаркт (Kohlmarkt)

Рис. 3.87. Вулиця Грабен (Graben)

Рис. 3.88. Вулиця Кернтнерштрассе (Kärntner Straße)

У США

На американському континенті про зміни в плані організації міських пішохідних просторів можна говорити поки що здебільшого стосовно **Нью-Йорку**. Соціологічні опитування свідчать, що реципієнти вважають Нью-Йорк мегаполісом, у якому неможливо не те що відпочити, а навіть присісти. Першою спробою організації в Нью-Йорку пішохідної зони стало перетворення частини *Бродвею* (Broadway) і прилеглих вулиць з транспортних на пішохідні. У Департаменті транспорту Нью-Йорка вирішили, що часткове перетворення Бродвею на пішохідну зону зробить його більш безпечним, упорядкованим і зручним для роботи та відпочинку населення. 2009 р. почалися роботи з її організації – перетворення були здійснені приблизно на 3,7 км Бродвею, починаючи від одної з головних площ Манхеттена, історичного ядра міста Нью-Йорк, *Юніон-сквер* (Union Square) (рис. 3.89) на 14-й вулиці, далі на північ через *Медісон-сквер-парк* (Madison Square Garden), *Геральд-сквер* (Herald Square) і *Таймс-сквер* (Times Square) (рис. 3.90) аж до *Коламбус-сьоркл* (Columbus Circle)

(рис. 3.91) на 59-й вулиці, однією з найвідоміших площ Манхеттена, що символізує нульовий кілометр Нью-Йорка. Завдяки цьому були створені найбільш популярні і часто відвідувані місця міста. Найсуттєвіша зміна Бродвею відбулася в районі Таймс-Сквер і Геральд-Сквер, де повністю перекрили рух транспорту. Результат був позитивним. Місце стало безпечнішим, відкрилися нові магазини, тож тепер Таймс-сквер – одне з десяти найпривабливіших місць, публічних інтерактивних центрів для відпочинку в Нью-Йорку. Більше того – загалом у Нью-Йорку було створено понад 50 пішохідних площ у всіх п'яти районах міста, перероблено 10 га автомобільних доріг на місця для прогулянок і відпочинку. Так склався значний простір для пішохідних зон і майданчиків, також була розроблена система велосипедних доріжок, а на прилеглих проспектах збільшилася транспортна пропускна здатність [159].

Рис. 3.89. Юніон-сквер (Union Square)

Рис. 3.90. Таймс-сквер (Times Square)

Рис. 3.91. Коламбус-сьоркл (Columbus Circle)

У Південній Америці

Своєрідним прикладом створення пішохідної зони для інтерактивної рекреації може бути район Barrio La Volsa в столиці **Чілі** в історичному центрі **Сантьяго** на поєднанні кількох пішохідних вулиць: *Бандера* (Bandera) (рис. 3.92), *Ахумада* (Ahumada) (рис. 3.93), *Уерфанос* (Huérfanos) (рис. 3.94) та *Естадо* (Estado) (рис. 3.95). Традиційна вулиця Бандера в історичному центрі міста була закрита для транспорту 2013 р. Нині це відкритий публічний простір, в якому поєднуються сучасні елементи інтерактивної рекреації з історико-архітектурним потенціалом міста [160].

Рис. 3.92. Пішохідна вулиця Бандера (Bandera)

Рис. 3.93. Вулиця Ахумада (Ahumada)

Рис. 3.94. Вулиця Уерфанос (Huérfanos)

Рис. 3.95. Вулиця Естадо (Estado)

Головна пішохідна вулиця столиці **Аргентини Буенос-Айреса Флорида** (*Calle Florida*) (рис. 3.96) бере свій початок від центральної площі *Сан-Мартіна* (*Plaza San Martín*) (рис. 3.97), яка одночасно є основною зеленою зоною міста, котра 1942 р. отримала статус національної історичної пам'ятки. Під час заснування міста Буенос-Айрес вулиця *Флорида* була зв'язком із рікою та стала першою вимощеною вулицею міста. Вона перетворилась на одну з найважливіших торгових вулиць Аргентини з численними магазинами та банківськими будинками і з 1971 р. стала повністю пішохідною. Вулицю *Флорида* перетинає інша пішохідна вулиця – *Лавальє* (*Lavalle*) (рис. 3.98). Завдяки значному культурному потенціалу забудови цієї зони, бо ж тут знаходяться старовинна галерея Гемес (*Mirador Guemes Gallery*), де в певні години можна піднятися на оглядовий майданчик і побачити панораму міста, та торговий центр Пасифіко (*Galerías Pacífico*), в якому на верхніх поверхах розміщені галереї з творами сучасного аргентинського мистецтва, органічним виявилось залучення мешканців і гостей міста до активної функції інтерактивної рекреації у вигляді вечірніх музичних шоу та танців, особливо на перетині пішохідних вулиць *Флорида* та *Лавальє*. Ця культурно-розважальна функція збагачує інтенсивну й традиційну функцію головних торгових вулиць зони [161].

Рис. 3.96. Вулиця Флорида (*Calle Florida*)

Рис. 3.97. Площа Сан-Мартіна (Plaza San Martín)

Рис. 3.98. Вулиця Лавальє (Lavalle)

3.2. Вітчизняні тенденції організації інтерактивних публічних просторів у міському середовищі

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001 р. № 878 «Про затвердження Списку історичних населених місць України» у цьому списку знаходиться понад 400 історичних міст різної величини [162]. Із цього значного переліку в дослідженні увага сконцентрована на *крупніших і середніх* історичних містах України в різних її областях, як-от: Одеса, Херсон, Хмельницький, Київ, Запоріжжя, Миколаїв, Житомир, Дніпро, Львів, Івано-Франківськ, Тернопіль, Чернівці, Ужгород, Мукачево, Рівне, Луцьк, Вінниця, Полтава, Суми, Харків, Чернігів та Кам'янець-Подільський (рис. 3.99). Саме завдяки тривалому історичному періоду розвитку цих міст і їхній величині (найменше місто в дослідженні – Мукачево (налічує біля 85 569 тис. населення), найбільше місто – Київ (понад 2 952 301 тис. населення)) –функціональна та

планувальна структура являє собою унікальне середовище для дослідження особливостей формування міських публічних просторів і архітектурної субстанції протягом різних епох [163].

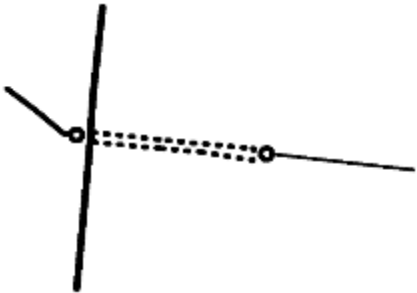
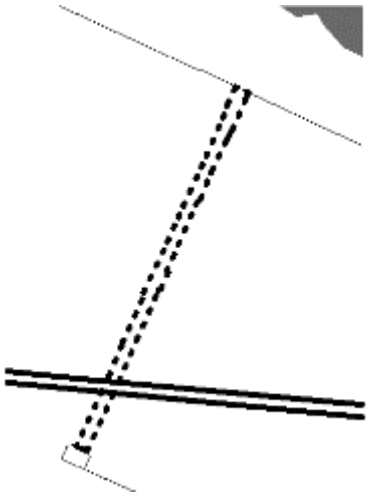
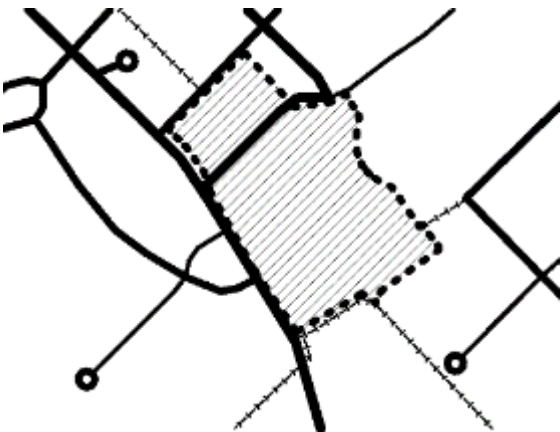

Рис. 3.99. Досліджувані крупні та середні міста України

Останніми десятиліттями у вітчизняній містобудівній практиці, незважаючи на урбаністичні обмеження й нормативи, надто інтенсифікувалось нове будівництво в структурі *середмістя*, через що було демонтовано чимало історичних будівель і значно пошкоджено історично складену субстанцію, що є відвертим викликом законам охорони культурної спадщини [164, 35]. Внаслідок неконтрольованої перебудови середмість відбулися значні втрати в планувально-просторовій структурі та агресивне втручання в центральні частини історичних міст немасштабних багатоповерхових будівель, руйнування системи публічних просторів і раціонального функціонального зонування. Ігнорування особливостей історичного розвитку й специфіки міського ландшафту середмість, спотворення цілісності архітектурних комплексів загалом суттєво знизило соціокультурну та архітектурно-містобудівну роль центральних частин історичного міста в його загальній структурі.

Зважаючи на значні руйнування центрів історичних міст у воєнні роки (Кам'янця-Подільського, Чернігова та ін.) в Україні було здійснено відносно мало заходів із комплексної ревалоризації та реновації втраченої історичної субстанції.

Соціум потребує перманентних заходів для покращення якості життя в місті, що невід'ємне від розробки комплексних програм для відновлення і розвитку публічних міських просторів. Головною передумовою для цього є потреба формування комфортного середовища як запоруки сталого розвитку міст. В останнє десятиліття в деяких вітчизняних містах впроваджуються ідеї з модернізації міських просторів урахуванням вдалих прикладів із зарубіжного досвіду щодо використання культурного потенціалу центральних ареалів історичних міст у створенні системи інтерактивної рекреації.

Як і в закордонній урбаністичній практиці, в Україні також можна виокремити такі елементи міської структури, що заради створення системи комфортних публічних просторів можуть бути вивільнені від транспортного руху, а саме (рис. 3.100): **частини вулиць, вулиці, площі та пішохідні зони.**

	
<p align="center">Пішохідна частина вулиці</p>	<p align="center">Вулиця</p>
<p>на прикладі вулиці Дерibasівської – однієї з найстаріших вулиць Одеси</p>	<p>на прикладі центральної вулиці Соборної в Миколаєві, яка є найдовшою пішохідною вулицею України</p>
	
<p align="center">Площа</p>	<p align="center">Пішохідна зона</p>
<p>на прикладі Контрактової площі в Києві, яка виникла ще за часів Київської Русі</p>	<p>на прикладі пішохідної зони в центральній частині міста Суми</p>

..... Пішохідна зона

— Основні транспортні вулиці

----- Пішохідна вулиця

○ Тупик

Рис. 3.100. Схеми організації вітчизняних пішохідних містобудівних інтер'єрів в історичних центрах міст

Частини вулиць

Вулиця *Дерибасівська* – одна з найстаріших вулиць **Одеси** (на мапі міста з'явилася 1811 р.) пролягає через історичний центр міста, займаючи шість кварталів. З кінця ХХ ст. більша частина вулиці (від Преображенської вулиці до Катерининської, 475 м) стала пішохідною [165]. У цій частині як місцеві, так і гості можуть не тільки відпочивати, спілкуватись, а й пізнавати історію та архітектуру міста, що є невід'ємною функцією інтерактивної рекреації (рис. 3.101, рис. 3.102, рис. 3.103).

Рис. 3.101. Вулиця Дерибасівська. Кут Катерининської, кінець ХІХ ст.

Рис. 3.102. Пішохідна частина вулиці Дерибасівської в Одесі (фото автора)

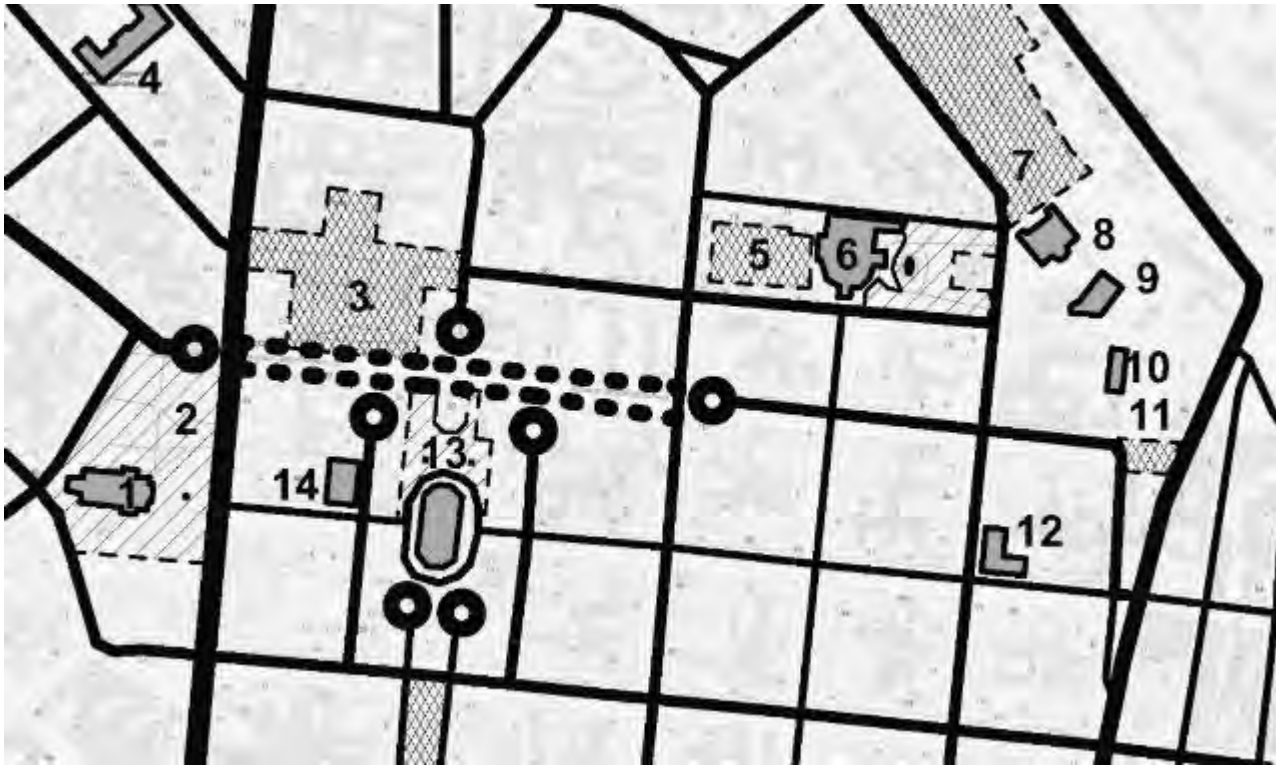

Рис. 3.103. Схема містобудівної локації пішохідної частини вулиці
Дерибасівської в Одесі

1. Спасо-Преображенський кафедральний собор 2. Соборна площа 3. Міський сад 4. Одеський національний університет ім. Мечникова 5. Парк Пале-Рояль 6. Національний академічний театр опери та балету 7. Стамбульський Парк 8. Міська рада 9. Літературний музей 10. Парк скульптур 11. Дерибасівський спуск та пам'ятник де Рібасу 12. Музей західного і східного мистецтва 13. ТЦ «Галерея Афіна» 14. Академічний Драматичний Театр

- Пішохідна частина вулиці Дерибасівської
- Основні транспортні вулиці
- Тупик
- ▨ Площа
- ▤ Сад

Пішохідною стала частина вулиці *Суворова* в **Херсоні** (від проспекту Ушакова до Воронцовської вулиці) довжиною 780 м, заснована наприкінці XVIII ст. та забудована одно-чотириповерховими будинками різних стилів. Попри достатнє озеленення, досі не використано потенціал цієї частини вулиці у створенні комфортної рекреації, відсутнє належне зонування та благоустрій (рис. 3.104, рис. 3.105, рис. 3.106). [166].

Рис. 3.104. Вулиця Суворова, ХХ ст.

Рис. 3.105. Сучасний стан вулиці Суворова в Херсоні (фото автора)

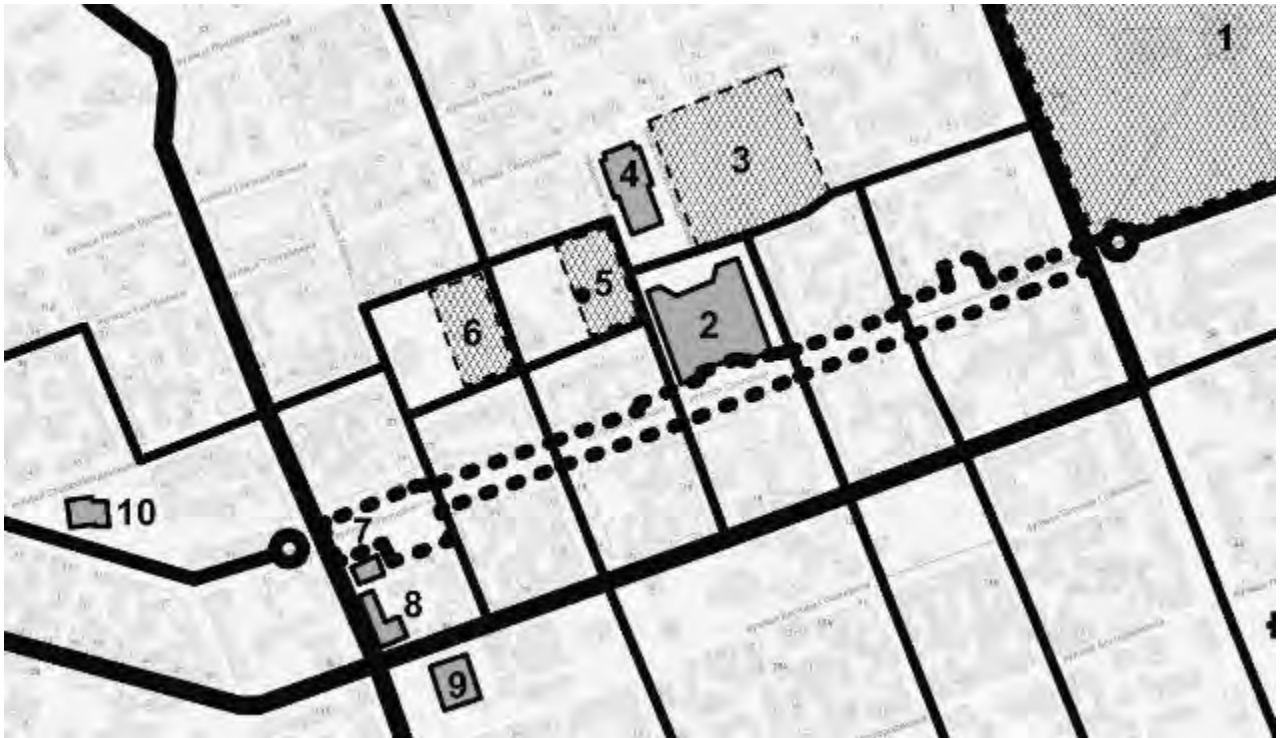

Рис. 3.106. Схема містобудівної локації пішохідної частини вулиці Суворова в Херсоні

1. Шевченківський Парк 2. Суворівський торговий центр 3. Потьомкінський Сквер
4. Академічний музично-драматичний театр ім. М. Куліша 5. Дитячий сквер 6. Покровський сквер
7. Херсонський планетарій 8. Обласний художній музей ім. О. Шовкуненка
9. Краєзнавчий музей 10. Костел Пресвятого Серця Ісуса

- Пішохідна частина вулиці Суворова
- Основні транспортні вулиці
- Тупик
- ▤ Парк / Сквер

Пішохідною стала частина центральної вулиці **Хмельницького** – *Проскурівської*, від Володимирської до Соборної вулиці, довжиною 540 м. В декількох місцях її перетинають транспортні вулиці. Одна з найстаріших вулиць Хмельницького, яка свого часу була частиною дороги на м. Летичів, а наприкінці XVIII ст. сформувалась як головна вулиця міста, у другій половині XIX ст. інтенсивно забудувалась дво- й триповерховими цегляними прибутковими будинками та стала центральною вулицею міста. Дотепер на вулиці збереглося чимало історичних будинків у різних стилях (рис. 3.107, рис. 3.108, рис. 3.109) [167].

Рис. 3.107. Вулиця Проскурівська 1903 р.

Рис. 3.108. Сучасний стан вулиці Проскурівської (фото автора)

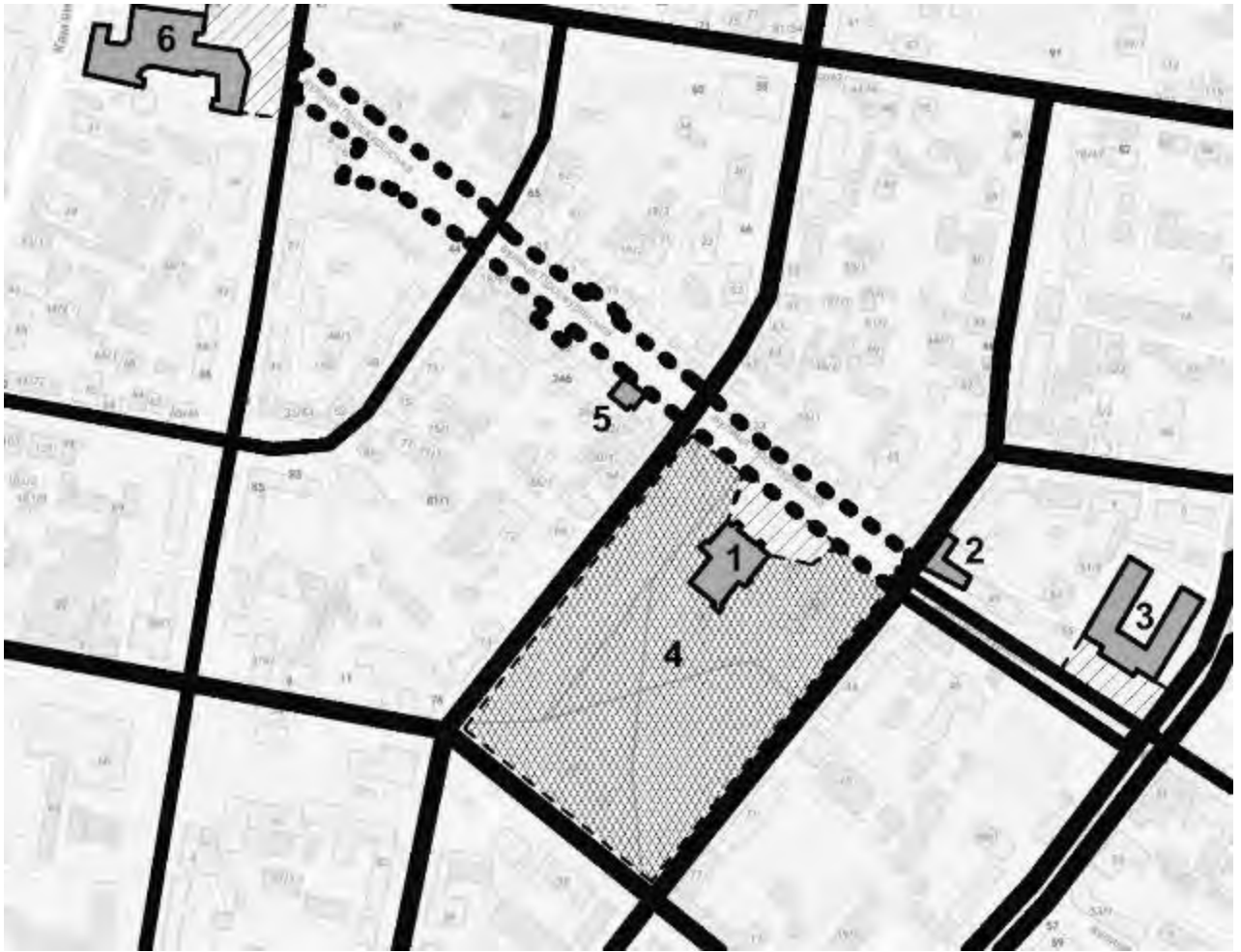

Рис. 3.109. Схема містобудівної локації пішоїдної частини вулиці
Проскурівської в Хмельницькому

1. Кінотеатр ім. Т. Шевченка 2. Художній музей 3. Хмельницький університет управління та права 4. Сквер ім. Т. Шевченка 5. Музей історії міста 6. ТРЦ Дитячий світ

●●●●●●●● Пішоїдна частина вулиці Проскурівської

————— Основні транспортні вулиці

▨▨▨▨▨▨▨▨ Сквер

У Києві з липня 2015 р. пішохідною стала частина вулиці *Інститутської* від Хрещатика до Ольгинської вулиці. Вигляд вулиця майже не змінила, належного благоустрою також не було проведено (рис. 3.110, рис. 3.111, рис. 3.112). Частина центральної вулиці столиці України *Хрещатика* (від вулиці Богдана Хмельницького до Майдану Незалежності) стає пішохідною у вихідні та свята. Хоча перші поверхи забудови вздовж вулиці досить активні, багато кафе, ресторанів, магазинів, але комфортної рекреації, місць для спілкування в містобудівному інтер'єрі Хрещатика досі не організовано (рис. 3.113, рис. 3.114, рис. 3.115). Наразі єдиною цілком пішохідною вулицею, тобто закритою для руху автотранспорту цілодобово, є частина вулиці *Сагайдачного* від Андріївської вулиці до Контрактової площі, що також стала вже повністю пішохідною. Вздовж вулиці збереглися будівлі початку XIX ст., тоді на вулиці розміщувалася трамвайна лінія. Наразі вулиця не змінила свого вигляду, проїзна частина дороги не була піднята на один рівень із пішохідними тротуарами, ще й досі не організована належна рекреація та зони для відпочинку [168], хоча деякі фасади будинків були відреставровані. 2020 р. відбулось відкриття будівлі «Saga City Space» (де мають розташуватися ресторан, офіси та апартаменти) в сучасному архітектурному стилі; архітектори прагнули органічно вписати нову будівлю в навколишнє історичне середовище (в XIX ст. на цьому місці розташовувався кінотеатр «Буревісник», який знесли під час будівництва метро) (рис. 3.116, рис. 3.117, рис. 3.118).

Рис. 3.110. Вулиця Інститутська, XIX ст.

Рис. 3.111. Сучасний вигляд вулиці Інститутської (фото автора)

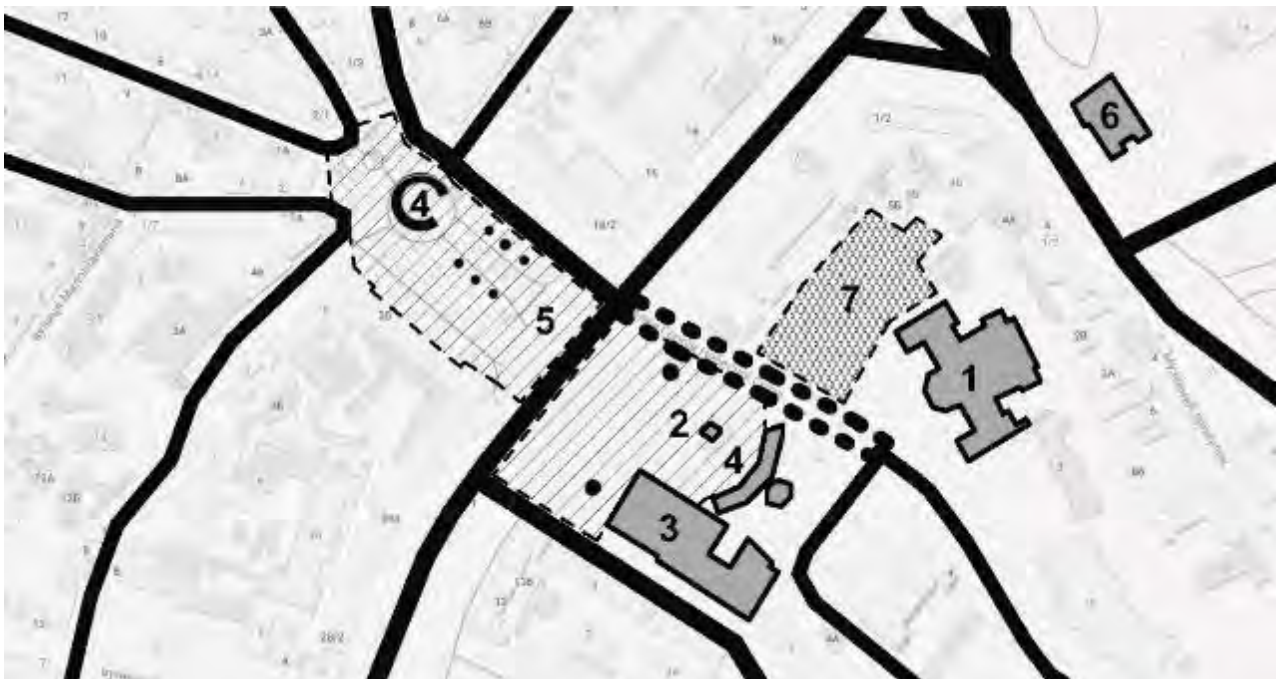

Рис. 3.112. Схема містобудівної локації пішохідної частини вулиці Інститутської в Києві

1. Міжнародний центр культури і мистецтв Федерації профспілок України 2. Монумент Незалежності 3. Національна музична академія України ім. П. Чайковського 4. ТРЦ Глобус 5. Майдан Незалежності 6. Київський академічний театр ляльок 7. Парк братерства України та Польщі

- Пішохідна частина вулиці Інститутської в Києві
- Основні транспортні вулиці
- ▨▨▨▨▨▨ Площа
- ▤▤▤▤▤▤ Парк

Рис. 3.113. Хрещатик у 1900-тих роках

Рис. 3.114. Сучасний вигляд Хрещатика у вихідні та святкові дні

Рис. 3.115. Схема містобудівної локації пішоїдної частини вулиці Хрещатик
 1. ЦУМ 2. Київська міська державна адміністрація (КМДА) 3. Майдан Незалежності, ТРЦ Глобус 4. Монумент Незалежності 5. Національна музична академія України ім. П. Чайковського 6. Фонтан на Хрещатику

- Пішоїдна частина вулиці Хрещатик
- Основні транспортні вулиці
- +——+——+ Пішоїдна вулиця (Інститутська)
- Тупик
- ▨▨▨▨▨▨ Площа

Рис. 3.116. Вулиця Сагайдачного в 1905 р.

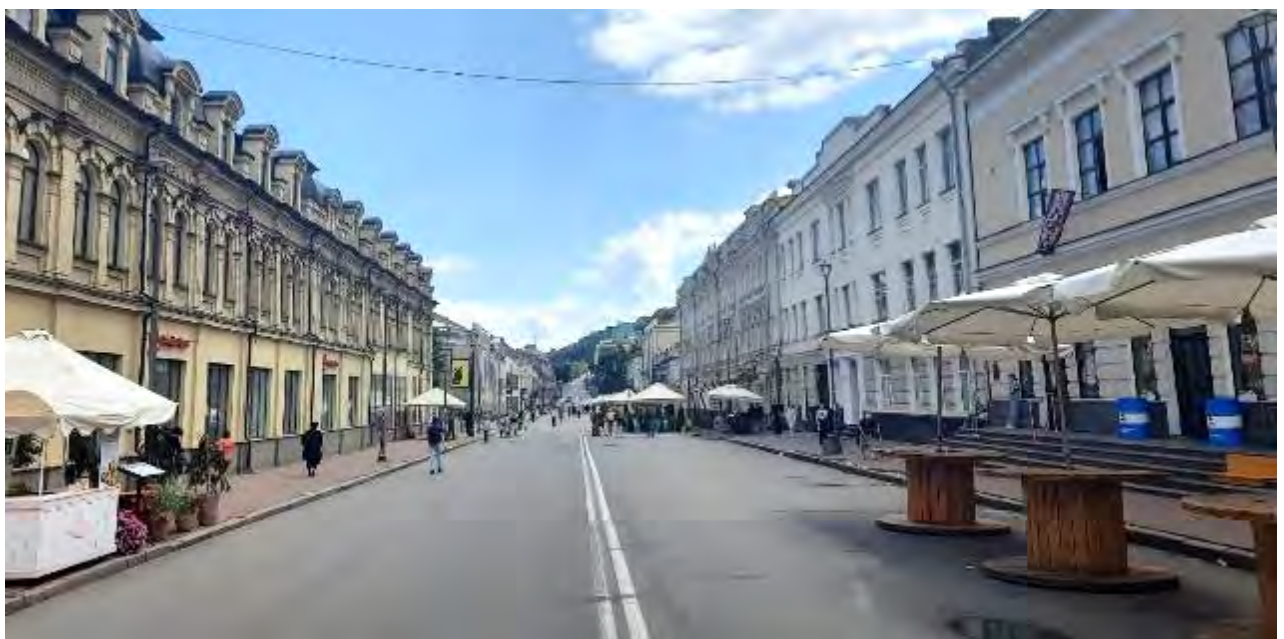

Рис. 3.117. Сучасний вигляд пішохідної частини вулиці Сагайдачного
(фото автора)

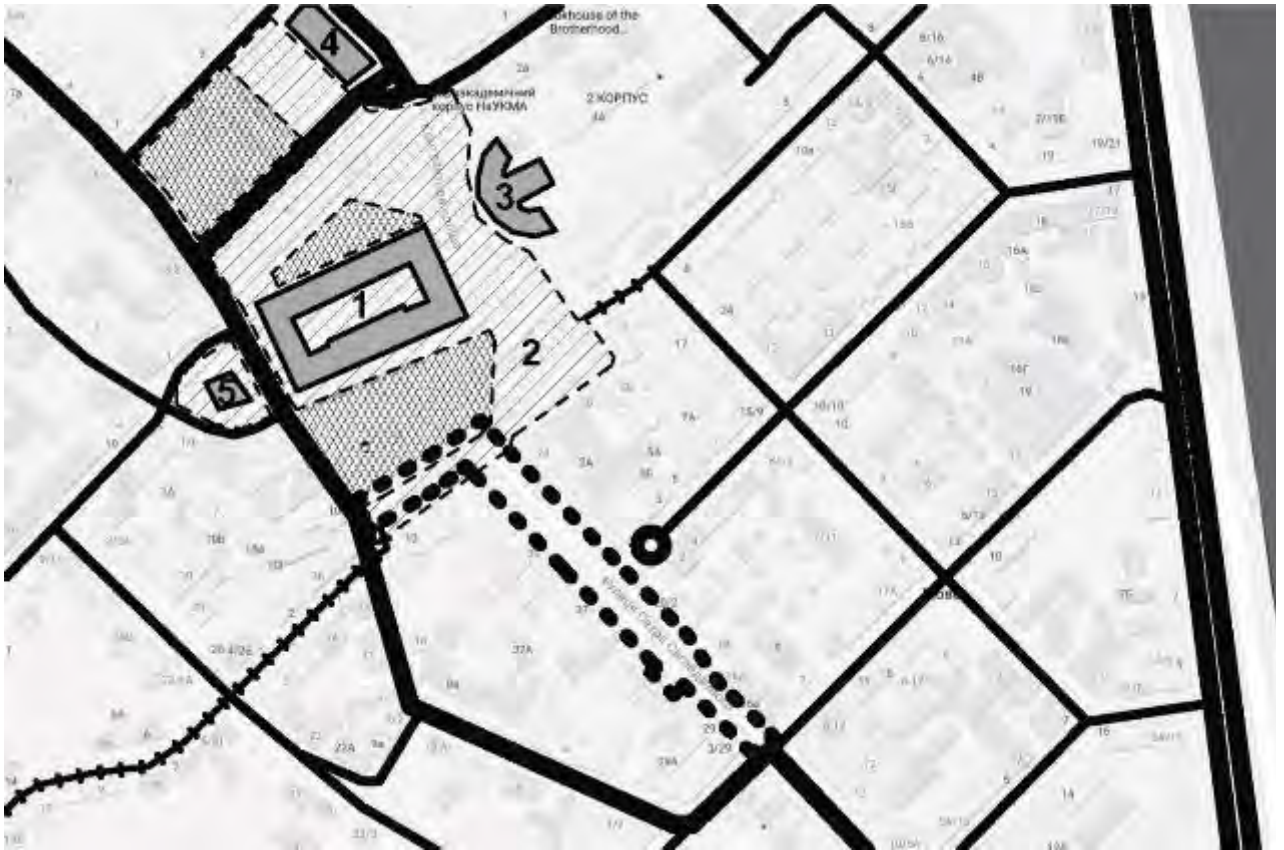

Рис. 3.118. Схема містобудівної локації пішохідної частини вулиці Сагайдачного в Києві

1. Гостинний двір 2. Контрактова площа 3. Києва-Могиянська Академія 4. Контрактовий дім 5. Храм Успіння Богородиці Пирогощі

- Пішохідна частина вулиці Сагайдачного
- Основні транспортні вулиці
- +——+—— Пішохідна вулиця (Андріївський узвіз)
- Тупик
- ▨ Площа
- ▤ Озеленені зони
- Вода

У **Запоріжжі** пішохідною є лише відносно невелика частина особливо протяжної вулиці *Сталеварів* (2,5 км) від Соборного проспекту до вулиці Незалежної України довжиною 250 м, розташована в центральній частині міста [169]. Це широка озеленена частина вулиці, але без належної повноцінної організації інтерактивної рекреації для населення (рис. 3.119, рис. 3.120).

Рис. 3.119. Пішохідна частина вулиці Сталеварів у Запоріжжі (фото автора)

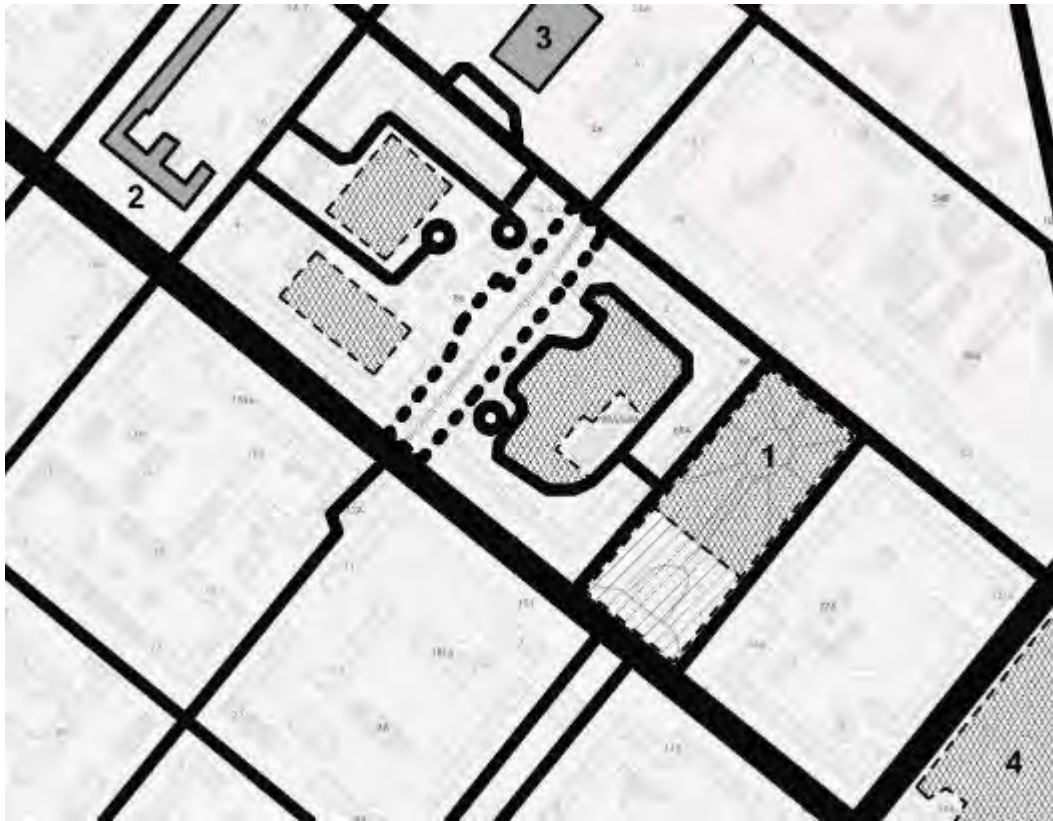

Рис. 3.120. Схема містобудівної локації пішохідної частини вулиці
Сталеварів у Запоріжжі

1. Площа Маяковського 2. Запорізький електротехнічний фаховий коледж Національного університету Запорізька політехніка 3. Критий ринок 4. Парк Громади

- Пішохідна частина вулиці Сталеварів
- Основні транспортні вулиці
- Тупик
- ▨ Площа
- ▩ Озеленені зони

Вулиці

Центральна вулиця *Соборна* (1,3 км) в **Миколаєві** є найдовшою пішохідною вулицею України, вона розташована в 7-ми кварталах: від вулиці Адміральської до Центрального проспекту. Це улюблене місце відпочинку, прогулянок, зустрічей мешканців та гостей міста. З середини XIX ст., коли почали розвиватися морська та місцева торгівлі, вулиця стала головною торговою вулицею та почала забудовуватися типовими дво- та трьоповерховими житловими, приватними та прибутковими будинками, магазинами та громадськими спорудами. Основна забудова припадає на 1890-1910 рр. переважно у стилі еkleктики та модерну [170]. Вулиця стала інтенсивно озелененою алеєю, однак без належних елементів благоустрою (за винятком вдалого нічного освітлення), які б перетворили її на повноцінний елемент інтерактивної рекреації (рис. 3.121, рис. 3.122).

Рис. 3.121. Пішохідна вулиця Соборна в Миколаєві (фото автора)

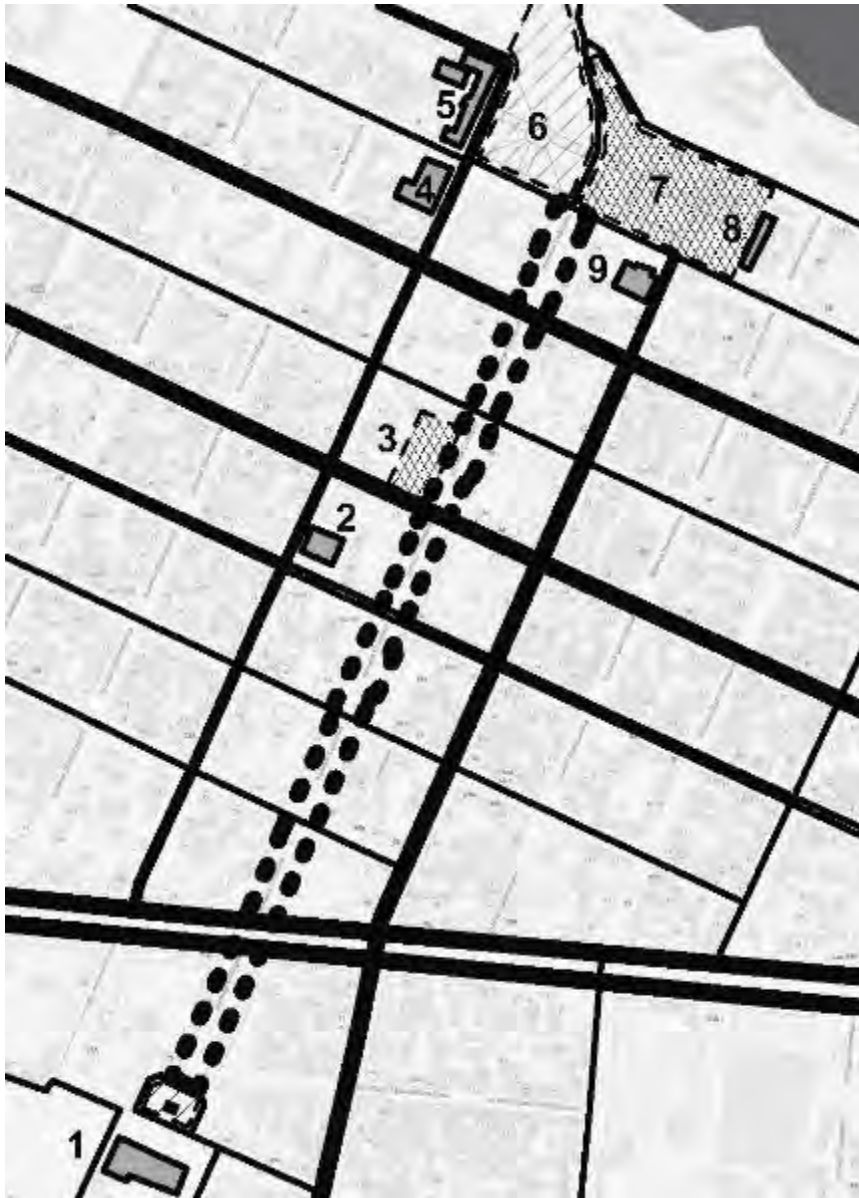

Рис. 3.122. Схема містобудівної локації вулиці Соборної в Миколаєві

1. Обласний палац культури 2. Кафедральний Собор Різдва Пресвятої Богородиці
3. Каштановий сквер 4. Художній академічний російський драматичний театр 5. Міська рада
6. Соборна площа 7. Сквер ім. 68-ми десантників 8. Обласна адміністрація 9. Палац
творчості

- Пішохідна вулиця Соборна
- Основні транспортні вулиці
- ▨▨▨▨▨▨▨▨ Площа
- ▩▩▩▩▩▩▩▩ Сквер
- Вода

Пішохідна вулиця *Михайлівська* (370 м) в місті **Житомирі** пролягає між двома транспортними артеріями; на ній збереглося чимало пам'яток історії та архітектури XIX – поч. XX ст. Вулиця виходить на площу С. Корольова, де проводяться урочисті та святкові заходи, новорічно-різдвяні ярмарки тощо. У середині XIX ст. на початку вулиці був побудований Свято-Михайлівський кафедральний собор, який став домінантою в забудові цієї частини центру. 1936 р. вулиця стала першою заасфальтованою вулицею Житомира, а в повоєнні роки – повністю пішохідною [171]. Наразі вулиця є торговельним центром міста та улюбленим місцем для відпочинку, оскільки на перших поверхах будівель розміщуються чимало кафе, готелів, кінотеатрів, невеликих виставкових залів, сувенірних магазинів тощо (рис. 3.123, рис. 3.124, рис. 3.125).

Рис. 3.123. Пішохідна вулиця Михайлівська, поч. XX ст.

Рис. 2.124. Сучасний вигляд пішохідної вулиці Михайлівської (фото автора)

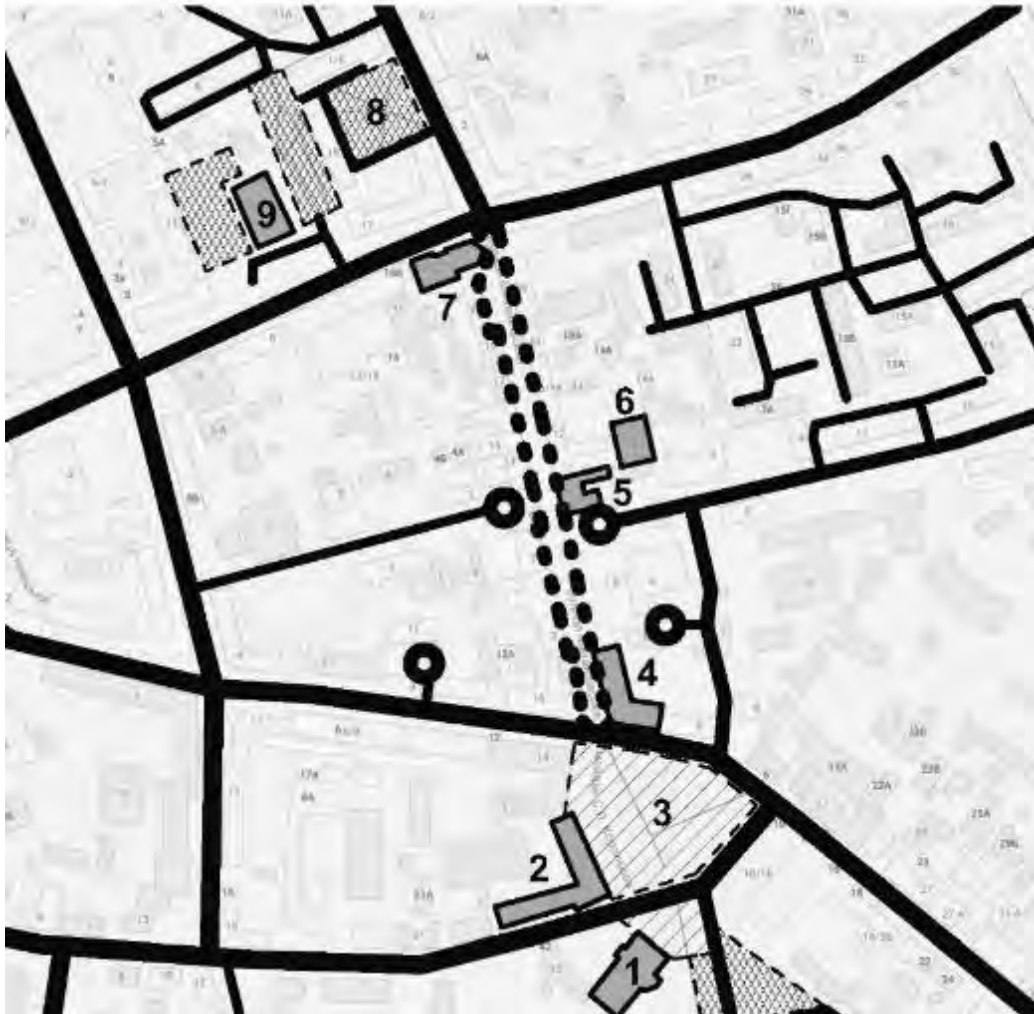

Рис. 3.125. Схема містобудівної локації вулиці Михайлівської в Житомирі

1. Кінотеатр «Жовтень» 2. Житомирська ОДА 3. Площа ім. С. Корольова 4. Житомирська міська рада 5. Будинок Трибеля 6. Кінотеатр ім. І. Франка 7. Свято-Михайлівський кафедральний собор 8. Покровський сквер 9. Кінотеатр «Україна»

- Пішохідна вулиця Михайлівська
- Основні транспортні вулиці
- Тупик
- ▨ Площа
- ▤ Сквер

У Києві пішохідною стала одна з найдавніших історичних вулиць міста – *Андріївський узвіз* – шлях, що поєднував ще за княжих часів Поділ (Нижнє місто) зі Старим Києвом (Верхнім містом). Довжина мальовничої вулиці приблизно 720 м, вздовж неї розташовані унікальні будинки, музеї, пам'ятки архітектури, де жили й працювали багато відомих діячів науки, мистецтва та культури:

музиканти, вчені, письменники, художники, скульптори. Спочатку забудована головно житловими будинками з крамницями та ремісничими майстернями, ця вулиця у XX ст. перетворилася на одну з головних туристичних атракцій Києва, своєрідну художню галерею просто неба. Андріївський узвіз занесений до списку архітектурної спадщини та перебуває у статусі пам'ятника місцевого значення [172]. 2019 р. було реконструйовано «Алею художників», що з'єднає Андріївський узвіз із Володимирською гіркою. Тут встановлене нове освітлення, облаштували місця для відпочинку та оглядові майданчики. Алея стала новим улюбленим місцем для прогулянок мешканців та гостей міста (рис. 3.126, рис. 3.127, рис. 3.128).

Рис. 3.126. Андріївський Узвіз у 1980-тих роках

Рис. 3.127. Сучасний вигляд Андріївського Узвозу у Києві

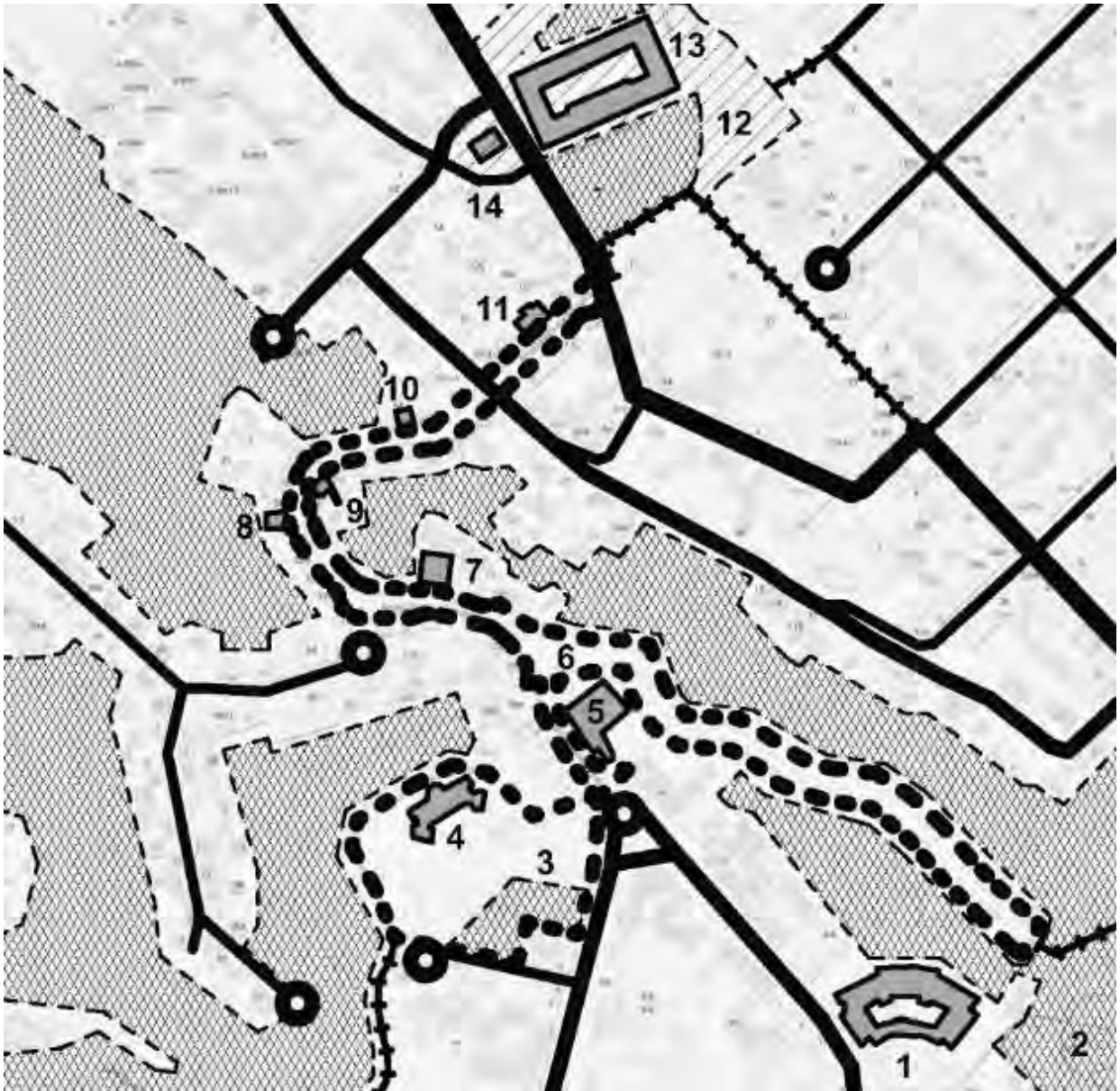

Рис. 3.128. Схема містобудівної локації Андріївського узвозу в Києві

1. Міністерство закордонних справ України 2. Володимирська Гірка 3. Десятинна Церква 4. Національний музей історії України 5. Андріївська церква 6. Алея Художників 7. Замок Річарда 8. Театр на Подолі 9. Музей Булгакова 10. Київський академічний театр на Подолі 11. Музей однієї вулиці 12. Контрактова площа 13. Гостинний двір 14. Храм Успіння Богородиці Пирогощі

- Пішохідна частина Андріївського узвозу та Алеї художників
- Основні транспортні вулиці
- +—+—+—+ Пішохідна вулиця
- Тупик
- ▨▨▨▨▨▨ Площа
- ▤▤▤▤▤▤ Озеленені зони

Пішохідний *Катеринославський бульвар* у місті **Дніпрі**, розташований між вулицею Шевченка та проспектом Дмитра Яворницького, існував уже в першій половині XIX ст. як вулиця Заводська. Повноцінним пішохідним простором він став восени 2004 року після відділення від вулиці Ісполкомівської [173]. Катеринославський бульвар має продовження на пішохідному *Катеринославському бульварі 2*, який є частиною Південної вулиці. Візитівка цього бульвару – найдовший рукотворний струмок протяжністю більше 200 м із фонтанами, різнокольоровою нічною підсвіткою та сучасною скульптурою Атланта на початку бульвару. Нині це місце інтерактивної рекреації, зустрічей, відпочинку, розваг городян і гостей Дніпра; він проходить через самий центр міста, де знаходяться найбільші торговельні комплекси. Цікавим прийомом для підвищення комфорту людей є використання вуличних охолоджувачів, які паром влітку охолоджують повітря до комфортної температури, а також вдалого нічного освітлення (рис. 3.129, рис. 3.130, рис. 3.131).

Рис. 3.129. Пішохідний Катеринославський бульвар у Дніпрі (фото автора)

Рис. 3.130. Пішохідний Катеринославський бульвар 2 у Дніпрі

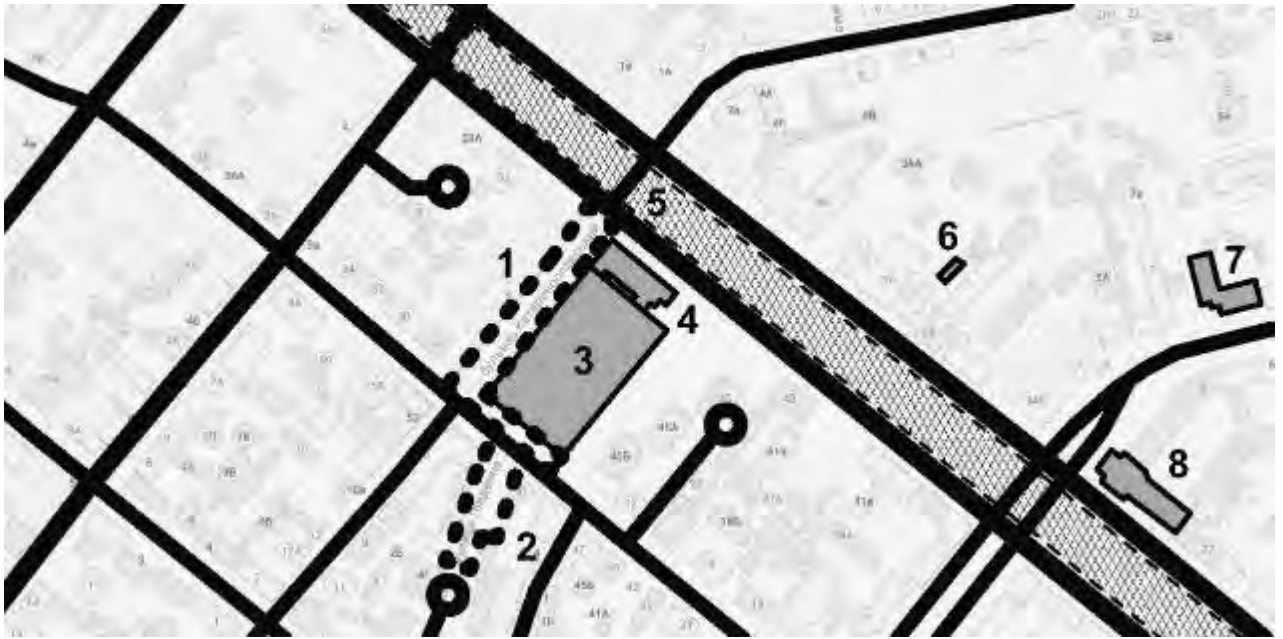

Рис. 3.131. Схема містобудівної локації Катеринославського бульвару та Катеринославського бульвару 2 в Дніпрі

1. Катеринославський бульвар
2. Катеринославський бульвар 2
3. ТРЦ Каскад Плаза
4. Фаховий мистецько-художній коледж культури
5. Озеленений проспект Д. Яворницького
6. Зоологічний музей Дніпровського національного університету
7. Державний медичний університет
8. Університет митної справи та фінансів

- Катеринославський бульвар та Катеринославський бульвар 2
- Основні транспортні вулиці
- Тупик
- ▨ Озеленений проспект

Площі

У центральній частині **Києва** нині є чотири переважно пішохідні площі, звільнені від транспортного транзиту чи обводу. Дві з них на території Старокиївської височини перетинаються історичною вулицею, що досі не позбулася транспорту, – Володимирською. Це *Софійська площа*, яка через транспортну вулицю Житомирську переходить в іншу соборну площу – *Михайлівську*. Так площі фланкуються двома сакральними комплексами: Софійським заповідником та ансамблем Михайлівського собору. Ці два публічні простори суміщають певні культурно-соціальні функції, а саме: проведення громадських акцій, концертів, святкових гулянь, що супроводжуються

тимчасовою дрібною торгівлею (продуктовою та сувенірною); а близькість озелененого простору до їхньої осі й озелених схилів Дніпра за Михайлівським собором додає площам можливостей тихого відпочинку та споглядання, тобто можна говорити про наявність поліфункціональної інтерактивної рекреації у цій частині історичного центру Києва. Водночас, значні території цих історичних публічних просторів потребують належного благоустрою для комфортного використання мешканцями й гостями міста (рис. 3.132, рис. 3.133, рис. 3.134, рис. 3.135, рис. 3.136). Через локальні транспортні вулиці Трисвятительську та Софіївську площі поєднуються з центральною вулицею Києва, яка пролягає по траєкторії давнього яру між Старокиївською та Печерською височинами – *Хрещатиком*. Хрещатик перетинає центральний публічний простір Києва і був сформований в 30-тих роках XIX ст., як площа Хрещатицька після знесення залишків оборонних валів. Після спорудження 1876 р. будівлі міської Думи площа отримала назву «Думської», за радянської влади – Калініна, а 1991 р. сучасна назва площі стала «*Майдан Незалежності*». Простір площі пережив кілька радикальних реконструкцій, остання з яких виявилася з соціального та урбаністичного погляду формування системи інтерактивної рекреації найменш вдалою, оскільки в реконструктивних перетвореннях переміг комерційний зиск: замість можливості ефективно перетворити головний публічний простір столиці на виключно пішохідний із поліфункційним інтерактивним насиченням шляхом переносу транспортного руху на підземний рівень, цю територію перетворено на перенавантажений торговий простір без урахування потреб інтерактивної рекреації столичного соціуму. Подібна втрата можливості диференціації транспортно-пішохідного руху сталась внаслідок будівництва під значною частиною вулиці Хрещатик і Бессарабською площею комерційного підземного торгового комплексу, а намагання досягти перетворення на пішохідний Бессарабського проїзду виявились безперспективними для належного створення публічного простору в системі інтерактивної рекреації міського центру Києва (рис. 3.137, рис. 3.138, рис. 3.139, рис. 3.140, рис. 3.141, рис. 3.142, рис. 3.143) [174].

Ще однією цілком пішохідною стала *Контрактова площа*, яка виникла ще за часів Київської Русі. Саме тут купці укладали контракти через близькість порту, який був основним джерелом експортно-імпорتنих поставок, а з кінця XVIII ст. тут щорічно проходили міжнародні контрактіві ярмарки. В забудові Контрактової площі є низка видатних споруд: Церква Успіння Богородиці Пирогощі, Контрактовий будинок та Гостинний дім, Києво-Могилянська академія, Київський муніципальний академічний театр опери та балету для дітей та юнацтва; пам'ятники філософу й поету Г. Сковороді та гетьману Сагайдачному, один із найстаріших фонтанів Києва «Самсон» та ін. Контрактова площа – одна з найактивніших площ Києва, адже тут традиційно проводяться концерти, гастрономічні фестивалі, ярмарки товарів вітчизняного виробництва, новорічні та різдвяні ярмарки, обладнують сцени, ковзанки тощо (рис. 3.144, рис. 3.145, рис. 3.146).

Рис. 3.132. Софійська площа та стоянка туристичних автобусів. 1982 рік

Рис. 3.133. Сучасний вигляд Софійської площі в Києві

Рис. 3.134. Михайлівська площа й Михайлівський монастир, 1890 р.

Рис. 3.135. Сучасний вигляд Михайлівської площі

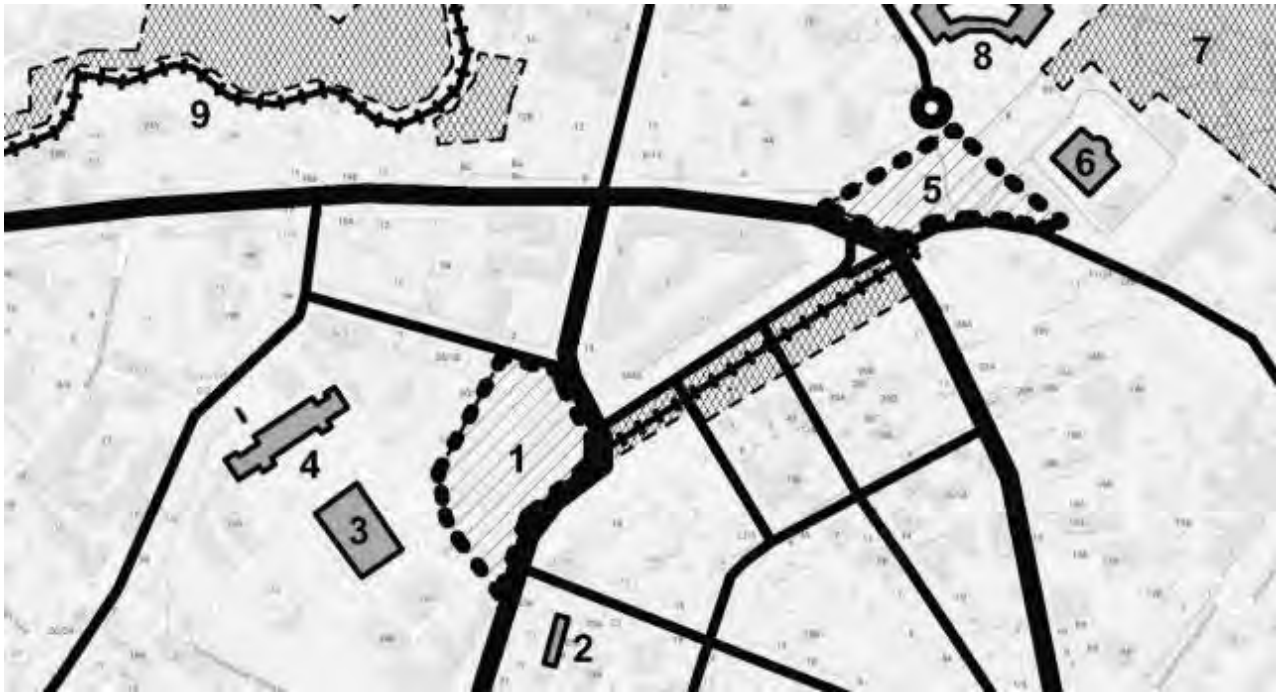

Рис. 3.136. Схема містобудівної локації Софійської та Михайлівської площі в Києві

1. Софіївська площа
2. Національний Центр театрального мистецтва ім. Л. Курбаса
3. Софійський собор
4. Центральний державний архів-музей літератури та мистецтва України
5. Михайлівська площа
6. Михайлівський собор
7. Володимирська Гірка
8. Міністерство закордонних справ України
9. Пейзажна алея

- Софійська та Михайлівська площі
- Озеленені зони
- Основні транспортні вулиці
- Пішохідна вулиця (Пейзажна алея)
- Тупик

Рис. 3.137. Балагани бродячого цирку на Майдані Незалежності, 1860-ті роки

Рис. 3.138. Майдан Незалежності, 1967 рік

Рис. 3.139. Сучасний вигляд Майдану Незалежності у Києві (фото автора)

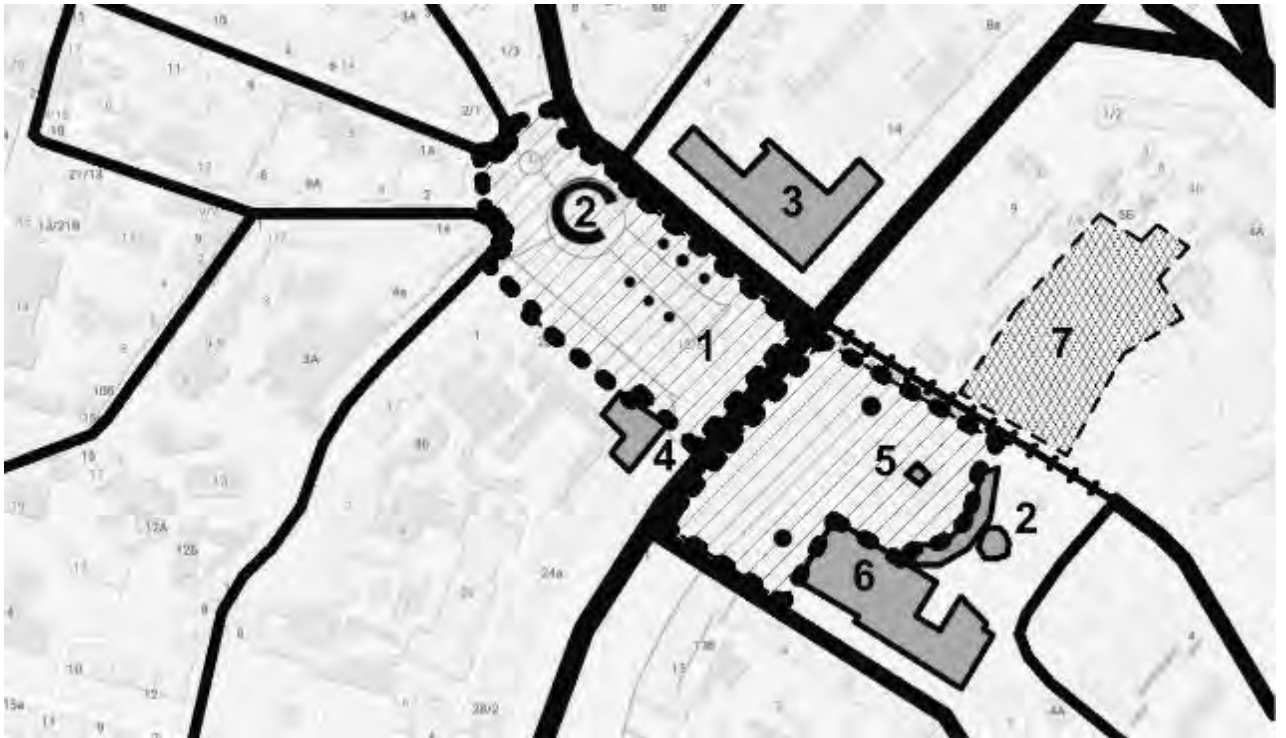

Рис. 3.140. Схема містобудівної локації Майдану Незалежності у Києві

1. Майдан Незалежності. 2. ТРЦ Глобус 3. Будинок Профспілок 4. Головоштамт 5. Монумент Незалежності 6. НМАУ ім. П. Чайковського 7. Парк братерства України та Польщі

Майдан Незалежності

Парк

Основні транспортні вулиці

Пішохідна вулиця

Рис. 3.141. Бессарабський ринок, 1915 р.

Рис. 3.142. Пішохідний Бессарабський проїзд та площа біля Бессарабського ринку в Києві (фото автора)

Рис. 3.143. Схема містобудівної локації Бессарабської площі та пішохідного проїзду в Києві

1. Бессарабський ринок 2. Бессарабська площа 3. Бессарабський проїзд 4. ТРЦ Мандарин Плаза

●●●●●●●● Бессарабська площа та проїзд

▨▨▨▨▨▨▨▨ Площа

————— Основні транспортні вулиці

Рис. 3.144. Контрактний ярмарок біля Гостинного двору на Контрактній площі, ХІХ ст.

Рис. 3.145. Пішохідна Контрактова площа та початок пішохідної вулиці Сагайдачного

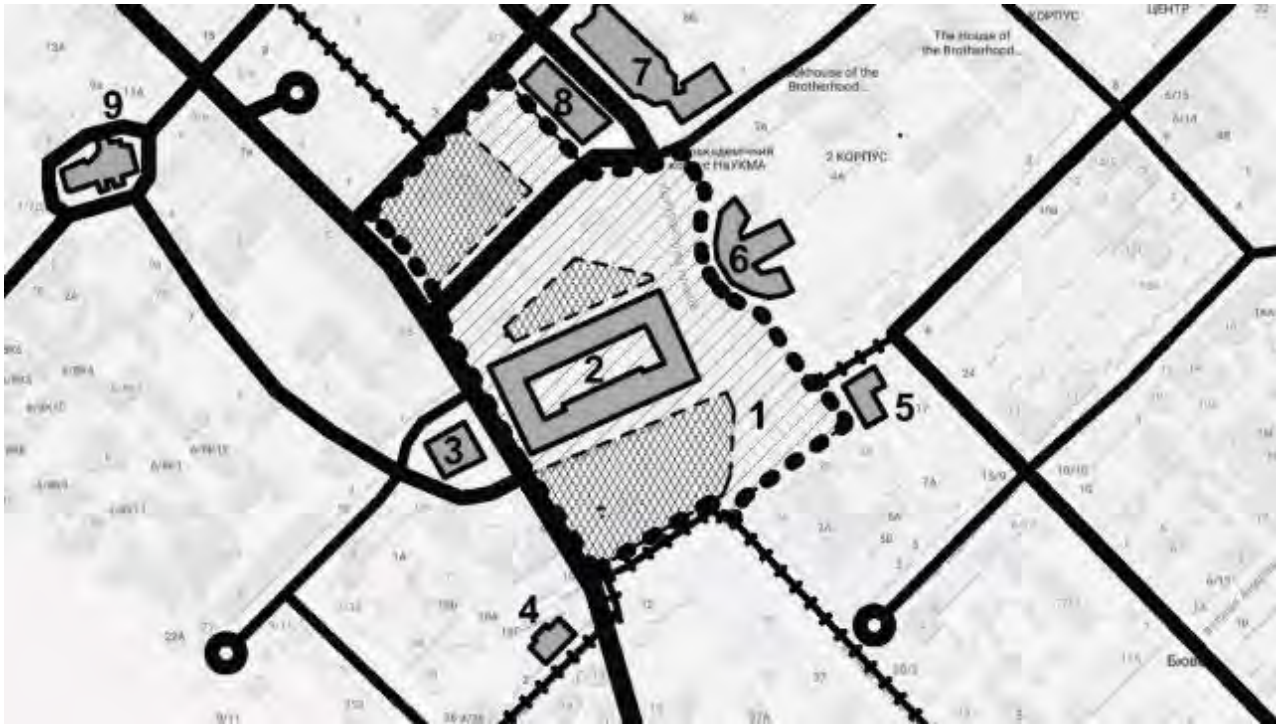
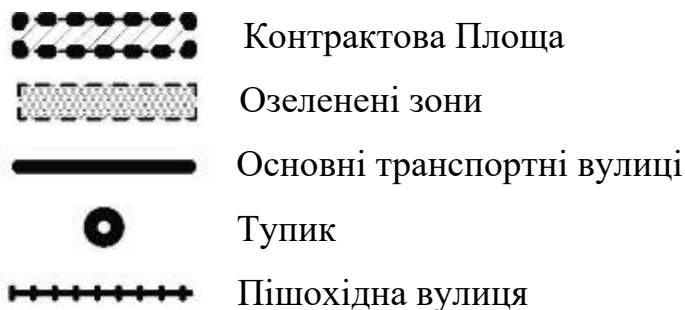

Рис. 3.146. Схема містобудівної локації Контрактової площі в Києві

1. Контрактова площа 2. Гостинний двір 3. Храм Успіння Богородиці Пирогощі 4. Музей однієї вулиці 5. Подільська районна державна адміністрація 6. Києво-Могилянська академія 7. Київський муніципальний академічний театр опери та балету для дітей та юнацтва 8. Торговий дім 9. Церква Миколи Притиска

Пішохідні зони

Найсуттєвішу пішохідну зону України створено у **Львові** в частині історичного центру міста (рис. 3.147), занесеного до списку світової спадщини ЮНЕСКО (1998 р.). У цій зоні сегрегованими від транспортного руху стало 26 вулиць та площ. Першими на пішохідні перетворено вулиці Галицьку та її продовження – Краківську. В центрі всієї пішохідної зони, насиченої великою кількістю визначних історичних споруд (міська ратуша, комплекс Успенського собору, Вірменський собор, Латинський кафедральний собор, Домініканський

собор, Бернардинський монастир, Костел єзуїтів, Театр опери та балету, Драматичний театр та багато інших), знаходиться головна середньовічна площа міста – *площа Ринок*, на якій сконцентровані чисельні кафе, ресторани та інші заклади, де населенню та гостям міста цікаво проводити вільний час. На деяких вулицях цієї зони ще дозволено рух трамваїв та обмежено паркування приватних автомобілів. Центральний міський *проспект Свободи* (рис. 3.148, рис. 3.149) із великим сквером посередині, що веде від *площі Мицькевича* до споруди Оперного театру вздовж абрису східних валів середньовічного Львова, стає пішохідним у святкові й вихідні дні та продовжується давнім пішохідним бульваром на *проспекті Шевченка* (рис. 3.150, рис. 3.151), вздовж якого розташовані головні урядові, ділові та фінансові установи міста [175].

Уся пішохідна зона Львова складається із взаємозв'язаної системи різновеликих публічних просторів: пішохідних вулиць, площ і коротких ділянок вулиць (якими може рухатися транспорт), що є лише тимчасовими під'їздами до споруд (рис. 3.152, рис. 3.153, рис. 3.154, рис. 3.155, рис. 3.156, рис. 3.157, рис. 3.158, рис. 3.159, рис. 3.160). Основна частина історичної забудови цієї зони в наш час підлягає реновації та перетворенню старих малокомфортних житлових будинків переважно на атракційні музеї, приватні готелі, клубні будинки тощо, особливо в кварталах навколо стародавньої площі Ринок. Проспект Свободи, подібно до проспекту Шевченка, в кінці XIX на поч. XX ст. був забудований ексклюзивними торговими об'єктами (пасаж Ніколяша, Дитячий світ та ін.), готелями, репрезентативними, фінансовими, адміністративними та дорогими прибутковими будинками з громадськими функціями на перших поверхах. А реконструкція площі Коліївщини потрапила до фіналу European Prize for Urban Public Space 2022 р. За проєктом був відновлений фонтан-криниця, який існував на цьому місці ще з минулого століття, повністю замінені всі комунікації, перекладене покриття, встановлене нове освітлення, меблі, облаштовано зелені зони.

Як підсумок, можна розцінювати пішохідну зону в історичному центрі Львова як розвинуту систему інтерактивної рекреації різноманітного функційного насичення, яка потребує хіба що необхідних санаційних заходів та покращення рівня благоустрою в контексті історично складеної архітектурно-містобудівної субстанції.

Рис. 3.147. Історичний центр Львова (вид на Ратушу)

Рис. 3.148. Проспект Свободи поч. XX ст.

Рис. 3.149. Сучасний вигляд проспекту Свободи у Львові

Рис. 3.150. Проспект Шевченка, поч. ХХ ст.

Рис. 3.151. Сучасний вигляд проспекту Шевченка у Львові (фото автора)

Рис. 3.152. Пішохідна вулиця Галицька (фото автора)

Рис. 3.153. Площа Коліївщини (фото автора)

Рис. 3.154. Пішохідна вулиця Старобреїська (фото автора)

Рис. 3.155. Площа синагог (фото автора)

Рис. 3.156. Вулиця Краківська (фото автора)

Рис. 3.157. Вулиця Вірменська (фото автора)

Рис. 3.158. Площа Ринок, ХІХ ст.

Рис. 3.159. Сучасний вигляд площі Ринок (фото автора)

В Івано-Франківську пішохідна зона почала формуватися після перетворення центральної транспортної вулиці *Незалежності* (рис. 3.161, рис. 3.162) на першу за хронологією пішохідну вулицю України 1988 р. Проект ревалоризації цієї вулиці довжиною 450 м отримав державну премію за створення естетичної та комфортної еспланади, що вважається праобразом подальших подібних перетворень у центрах низки історичних міст України, закладаючи «підвалини» розвитку поліфункційної інтерактивної рекреації на основі публічних міських просторів. 2017 р. виконавчий комітет міської ради вирішив створити пішохідну зону в історико-архітектурній частині Івано-Франківська в межах вулиць *Галицької, Станіславської, Тринітарської, Шеремети, Старозамкова, Вірменської, Труша, Л. Українки, Вітовського, площі Міцкевича та площі Ринок, Вічевої площі* із фонтаном та ін. (рис. 3.163, рис. 3.164, рис. 3.165, рис. 3.166, рис. 3.167, рис. 3.168) [176].

Рис. 3.161. Вулиця Незалежності, поч. ХХ ст.

Рис. 3.162. Сучасний вигляд пішохідної вулиці Незалежності (фото автора)

Рис. 3.163. Вулиця Вітовського (фото автора)

Рис. 3.164. Площа Міцкевича (фото автора)

Рис. 3.165. Вулиця Л. Українки (фото автора)

Рис. 3.166. Площа Ринок (фото автора)

Рис. 3.167. Вічева площа із фонтаном (фото автора)

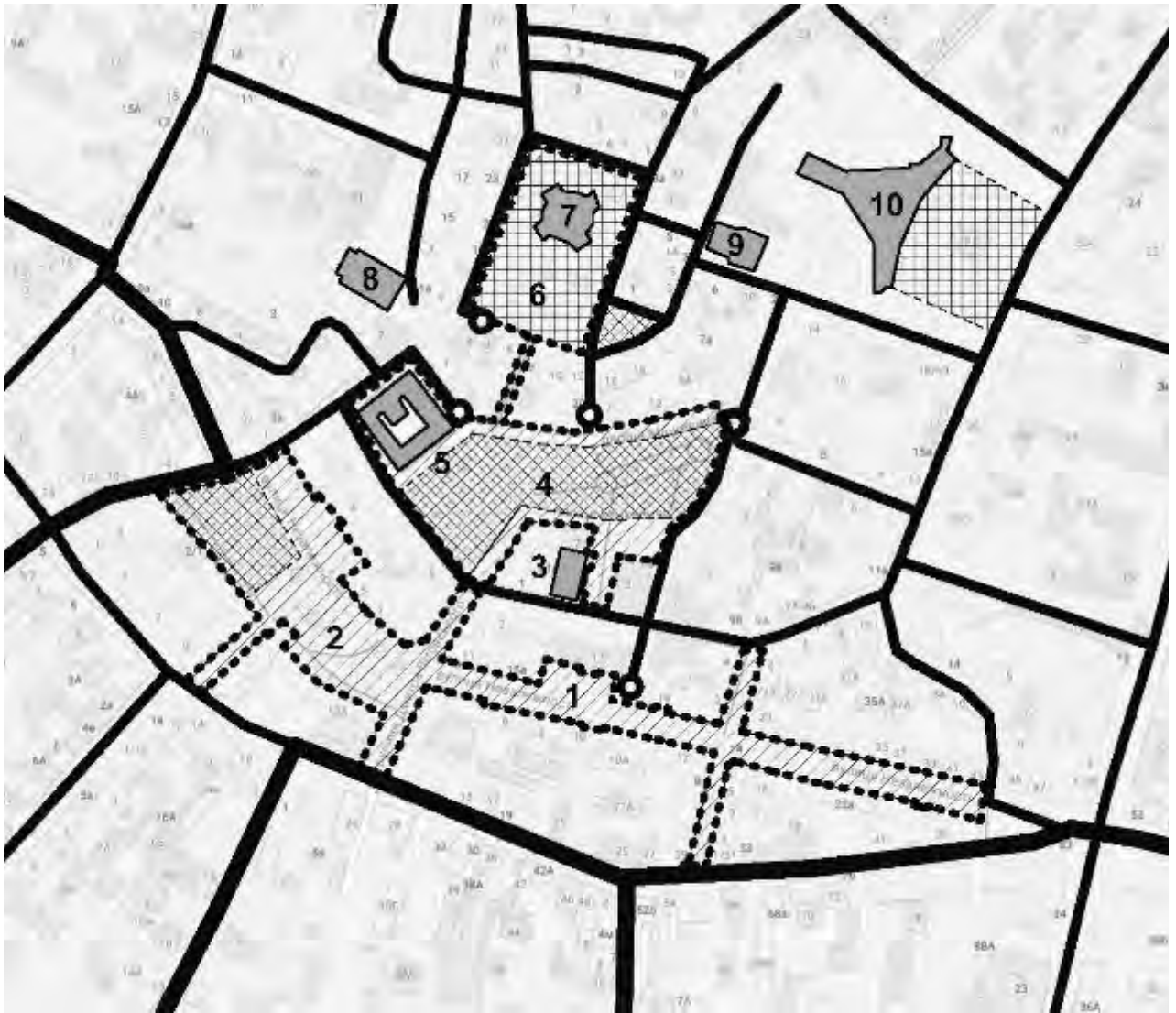

Рис. 3.168. Схема містобудівної локації пішохідної зони в Івано-Франківську

1. Вулиця Незалежності 2. Фонтан на Вічевій площі 3. Театр кіно «Люм'єр» 4. Сквер на Площі Міцкевича 5. Івано-Франківський національний медичний університет 6. Площа Ринок 7. Ратуша 8. Архикатедральний Собор Воскресіння Христового 9. Свято-Покровський Катедральний Собор 10. Івано-Франківська міська рада

- Пішохідна зона в Івано-Франківську
- Озеленені зони
- Площа
- Основні транспортні вулиці
- Тупик

На основі двох перетворених на пішохідні вулиць у центрі **Тернополя: Валової** (200 м) (рис. 3.169), однієї з найдавніших вулиць міста, та *Сагайдачного* (350 м) (рис. 3.170, рис. 3.171), що перетинаються Т-подібним перехрестям, утворюючи площу, сформувалася пішохідна зона (рис. 3.172), в якій особливе значення має вулиця Сагайдачного як видова вісь на барочний Кафедральний собор. Вона вважається мешканцями однією з найкрасивіших вулиць Тернополя завдяки максимальному збереженню забудови кінця XIX ст. Вулиця Сагайдачного одним кінцем виходить на *Театральну площу* та сквер Т. Шевченка з архітектурною домінантою – Академічним обласним драматичним театром ім. Т. Шевченка, а іншим – на *площу Волі* з пам'ятником князю Д. Галицькому. На Театральній площі знаходяться пам'ятник С. Крушельницькій та монумент Незалежності. Вулиця Валова відрізняється особливим історизмом, оскільки виникла на місці засипаного валу, який оточував Тернопіль на зламі XVIII і XIX ст. Під час війни вціліла більшість історичних будівель та старовинна бруківка. 2012 р. була проведена реконструкція фасадів, історичного покриття, каналізації, встановлено нове освітлення вказаних вулиць, перетворюючи їх на компактну зону інтерактивної рекреації з функціями історико-культурного пізнання, торгівлі, комунікації міської спільноти, зустрічей і відпочинку мешканців і гостей міста [177, 178].

Рис. 3.169. Пішохідна вулиця Валова (фото автора)

Рис. 3.170. Вулиця Сагайдачного, 1900-ті роки

Рис. 3.171. Сучасний вигляд вулиці Сагайдачного (фото автора)

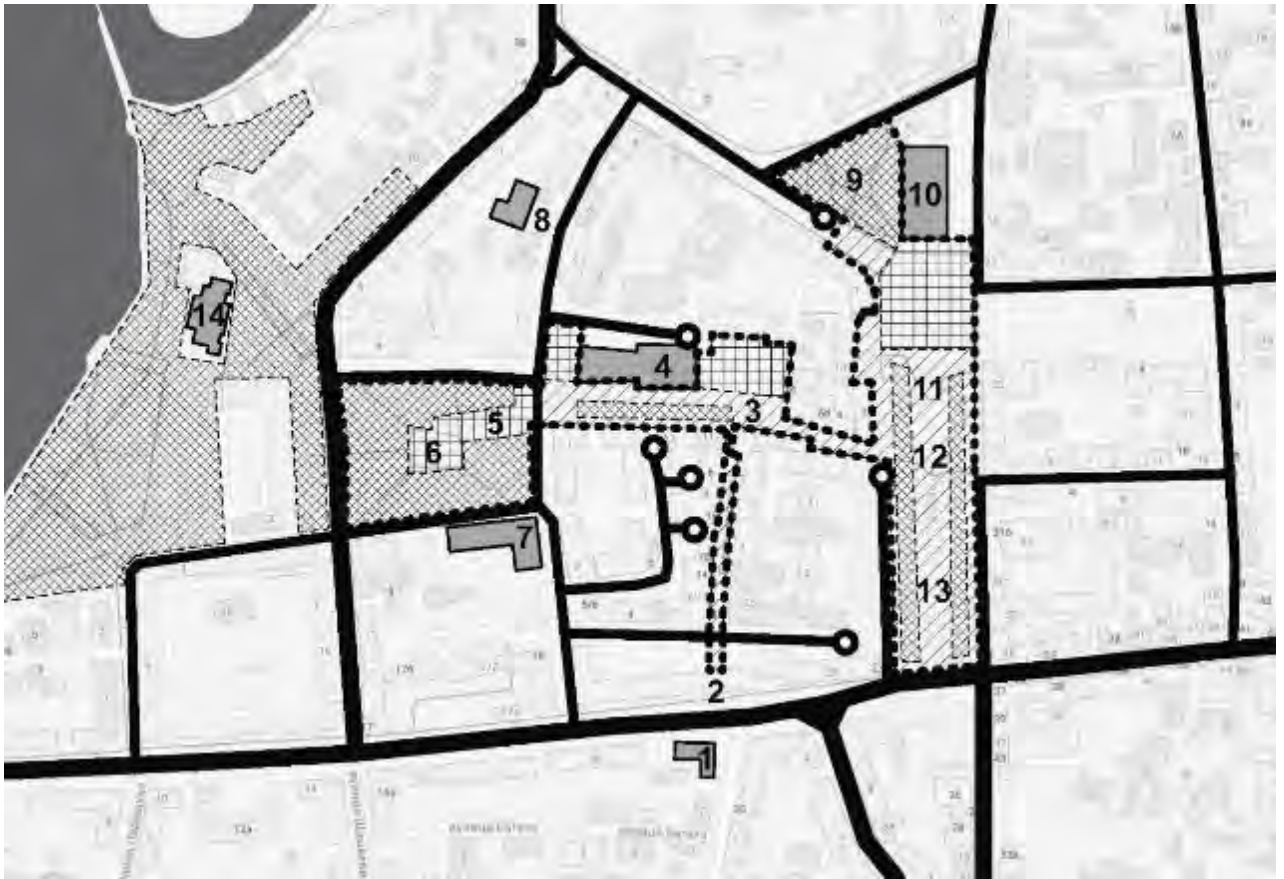

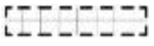

Рис. 3.172. Схема містобудівної локації пішоїдної зони в Тернополі

1. Катедральний собор Різдва Христового 2. Вулиця Вало́ва 3. Вулиця Сагайдачного
 4. Архикатедральний Собор Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці 5. Площа Во́лі
 6. Пам'ятник князю Д. Галицькому 7. Тернопільський національний медичний університет
 8. Міська рада 9. Пам'ятник Т. Шевченку 10. Академічний обласний український
 драматичний театр імені Т. Г. Шевченка 11. Монумент Незалежності 12. Театральна площа
 13. Пам'ятник С. Крушельницькій 14. Тернопільський замок

- Пішоїдна зона в Тернополі
- Озеленені зони
- Площа
- Вода
- Основні транспортні вулиці
- Тупик

Особливим архітектурно-містобудівним «звучанням» відрізняється пішохідна зона **Чернівців** (рис. 3.176), створена з двох різночасових публічних просторів: історично-складеної центральної вулиці *О. Кобилянської* (рис. 3.173, рис. 3.174), що пролягає серед історичної забудови часів австро-угорського періоду міста (80-ті роки XVIII ст.) разом із *площею Свято-Духівського собору* та *Соборною площею* і через площу центральної Ратуші поєднується з вишуканим ансамблем *Театральної площі* (рис. 3.175) перед драматичним театром ім. О. Кобилянської. Площу формує елітарна забудова міста, в якій превалюють спеціальні споруди мистецького, музейного та освітнього призначення (Художній музей, Центральний палац культури, Природничий музей, Академічний палац, Державний медичний університет та ін.). На особливу увагу заслуговує інтелегентне впровадження в складену забудову площі другої пол. XIX ст. споруди раннього конструктивізму в традиціях Баухаузу, колишнього Румунського народного дому. Вулиця О. Кобилянської могла стати нині в Україні прикладом особливо вдалого входження простору вулиці в естетично облаштовані озеленені і завітчані внутрішні двори старих кварталів, що разом мало перетворити досить вузьку вулицю на рекреаційний публічний простір, сформований за принципом ряду курдонерів. На жаль, цей прийом проіснував короткий час: згодом перемиг комерційний зиск, і курдонери були відізолювані від простору вулиці рядом закритих магазинів і кафе [179].

Рис. 3.173. Пішохідна вулиця О. Кобилянської, XIX ст.

Рис. 3.174. Сучасний вигляд вулиці О. Кобилянської (фото автора)

Рис. 3.175. Театральна площа

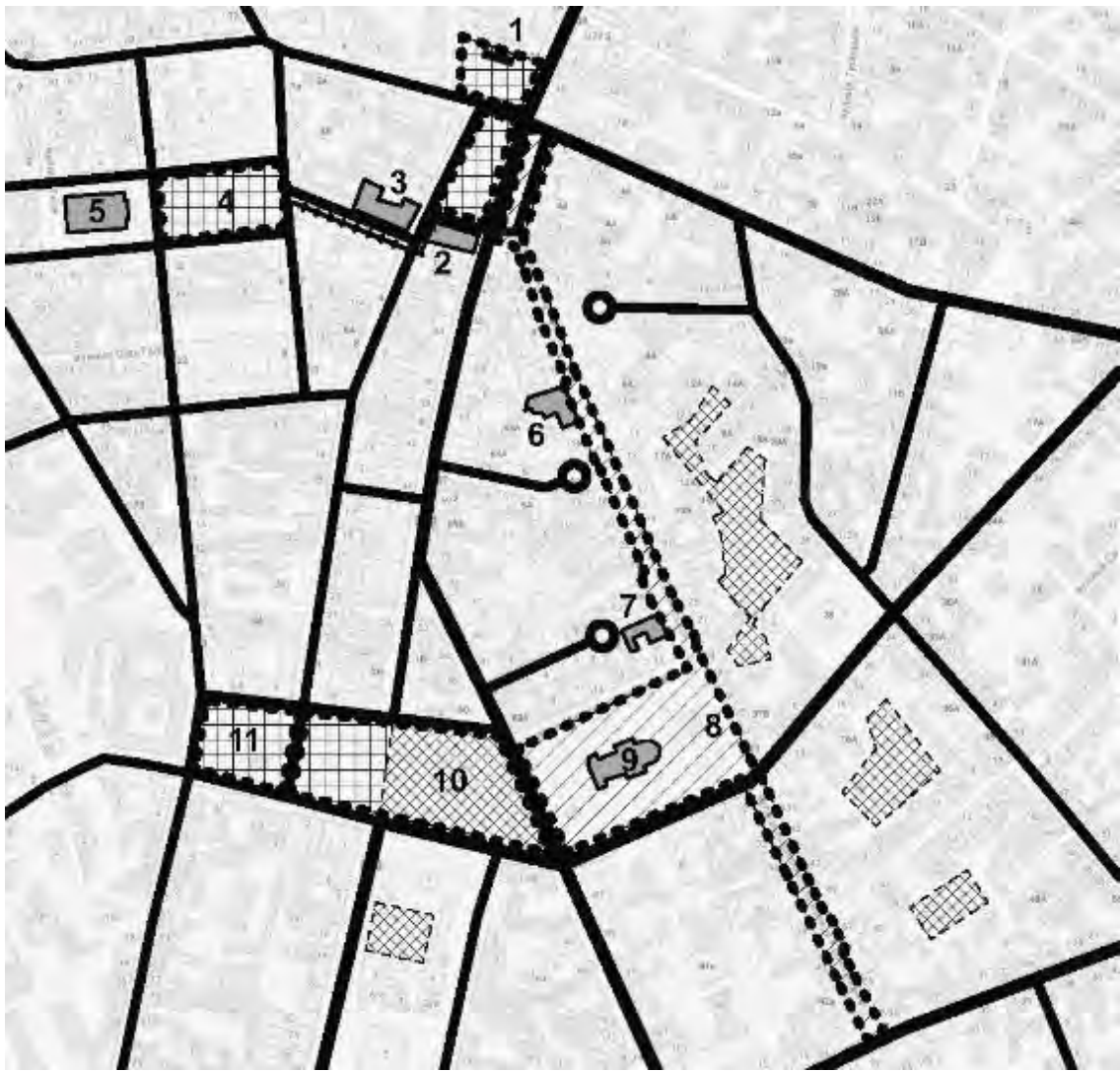

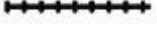

Рис. 3.176. Схема містобудівної локації пішохідної зони в Чернівцях

1. Пам'ятник Т. Шевченку на Центральній площі 2. Ратуша 3. Чернівецький обласний художній музей 4. Театральна площа 5. Академічний обласний український музично-драматичний театр ім. О. Кобилянської 6. Палац кіно 7. Чернівецький обласний краєзнавчий музей 8. Вулиця О. Кобилянської 9. Свято-Духівський кафедральний собор 10. Сквер на Соборній площі 11. Соборна площа

- Пішохідна зона в Чернівцях
- Озеленені зони
- Площа
- Основні транспортні вулиці
- Пішохідний зв'язок
- Тупик

В історичному центрі **Ужгорода** на пішохідні перетворено дві вулиці: *Корзо* (275 м) (рис. 3.177, рис. 3.182, рис. 3.183) і *Волошина* (250 м) (рис. 3.180, рис. 3.181). *Площа Ш. Петефі* (рис. 3.178), що знаходиться на протилежному боці р. Уж та пішохідним мостом поєднується з *площею Євгена Фенцика* (рис. 3.179), разом із пішохідними вулицями, *провулком Театральним* та набережними з обох боків р. Уж утворює рекреаційно насичену пішохідну зону (рис. 3.185). Корзо - центральна та багатолюдна пішохідна вулиця Ужгорода. Назва її перекладається із сербської як «місце для прогулянок». Дійсно, ця вузька вулиця з виключно 2-3-поверховими будинками, багато з яких зберегли ліпні орнаменти та архітектурне оздоблення в стилях різних епох, виходить на міську набережну вздовж р. Уж, яка відома як найдовша липова алея Європи та улюблене місце променаду мешканців і гостей міста. Перехрестя вулиць Корзо та Волошина утворює невелику площу, що має назву «Хрест» і є улюбленим місцем для зустрічей різних вікових груп міської спільноти та комунікацій між людьми. Акцентною спорудою вулиці Волошина є римо-католицький храм XVIII ст. – Костел святого Юрія, що додає цьому публічному міському простору специфічної духовної аури [180]. Заслугує на особливу увагу реалізована в ХХ ст. ідея створення урядово-адміністративної площі (нині *Народної*), забудованої спорудами в стилі раннього конструктивізму з будинками підвищеної, на противагу більшості історичної забудови поверховості (5-7 поверхів), оснащеними новітніми технологічними досягненнями (ліфт-патерностер, модерне освітлення площі та споруд і т.д.) (рис. 3.184).

Рис. 3. 177. Вид на вулицю Корзо та набережну Незалежності

Рис. 3.178. Площа Шандора Петефі (фото автора)

Рис. 3.179. Площа Євгена Фенцика (фото автора)

Рис. 3.180. Вулиця Волошина. поч. XX ст.

Рис. 3.181. Пішохідна вулиця Волошина в Ужгороді (фото автора)

Рис. 3.182. Вулиця Корзо, поч. XX ст.

Рис. 3.183. Сучасний вигляд пішохідної вулиці Корзо (фото автора)

Рис. 3.184. Народна площа з видом на Закарпатську обласну державну адміністрацію та Обласну раду професійних спілок

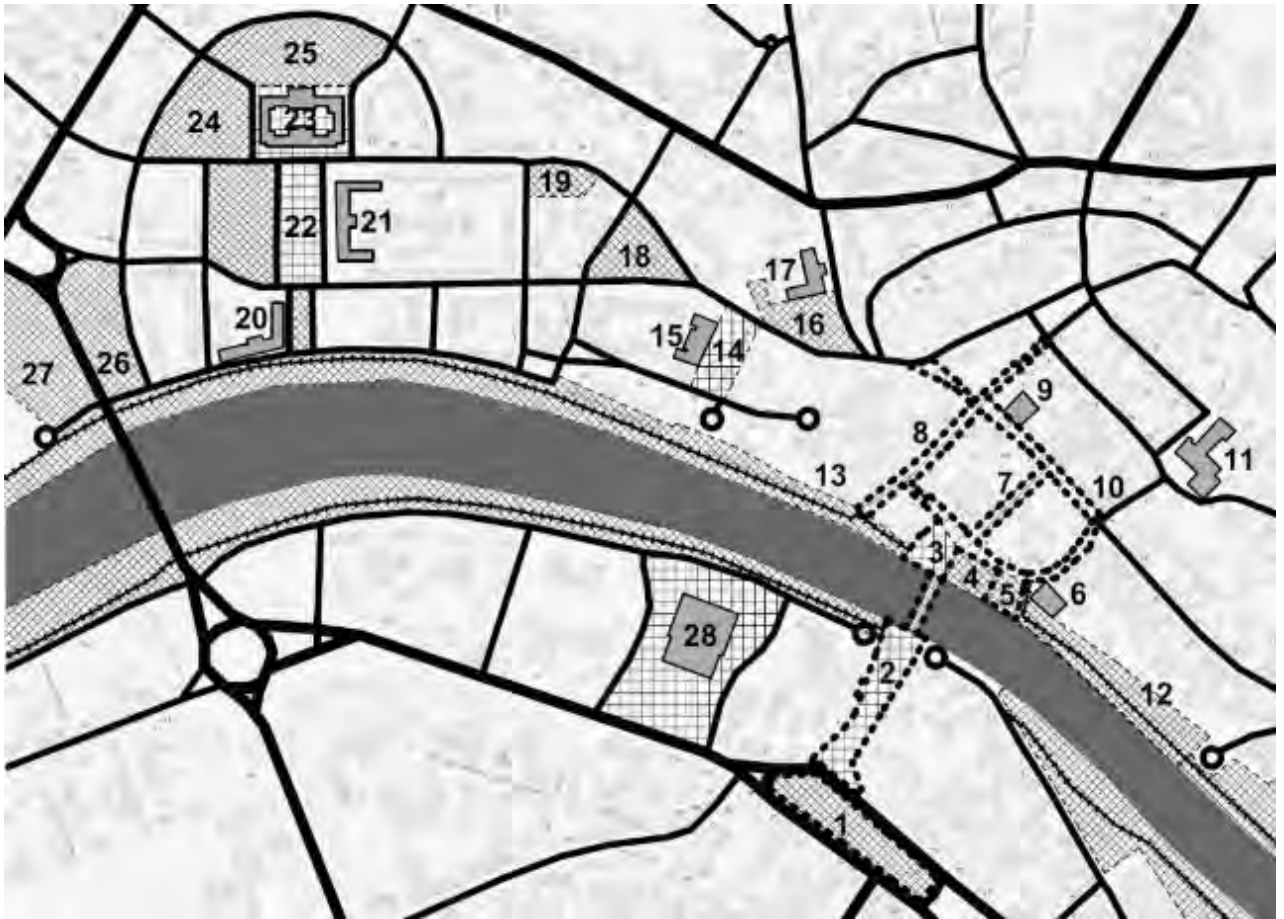

Рис. 2.185. Схема містобудівної локації пішохідної зони в Ужгороді

1. Пам'ятник Ш. Петефі
2. Площа Ш. Петефі
3. Площа Є. Фенцика
4. Театр ляльок Бавка
5. Сквер ім. Є. Фенцика
6. Закарпатська обласна філармонія
7. Провулок Театральний
8. Вулиця Корзо
9. Костел святого Юрія
10. Вулиця Волошина
11. Ужгородський греко-католицький Катедральний Собор
12. Ботанічна набережна
13. Набережна Незалежності
14. Поштова площа
15. Ужгородська міська рада
16. Альпінарій
17. Закарпатський обласний художній музей ім. Й. Бокшя
18. Сквер ім. Героїв Майдану
19. Дендропарк Лаудона
20. Медичний факультет УжНУ
21. Закарпатська обласна рада професійних спілок
22. Народна площа
23. Закарпатська обласна державна адміністрація
24. Парк Малий Галагів
25. Парк Св. Тетяни
26. Сквер ім. Масарика
27. Парк Ротарі-клубу «Ужгород-Скала»
28. Закарпатський обласний музично-драматичний театр

- Пішохідна зона в Ужгороді
- Озеленені зони
- Площа
- Вода
- Основні транспортні вулиці
- Пішохідна набережна
- Тупик

У місті **Мукачеві** пішохідними є площа *Кирила та Мефодія* (колишня Миру) (рис. 3.188, рис. 3.189), вулиця *Пушкіна* (колишня площа Духновича) (рис. 3.187), *Достоевського* (рис. 3.191) пішохідна частина вулиці *Федорова* (рис. 3.190) та *провулок Пасаж* (рис. 3.192). Архітектура вулиць змішана, з елементами модерну та неоготики. На особливу увагу заслуговує планувальна структура площі Кирила та Мефодія, яка фактично являє собою протяжний широкий бульвар, утворений двома колишніми транспортними, а нині пішохідними вулицями, які з одного кінця орієнтовані на соборну площу з її сакрально-громадським призначенням, а з іншого – до мосту через р. Латориця [181]. На перехресті цих вулиць із вулицею Пушкіна утворилась доволі розвинута пішохідна зона (рис. 3.193, рис. 3.194) з поліфункційним інтерактивним «наповненням», а саме: урядово-адміністративними (Мукачівська Міська Рада) (рис. 3.186), фінансовими і діловими установами, торгівлею, музеями, навчальними закладами, готелями і репрезентативною житловою забудовою із виходом на набережну р. Латориця.

Рис. 3.186. Мукачівська Ратуша (фото автора)

Рис. 3.187. Пішохідна вулиця Пушкіна (фото автора)

Рис. 3.188. Площа Кирила і Мефодія, ХІХ ст.

Рис. 3.189. Сучасний вигляд площі Кирила і Мефодія (фото автора)

Рис. 3.190. Пішохідна вулиця Федорова (фото автора)

Рис. 3.191. Пішохідна вулиця Достоевського (фото автора)

Рис. 3.192. Провулок Пасаж (фото автора)

Рис. 3.193. Новорічна ілюмінація на вулиці Пушкіна й площі Кирила та Мефодія в Мукачеві

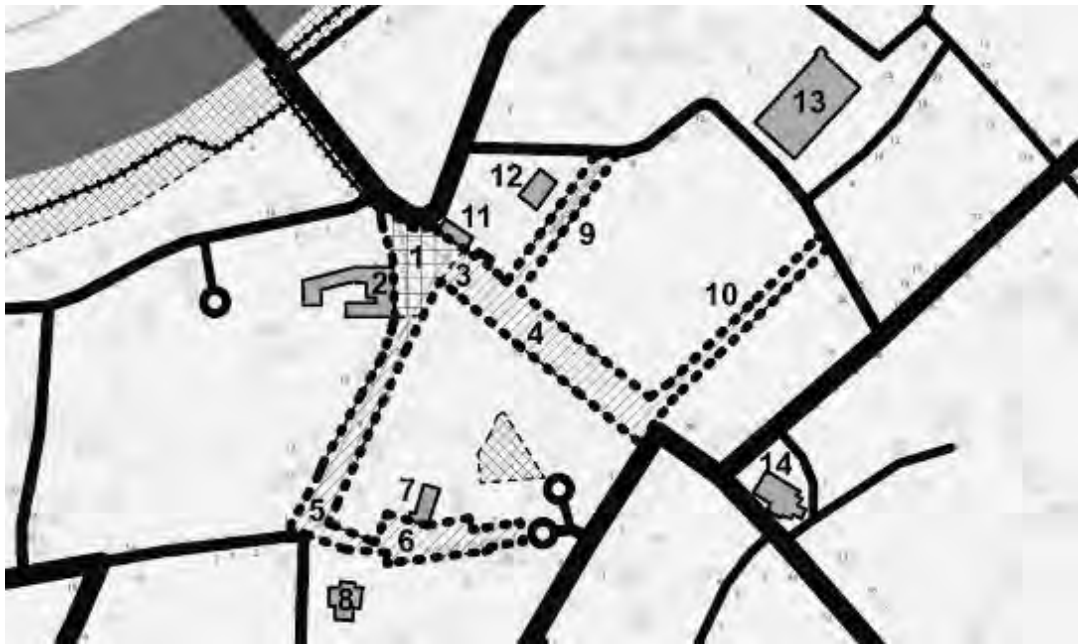

Рис. 3.194. Схема містобудівної локації пішохідної зони в Мукачеві

1. Вулиця Пушкіна 2. Мукачівська Ратуша 3. Пам'ятник Кирилу та Мефодію 4. Площа Кирила та Мефодія 5. Пам'ятник О. Духновичу 6. Вулиця Федорова 7. Кафедральний собор на честь Почаївської Ікони Божої Матері 8. Церква Успіння Пресвятої Богородиці 9. Провулок Пасаж 10. Вулиця Достоевського 11. Мукачевський драматичний театр 12. Кінотеатр «SCALA» 13. Центральний ринок 14. Римо-Католицький Кафедральний костел Святого Мартина

- Пішохідна зона в Мукачеві
- Озеленені зони
- Площа
- Вода
- Основні транспортні вулиці
- Набережна
- Тупик

У центрі **Рівного** є історичний ландшафтний парк «Лебединка» (рис. 3.198), улюблене місце відпочинку мешканців та туристів, обрамований історичними вулицями *Короленка* (рис. 3.195, рис. 3.196) та *Драгоманова* (рис. 3.197), що починаються від головної транспортної вулиці Соборної та виходять до гідропарку на р. Устьє (рис. 3.199). У наш час вулиці перетворені на пішохідні як широкі бульвари з парковими скульптурами, що в комплексі здатні стати виразною зоною для пізнання ландшафтних цінностей міського центру й комфортного відпочинку [182]. Зона, обмежена вулицями Драгоманова та Короленка і р. Устьє, насичена адміністративно-урядовими міськими функціями, освітніми закладами та торговельними комплексами, вирізняється особливо багатим озелененням, а великі паркові простори парку «Лебединка» та гідропарку в результаті належних реконструктивних перетворень можуть стати концентрацією різноманітних функцій інтерактивної рекреації й на основі багатого природнього та антропогенного ландшафту започаткувати розвинену систему інтерактивних публічних просторів в історичній частині міста (рис. 3.200).

Рис. 3.195. Облаштування пішохідної площі перед Свято-воскресенським собором на вулиці Короленка (фото автора)

Рис. 3.196. Вулиця Короленка зі скульптурами (фото автора)

Рис. 3.197. Вулиця Драгоманова (фото автора)

Рис. 3.198. Парк «Лебединка» (фото автора)

Рис. 3.199. Гідропарк на р. Устьє (фото автора)

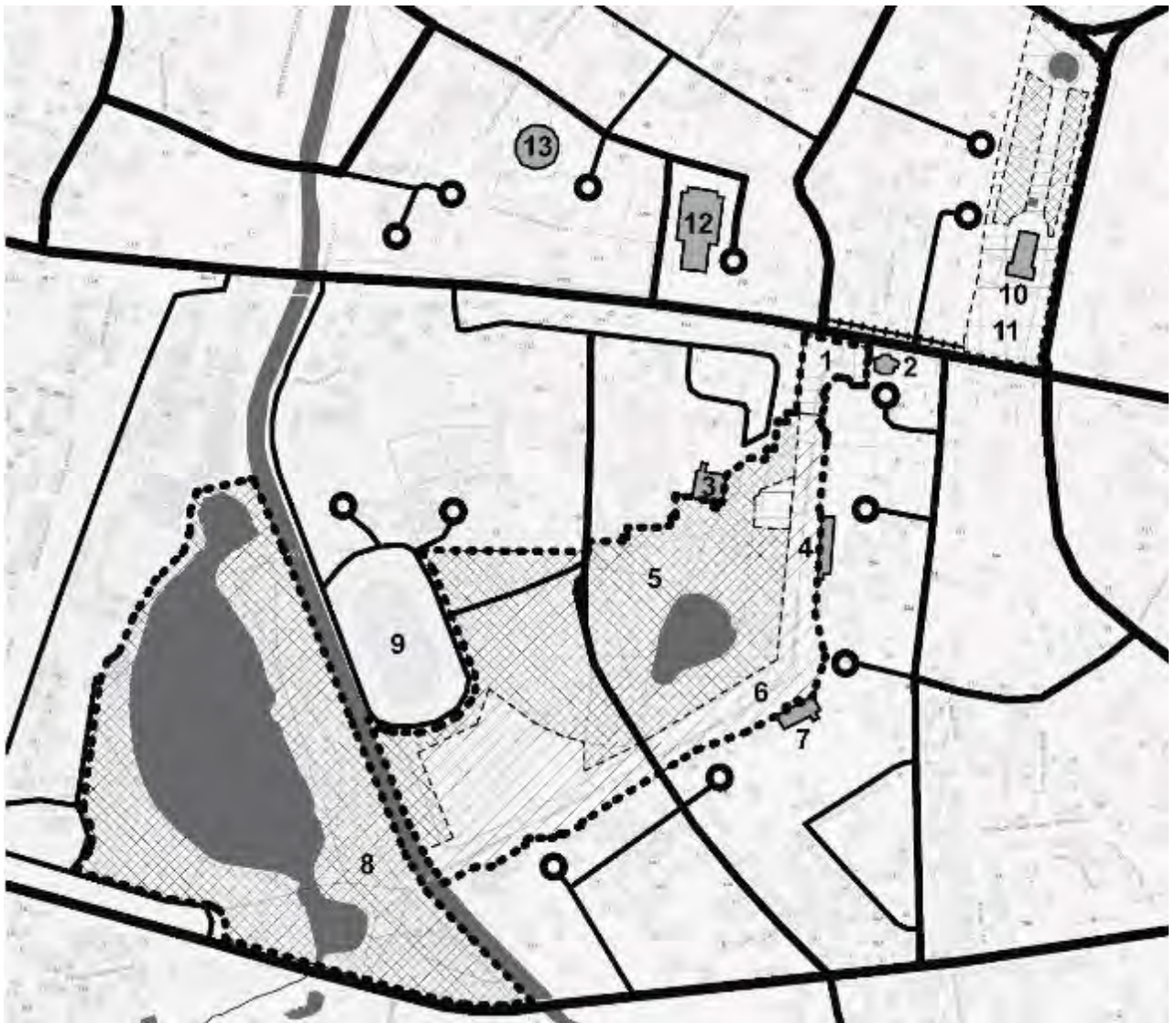

Рис. 3.200. Схема містобудівної локації пішохідної зони в Рівному

1. Вулиця Короленка 2. Свято-воскресенський собор 3. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека 4. Рівненський інститут Київського університету права Національної академії наук України 5. Парк «Лебединка» 6. Вулиця Драгоманова 7. Рівненський обласний краєзнавчий музей 8. Гідропарк 9. Стадіон «Авангард» 10. Кінопалац Україна 11. Майдан Незалежності 12. Рівненський академічний український музично-драматичний театр 13. Продуктовий ринок

- Пішохідна зона в Рівному
- Озеленені зони
- Площа
- Вода
- Основні транспортні вулиці
- Пішохідний зв'язок
- Тупик

Театральна площа (рис. 3.201) в центрі **Луцька**, до якої прилягає центральна вулиця *Лесі Українки* (730 м) (рис. 3.202, рис. 3.203), що стала пішохідною у 80-тих рр. ХХ ст., започаткувала створення в історичному центрі міста пішохідної зони. Вулиця ще в епоху середньовіччя багато важила в розвитку міста як торгова артерія, а з проведення через Луцьк Києво-Брестського стратегічного шосе зазнала інтенсивної забудови та розвитку. Саме уздовж цієї вулиці відбувався розвиток міста на північ. Архітектура її забудови формувалась у різних архітектурних стилях, популярних у Європі на той час. *Театральна площа* виникла наприкінці ХVІІІ ст. і спочатку була місцем для військових зборів. Згодом із розвитком міста площа все більше впорядковувалася: на початку ХХ ст. тут був облаштований міський сад із сценою, кіосками та місцями для народних гулянь; в 70-тих рр. на її території був побудований театр, а сад перенесли в інше місце [183]. Наразі Театральна площа є місцем для громадських зібрань, культурних подій та фестивалів, святкових ярмарків, але ще потребує суттєвої трансформації на повноцінну складову системи інтерактивної рекреації. Пішохідна вулиця Лесі Українки виходить до історичного центру міста з замком Любарта та до центрального парку культури та відпочинку ім. Л. Українки, утворюючи значну рекреаційну зону (рис. 3.204).

Рис. 3.201. Театральна площа (фото автора)

Рис. 3.202. Вулиця Лесі Українки сер. XX ст.

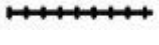

Рис. 3.203. Сучасний вигляд вулиці Лесі Українки (фото автора)

Рис. 3.204. Схема містобудівної локації пішохідної зони в Луцьку

1. Театральна площа з пам'ятником Л. Українці 2. Волинський академічний обласний український музично-драматичний театр імені Т. Шевченка 3. Вулиця Лесі Українки 4. Кафедральний Собор Святої Трійці 5. Волинський медичний інститут 6. Хрестовоздвиженська церква 7. Музей історії Луцького братства 8. Свято-Покровський храм 9. Кафедральний костел святих апостолів Петра і Павла 10. Замок Любарта 11. Вхід до центрального парку культури та відпочинку ім. Л. Українки

- Пішохідна зона в Луцьку
- Озеленені зони
- Площа
- Вода
- Основні транспортні вулиці
- Пішохідний зв'язок
- Тупик

Пішохідна зона в центрі **Вінниці** сформована частинами двох вулиць: *М. Оводова* (235 м) (рис. 3.205, рис. 3.206) та *Грушевського* (230 м) (рис. 3.207), які створюють на перетині *Європейську* площу (рис. 3.208) зі сквером, де люблять проводити час місцеві жителі та туристи. Ця частина міського центру розташована вздовж центральної вулиці *Соборної*, яка виводить до р. *Південний Буг* і переходить у периферійну частину міста [184]. З протилежного кінця вулиця *Соборна* переходить у *Хмельницьке* шосе вздовж великого центрального парку ім. *Леонтовича* (рис. 3.209). Територія центру між парком і *Європейською* площею насичена здебільшого адміністративно-урядовими спорудами й значною кількістю споруд культурного та освітнього призначення. На території центрального парку є значна поліфункційність просторів для тихого та активного відпочинку, що перетворює парк на суттєву складову системи інтерактивної рекреації в історичному середовищі міського центру, яка може бути безколізійно пов'язана з відносно невеликою нині пішохідною зоною *Європейської* площі внаслідок нескладних реконструктивних перетворень решток вулиць *Грушевського* та *М. Оводова* на пішохідні публічні простори. У такий спосіб два потужні містобудівні інтер'єри основних пішохідних вулиць можуть бути перетворені на провідні діаметри центральної зони міста, яка без надмірних зусиль і витрат стала б поліфункційною системою інтерактивної рекреації між мальовничими схилами ріки й рештою міської структури (рис. 3.210).

Рис. 3.205. Вулиця М. Оводова у XIX ст.

Рис. 3.206. Сучасний вигляд пішохідної частини вулиці М. Оводова
(фото автора)

Рис. 3.207. Пішохідна частина вулиці Грушевського (фото автора)

Рис. 3.208. Європейська площа (фото автора)

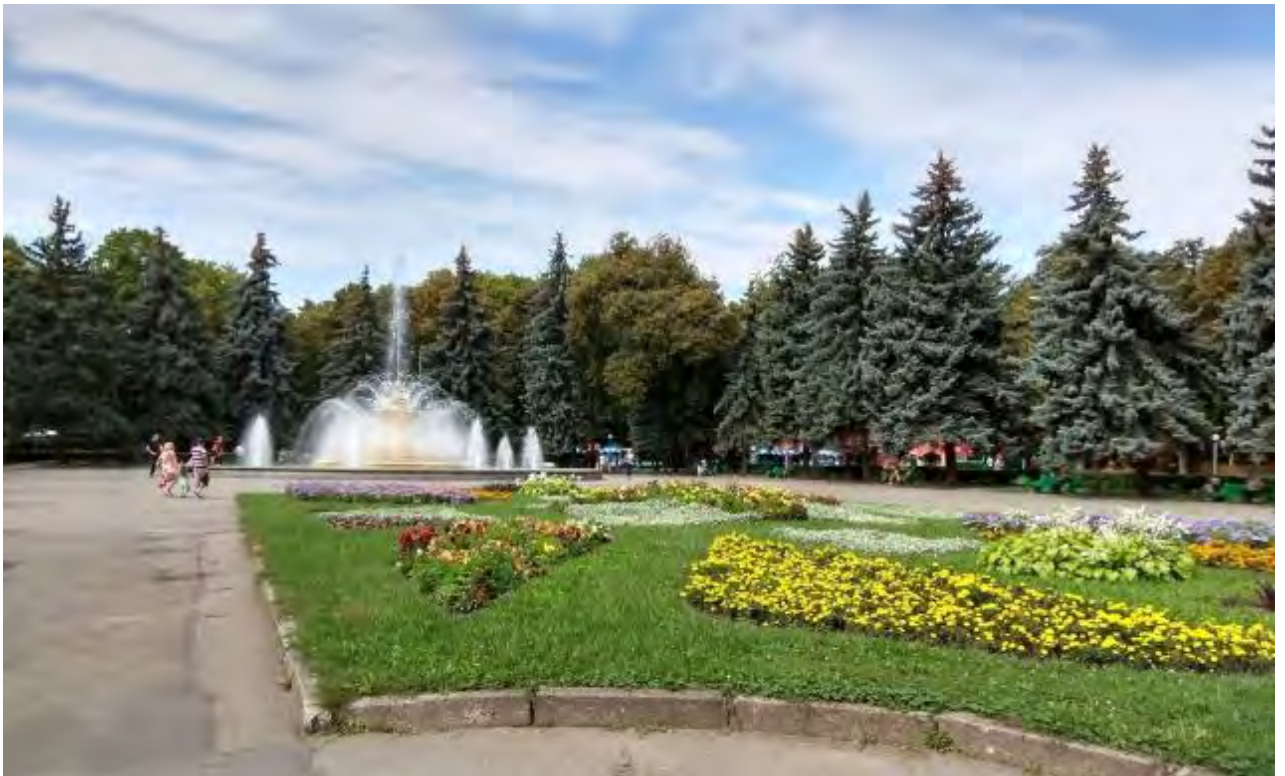

Рис. 2.209. Центральний міський парк Вінниці

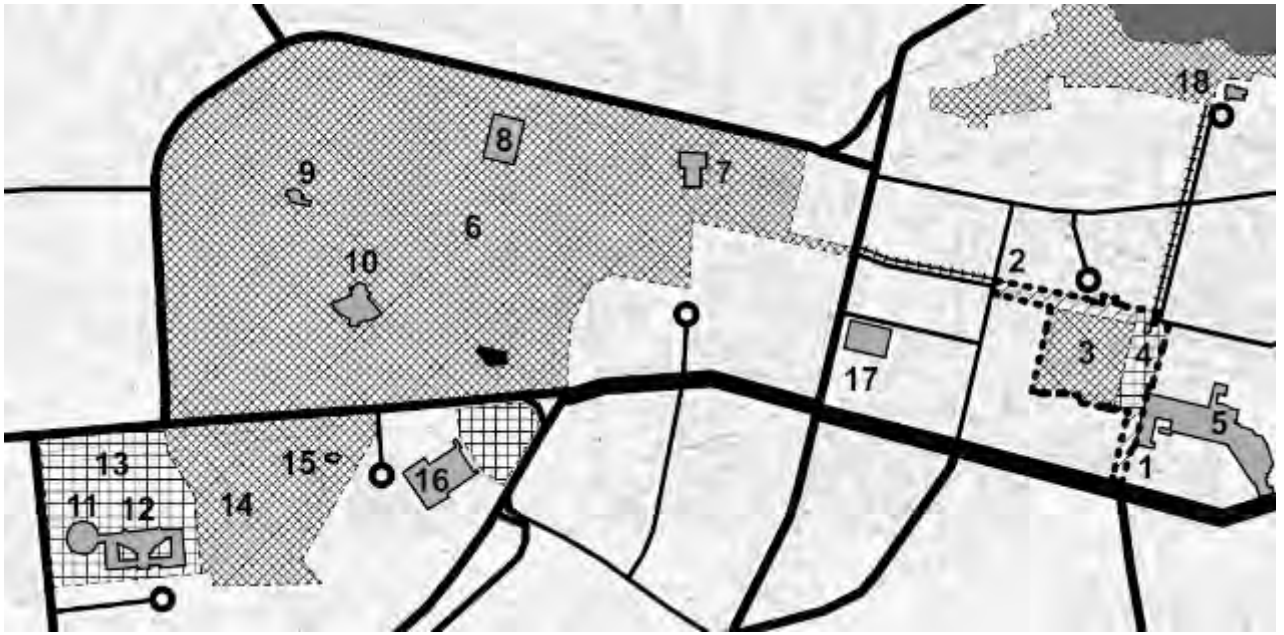
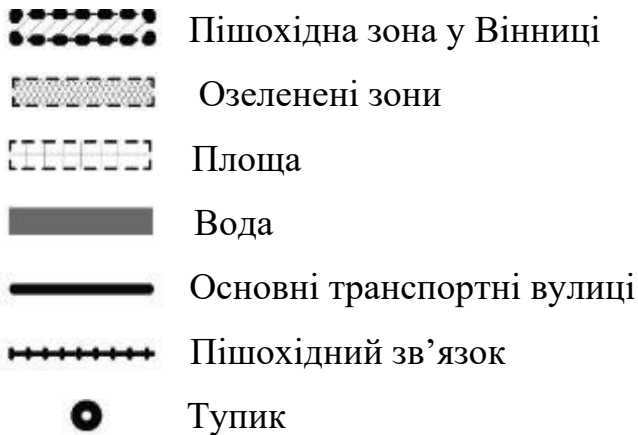

Рис. 3.210. Схема містобудівної локації пішохідної зони у Вінниці

1. Вулиця М. Оводова 2. Вулиця Грушевського 3. Європейська площа 4. Музей воїнів-афганців 5. Кінотеатр 6. Центральний міський парк 7. Літній театр 8. Льодовий клуб 9. Планетарій 10. Кіноконцертний зал «Райдуга» 11. Філармонія ім. М. Д. Леонтовича 12. Театр ляльок 13. Площа ім. Стуса 14. Сквер Каліча 15. Церква Воскресіння Христового 16. Універмаг 17. Академічний музично-драматичний театр ім. Садовського 18. Будинок лікаря К. Новінського

Частина центральної вулиці *Соборності* (310 м) (рис. 3.211, рис. 3.212) в **Полтаві**, що веде до драматичного театру ім. Гоголя разом із відомою *Круглою площею* (рис. 3.213) епохи класицизму утворюють своєрідну пішохідну зону, в якій цілком пішохідною є значна частина вулиці Соборності, а територія Круглої площі обмежена обвідною транспортною вулицею. Тож значний внутрішній пішохідний простір досяжний лише через підземний перехід, що, безперечно, потребує реконструктивного перетворення задля реалізації головної ідеї:

пішоходам – наземний простір, підземний – транспортним засобам. Кругла площа стала головним композиційним акцентом усієї зони, а вулиця Соборності являє собою хрестоматійний приклад містобудування XIX ст. доби класицизму (забудована за принципом лінійно-осьової перспективи). На пішохідній частини вулиці розміщуються багато кафе та ресторанів для проведення дозвілля й зустрічей як мешканців, так і туристів. Завершується вона *Театральною площею* із Полтавським академічним музично-драматичним театром ім. М. Гоголя (рис. 3.214), а решта вулиці ще залишається транспортною та провадить до ансамблю Свято-Успенського собору, який є видатною історико-архітектурною пам'яткою міста на пагорбі, оточеною мальовничою парковою зоною (Сонячний парк, Петровський парк, Паркова зона, Студентський парк та ін.) із Білою альтанкою, з якої відкривається мальовнича панорама на Полтаву (рис. 3.215). Безперечно, подальша інтенсифікація трансформації Соборної вулиці на пішохідну, головню на підході до Свято-Успенського собору, сприятиме створенню системи інтерактивної рекреації пріоритетного історико-культурного значення (рис. 3.216) [185].

Рис. 3.211. Вулиця Соборності на початку XIX ст.

Рис. 3.212. Сучасний вигляд пішохідної частини вулиці Соборності
(фото автора)

Рис. 3.213. Ансамбль Круглої площі в Полтаві

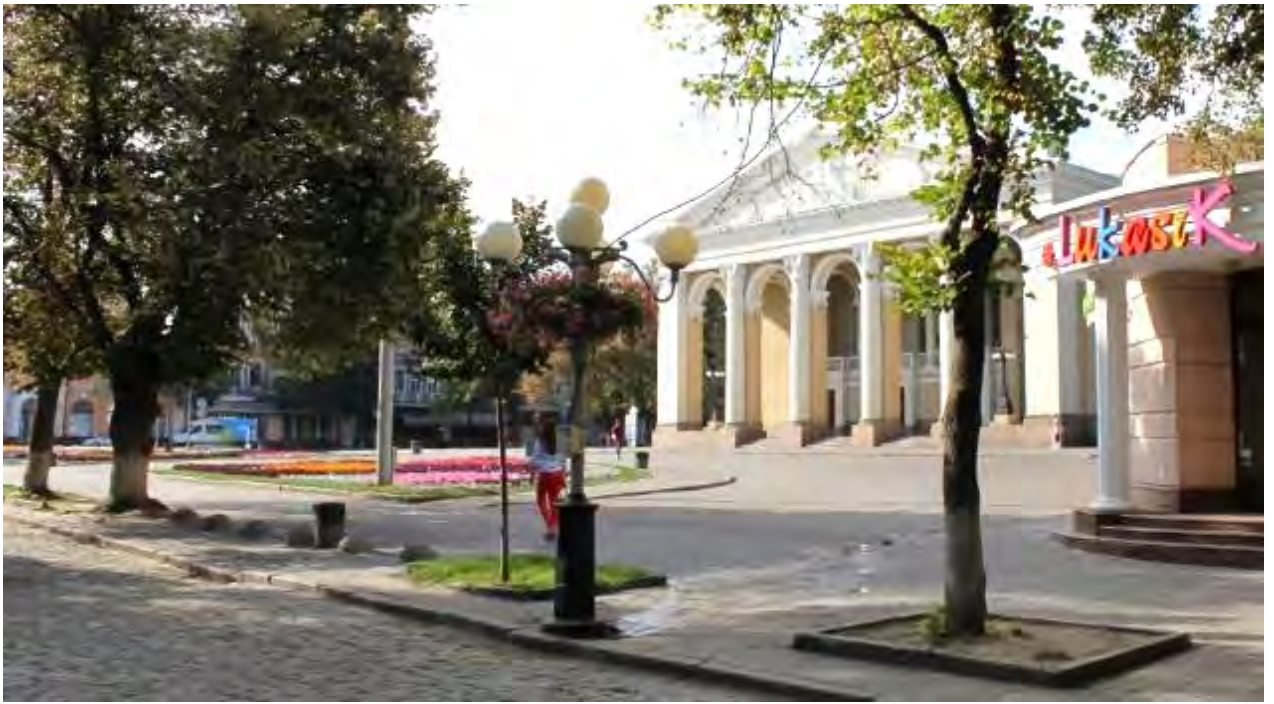

Рис. 3.214. Театральна площа з Полтавським академічним музично-драматичним театром ім. М. Гоголя (фото автора)

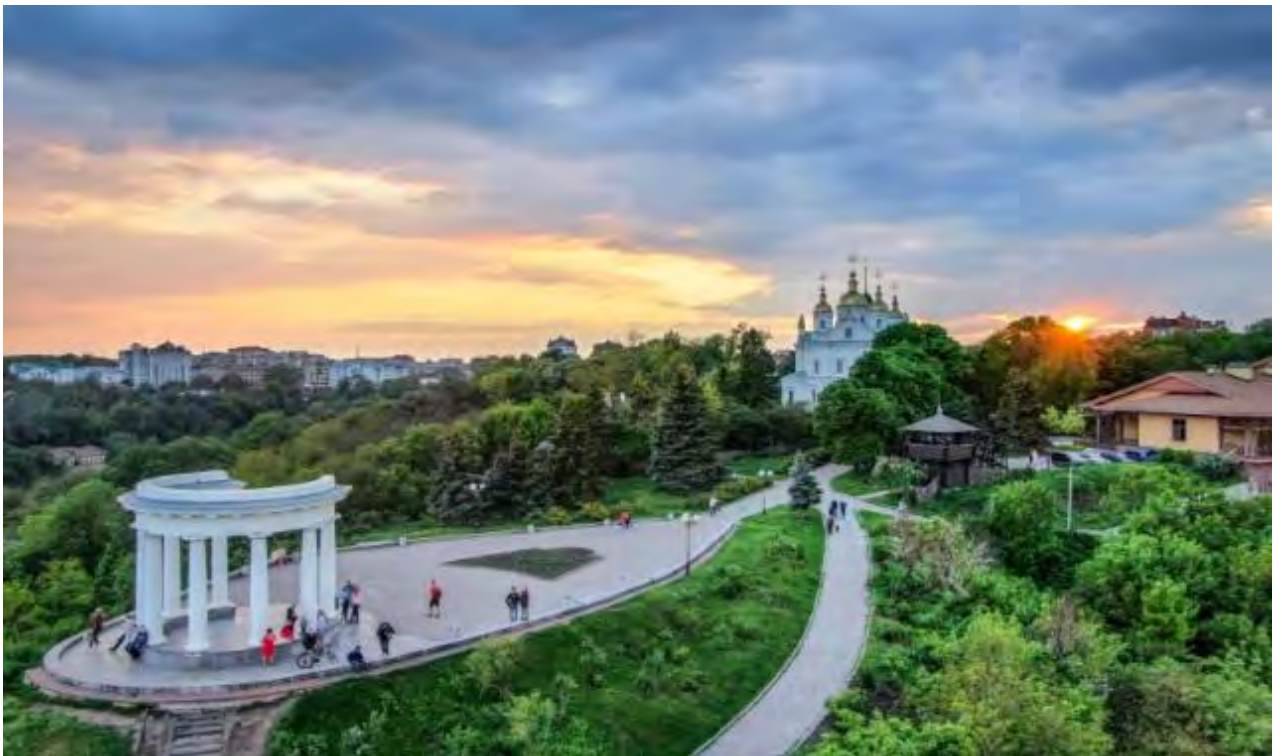

Рис. 3.215. Ансамбль Свято-Успенського кафедрального собору із Білою альтанкою у Полтаві

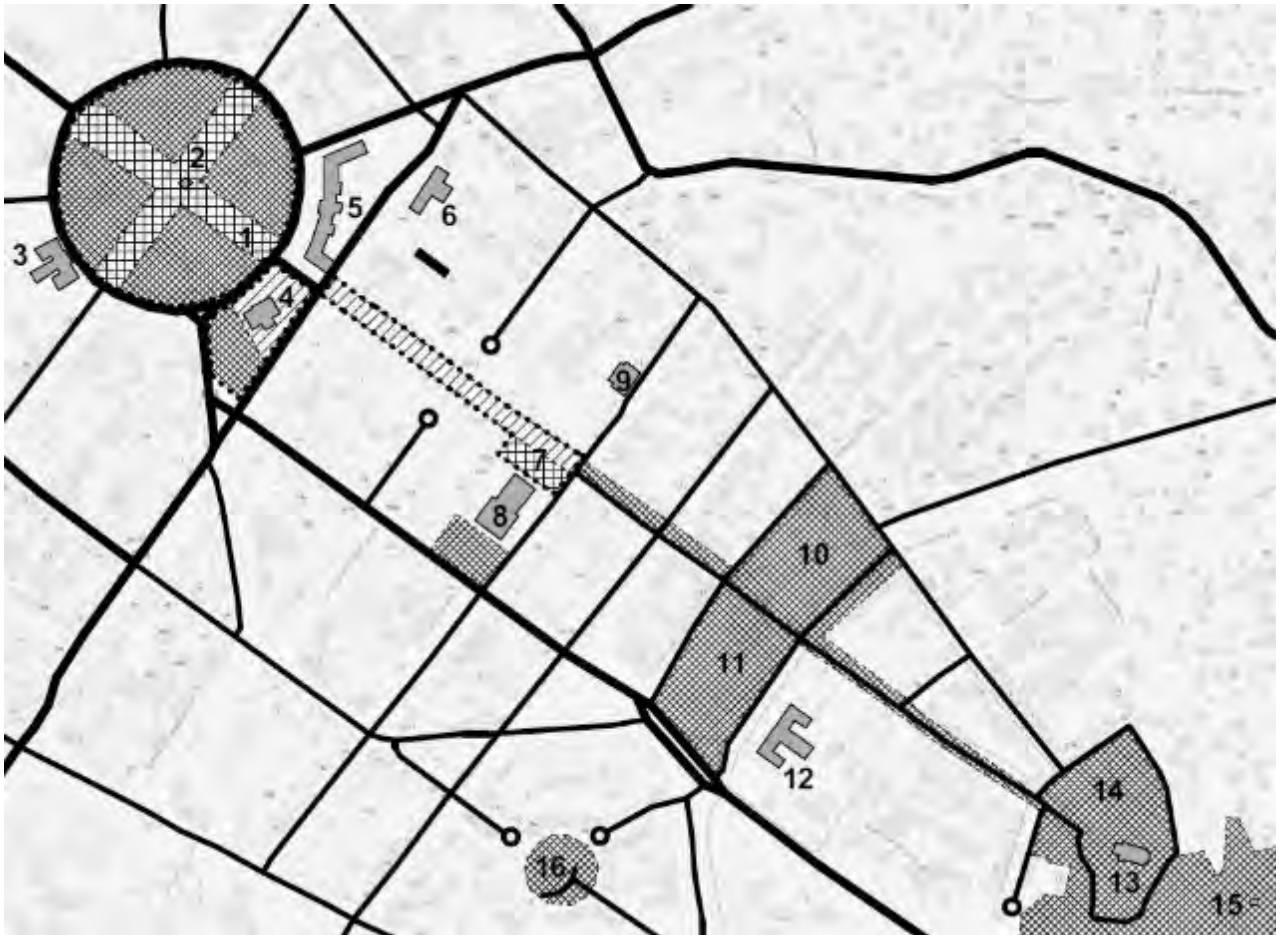

Рис. 3.216. Схема містобудівної локації пішохідної зони в Полтаві

1. Корпусний сад 2. Монумент Слави 3. Полтавська міська школа мистецтв «Мала академія мистецтв» 4. Фонтан і ТРЦ Злато Місто 5. Вулиця Соборності 6. Полтавський художній музей (галерея мистецтв) 7. Театральна площа 8. Полтавський академічний музично-драматичний театр ім. М. Гоголя 9. Філармонія 10. Сонячний парк 11. Петровський парк 12. Полтавський краєзнавчий музей ім. В. Кричевського 13. Свято-Успенський Кафедральний Собор 14. Соборна площа 15. Біла альтанка 16. Березовий сквер

- Пішохідна зона в Полтаві
- Озеленені зони
- Площа
- Основні транспортні вулиці
- Тупик

Пішохідна зона в центральній частині міста **Суми** нині достатньо розвинута й складається з двох пішохідних вулиць: *Воскресенської* (435 м) (рис. 3.217, рис. 3.218) та *Соборної* (490 м) (рис. 3.219, рис. 3.220, рис. 3.221), здавна пішохідної *площі Незалежності* (рис. 3.222) і низки локальних вулиць, що з'єднують Воскресенську та Соборну. Ця пішохідна зона історично знаходиться на території Сумської фортеці, з якої розпочиналося місто. З одного боку зона завершується *Покровською площею* як територіально розвинений *сквер Харитоненко* (рис. 3.223), з якого безпосередньо переходить до центрального парку Культури вздовж р. Псьол. З протилежного боку пішохідна центральна зона закінчується звивиною р. Сумки, і лише відсутність належного пішохідного переходу через ріку ускладнює можливість безпосереднього зв'язку цієї зони з парковим комплексом «Дружба-Казка» (рис. 3.224). Така дислокація центральної пішохідної зони (рис. 3.225) після відносно нескладних реконструктивних перетворень дає шанс утворенню інтерактивної рекреаційної зони в безпосередньому зв'язку трьох основних типів міських публічних просторів: містобудівних інтер'єрів вулиць, площ та парків. З огляду на історію створення й розвитку міських публічних просторів цієї зони, значної ваги набуває забезпечення культурно-пізнавальної функції в цій частині міського центру, яка підсилюється архітектурними акцентами вулиць – Спасо-Преображенським та Воскресенським соборами. Воскресенський собор вважається взірцем українського бароко, а Воскресенська вулиця є однією з найстаріших вулиць міста, на якій раніше знаходилися будинки купців, ресторани, кінотеатр, пошта та школа; також її називали «вулицею готелів», на ній їх було аж п'ять. На вулиці Соборній збереглася значна частина історичних будівель, що здебільшого являють собою двоповерхові «купецькі» будинки, на першому поверсі яких велася торгівля, були приміщення для зібрань, а на другому – житло власника та його родини. На початку 2000-х рр. була проведена реконструкція цих вулиць, фасадів будівель та площі, проведені розкопки фундаментів знищеної 1919 р. Покровської церкви, що експонуються тепер у місцевому краєзнавчому музеї[186].

Рис. 3.217. Вулиця Воскресенська, ХІХ ст.

Рис. 3.218. Сучасний вигляд пішохідної вулиці Воскресенської (фото автора)

Рис. 3.219. Вулиця Соборна, поч. ХХ ст.

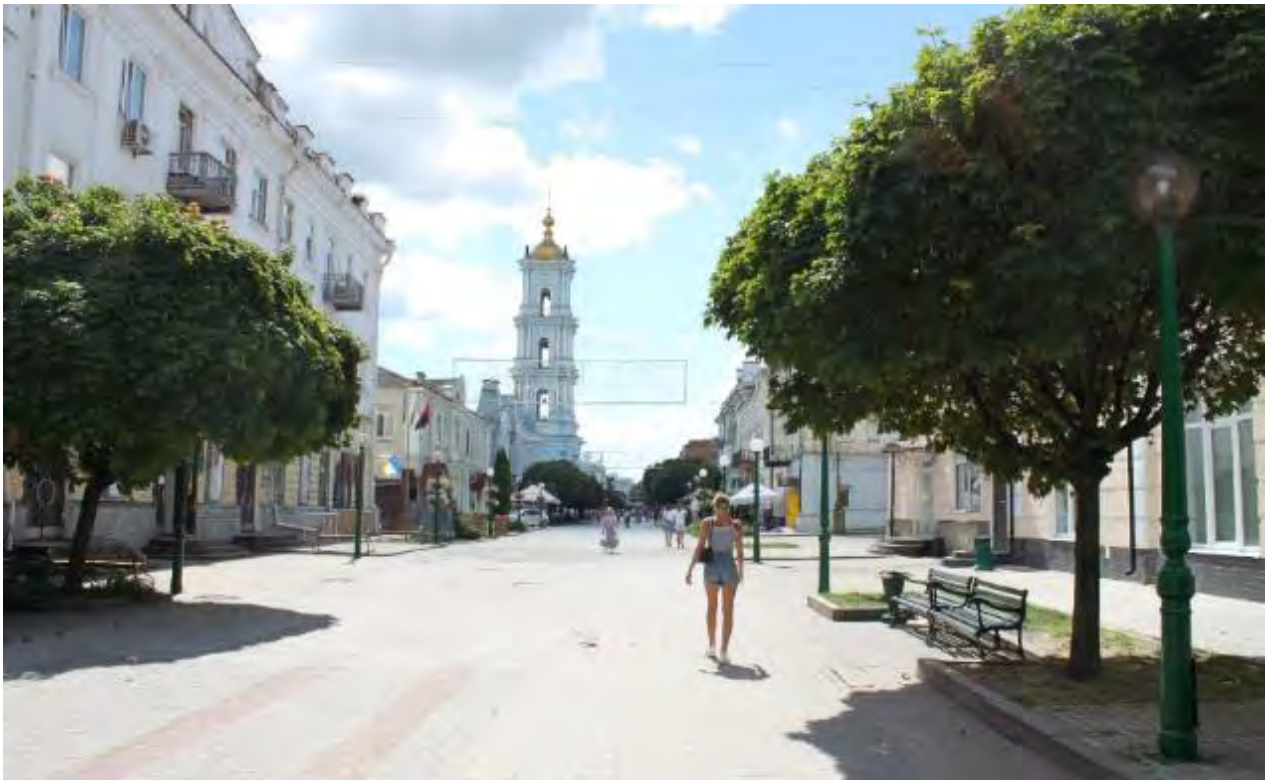

Рис. 3.220. Сучасний вигляд вулиці Соборної (фото автора)

Рис. 3.221. Фото-зона із парасольками на вулиці Соборній у Сумах
(фото автора)

Рис. 3.222. Площа Незалежності (фото автора)

Рис. 3.223. Сквер Харитоненко (фото автора)

Рис. 3.224. Набережна р. Сумки з парковим комплексом «Дружба-Казка»
(фото автора)

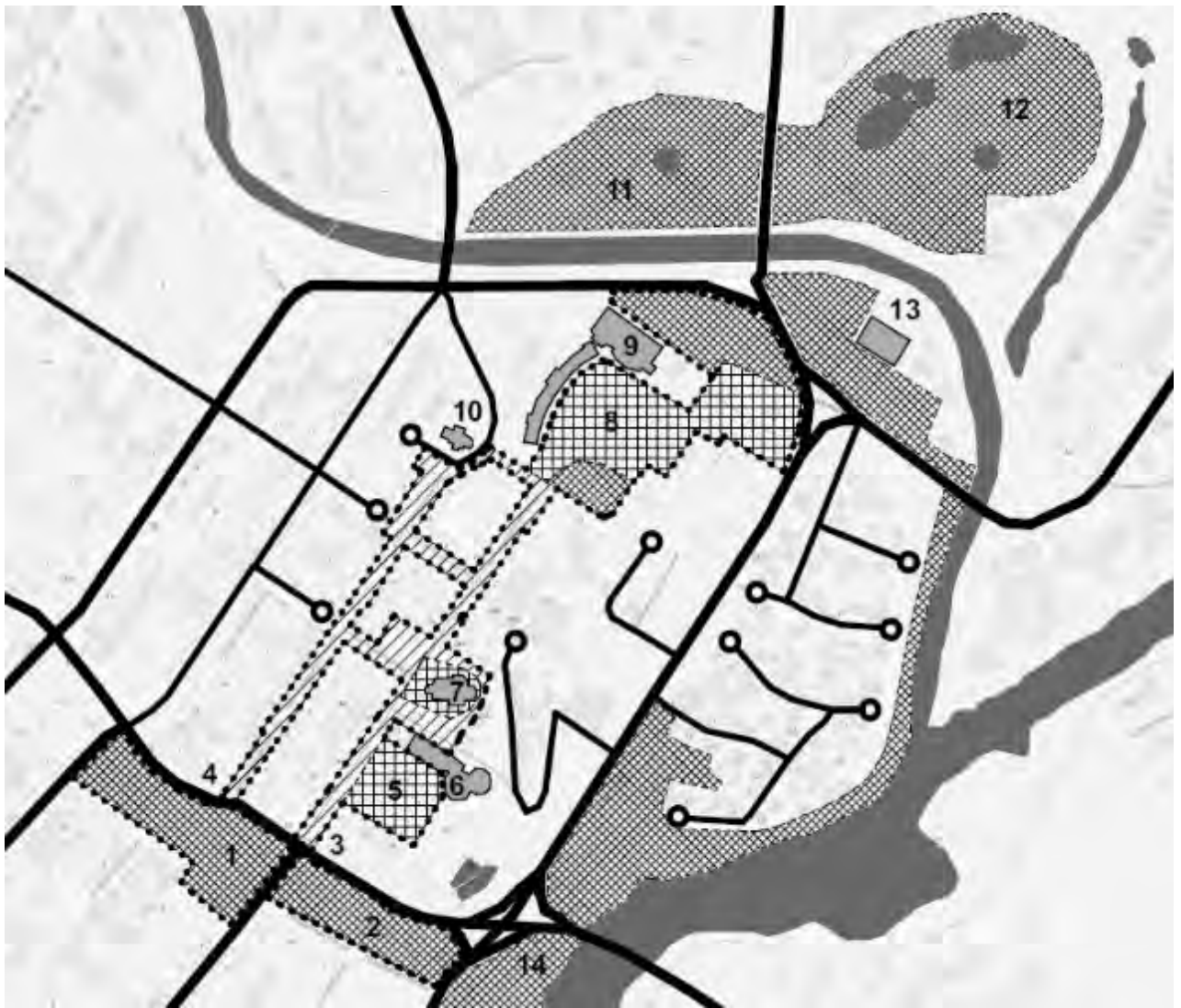

Рис. 3.225. Схема містобудівної локації пішохідної зони в Сумах

1. Сквер ім. Харитоненка 2. Альтанка 3. Вулиця Соборна 4. Вулиця Воскресенська 5. Сквер ім. Т. Шевченка 6. Сумський міський Палац дітей та юнацтва 7. Спасо-Преображенський собор 8. Площа Незалежності 9. Сумська міська та обласна ради 10. Свято-Воскресенський кафедральний собор 11. Сквер «Дружба» 12. Сквер «Казка» 13. Молодіжний центр «Романтика» 14. Парк культури та відпочинку імені І. Кожедуба

- Пішохідна зона в Сумах
- Озеленені зони
- Площа
- Вода
- Основні транспортні вулиці
- Тупик

Найбільшою пішохідною площею (біля 12 га) в Україні та шостою в Європі є *Площа Свободи* в **Харкові** (рис. 3.226, рис. 3.227, рис. 3.228, рис. 3.229), що сформована під час капітальної реконструкції міста в 20-30-тих рр. ХХ ст. до проголошення Харкова столицею України 1923 р. як поєднання великого круглого пішохідного скверу діаметром 350 м. і прямокутника завдовжки 400 м. Обведена «петлею» транспортного продовження вулиці Свободи, пов'язаної з центральною історичною вулицею Харкова Сумською, вона має всі шанси стати основою особливо розвинутої пішохідної зони в центрі міста. Публічний простір площі оточений знаковими спорудами міста: Будинку Державної промисловості (першою висотною будівлею України), Харківського національного університету ім. Каразіна, північного корпусу університету й колишньою академією ім. Говорова, а також спорудами державної адміністрації та готелю «Харків». Цей простір є потужним містобудівним утворенням, архітектурна субстанція якого зведена в стилі раннього конструктивізму та створює масштабний ансамбль стильової єдності й поліфункційності як споруд, так і сформованого ними публічного простору, в якому урядово-адміністративні, культурно-освітні, торгові функції забудови безколізійно кореспондують із інтерактивною поліфункційністю самої площі, котра використовується для зібрань, парадів, концертів, виставок, ярмарків, святкових заходів та інших масових дійств, що сприяють вдосконаленню комунікацій між людьми у найатракційнішій зоні міста, якою є загально-міський центр [187]. Поліфункційність центральної площі міста безпосередньо пов'язана із значним історично-складеним парковим простором – садом ім. Т. Шевченка, пішохідна структура та високий естетичний благоустрій якого сприяють фактичному перетворенню цієї частини міського центру на *комплексну пішохідну зону* (рис. 3.230) з оптимальним вирішенням транспортної доступності також завдяки виходу на площу двох станцій метро («Держпром» і «Університет»).

Нині в Харкові тривають обговорення щодо розширення пішохідної центральної зони долученням до неї вулиці Квітки-Основ'яненка та Університетської (від Павлівського майдану до Бурсацького узвозу),

Університетської гірки, Покровського скверу й пішохідної частини майдану Конституції. В цій зоні багато об'єктів культурно-історичної спадщини, тому для комфортного та безпечного їх споглядання планується закриття транспортного руху [188].

Рис. 3.226. Площа Свободи, 1942 р. Аерофотографія

Рис. 3.227. Сучасний вигляд круглої частини площі Свободи в Харкові

Рис. 3.228. Концерт на прямокутній частині площі Свободи

Рис. 3.229. Загальний вигляд площі Свободи в Харкові

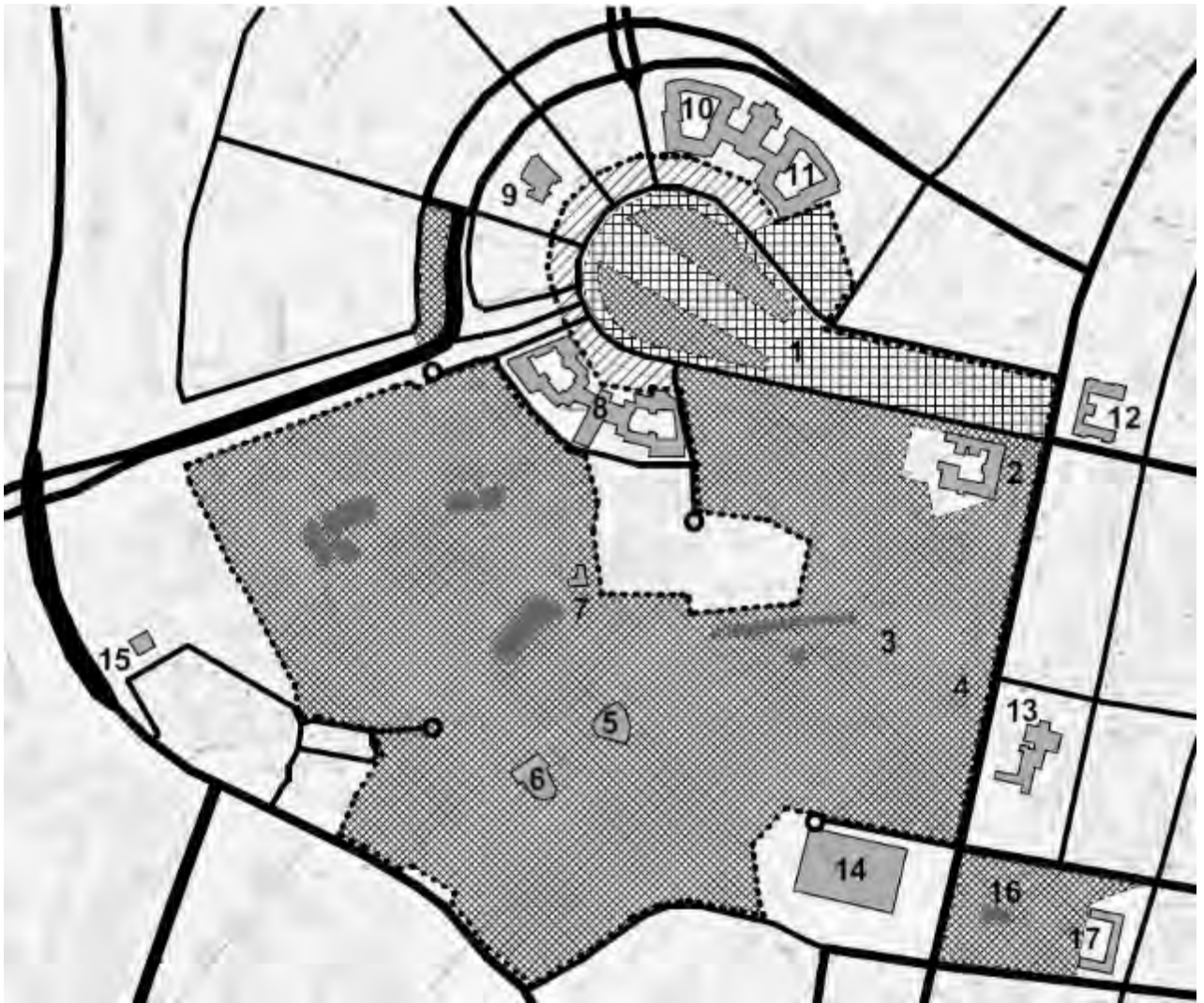

Рис. 3.230. Схема містобудівної локації пішохідної зони в Харкові

1. Площа Свободи 2. Харківський обласний палац дитячої та юнацької творчості 3. Міський сад ім. Т. Шевченка 4. Пам'ятник Т. Шевченку 5. Кіноконцертний зал «Україна» 6. Дельфінарій 7. Театр природи 8. Харківський національний університет ім. В. Каразіна 9. Держпром 10. Харківський Національний Університет 11. Медичний факультет Харківського національного університету ім. В. Каразіна 12. Харківська обласна рада 13. Харківський національний університет будівництва та архітектури 14. Харківський національний академічний театр опери та балету ім. Н. Лисенка 15. Свято-Пантелеймонівський храм 16. Сквер Перемоги 17. Муніципальна галерея

- Пішохідна зона в Харкові
- Озелені зони
- Площа
- Вода
- Основні транспортні вулиці
- Тупик

У **Чернігові** пішохідна вулиця *Серьожнікова* (300 м) (рис. 3.231, рис. 3.232, рис. 3.233) має дві архітектурні доміанти: з північного заходу П'ятницьку церкву у сквері ім. Богдана Хмельницького, що виходить на *Червону площу* (рис. 3.234, рис. 3.235) зі сквером ім. М. Попудренко та *Алею Героїв* (рис. 3.236, рис. 3.237), а з південного сходу – собор Бориса й Гліба в комплексі пам'яток Чернігівського Валу. У другій чверті XIX ст. вулиця була забудована індивідуальними дерев'яними житловими будинками. Тут розташовувалися крамниці, ательє, майстерні, бібліотека, готелі та ресторани. На жаль, під час другої світової війни вся дерев'яна забудова була знищена. Зважаючи на це, під час відновлення вулиці було зацентовано її пішохідну роль – запроєктовано досить широкий відступ між будинками нової забудови для облаштування зеленої зони із розкриттям видової осі на комплекс пам'яток Чернігівського Валу, через що завершення вулиці було розширене, а висота забудови, за тодішніми вимогами щодо висотності будівель, не перевищувала п'яти поверхів. Наразі вулиця повністю забудована хрущовками й практично позбавлена рекреаційної функції, хоча за значенням у планувальній структурі міста могла б стати головним міським променадом. Нині цю роль виконує *Алея Героїв*, архітектурною доміантою якої є собор св. Катерини, що через проспект Миру поєднується з Чернігівським дитинцем. *Красна площа* (від давньоруського «красна, красива») з прилеглими до неї скверами є культурним та адміністративним центром міста. За часів Київської Русі вона не входила до міської території. Від Чернігова площу відділяли потужні мури княжого дитинця, а на її місці жили ремісники. Також тут відбувалися найбільші в місті торги, тому одна з перших назв площі – Торгова. Орієнтовно в X – XII ст. тут почав створюватися та заселятися так званий «окольний» град як торговельно-ремісничий район Чернігова. Бруківку тут уперше проклали тільки наприкінці XIX ст. (окремі фрагменти збереглися дотепер). За радянських часів 1935 р. площа була вимощена червоною клінкерною цеглою. Під час II світової війни більшість будинків довкола площі була зруйнована (універмаг «Люкс», кінотеатр ім. Щорса, П'ятницька церква та ін.). Після звільнення Чернігова

1943 р. починається активна відбудова міста, зокрема і Красної площі. Чергове впорядження території площі - перемощення клінкерної цегли та вирівнювання території було здійснено 2018 р. Найвизначніші пам'ятки в забудові площі – П'ятницька церква XII ст., будівля губернського земства XIX ст. (зараз облдержадміністрація), драматичний театр XX ст. [189, 190]. На жаль, зараз площа не має рекреаційної функції, оточена транспортним рухом та місцями для паркування автомобілів, хоча насправді після належного реконструктивного перетворення могла б стати головною компонентою створення пішохідної зони від скверу ім. Попудренка до скверу Б. Хмельницького з архітектурною домінатою – П'ятницькою церквою та пішохідними вже нині вулицею Серьожнікова та Алеєю Героїв.

У такий спосіб у центрі Чернігова з використанням історико-культурного потенціалу середовища й відповідною диференціацією пішохідного та транспортного руху стало б можливим створення розвинутої інтерактивної системи публічних просторів (рис. 3.238).

Рис. 3.231. Перспектива вулиці Серьожнікова із соборної дзвіниці на Валу, кін. XIX ст.

Рис. 3.232. Сучасний вигляд пішохідної вулиці Серьожнікова в Чернігові. Вид на П'ятницьку церкву (фото автора)

Рис. 3.233. Вулиця Серьожнікова. Вид на собор Бориса й Гліба (фото автора)

Рис. 3.234. Красна площа у ХІХ ст.

Рис. 3.235. Сучасний вигляд Красної площі в Чернігові (фото автора)

Рис. 3.236. Алея Героїв. ХХ ст.

Рис. 3.237. Алея Героїв у Чернігові. Вид на собор св. Катерини (фото автора)

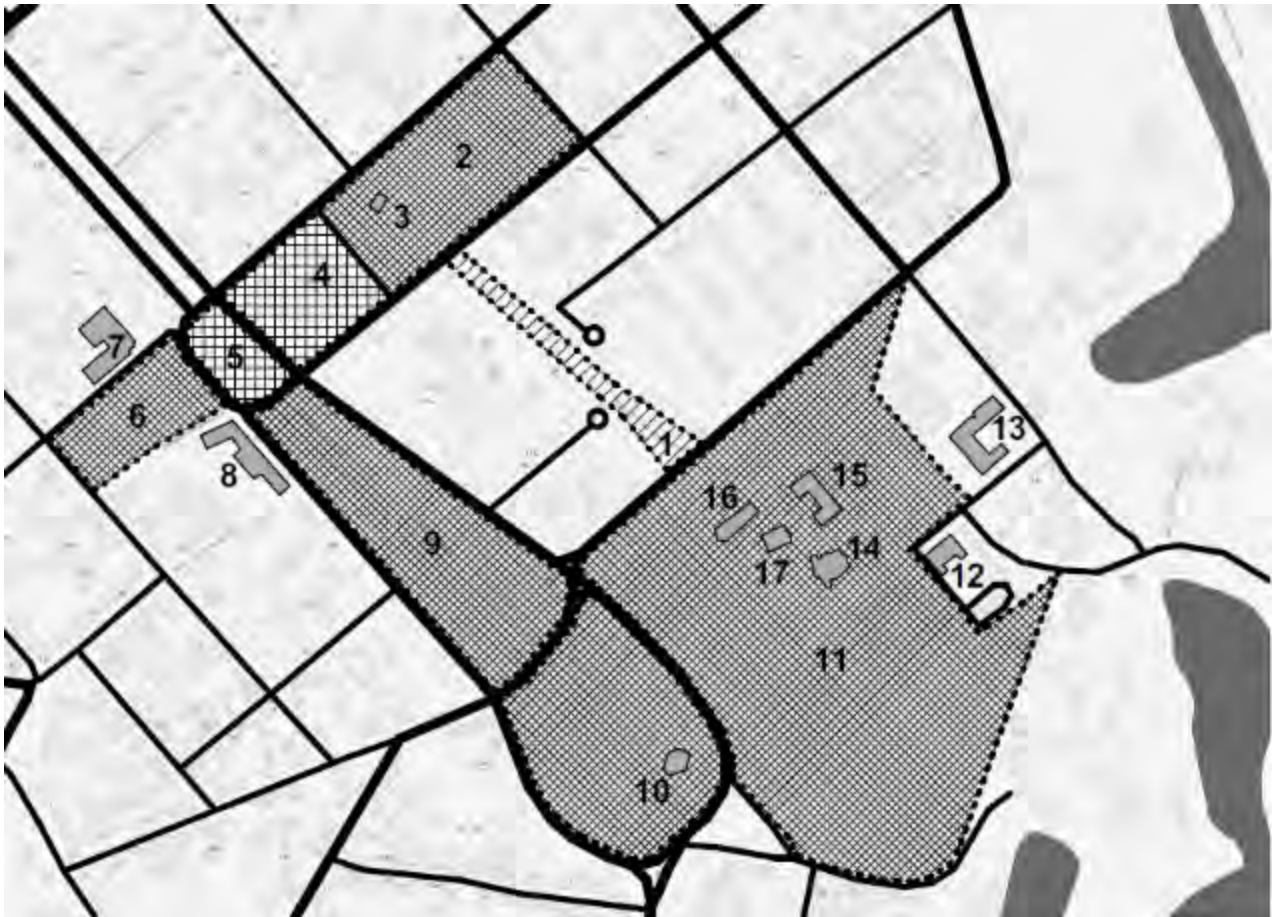

Рис. 3.238. Схема містобудівної локації пішохідної зони в Чернігові

1. Вулиця Серьожнікова 2. Сквер ім. Б. Хмельницького з пам'ятником Б. Хмельницькому
 3. П'ятницька церква 4. Чернігівський обласний академічний музично-драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка 5. Красна площа 6. Сквер ім. М. Попудренка 7. Молодіжний центр
 8. Чернігівська обласна державна адміністрація 9. Алея Героїв 10. Собор св. Катерини
 11. Чернігівський дитинець 12. Історичний музей ім. В. Тарновського 13. Художній музей ім. Г. Галагана
 14. Спасо-Преображенський собор 15. Будинок архієпископа 16. Чернігівський колегіум 17. Собор Бориса й Гліба

- Пішохідна зона в Чернігові
- Озеленені зони
- Площа
- Вода
- Основні транспортні вулиці
- Тупик

3.3. Основні напрямки взаємодії історичної архітектурно-містобудівної субстанції та соціуму у формуванні інтерактивної рекреації

Історичні міста являють собою цінну історико-архітектурну та містобудівну спадщину, однак у центральних частинах багатьох з них є значна зміна сформованого середовища та суттєві втрати історичної субстанції через низку реконструктивних перетворень. Місця втраченої забудови надто часто перетворюються на будівельні майданчики для спорудження нових, нерідко агресивних щодо складеного історичного середовища споруд і цілих комплексів немасштабних і функціонально невиважених щодо досягнення комфортності життя міського соціуму, хоча могли б збагатити й вдосконалити його завдяки входженню в продуману систему інтерактивної рекреації.

Центральні частини історичних міст у минулому здебільшого склалися із житлової забудови, суміщеної з торгівельною, ремісничою та іншими функціями, що з плином часу зазнавали перманентних змін. Під час сучасних реконструктивних перетворень центральних частин історичних міст найчастіше відбувається адаптація нижніх поверхів забудови під торгові функції (кафе, ресторани, магазини, торгівельні салони, невеликі приватні готелі та ін.).

Загальновідомо, що через інтенсивне зростання транспортного навантаження на міські центри та містобудівні інтер'єри вулиць і площ на них виникають стихійні паркінги й значно ускладнюється рух пішоходів, що вкрай негативно впливає на візуальне сприйняття ціннісних характеристик історичного середовища. Саме тому початковою умовою для розвитку системи інтерактивної рекреації в історичному середовищі міста є оптимальне вивільнення міських публічних просторів від транспортного руху за допомогою наступних реконструктивних заходів: ***перетворення просторів містобудівних інтер'єрів частин транспортних вулиць, цілих вулиць та площ і особливо розвинутих містобудівних зон на пішохідні***. Такі перетворення стають реальними, якщо вони передбачаються на рівні генеральних планів міст із необхідною модернізацією транспортних схем і диференціацією транспортних та пішохідних

зв'язків із програмуванням раціональних змін.

Формування системи інтерактивної рекреації в центрах історичних міст невід'ємне від практики *ревалоризації* та *реставрації*. Водночас ревалоризація тісно пов'язана з урбаністичною *ревіталізацією*, що означає повернення до життя існуючих фрагментів міського простору, які з часом втратили своє урбаністичне призначення, функційну насиченість і практично «випали» з функціональної палітри історичного ядра міста [191]. Власне, впровадження в такі простори функції інтерактивної рекреації є оптимальним засобом відновлення їхньої колишньої атракційності й одночасного збереження історичної автентичності вцілілої субстанції (рис. 3.239).

**Комплекс заходів, спрямованих на вдосконалення
архітектурно-містобудівної цінності будівель, комплексів, ансамблів
та ландшафтів в історичному середовищі міста**

Ревалоризація	Ревіталізація	Реставрація
Формування системи інтерактивної рекреації невід'ємне від практики ревалоризації втраченого історичного середовища насамперед його найбільш інформативної частини – центру з особливою концентрацією історизму і головних культурних цінностей усього міського утворення. В дисертації пропонується розглядати ревалоризацію як реставраційне відновлення забудови з використанням навіть найменших автентичних фрагментів давніх споруд із метою повернення (вдосконалення) історичної цінності занедбаним фрагментам середовища	Повернення до життя наявних фрагментів міського простору, які з часом втратили своє урбаністичне призначення, функційну насиченість і практично «випали» з функціональної палітри історичного ядра міста, відновлення їхньої колишньої атракційності й одночасне збереження історичної автентичності вцілілої субстанції	Збереження та відновлення повністю або частково втраченого історичного середовища шляхом видалення нашарувань часу і відтворення втрачених елементів. Комплекс заходів, спрямованих на підтримання у належному технічному й експозиційному стані архітектурних пам'яток, забезпечення сприятливих умов їхнього використання

Рис. 3.239. Комплекс заходів, спрямованих на вдосконалення
архітектурно-містобудівної цінності будівель, комплексів, ансамблів
та ландшафтів в історичному середовищі міста

Прикладом подібного фрагменту історичного міського середовища може бути територія забудови давнього «княжого Львова» в безпосередній близькості до середньовічного центру, зведеного століттям пізніше в межах укріплень за зводом канонів Магдебурзького права. Фактично, головним засобом належної соціалізації та покращення умов використання містобудівних інтер'єрів княжого Львова можна вважати створення в його середовищі продуманої комфортної інтерактивної рекреації, для чого передусім необхідне *перетворення частини транспортних територій на пішохідні та орієнтація на історико-культурний потенціал самої забудови*, що стає пізнавально-значимою складовою соціокультурної рекреації для мешканців Львова й туристів біля озелененого підніжжя Високого Замку (рис. 2.240, рис. 2.241, рис. 2.242) [192].

Рис. 3.240. Територія міста Львова наприкінці XIII – у XIV ст.
за припущенням А. Рудницького

Рис. 3.241. Панорама Львова. 1618 р. (автори: Г.Браун, А.Гогенберг)

Рис. 3.242. Панорама Львова

Зазвичай в структурах центрів історичних міст є зони з особливо атракційною в культурному аспекті архітектурно-містобудівною субстанцією, наприклад, *урбаністичні комплекси давніх ринкових, соборних та адміністративних площ, ансамблі репрезентативної забудови XVIII-XIX ст.* (рис. 3.243). Водночас є фрагменти, що з часом втратили свою принадність і значну частину архітектурної спадщини.

Повернення цим фрагментам належного звучання в соціо-культурній палітрі міського центру значною мірою здійсненне саме внаслідок активного впровадження в їхню структуру виразних прийомів формування інтерактивної рекреації: від *перетворення стінових елементів фасадів старих споруд на своєрідні екрани для відображення сюжетних, пейзажних, архітектурних та мистецьких цінностей міста, історико-художніх видових «літописів», сюжетних і декоративних композицій* тощо.

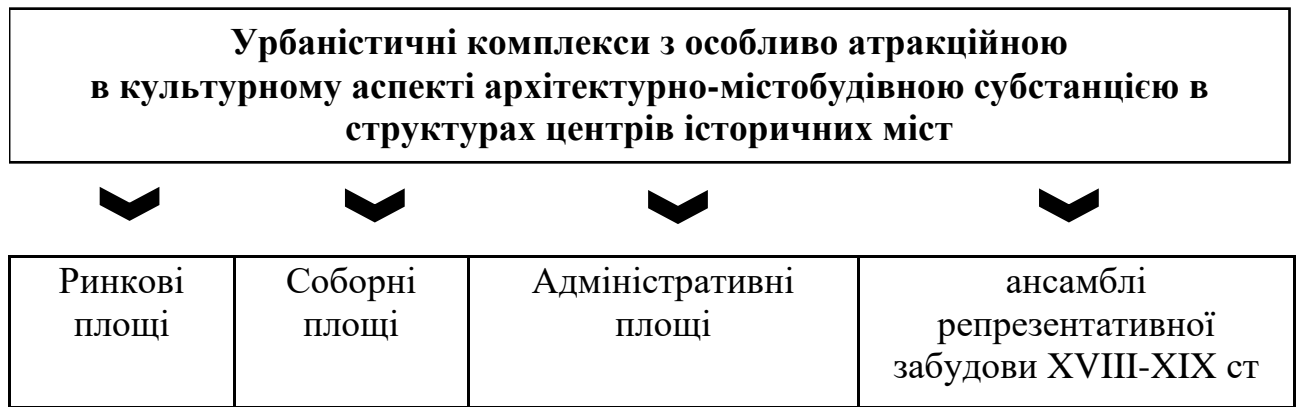

Рис. 3.243. Зони з атракційною архітектурно-містобудівною субстанцією

Слід враховувати наявність у таких фрагментах міського центру значної кількості вільних площ, які можуть бути місцями варіабельних інтерактивних постановок: виступів акторів, аматорів, виконавців авторських пісень, театральних, хореографічних, музичних груп, чи народних фестинів, приурочених до визначних дат міста. Всі ці дійства в історичному середовищі здатні створити неповторну рекреаційну атмосферу сучасного рівня. На відміну від подібних дещо «здеградованих» фрагментів центральних частин історичних міст, які повертаються до повноцінного життя за допомогою значного спектру інтерактивних рекреаційних прийомів, в урбаністичних історичних утвореннях високого рівня збереженості архітектурно-містобудівної субстанції на кшталт середньовічного ядра Львова (рис. 3.244, рис. 3.245), Кракова (рис. 3.246, рис. 3.247), Відня (рис. 3.248, рис. 3.249), Праги (рис. 3.250, рис. 3.251) і більшості європейських міст застосовується тонка темперованість прийомів інтерактивної рекреації, де особливе значення має *експозиція цінної історичної забудови з підкресленням її архітектурно-історичних цінностей засобами продуманого освітлення та відповідними до історичної самобутності елементами синтезу мистецтв (скульптури, експозиція археологічних артефактів)*. Особливої вимови набувають у системі інтерактивної рекреації твори візуального мистецтва, орієнтовані на історизм міста, та різноманітні театралізовані дійства на відповідні історичні міні-сюжети.

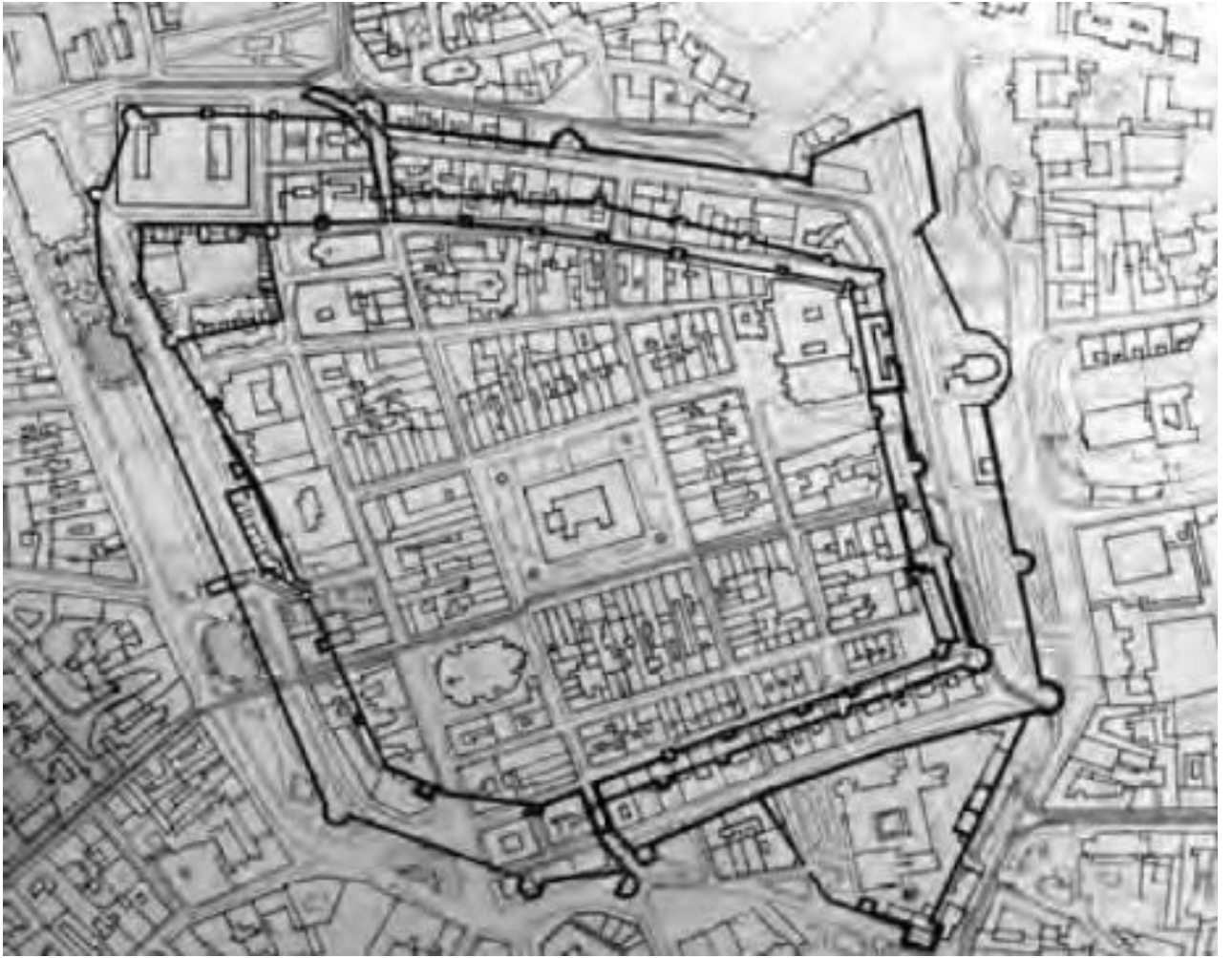

Рис. 3.244. Фрагмент плану середмістя Львова з оборонними мурами XVIII ст.
(за Я. Вітвіцьким)

Рис. 3.245. Панорама Львова з Високого Замку

Рис. 3.246. Краків. Середньовічний план міста

Рис. 3.247. Краків. Панорама історичного центру міста

Рис. 3.248. Відень. План центрального району міста з окружним проспектом Рінгштрассе, 1859-1872 р.р.

Рис. 3. 249. Відень. Ярмарок на площі поряд із собором Святого Стефана

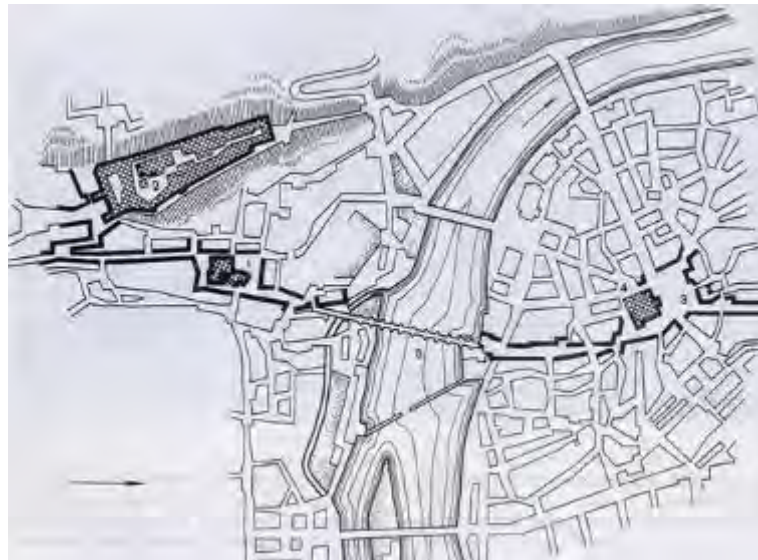

Рис. 3.250. Прага. План середньовічної частини міста

Рис. 3.251. Прага з висоти телевежі

Оскільки в історичних центрах міст є і залишається надалі **житлова функція**, необхідне *відповідне регламентування часу та інтенсивності шумових ефектів інтерактивного відпочинку в публічних просторах структури центру.*

Специфічною особливістю формування інтерактивної рекреації в центрі історичного міста відрізняється варіант збереженості планувальної історично-складеної структури при інтенсивному руйнуванні архітектурної субстанції, як це сталося у Дрездені після тотального бомбардування міста під час другої

світової війни (1945 р.) повітряними силами альянтів. Лише окремі поруйновані споруди в процесі реконструкції 60-70-тих рр. ХХ ст. були відреставровані на тканині двомірного плану структури, що, за висловом відомого чеського урбаніста й теоретика архітектури П. Лоренса [193], має не меншу культурну цінність, ніж сама історична забудова. Приклад *реконструкції* центральної частини Дрездена ілюструє не лише спадкоємний розвиток традиційної системи кварталів та її традиційного функціонального призначення, а є одним із основних реконструктивних прийомів, спрямованих на поліфункційність в історичному місті, яке втратило переважну частину історико-архітектурної субстанції (рис. 3.252, рис. 3.253, рис. 3.254, рис. 3.255) [194]. Саме можливість дотримання принципу поліфункційності на інтерактивній основі є переконливою компенсацією безпрецедентних втрат міської субстанції за допомогою ретроспективності у формуванні інтерактивної рекреації. Орієнтація такого відпочинку на відродження історичної пам'яті в культурно-пізнавальній *«сценарності»* з використанням різноманітних рекреаційних функцій (від створення затишних ретроспективних кав'ярень до театралізованих дійств, зокрема за участю відвідувачів у відкритих публічних просторах) із доцільним впровадженням у загальну рекреаційну *«режисуру»* відреставрованої історичної забудови й нових споруд, функційне призначення яких пов'язане з функцією міського рекреаційного простору: кінотеатрів, тематичних музеїв, галерей, виставок, магазинів, експозицій з історії і культури міста тощо.

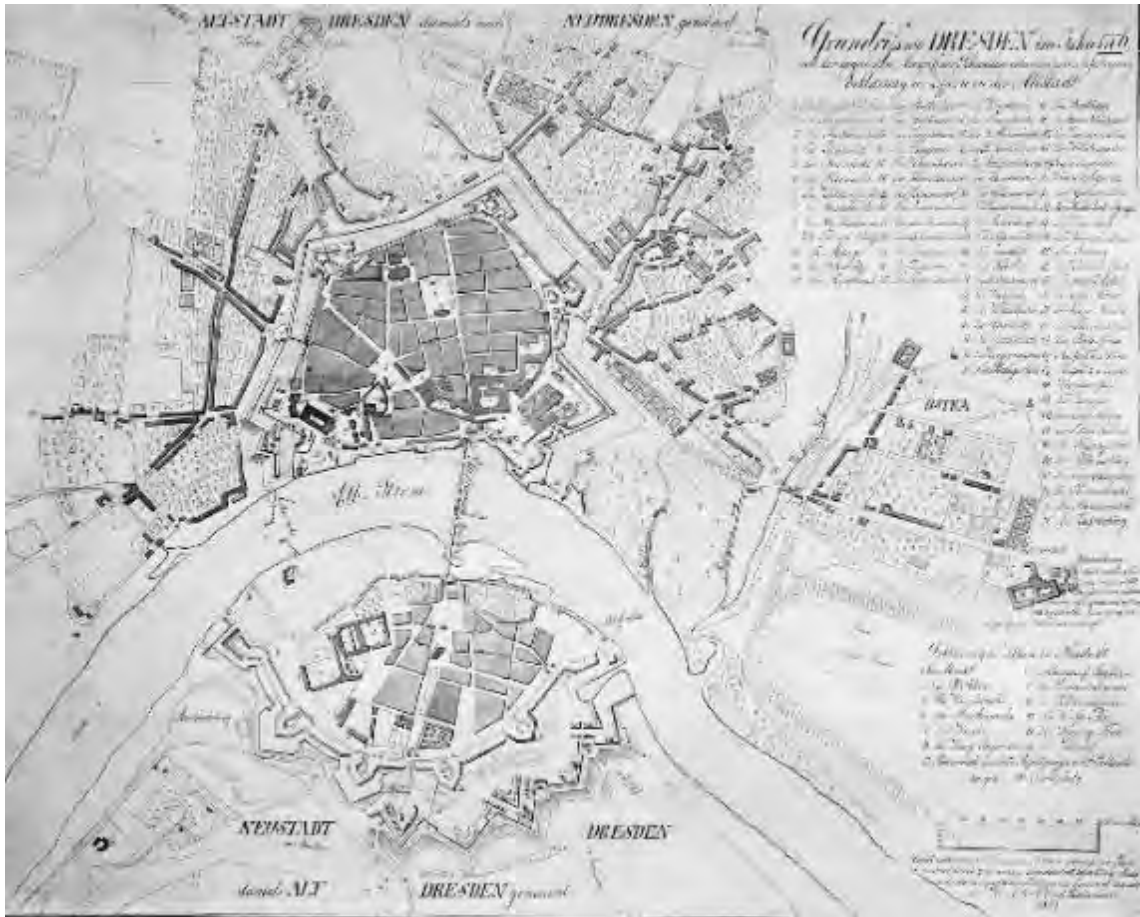

Рис. 3.252. Карта Дрездена 1706 р.

Рис. 3.253. Реконструкція Дрездена. Проект 1960-го року

Рис. 3. 254. Аерозйомка зруйнованого під час другої світової війни центра Дрездена

Рис. 3.255. Панорама історичного центру Дрездена

Винятково склалася ситуація з історичним центром одного з найбільших портових міст світу – нідерландським Роттердамом. Глобальне руйнування центральної частини міста 1940-му р. внаслідок бомбардування німецькою авіацією зробило нереальною реставрацію забудови за винятком кількох споруд, що ледь вціліли серед тотальної руїни міського центру (рис. 3.256, рис. 3.257, рис. 3.258, рис. 3.259) [195]. Післявоєнною реконструкцією Роттердаму була радикально змінена планувальна структура центральної частини, на місці

Рис. 3.257. Армійська карта розбомбленого міста Роттердама в Нідерландах 1944 р.

Рис. 3.258. Історичний центр Роттердама до бомбардування (1900 р.).

Рис. 3.259. Міський центр Роттердама в 1946 р., аерозйомка

Рис. 3.260. Панорама сучасного вигляду Роттердама

Прикладами вдалого реставраційного відтворення втраченої забудови в історичних центрах міст зважаючи на *масштабність та стилістику автентичної та нової забудови в межах історичного середмістя з адаптацією до сучасних вимог* можуть бути міста Польщі (які переважно були зруйновані під час другої світової війни) як-от: Варшава, Краків, Люблін, Сандомир, Вроцлав, Гданськ, Казімеж-Дольний, Щецин, Тарнув та ін. Результати руйнації Старого М'яста у *Варшаві* були не настільки тотальні, як у

Роттердамі; адже забудова «Старувки» знищувалась підривом будинків із поверхні землі, а не «килимовим» бомбардуванням. Тому масштаб знищення історичних вулиць Варшави був меншим, що уможливило розбір руїн, серед яких виявилось чимало вцілілих фрагментів споруд. До того ж загальна територія знищеного варшавського Старого М'яста була значно меншою від Роттердамського «поля руїн». Все це, а головне велике моральне значення для варшав'ян порятунку історичної пам'яті столиці, вимагало ухвалення під час післявоєнної реконструкції рішення про максимальне збереження історично-планувальної структури старовинного ядра Варшави та **відновлення забудови з використанням навіть найменших автентичних фрагментів давніх споруд**. Водночас була проведена раціональна санація над-то ущільнених старих кварталів і позбавленої санітарно-гігієнічних нормативів малоцінної забудови в частині периметру колишніх фортифікацій. У такий спосіб історичне ядро Варшави було реабілітоване зі збереженням головних засад містобудівної реставраційно-реконструктивної практики та вдосконаленням умов для проживання в цьому багатому на історико-культурні еманации середовищі. Приклад відновлення ядра в центрі Варшави ілюструє можливість масштабної **ревалоризації втраченого історичного середовища, яке покликане бути потужною складовою системи інтерактивної рекреації міста і насамперед його найбільш інформативної частини – центру з особливою концентрацією історизму й головних культурних цінностей усього міського утворення** (рис. 3.261, рис. 3.262, рис. 3.263) [196].

Рис. 3.261. План Варшави 1831 р.

Рис. 2.262. Варшава після звільнення, 1945 р.

Рис. 2.263. Сучасний вигляд історичного центру Варшави

У списку майже повністю зруйнованих під час II світової війни міст є Ковентрі у Великобританії (німецькі військові льотчики запровадили в той час новий термін – «ковентрійські нальоти», що означало тотальне бомбардування, яке призводило до повного знищення об'єкта (рис. 3.264). Проекту відновлення Ковентрі було приділено багато уваги у зв'язку з актуальністю його значного розширення та розвитку торгової функції. Фактично на 30-ті рр. XX ст. місто складалося з декількох промислових та житлових поселень навколо історично сформованого середньовічного міського ядра, що, на жаль, не забезпечувало їхнього поєднання між собою. В процесі роботи над проектом відбудови міста англійські архітектори (спочатку Д. Джібсон, згодом А. Лінг) створили нову концепцію загальноміського центру, згідно з якою він мав об'єднати окремі поселення в єдину планувальну композицію. Особливу увагу було приділено створенню пішохідних торгових вулиць (пасажів) у центральній частині міста, на які виходять вітрини численних магазинів, кафе, ресторанів та торгових комплексів. В результаті у внутрішньому кільці на руїнах був створений новий центральний район із збереженням вцілілих пам'яток середньовічної архітектури, що були включені в нове просторове планування міста, а дзвіниця готичного собору Св. Михаїла стала основною архітектурною домінантою зони. Сучасний торговий центр Ковентрі став популярною та найбільш відвідуваною частиною міста як комунікаційна скрепа соціуму й значна рекреаційна атракція (рис. 3.265) [197].

Рис. 3.264. Бомбардування Ковентрі, 1940 р.

Рис. 3.265. Ковентрі. Собор св. Михаїла

Висновки до розділу 3

Проведене в розділі дослідження привело до наступних висновків:

1. У розділі диференціація транспортного та пішохідного руху розглядається як передумова трансформації міських публічних просторів у систему інтерактивної рекреації. Створення інтерактивної рекреації в структурі центрів історичних міст в архітектурно-містобудівному аспекті можна вважати дієвим засобом повернення втраченого значення та цілісності історичному середовищу та формування оптимальних умов для активного і комфортного розвитку життєдіяльності міського соціуму.

2. З огляду на вищевикладений матеріал продемонстровано, що на формування системи інтерактивної рекреації в історичному ареалі міста мають вплив сучасні реконструктивні урбаністичні процеси, можливості використання цінного історичного середовища, комплекс історико-культурних, пам'яткоохоронних, соціально-економічних, психологічних та естетичних чинників.

3. В дослідженні проаналізовано теоретичні напрацювання та проєктні рішення зі створення інтерактивних рекреаційних зон в історичному середовищі міст у різних країнах. Підкреслено потребу акцентування уваги на відновленні, збереженні й вдосконаленні образу історичного міста на ґрунті комплексного підходу до формування інтерактивної рекреації.

4. У розділі визначено, що у вітчизняному досвіді з ревалоризації та регенерації історичних міст досі бракує чітких архітектурно-планувальних характеристик та меж прийнятних перетворень і нововведень у центральних ареалах міст. Це викликає низку проблем у взаємодії історично-складеної міської субстанції та часто агресивних стосовно неї нових споруд і комплексів. Така практика призводить до суттєвого дискомфорту в житті міського соціуму та його взаємин з історичним середовищем міста. Це, також, визначає особливо актуальною потребу створення комфортної інтерактивної рекреаційної мережі, яка могла б значною мірою компенсувати мешканцям і гостям міста предметні

та моральні втрати, спровоковані агресивним втручанням дисгармонійної нової забудови в історичну тканину середмість.

5. Виявлено, що історичні вулиці, площі, парки як головні публічні простори міської структури та їх об'єднання у обширні зони інтерактивної рекреації, де історико-архітектурна й містобудівна субстанція сама стає багатогранною високоестетичною експозицією, потребують близького контакту з різними групами міського соціуму. Це можливе тільки при забезпеченні домінантності пішохідного руху в цих просторах і участі багатопланових історичних панорам і міських силуетів в цілодобових сценаріях життя й діяльності людської спільноти.

Матеріали розділу висвітлені в публікації – Гнілоскуренко М. Ілюзія як метод візуалізації публічного простору. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник.* 2019. № 54. С. 33–42.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2019_54_5.

РОЗДІЛ 4

**ПРИНЦИПИ ЄДНАННЯ ІНТЕРАКТИВНОСТІ ТА КРЕАТИВНОСТІ ЯК
ОСНОВА ВДОСКОНАЛЕННЯ МІЖЛЮДСЬКОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА
ВЗАЄМОДІЇ З ІСТОРИЧНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ*****4.1. Типи спадкоємної поліфункціональної інтерактивності міських
рекреаційних просторів***

Як засвідчує багатовіковий досвід розвитку, місто завжди відрізнялося концентрацією середовищ взаємодії, розвивальною атмосферою, в якій виявлялись і отримували визнання творчі здібності людини в різних сферах діяльності, демонструючи відповідні до можливостей і вимог часу різні рівні інтерактивності – від рекреаційних до історико-культурних та інформаційно-естетичних ресурсів. Водночас містобудівна тенденція розвитку інтерактивності у взаємодії між людьми й міським середовищем невід’ємна від послідовності спадкоємної практики креативізації єдності міських публічних просторів та оточуючої їх забудови, що в комплексі дає можливість для творчої реалізації здібностей і захоплень городян.

Якщо місто бідне на креативні простори, воно неминуче втрачає найактивнішу творчозорієнтовану частину населення. Молоді таланти завжди прагнуть функціонувати в місцях найбільшого розвитку та визнання. Людина в середовищі інформативно багатого креативного міста має можливості для вдосконалення власних здібностей: саме так поставали провідні наукові центри давнини Олександрія, Антіохія та ін. чи «художня Мекка» – Париж. Саме так Рим та Флоренція стали колискою найвидатніших художників, скульпторів, архітекторів епохи Відродження, а Відень у XIX ст. – загально визнаною столицею музикантів, архітекторів, учених та художників, що завдяки своїй многогранній креативній комунікації збагачували духовне життя Європи й світу.

Подібні креативні прориви міст і країн насамперед здійснювалися завдяки їхньому концентрованому культурно-історичному середовищу, що сприяло

розвитку талантив і взаємному зросту всіх учасників креативних просторів; через спільний досвід і практику інфраструктурної взаємодії могли творити найсучасніші творчі кластери в історично сформованій міській структурі й забудові.

Історично підтверджена взаємопов'язаність інтерактивності й креативності міських просторів у процесі розвитку від традиційного розуміння рекреаційної діяльності головно як відпочинку з метою відновлення фізичних сил людини, вступило в сучасну епоху розуміння інтерактивної рекреації як отримання нових вражень від креативних просторів для пізнавальних форм діяльності. До них належать облаштування музеїв-виставок, брендів торгових компаній, активне долучення гостей та мешканців міста до практики «створення подій», перформансів, арт-просторів, фестивалів подібно до вже традиційної фестивальної феєрії Грасія у Барселоні, де протягом тижня простори містобудівних інтер'єрів повністю видозмінюються, стають сценами концертів, конкурсів, театральних, спортивних заходів, виставок і вистав. Креативна рекреація передбачає нові види відпочинкової діяльності: флешмоби, стріт-арти тощо; диктує й появу нових мистецьких форм рекреаційних структур, що не потребують створення спеціальних просторів для запланованої чи спонтанної комунікації в соціумі; з'являються рекреаційні середовища нового типу, які можуть приймати різні дієства і групи міських спільнот, де на людей завжди очікує щось нове, несподіване й пізнавальне.

Місто – явище поліфункційне, в розмаїтті проявів як провідного культурно-історичного урбаністичного утворення в результаті антропогенної діяльності протягом тривалого часу. Історичний центр міста традиційно формувався як структура для інтерактивного спілкування мешканців та гостей міста, де одночасно можна спілкуватися, підвищувати ділову активність, відпочивати і занурюватися в пізнання історії та культури. У сучасних реаліях розвитку історичних міст особливого значення набуває збереження їхньої історико-культурної своєрідності й архітектурно-естетичного образу.

З огляду на особливий культурний потенціал історичного ареалу міста,

створення в ньому якісних інтерактивних рекреаційних просторів повинно ґрунтуватись на провідній ролі містобудівних інтер'єрів вулиць та площ, котрі в результаті реконструктивних перетворень отримують повноцінне рекреаційне значення в об'єднаній структурі існуючої та нової забудови центральних частин міст. Слід пам'ятати про можливість надання особливої виразності та «звучання» історичній забудові і також за межами історичного ареалу міського центру у вигляді локальних ансамблів.

У зв'язку з цим можна виділити такі **типи спадкоємної поліфункційності** (рис. 4.1) в модернізованих інтерактивних просторах історичного середовища залежно від традиційних принципів поліфункційності центральних ареалів міст:

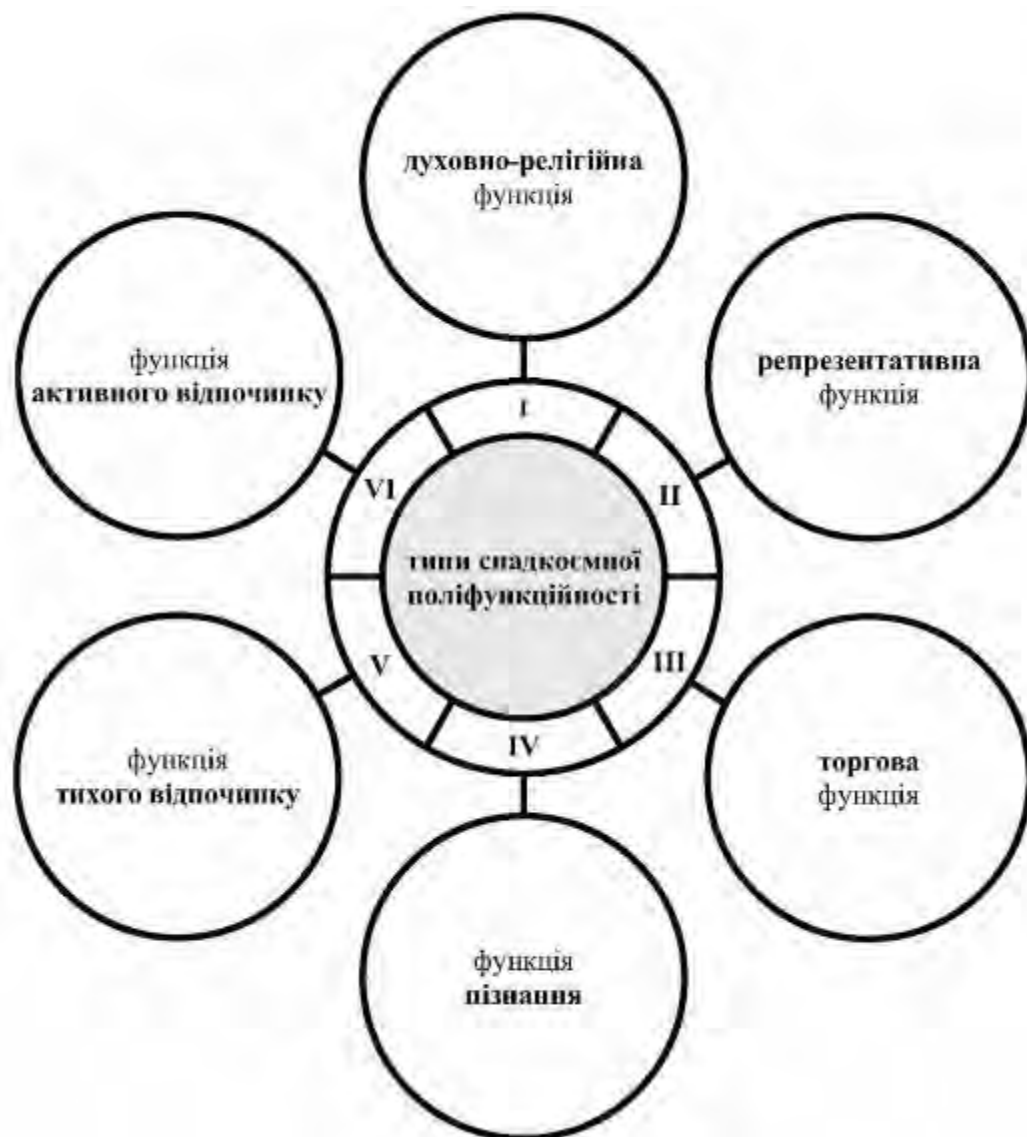

Рис. 4.1. Типи спадкоємної поліфункційності в модернізованих інтерактивних просторах історичного середовища

I ТИП. Інтерактивна рекреація, в якій домінує **духовно-релігійна функція**, зумовлена концентрацією в конкретному міському просторі сакральних споруд.

Здавна саме ті міські простори, які формувались біля головних святинь (Єгипту, Античної Греції, Риму, міст Азії, тощо) зазвичай були домінантними в загальній системі публічних міських просторів, демонстрували єднання людей із найвищою позаземною Владою і присвячувались участі громадян у релігійних містеріях як у храмах, так і в оточуючих публічних просторах.

Прикладом концентрації на площі та навколо неї сакральних споруд можна вважати Старомістську площу (Staroměstské náměstí) в Празі (рис. 4.2, рис. 4.3), що почала своє формування ще в X ст. (на той час вона виконувала функцію ринку на перехресті європейських торгових шляхів). У XIV ст. на площі була побудована ратуша, згодом – головний Старомістський храм Діви Марії перед Тином (Chrám Matky Boží před Týnem). Ця споруда підкреслила значення площі, яка стала не лише економічним та політичним, а й релігійним центром життя старого міста. Разом із Старомістською Ратушею та храмом Діви Марії перед Тином, домінантами площі є костел св. Миколая в стилі бароко, палац Кінських у стилі рококо, «Будинок біля кам'яного дзвону» (готичний міський палац XIV ст.) та монументальний пам'ятник Яну Гусу. Неподалік знаходяться Клементівський собор та Базиліка Святого Якова Великого. За часів великої слави через площу проходили королівські коронаційні процесії, що прямували до Празького Граду.

Рис. 4.2. Старомістська площа близько 1940 р.

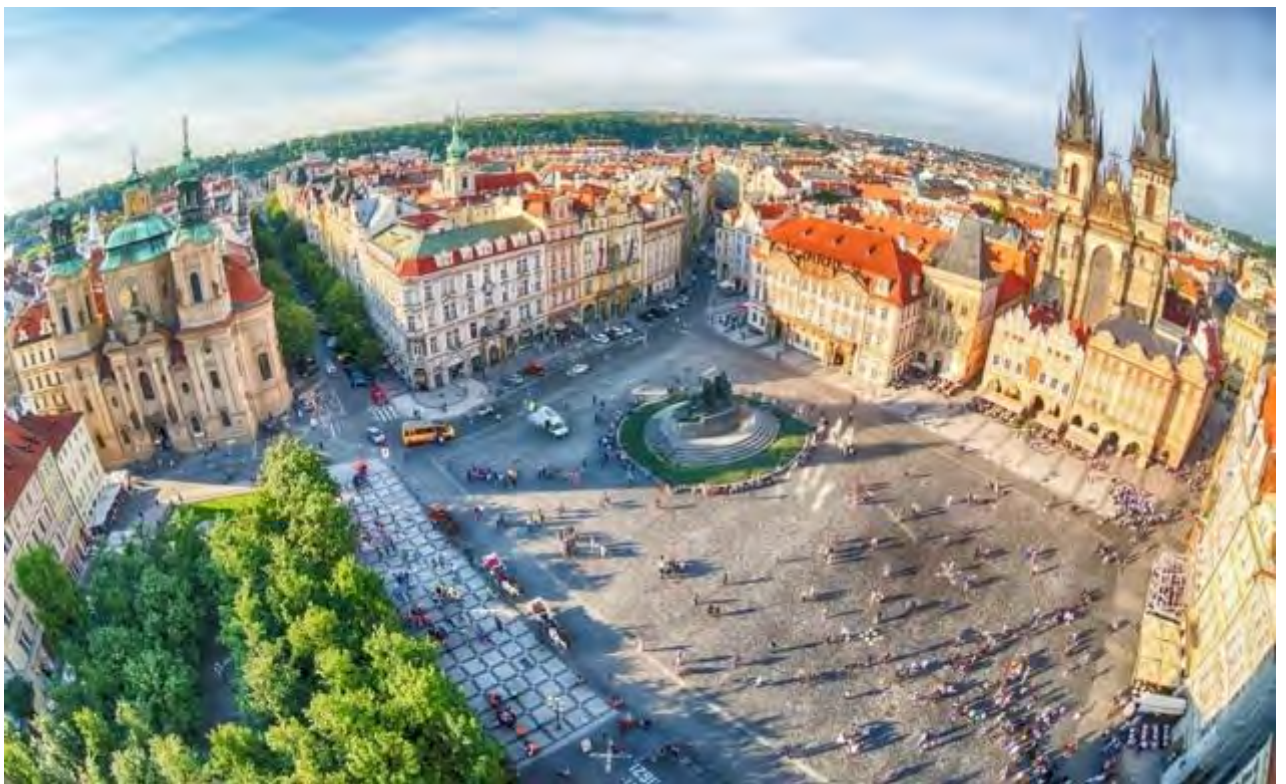

Рис. 4.3. Сучасний вигляд Старомістської площі в Празі

II ТИП. Друге місце за ідеологічно-культурним значенням посідали публічні простори поблизу замків володарів, резиденцій державних управителів і міської влади, наприклад, площа Королівського замку у Варшаві, комплекс публічних просторів Празького Граду, громадські простори в зоні Вестмінстерського палацу в Лондоні, площа Верховної Ради в Києві, площа навколо міської ради Львова (площа Ринок) та ін., призначені здебільшого для святкування й відзначення видатних державних дат, проведення маніфестацій, проголошення актів важливої загальнонаціональної ваги тощо.

Усі вони є прикладом **репрезентативної функції** в загальній поліфункційній системі інтерактивної рекреації, де відвідувач стає своєрідним учасником діяльності структури громадянського суспільства, державного та муніципального управління, водночас пізнаючи культурно-естетичну цінність споруд, що формують ці простори та зосереджують репрезентативну квінтесенцію країни й міста. Здебільшого репрезентативна функція зосереджувалася в центральних частинах історичних міст і, в окремих випадках, на незначній віддалі від них (Празький Град).

Визначним прикладом репрезентативної функції в історичному ядрі міста є площа Ринок (рис. 4.4, рис. 4.5), одна з найдавніших та найцікавіших площ Львова, що почала формуватися як центр «міста-фортеці» в XIII-XIV ст. відповідно до принципів Магдебурзького права. Площа Ринок протягом багатьох століть була центром міського управління, суспільного та духовного життя мешканців міста. Саме тут відбувалися найрізноманітніші заходи, включно з святкуванням переможних військових походів, релігійні обряди та ін. В містобудівному плані площа унікальна тим, що з кожного її рогу простягається по дві вулиці. Структурний ансамбль, що нині оточує площу, формувався століттями, зберігаючи елементи та аспекти різних стилів та епох, а в 1998 р. внесений до списку Світової спадщини ЮНЕСКО. На його зовнішній вигляд вплинули загальноєвропейські архітектурні тенденції та естетика різних етнічних груп, які населяли Львів. Тепер площа Ринок у Львові – популярне місце для громадських зібрань та важливих урочистостей.

Рис. 4.4. Площа Ринок, фото початку ХХ ст.

Рис. 4.5. Сучасний вигляд площі Ринок у Львові

III ТИП. Можна без перебільшення стверджувати, що найпоширенішою в системі публічних міських просторів із сформованою інтерактивною рекреацією стала **торгова функція**, яка протягом усього розвитку міст була основним фактором активізації суспільного життя, головню у містах, що знаходилися на торгових шляхах, і мешканці яких займалися ремеслами та виробництвом. Основними магнітами комунікативного життя соціуму поставали саме торгові площі в міських центрах та численні простори для сезонних ярмарків за їхніми межами.

Так було в усіх великих, і передусім столичних містах Європи від давнини в процесі всього їхнього розвитку. Однак зараз щораз більшої поширеності набуває торгівля за допомогою електронних засобів, завдяки якій торгівля товарами промислового та продуктового виробництва відбувається здебільшого онлайн і значно зменшує концентрацію суто торгової функції в публічних міських просторах, дедалі більше перетворюючи функцію торгівлі на демонстраційно-виставкову, де презентуються ексклюзивні бренди одягу, інтер'єрів, обладнань тощо; в кафе, ресторанах, дегустаційних залах, які здебільшого розташовуються в нижніх поверхах оточуючих ці простори споруд, відбувається демонстрація гастрономічного ексклюзиву, що в комплексі підносить торгову функцію на вищий культурний рівень, додаючи їй специфічної пізнавальної функції у сфері нематеріальної спадщини.

Як підсумок, торгова функція тісніше переплітається з видовищним перформенсним аспектом – магазини можуть не тільки виставляти на продаж товари, а й влаштовувати на подіумах або на екранах покази, майстер-класи, місця для обговорень побаченого тощо.

Нині одним із прийомів організації ефективного інтерактивного відпочинку в просторах історичного центру міста є поєднання дійства, яке відбувається в публічному просторі, із торговою функцією магазинів, кафе, невеликих етно-ресторанів, дегустаційних залів тощо.

Історично сформована торгова функція головних вулиць та окремих площ в історичному ядрі міста потребує відповідної модернізації. Особливо з оглядку на те, що більшість пішохідних просторів у ХХ ст. стали транспортними, тож потреба повторного перетворення їх на пішохідні є зараз однією з визначальних у формуванні сучасної інтерактивної рекреації (рис. 4.6).

Рис. 4.6. Одна з головних торгових вулиць Львова – Галицька
(до неї примикає головна торгова площа Ринок) (фото автора)

Комбінування основних типологічних і планувальних схем, призначених для різних видів торгівлі, дозволяє досягти універсальності й комфортності їхнього розміщення, з огляду на те, що торгова функція практично «пронизує» більшою чи меншою мірою всю систему інтерактивних міських просторів (роздрібна торгівля товарами широкого вжитку, торгівля спеціальною та ексклюзивною продукцією, виставки-продажі, сезонні ярмарки та ін.) в історичному ареалі (рис. 4.7). Пішохідні зони в історичному ядрі міста, пов'язані з суспільно-торгівельними функціями, зазвичай формуються з умовою покращення планувальної структури, модернізації забудови та перепрофілювання окремих історичних будівель.

Київський контрактний ярмарок,
фото кінця XIX ст.

Фестиваль-ярмарок
на Контрактній Площі, 2019 р.

Рис. 4.7. Профільна торгова функція на Контрактній площі в Києві

Профільна торгова функція в просторах інтерактивної рекреації в історичному ареалі міста може бути організована як пішохідними торговими вулицями, так і в контексті з торговельними комплексами в місцях найбільшої концентрації пішохідних потоків на площах і окремих ділянках головних вулиць. У разі доповнення значимості історичного ядра міста інтерактивною рекреацією, пов'язаною з торговою функцією (нові торговельні комплекси і споруди), особливого значення набуває узгодження цих об'єктів із історичним середовищем.

IV ТИП. Інтерактивна рекреація, яка «долучає» відвідувачів до **пізнання** безперервності культурно-історичного розвитку центральних ареалів міст, що тотожне з усестороннім культурним розвитком соціуму.

Практично ця функція відбувається в історичному середовищі, яке перетворюється на специфічну музейно-експозиційну єдність, де складається особливий дискурс між відвідувачем, предметом експозиції та формою музейного простору. У цьому разі експонатом виступає історична забудова зі своєю архітектурно-художньою виразністю, де нерідко архітектурні елементи стають експозиційними акцентами, а забудова міського простору стає специфічним архітектурним обрамуванням на кшталт архітектури музейної споруди. У цих просторах необхідний високопрофесійний екскурсійний супровід, розрахований на дискретне обслуговування невеликих груп відвідувачів.

Прикладом може бути «Музейний квартал» – комплекс, що займає територію 60 000 кв.м. в районі Нойбау (Neubau) неподалік від історичного центру міста (рис. 4.8, рис. 4.9). Музейний комплекс відкрився у відреставрованій будівлі королівських стаєнь, де розмістилися три великі музеї: Музей сучасного мистецтва фонду Людвіга (MUMOK), Музей Леопольда та Віденський Кунстхалле. Тут регулярно відбуваються різноманітні культурні події, наприклад, літературний фестиваль «О-Тöne» й концерти в рамках Віденського джазового фестивалю. На території музейного комплексу розмістилися також: «Танцювальний квартал» – міжнародний центр

танцювального мистецтва, Віденський архітектурний центр, центр екології, архітектурний музей, дитячий музей та ін. Тут проводяться Віденські святкові тижні та щорічний літній фестиваль, знаменитий Віденський кінофестиваль та фестиваль танцювального мистецтва [198].

Рис. 4.8. Панорама Музейного кварталу у Відні

Рис. 4.9. Внутрішнє подвір'я Музейного кварталу

V ТИП. Функція пізнання історико-культурної цінності історичної субстанції органічно поєднується з функцією **тихого відпочинку**. Для забезпечення оптимальних умов сприйняття всієї повноти естетичних вражень від архітектурно-художньої цінності історичного середовища.

Історичний міський центр повсякчас виконує функції на рівні виключному та неповторному, пропонуючи городянам і гостям міста можливості для переживання унікальних, атракційних та святкових настроїв. Саме тому зазвичай спостерігається активне тяжіння як мешканців, так і туристів до відвідування

специфічної «міської тканини», в середовищі якої постійна рухливість чергується з тихими оазами, характер яких потребує спокійного сприйняття.

Міське історичне ядро з його унікальними пам'ятками, ансамблями, комплексами, скверами, парками, ділянками рідкісного природного ландшафту й гармонійністю співвідношень історично складених міських публічних просторів має велику вагу у всебічному культурному розвитку міського соціуму. Рекреація, пов'язана з функцією тихого відпочинку, потребує тонко темперованої інтерактивності та використання особливостей міського ландшафту, який формується сукупністю антропогенної та природної складової. Продумане й виважене використання ландшафту та рельєфу повсякчас визначало оптимальне розташування акцентних споруд і сприйняття історичного середовища з видових точок, вісей та фронтів.

Прикладом поєднання унікального природного ландшафту й історично складеного міського середовища може бути Кам'янець-Подільський (рис. 4.10, рис. 4.11). Історичне ядро міста являє собою острів, обнесений мурами, з баштами та каньйоном р. Смотрич, який подекуди сягає 50-ти метрів заввишки. Цей культурно-фортифікаційний ландшафт 1994 р. національною комісією України у справах ЮНЕСКО було рекомендовано внести кандидатом до реєстру світової культурної спадщини. 1998 р. указом президента було оголошено про створення національного історико-архітектурного заповідника «Кам'янець», оборонні укріплення якого вважаються одним із кращих зразків фортифікацій Східної Європи, а з видових точок історичного ландшафту відкриваються унікальні панорами як на Старе місто (забудова XI - XIX ст.), так і на комплекс Старого і Нового замків (XI - поч. XVIII ст.) [199].

Рис. 4.10. Панорама на Кам'янець-Подільську фортецю та історичний ландшафт (фото автора)

Рис. 4.11. Вид на Старе місто з Кам'янець-Подільської фортеці (фото автора)

VI ТИП. В поліфункціональній палітрі системи інтерактивної рекреації в наш час особливо посилюється тема **активного відпочинку** для мешканців та туристів у ролі активних учасників використання архітектурно-містобудівної сценерії міських центрів з їхньою багатою історико-естетичною інформативністю.

В публічних просторах історичного міського центру є актуальною організація подій-каталізаторів, що об'єднують усі верстви населення, представників різних сфер діяльності, створюючи специфічні «відкриті холи» для музичних і літературних виступів (авторська пісня, поетичні виступи, тощо)

з одночасним забезпеченням можливості їхньої оцінки та обговорення, отже, розширення міжлюдського спілкування. На таких просторах доцільно передбачати трансформовані сцени та місця для глядачів, використання особливостей рельєфу для створення невеликих амфітеатральних частин у містобудівних інтер'єрах вулиць, площ та скверів. Тут мешканці та гості міста можуть влаштовувати різноманітні заходи, ігрові дійства тощо. Саме в таких зонах інтерактивної рекреації найтісніше єднуються функції комунікативні, пізнавальні та розвивальні, розважальні та ігрові, рекреаційні, спортивно-оздоровчі, емоційно орієнтовані [200].

Реконструкція та перетворення на пішохідну зону частини вулиці Яворницького у Дніпрі 2022 р. стала номінантом премії кращих сучасних архітектурних об'єктів у Європі «Міс ван дер Роє» та може бути прикладом організації інтерактивної рекреації для активної взаємодії мешканців та гостей міста в історично складеному середовищі (рис. 4.12).

Пішохідна частина вулиці бере свій початок від парку культури ім. Т. Шевченка до Соборної площі з архітектурною домінантою – Спасо-Преображенським кафедральним собором. Під час реконструкції було облаштовано сім терас (кожна з яких має своє тематичне призначення) з унікальним архітектурним освітленням й озелененням, де можна як пограти в шахи на спеціальних столах, так і відпочити на «шезлонгах» або погратися на сучасному дитячому майданчику (рис. 4.13) [201].

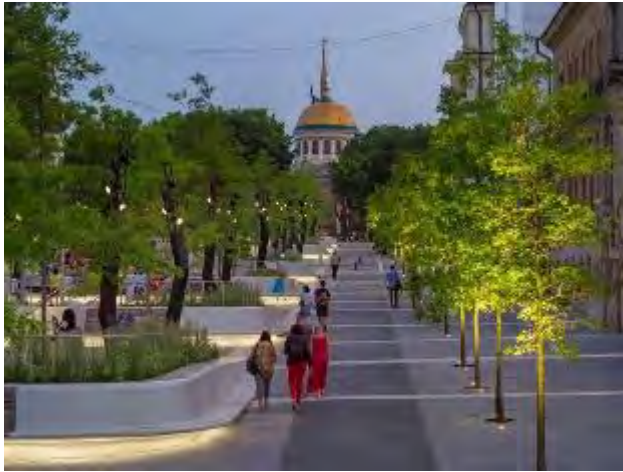

Рис. 4.12. Пішохідна вулиця Яворницького у Дніпрі.
Архітектори: VK Architects. Фото: Андрій Авдеєнко

Рис. 4.13. Нічний вид на вулицю та вхідну групу в парк Т. Шевченка

Висвітлені засади поліфункційності системи інтерактивної рекреації в історичному середовищі міста підтверджують важливість для їхнього сталого розвитку створення інтерактивних пішохідних громадських просторів. Розуміння та управління міським середовищем повинно ґрунтуватись на усвідомленні того, що місто не є статичним утворенням, а живе і розвивається під впливом змін в економічній, соціальній і культурно-суспільній сферах. Це пов'язане зі збільшенням чисельності відвідувачів міського центра та створенням нових міських атракцій, що безпосередньо сприяє розвитку туризму. Водночас стає актуальним збільшення зайнятості значної частини населення в обслуговуванні туристів: від інтенсифікації вищеперелічених інтерактивних функцій до створення розвинутої системи багатофункціональних готелів у міському середмісті, пов'язаного з відповідальною архітектурно-містобудівною політикою пристосування історичних просторів і споруд до вимог комфортного готельного обслуговування.

У Львові значна кількість готелів трансформується на мультифункціональні простори, де окрім номерів є коворкінги, кафе та ресторани, конференц-холи, фітнес-центри, магазини тощо. В історичній частині Львова у відреставрованій будівлі колишнього Австро-Угорського банку розташований готель «Bank Hotel», проєкт реконструкції якого номінувався на премію ArchDaily 2022 Building of the Year Awards (рис. 4.14, рис. 4.15). Було максимально збережено автентичність будівлі (цінні елементи відреставровані та поєднані з сучасними елементами дизайну та декору) з додаванням нових функцій, як-от: ресторан «Safe» на першому поверсі, нічний арт-бар «Satirikon» із окремим входом із вулиці Лепкого, конгрес-хол на 270 місць з можливістю перетворення його на 8 окремих конференц-кімнат завдяки розсувним перегородкам (клієнти конгрес-холу також можуть користуватися лаунжем та відкритою терасою), винний бар «Reserve» з терасою на сьомому поверсі, з якої відкривається панорама на історичний центр Львова [202].

Рис. 4.14. Нічна підсвітка готелю «Bank Hotel» у Львові

Рис. 4.15 Інтер'єри готелю (конгрес-хол, ресторан, номери)

4.2. Функціонально-просторові методи формування системи інтерактивної рекреації в середовищі міської історичної субстанції

Експерти урбаністичної програми ООН Habitat перелічують кілька основних складових розвитку комфортних міст: оптимізація щільності забудови, покращення системи громадського транспорту, заохочення переміщень на велосипеді, збільшення пішохідних зон, зменшення теплової плями, стійкий міський дизайн (зелені дахи, фасади та ін.), ресурсоефективні будівлі, розумне та ефективне міське управління [203]. Міські громадські простори, різноманітні за формою та функцією, згідно з декларацією ООН Habitat III (парки, сквери, вулиці, площі, дитячі майданчики, пляжі), переважно є відкритими, однак інколи «втягають» у свою сферу напіввідкриті або закриті простори громадських споруд, які в історичному середовищі значною мірою визначають функцію міських відкритих просторів, наприклад, простір інтер'єрів соборів, що «продовжує» функцію соборних площ; виставкові зали музеїв, театрів у структурі публічних просторів із переважними функціями культури й пізнання тощо [204]. Водночас необхідно дотримуватися відповідного балансу між обсягом міських відкритих публічних просторів та внутрішніх просторів оточуючих споруд, які можуть використовуватися для активного відпочинку.

Перманентне збільшення кількості та складності проблем, що виникають в процесі реконструкції історичних міст і пов'язаною з ним політики інтенсифікації інтерактивної рекреації, супроводжується ростом навантаження на головні елементи урбаністичної структури вулиці, які тепер дедалі більше стають не лише модернізованими «руслами» для руху людей, а й урізноманітнюються бульварами, дитячими майданчиками та зонами для тихого відпочинку. Для головних міських вулиць, на яких переважно зосереджені знакові елементи архітектурної субстанції та які характеризуються інтерактивною поліфункціональністю, має особливе значення надання їм екологічної та пішохідної безпечності.

Прикладом може слугувати історичний центр Львова, який обрамлюють дві рекреаційні зони: проспект Свободи та Сквер на Валах. Сквер на Валах, пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення (з 1984 р.), вважається другим за віком парком у місті. Це інтенсивно озеленена зона з дитячими, спортивними майданчиками, скейт-парком та меморіалом Небесної сотні, з якого відкривається панорама на історичне ядро міста (рис. 4.19, рис. 4.20). Також у сквері на Валах розташовується одна з головних пам'яток історичного Львова – Порохова вежа. У XVIII ст. на місці скверу були потужні міські мури, а 1821 р. тут закладено парк із доріжками для прогулянок, висаджені типові для того часу дерева та декоративні чагарники. Нині це одне з улюблених місць як для активного, так і тихого відпочинку в структурі історичного міста.

Рис. 4.16. Дозвілля у Сквері на Валах у Львові (фото автора)

Рис. 4.17. Меморіал Героям Небесної Сотні
із панорамою на історичний центр Львова (фото автора)

Композиційно-просторова практика оптимізації середовища історичних центральних частин міст з орієнтацією на створення найпривабливіших умов для інтерактивного відпочинку як мешканців, так і туристів, знає різні **методи реконструкції і розвитку** (рис. 4.18) їх структури, наприклад: метод критичної реконструкції, метод активації містобудівних вузлів, метод просторової детермінації, метод архітектурної інтеграції, метод композиційного взаємозв'язку архітектурного та ландшафтного середовища.

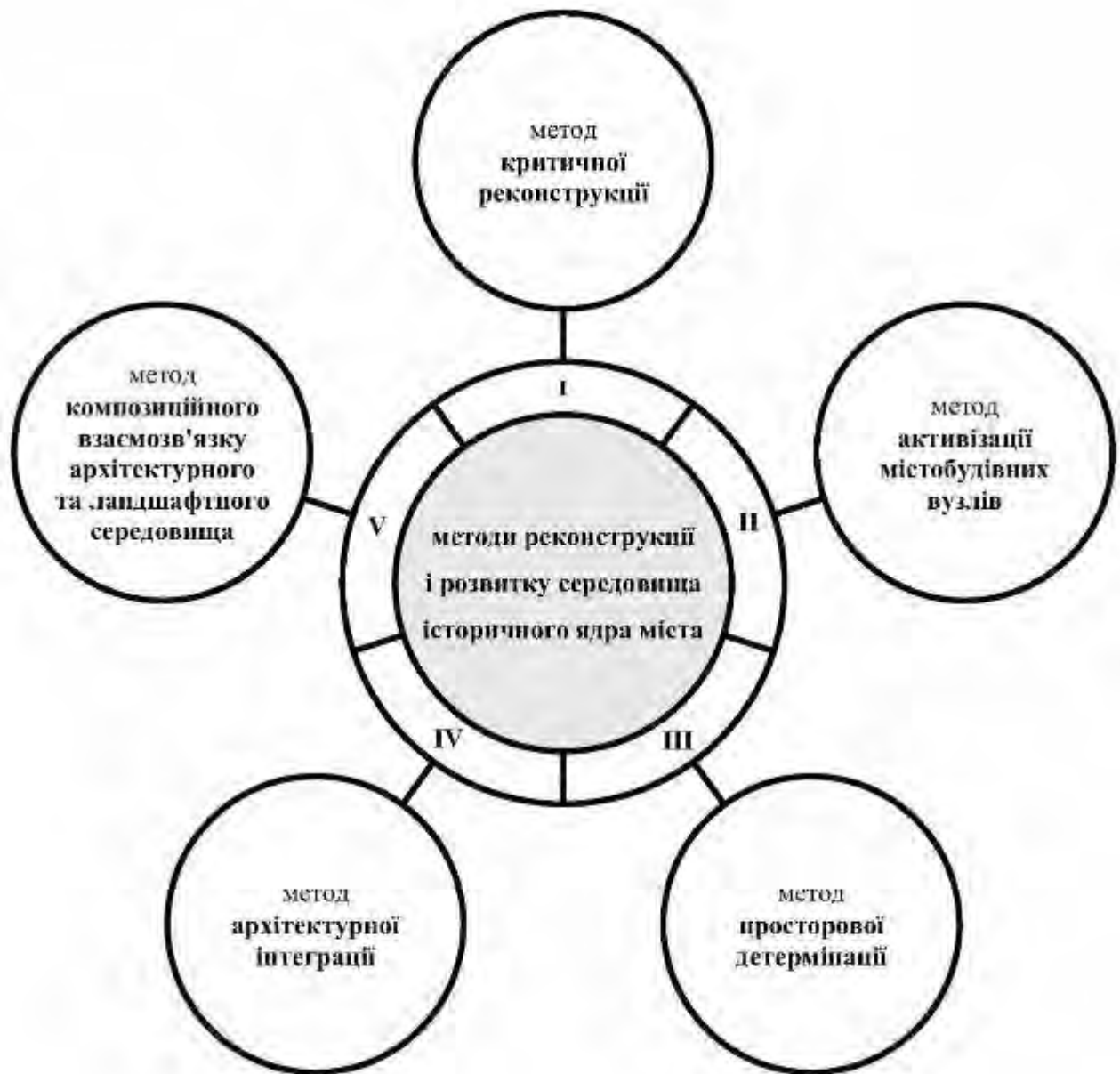

Рис. 4.18. Методи реконструкції та розвитку середовища історичних центральних частин міст з орієнтацією на створення найпривабливіших умов для інтерактивного відпочинку

I. Метод критичної реконструкції, який полягає не в буквальному копіюванні історичних споруд, а в їхньому переосмисленому втіленні з огляду на вимоги сучасного суспільства [205]. Одним із найяскравіших об'єктів реконструкції, заснованих на ідеї історичної спадкоємності, є Паризька площа (Pariser Platz), розташована в центрі Берліна неподалік Рейхстагу й Фрідріхштрассе. Під час другої світової війни площа була майже цілком знищена. У повоєнні роки всі руїни на площі, за винятком залишків Академії

мистецтв, були розібрані. Лише 1993 р. після падіння Берлінської стіни почалося відновлення єдиного ансамблю площі. Колишню класичну площу з прилеглою до неї територією цілком перебудували і перетворили на пішохідну зону.

Сенат Берліна на чолі з урбаністом Г. Штіманном встановив суворий регламент перетворень міста. Урбаніст запропонував такий план реконструкції, в якому система ансамблів, сітка вулиць та типологія забудови довоєнного Берліна використовувалася б як основа його відродження. В результаті аналізу будівель і слідів минулого, що збереглися, місто має бути переосмислене як акумулятор «архітектурної пам'яті» його мешканців і поступово відновлюватися засобами містобудівного регулювання, водночас сучасні споруди не повинні копіювати, але за якістю максимально наближатися до історичної архітектури. Одним із принципів «критичної реконструкції» є повернення до традиційної забудови за «червоною лінією», відмова від надмірного використання скла (не більше 50% від поверхні фасаду) та нетипових кольорів, а також застосування натуральних матеріалів в облицюванні фасадів.

«Фундаментом» реконструкції Паризької площі стало історично сформоване квадратне планування та її ядро – Бранденбурзькі ворота. Щоби не затьмарити їхню домінантність як символу столиці Німеччини ухвалили рішення залишити колишню висоту будівель площі. Нині це сукупність сучасних будівель, об'єднаних у гармонійний ансамбль із достатньо дискретною історичною стилізацією.

Прикладом виконання регламенту «критичної реконструкції» на Паризькій площі може бути зовні непримітна будівля DZ-Bank Ф. Гері, проте інтер'єр споруди вирішений як імпазантний критий пасаж з гігантською футуристичною скульптурою, що дає підставу деяким теоретикам вважати цей твір прикладом деконструктивізму та синтезу антимодерної позиції Штіманна й сучасної архітектури (рис. 4.19, рис. 4.20). Таке рішення відповідає характерному для Берліна поєднанню класичної суворості екстер'єру та сучасної технологічності в інтер'єрних просторах.

Рис. 4.19. Сучасний вигляд Паризької площі (Pariser Platz) у Берліні

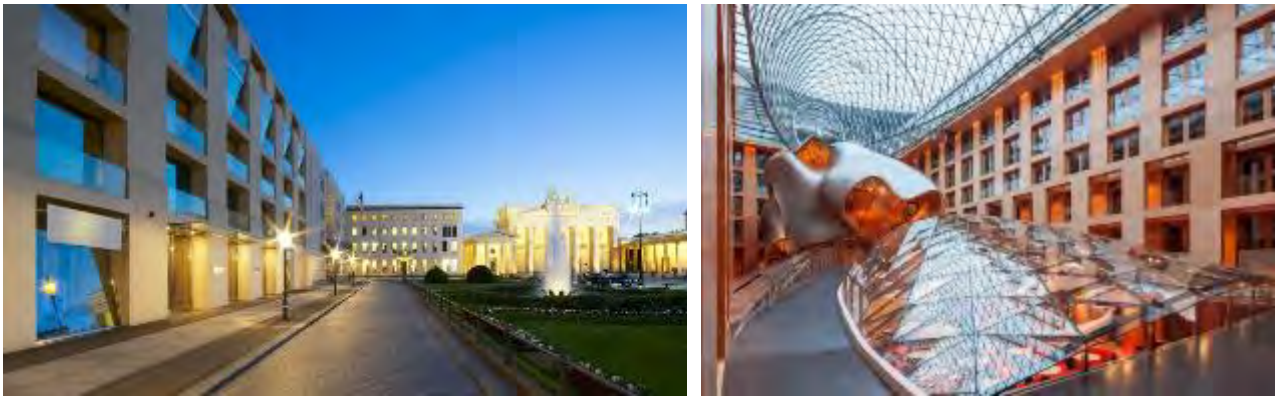

Рис. 4.20. Фасад DZ-Bank, що виходить на Паризьку площу, та внутрішній інтер'єр критого пасажу із футуристичною скульптурою

II. Метод активізації містобудівних вузлів, де ці вузли пов'язані в єдину територіально-рекреаційну систему, що функціонує як цілісний організм, для рівномірного розподілу навантаження з переобтяжених ділянок в історичному середовищі центру міста на його периферійні ділянки з огляду на зростання атракційності міста та туристичних потоків.

Прикладом периферійного розташування стосовно історичного центру міста можна назвати набережну Клода Бернара (quai Claude Bernard) в Ліоні (рис. 4.21). Була створена п'ятикілометрова паркова зона Парк де Берж (Parc des Berges) вздовж берега р. Рон від вулиці Університетської (Rue de l'Université) до вулиці Рю Серв'єн (Rue Servient) із панорамним видом на історичний центр міста. «Архітектура землі» цієї зони вдало збагачена масштабними трибунами, фонтанами, спортивними та ігровими майданчиками. Архітектурним акцентом

цієї зони є Морський центр Т. Бертрана з відкритими публічними басейнами (олімпійський басейн, басейн для розваг), що був спроектований ліонським архітектором О. Одузом-Табуреном у 1961-1965 рр. (рис. 4.22). Із цієї пішохідної зони мостом Гільотьер можна потрапити до історичного ядра міста – площі Булькур [206].

Рис. 4.21. Морський центр Тоні Бертрана на набережній Клода Бернара (quai Claude Bernard) в Ліоні

Рис. 4.22. Набережна Клода Бернара (quai Claude Bernard) в Ліоні

III. Метод просторової детермінації: визначення «червоної», «голубої», «зеленої» ліній регулювання забудови та зон (окремі земельні ділянки, природні межі та інші території), в яких встановлюються планувальні обмеження, в історичному середовищі міста.

Сприйняття системи міських публічних просторів, що творять містобудівну єдність інтерактивної рекреації, з домінантних елементів рельєфу, висотних споруд, оглядових терас, крупних містобудівних комплексів ландшафтних акцентів та акваторій, невід'ємне від дотримання основних параметрів *червоних ліній*, тобто меж і конфігурації сформованих історичних громадських просторів, насамперед площ і вулиць, які є каркасом планувальної структури міського організму. Це зумовлює потребу комплексу урбаністичних заходів щодо чіткої фіксації червоних ліній забудови. Ігнорування такої фіксації загрожує «розмитістю» містобудівної структури та втратою цілісності системи інтерактивної рекреації в процесі довготривалого розвитку історичних міст.

Інтерактивна рекреація, в якій превалює функція «тихого» відпочинку передусім має забезпечувати враження від архітектурно-композиційних цінностей історичного середовища. Процес «тихого відпочинку» тут полягає у спогляданні та сприйнятті архітектурної індивідуальності образу міста з його масштабністю, естетикою, комфортом. Особливе значення в цьому сприйнятті має *голуба лінія* забудови, тобто історично складена межа між абрисами забудови й небом, та споглядання з підвищеного рельєфу місцевості домінантних споруд, з яких відкриваються часто несподівані ракурси «прочитування» урбаністичної композиції. Для центральних частин історичних міст характерна різновисотна голуба лінія, яку творить силует переважної забудови, композиційно й масштабно узгоджений із висотними домінантами соборів, ратуш і т.д. Ця різновисотність сприяє урізноманітненню естетичного образу й візуальної оцінки специфічної «скульптурності» історично сформованого середовища. Найбільш стереоскопічне сприйняття голубої лінії є з віддалених територій, що формує у глядача уявлення про первісний характер архітектури забудови. З цією метою слід визначати в структурі історичного міста

спеціальні зони для огляду силуетів, панорам та локальних комплексів центрального ареалу зважаючи на найефективніше сприйняття включно з розмаїттям ефектів, перспективного скорочення та «зорових тіней» у структурі історичної забудови. Слід враховувати і те, що композиційний взаємозв'язок видатних споруд в історичному центрі найповніше виявляється з оточуючих їх відкритих територій.

Усі площі та вулиці в історичному ядрі міста, які внаслідок диференціації пішохідного та транспортного зв'язку стають пішохідними (з можливістю проїзду (під'їзду) спеціального транспорту), належать до *пішохідної зони*. А території з цінною історичною субстанцією за межами охоронної (буферної) зони пам'яток культурної та архітектурної спадщини, що мають вплив на збереження та сприйняття центрального ядра й ландшафту міста – до *зони регулювання забудови*.

Усі «зелені» зони (парки, сквери), що мають високу ландшафтно-рекреаційну, наукову, історичну та культурну цінність, спрямовані на збереження цінних для ландшафту озелених територій, в місті обмежуються *зеленою лінією* [207].

Прикладом визначної реконструкції зі зміною планувальної структури міського центру, визначенням нових червоних, голубих та зелених ліній в історично сформованому середовищі міста є Париж (рис. 4.23). До середини ХІХ ст. місто вже не могло забезпечувати потреби населення, що стрімко зростало, в житлі, транспортному сполученні та охороні здоров'я. Щоб розв'язати цю проблему, Наполеон ІІІ призначив архітектора Ж. Османа (Haussmann) на керівництво проєктуванням та будівництвом мережі бульварів, які, як сподівався Наполеон, «aérer, unifier, et embellir» (провітрать, об'єднають і прикрасять) Париж, який складався переважно з темних середньовічних вуличок і вузьких звивистих проходів. Незважаючи на історичне значення, Осман вирішив знести багато цих середньовічних доріг. Натомість він запроєктував осьову систему вулиць із однорідною забудовою вздовж нової червоної лінії, яка мала виділити важливі культурні та архітектурні центри паризького життя. Основними

перетвореннями міста стали будівництво великої набережної Парижа, бульварів Страсбурга, Севастополя, Вольтера (що став однією з найдовших вулиць міста та центральною віссю східних кварталів), Распей, Віллер, Ваграм, Малешерб та ін., нових вулиць (Турбіго, Франсуа-Ієр, Марбеф, Маріньян, Руан, Мішель-Анж, Молітор та Мірабо та ін.) та площ (Республіки, Нації, Опері, В. Гюго та ін.), реконструкція старих парків (Монсо, Люксембурзький сад та ін.) та будівництво нових (було закладено понад дві тисячі гектарів парків та зелених насаджень), відновлення садів Єлисейських полей, модернізація наявних вулиць (Ріволі, Сен-Антуан та ін.), тощо. Осман зберіг історичні Hôtel de Sully та Hôtel de Mayenne, паризьку ратушу, побудував Палац Гарньє на замовлення Наполеона, але близько 12 тисяч будівель було знесено заради збільшення площ нових вулиць. Ще однією характерною рисою реконструкції Османа стало будівництво багатоквартирних будинків вздовж бульварів. На відміну від вузьких різнопланових квартир середньовічного Парижа сучасні багатоквартирні будинки повинні були мати єдиний зовнішній вигляд для створення цілісного архітектурного ансамблю (рис. 4.24) [208].

Рис. 4.23. Вид на Триумфальну арку та бульвари Османа

Рис. 4.24. Вид на Палац Гарньє (Garnier Palace) та навколишні Османські багатоквартирні будинки (фото HUANG Zheng)

IV. Метод архітектурної інтеграції, як втілення багатовимірного художнього потенціалу середовища, адже саме багатовимірна композиційно-планувальна інтеграція проявляється в креативному просторі міста архітектурними концепціями та системою історико-культурних комунікацій і повинна закладатися ще у методиці урбаністичної та архітектурно-мистецької освіти [209].

Прикладом може бути відкриття «острівця свіжості» (L'Plot Frais) на площі перед Ліонським вокзалом у Парижі влітку 2018 р. як доказ, що сучасні публічні простори можуть виконувати нестандартні функції, захищаючи людей від екстремальних атмосферних явищ (негоди чи спеки), і одночасно бути ефективними арт об'єктами (рис. 4.25). «Острівець свіжості» є креативною енергетичною та міською інновацією в адаптації міста до глобального потепління та захисту населення в періоди сильної спеки. Інтеграція острівця в історично сформоване середовище дозволяє створити місця для перепочинку (острівець дає додаткову тінь та охолоджує) для більш комфортного сприйняття та пізнання історичної субстанції.

Рис. 4.25. «Острівець свіжості» на площі перед Ліонським вокзалом у Парижі

V. Метод композиційного взаємозв'язку архітектурного та ландшафтного середовища, при якому взаємодія забудови історичного ядра з антропогенним ландшафтом міста починається з діалогу окремого комплексу чи споруди з міським оточенням, в якому сформовані урбаністичні інтер'єри вулиць і площ, так званим *«мікроландшафтом»*, і завершується багатоплановим єднанням з *«макроландшафтом»*, тобто взаємодією урбаністичного утворення з навколишнім ландшафтом. Ця взаємодія забезпечує отримання значного комплексу естетичних вражень від цінностей середовища центральних ареалів історичних міст [210]. Прикладом унікального взаємозв'язку архітектурного та історично сформованого середовища може бути ландшафт правого берега Дніпра, що мав величезне значення у формуванні образу Києва та виокремлюється винятковою неповторністю й найвищими культурними та ландшафтними якостями (рис. 4.26) [211].

Рис. 4.26. Панорама історичного ландшафту Київських гір

4.3. Принципи та прийоми формування інтерактивної рекреації у інноваційній практиці композиційно-естетичної оптимізації міського середовища

Реконструкція наявних та формування нових публічних міських просторів є особливо важливим завданням для сучасного міста, у структурі якого центральні частини здебільшого є концентрацією головних історико-культурних вартостей міської структури та забудови. Рівень облаштованості громадського простору для потреб людини повинен враховувати розмаїття пріоритетів для різних груп міського соціуму [212]. Якщо для частини міського соціуму особливе значення має можливість спостереження й пізнання, єдність природних і антропогенних елементів середовища, то в числі мотивацій для іншої групи людей може бути можливість участі в імпровізованих діях, що зумовлює потребу облаштування спеціальних майданчиків, впровадження тимчасових архітектурних форм у вигляді «мобільних» амфітеатрів, імпровізованих сцен, декорацій і т.д. і потребує креативного підходу до композиційного вирішення того чи іншого публічного простору в загальному контексті.

Крім естетичних переваг подібного підходу слід зазначити можливість оптимізації рекреаційної інфраструктури в історичних ареалах міст, екологічної ситуації завдяки вдосконаленому чергуванню пішохідних благоустроєних та озелених територій. Комфортність перебування в історичному ядрі значної кількості відвідувачів потребує модернізації публічних міських просторів і оточуючої їх забудови (нижні яруси якої стають зазвичай «критим» продовженням у численних невеликих кафе, етнічних ресторанах, барах, приватних галереях тощо) з метою забезпечення їм належної місткості для безколізійного туристичного огляду та громадських комунікацій.

В дисертаційному дослідженні виокремлені такі основні принципи (рис. 4.27) та відповідні їм прийоми формування інтерактивної рекреації в історичному середовищі міста: **принцип поліфункційності** (прийоми: диференціація транспортних та пішохідних зв'язків, відтворення втраченої забудови), **принцип інтерактивності** (прийоми: реінтерпретація фрагментів історичного ядра міста, адаптація нижніх поверхів забудови під торгові функції, екологізація), **принцип креативності** (прийоми: синтез мистецтв, створення об'єктів «творчої індустрії», перетворення стінових елементів фасадів старих споруд у своєрідні екрани), **принцип театралізації** (прийоми: ігровий дизайн, влаштування тимчасових експозицій і виставок просто неба) та **принцип сценарності** (прийоми: озеленення як корелюючий засіб при реконструкції і благоустрої історично складеної забудови, експозиція цінної історичної забудови із підкресленням її архітектурно-історичних вартостей засобами продуманого «сценарного» освітлення, впровадження практики естетизації «архітектури землі» за рахунок фактурного та кольорового архітектурно-художнього збагачення поверхні міських публічних просторів).

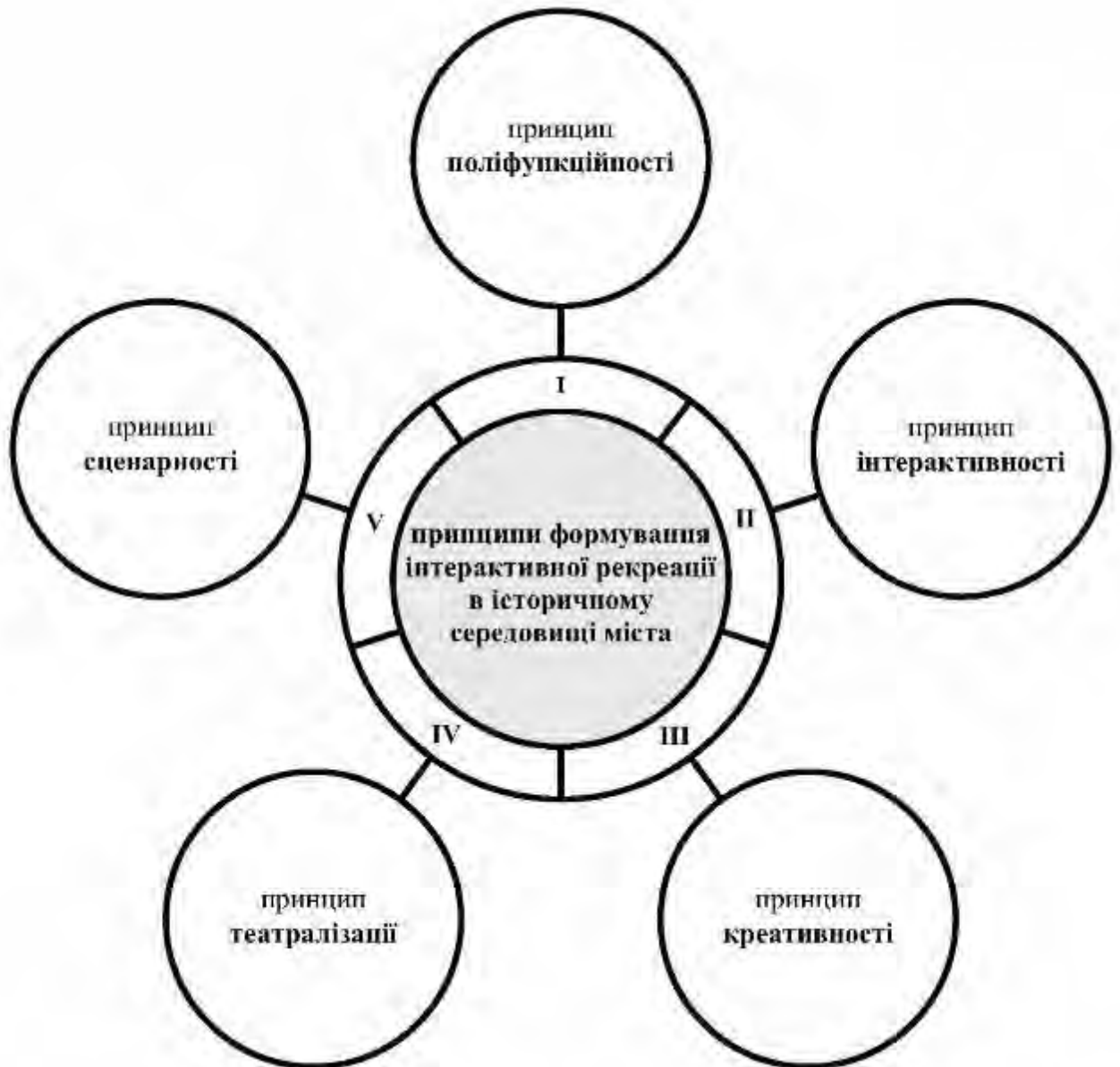

Рис. 4.27. Принципи формування інтерактивної рекреації в історичному середовищі міста

I. ПРИНЦИП ПОЛІФУНКЦІЙНОСТІ

Широкий інформаційний спектр, яким послуговується сучасна людина, впливає на вибір способу та місця проведення вільного часу в історичному центральному ареалі міста, де звернення до історичного минулого тотожне отриманню джерела натхнення для пошуку креативних ідей суспільного спілкування та дискурсів.

«Матеріальна і нематеріальна спадщина є джерелом соціальної згуртованості, фактором різноманітності та вектором творчості, інновацій та

відродження міст - ми повинні докладати більше зусиль для освоєння цього потенціалу», - Ірина Бокова, Генеральний директор ЮНЕСКО, на Всесвітньому форумі з урбанізації (Неаполь, 2012 року). Підхід, озвучений на цій конференції, не обмежується тільки збереженням фізично наявного середовища, а зосереджений на всій сукупності його матеріальних і нематеріальних проявів [213] і спрямований на підвищення стійкості планування і розробки заходів з урахуванням існуючої забудованої території, нематеріальної спадщини, культурного розмаїття, соціально-економічних і екологічних факторів, а також традиційних цінностей місцевих громад. Цей підхід розглядає і трактує місто як динамічну в часі й просторі систему, в якій залишили свій слід і здійснюють свій вплив зараз і надалі різні групи міської спільноти. Культурне розмаїття та творчість розглядаються як ключові елементи цього підходу [204].

Важливим фактором для підвищення поліфункційності публічних просторів в історичному середовищі центральних ареалів міст є прийом *диференціації транспортних та пішохідних зв'язків* – забезпечення оптимальної пішохідної доступності і раціональне скорочення протяжності транспортних зв'язків, оскільки економія часу є одним із ключових аспектів якісного життя мешканців сучасного міста. Ця умова передбачає створення поліфункційної транспортно-пішохідної інфраструктури, яка дозволяла б мешканцям і гостям міста комфортно використовувати різні види транспорту: велосипедний, електротранспорт (самокати, електрокари та ін.) та обмежену кількість громадського транспорту головно для доступу до центральної частини міста. На оптимізацію доступності до об'єктів інтерактивної рекреації в центральних частинах міст продумана мінімізація використання індивідуального транспорту, що дозволяє, як свідчить сучасний досвід реконструкції історичних міст, в разі підвищити ефективність і безколізійність розведення транспортного та пішохідного руху в головній зоні системи інтерактивної рекреації історичного міста.

Відтворення втраченої забудови, з урахуванням масштабності й гармонізації автентичної та нової забудови в межах історичного ареалу

відповідно до сучасних вимог, у ряді історичних міст дало позитивний результат. У кожному конкретному міському контексті було досягнуто рівновагу між збереженням і захистом міської спадщини, економічним розвитком, функціональністю і зручністю для проживання. Таким чином, одночасно задовольняються потреби населення у комфортності і стабільно примножуються культурні ресурси для майбутніх поколінь включно з вдосконаленням екологічної ситуації у містах.

Старе місто Варшави (Варшавська Старувка, Stare Miasto) включене до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО як унікальний зразок реставрації знищеної історичної спадщини (рис. 4.28, рис. 4.29) . Це єдиний архітектурний ансамбль, майже повністю відновлений після тотального руйнування під час II світової війни. Завдяки детальному плану відбудови міста вдалося відтворити значну частину Старого міста та Королівського шляху.

Рис. 4.28. Старе місто Варшави після II світової війни та реставрації

Рис. 4.29. Старе місто Варшави після II світової війни та реставрації

II. ПРИНЦИП ІНТЕРАКТИВНОСТІ

Можливість якісного пізнання усіх достоїнств історичної забудови при формуванні інтерактивних просторів у міському середовищі повинна забезпечуватись без порушення вартісної цілісності історичної субстанції. Інтерактивний міський простір має орієнтуватись на потреби людського відчуття та сприйняття, у зв'язку з чим головні акценти тектоніки і пластики міської забудови найоптимальніше сприймаються на рівні очей. У цьому зв'язку дизайн нижніх поверхів історичних споруд має суттєве значення для оцінки естетики середовища у взаємозв'язку архітектурних та містобудівних інтер'єрів. Це свідчить про потребу не тільки збереження історично сформованих публічних міських просторів, якими є в першу чергу площі й вулиці історичних ареалів міст, а й перетворення їх у найвагомішу складову інтерактивної рекреації для мешканців та численних туристів, для яких пізнання історичних містобудівних утворень є не менш атракційним ніж огляд унікальних природних об'єктів.

Для оптимізації рекреаційних просторів велике значення *реінтерпретація фрагментів історичного ядра міста*, які можуть слугувати місцями для варіабельних інтерактивних постановок (що трансформуються залежно від потреб та вікових груп): виступів акторів, аматорів, виконавців авторських пісень, театральних, хореографічних, музичних груп, чи народних фестинів, прив'язаних до визначних дат міста. Усі ці дійства у історичному середовищі здатні створити неповторну рекреаційну атмосферу на сучасному рівні креативного міського соціуму. Часто ці дійства відбуваються на площах в історичному ядрі міста. За словами Я. Гейла у книзі «Міста для людей», дизайн цікавої для відвідування та комфортної площі – це радше сценографія, ніж архітектурне проєктування. Сцени можуть використовуватись як місця для театральних вистав, майстер-класів, музичних фестивалів, фестинів, пов'язаних із історією міста, для спорту (ковзанки, дитячі інтерактивні майданчики) тощо. Культурна та архітектурна спадщина в результаті реалізації креативних проєктів отримує оновлене звучання в процесі розвитку міста.

Прикладом поліфункційного використання площ в історичному середовищі міста можуть бути площа Пантеону (рис. 4.30) у Франції та площа Мадзіні (Piazza Mazzini) (рис. 4.31) в італійському місті Ізола [214].

Рис. 4.30. Дозвілля на площі Пантеону, Франція, Париж

Рис. 4.31. Лавка-подіум від компанії Metalco стала формотворчим елементом Piazza Mazzini в італійському місті Ізола, реконструйованій за проектом архітектора К. Ферратеро

Важливим прийомом формування інтерактивної рекреації в історично сформованому середовищі міста є *адаптація нижніх поверхів забудови під торгові функції* (кафе, ресторани, магазини, кінотеатри, торговельні салони, невеликі приватні готелі та ін.) Саме інтерактивна рекреація з розвинутим комплексом громадських функцій і, в першу чергу, соціокультурних, перетворює

історичний центр міста у поліфункційну, активну протягом усієї доби, систему публічних просторів, створюючи комфортне середовище із продуманою планувально-функціональною структурою, інтегровану із історичною, архітектурно-містобудівною субстанцією.

Одною із найдорожчих торгових вулиць Європи визнана пішохідна вулиця Банхофштрассе (Bahnhofstrasse, «Вокзальна вулиця») – центральна вулиця Цюріха (рис. 4.32). В давнину тут знаходилися оборонні фортечні стіни і рів з водою, що оточували місто. Вулиця, довжиною 1,4 км, простягається вздовж річки Лімат та з'єднує вокзал із Цюріхським озером, розділяючи місто на сучасну та старовинну частину. У цьому фешенебельному кварталі в будинках, різних архітектурних стилів XIX та XX ст., розташовуються знамениті швейцарські банки, бутіки та салони світових дизайнерів, 5-зіркові готелі, ресторани, кафе, тощо. В нічний час вулиця освітлюється інтерактивною підвісною підсвіткою, схожою на північне сяйво.

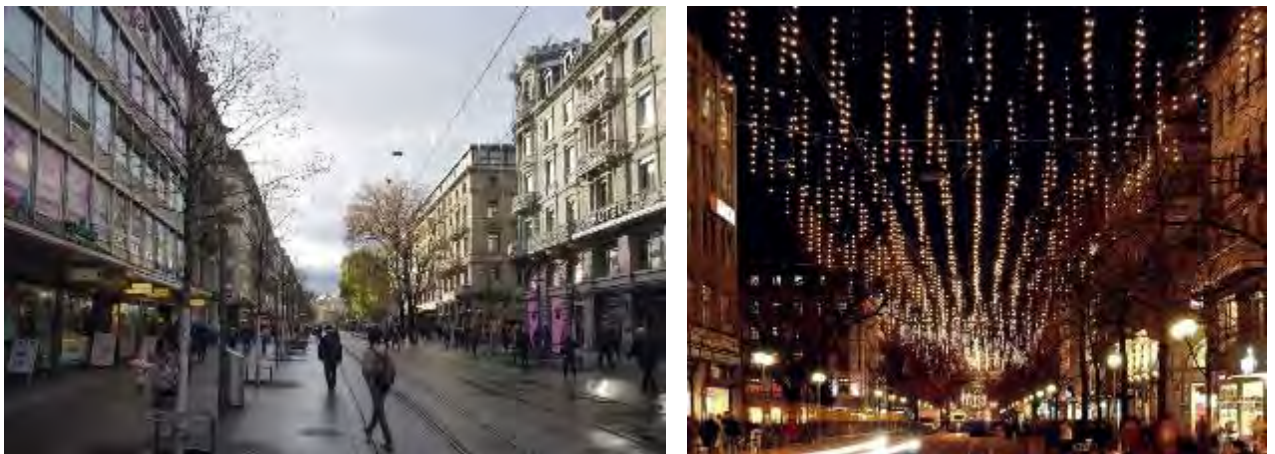

Рис. 4.32. Найдорожча торгова вулиця Європи Банхофштрассе (Bahnhofstrasse)

В умовах адаптації міст до змін клімату та для організації більш комфортного перебування населення та гостей міста в історичному середовищі посеред літа все частіше застосовується прийом *екологізації* (збільшення кількості озелених зон, встановлення «острівців свіжості», монтаж системи розприскування водяної пари в історичному середовищі міста, завдяки чому температура повітря може бути знижена більше ніж на 3-5°C.).

Всесвітню популярність отримав досвід екологізації великого бразильського міста Курітіба (рис. 4.33). Мер міста Ж. Лернер (за професією

архітектор), завдяки багаторічним зусиллям зумів реорганізувати всю систему міського громадського транспорту так, що користуватися ним стало набагато зручніше, ніж їздити всередині міста на особистих автомобілях. За останні 25 років площа озеленення тут збільшилася в 100 разів – від 0,5 м² до 50 м² на людину. Промислові підприємства були винесені з житлової частини міста. 1995 р. Курітіба був відзначений ООН як найбільш екологічно чисте місто світу [215].

Рис. 4.33. Екологізація в бразильському місті Курітіба (фото: Age / East News)

Влітку у Страсбурзі бувають дні з дуже високою температурою (понад 34°C). Задля боротьби з підвищеною температурою землі та довкілля міська влада Страсбурга вирішила встановити «острівці свіжості» (рис. 4.34). Острівці були встановлені на площі Сенгор у Отп'єрі, Коломб у Стокфельді, площі Трибунал та Клебер, а також на площі перед вокзалом. «Острівці свіжості» являють собою конструкції (перголи), на яких змонтована система з «туманом» (водяною парою) та встановлені кашпо з деревами та рослинами. За даними міста Страсбурга, система розприскування водяної пари споживає мало води та енергії, ефективна в боротьбі з підвищеною температурою у міських просторах та стала улюбленим місцем відпочинку в історичному середовищі міста [216].

Рис. 4.34. Озеленені «Острівці свіжості» у Страсбурзі

В Україні прикладом охолодження довкілля системою з «туманом» може бути Катеринославський бульвар у Дніпрі (рис. 4.35). Завдяки цій системі мешканцям та гостям міста комфортніше перебувати в місті, комунікувати один з одним та з оточуючим середовищем, насолоджуючись прохолодою.

Рис. 4.35. Система охолодження «туманом» на Катеринославському бульварі в Дніпрі (фото автора)

ІІІ. ПРИНЦИП КРЕАТИВНОСТІ

Функціональна та естетична оптимізація історичного ядра створює досконаліші умови не тільки для огляду історичного середовища і відпочинку, а й для творчих проявів, завдяки яким історичне середовище виступає як **креативний інноваційний простір**. *Креативність* як один із факторів формування інтерактивної рекреації сприяє створенню творчої атмосфери, відкритості та комунікативності, якої так бракує нині передусім у великих містах.

Цікавим сучасним прийомом креативізації в історичних ареалах міст є об'єднання новітніх мистецьких пошуків у цілісні композиції, здебільшого тимчасові, для підсилення емоційного впливу на людину в архітектурному середовищі міста. Прикладом такої взаємодії в пішохідних містобудівних інтер'єрах можуть бути дзеркальні інформативні точки / сувенірні магазини в історичному центрі Будапешта (рис. 4.36) [217], мобільні павільйони для дозвілля мешканців та гостей міста на центральній площі Ринок (Place du Marché) міста Егль у Швейцарії (рис. 4.37) [218] та ткані скульптури американської художниці Дж. Ечельман (рис. 4.38), складена із шарів яскраво забарвлених поліетиленових волокон, над центральною площею Мадрида Plaza Mayor (2018 р.).

Рис. 4.36. Інформаційно-туристична точка в історичному центрі Будапешта

Рис. 4.37. Павільйони для дозвілля мешканців та гостей міста Егль (Швейцарія)

Рис. 4.38. Ткана скульптура над центральною площею Мадрида Plaza Mayor

У підрозділі 4.1. роботи розглядалися приклади організації видів комунікативності різних груп соціуму в креативній інтерактивній рекреації в системі публічних міських просторів, зокрема й найпоширеніші засоби взаємин людей із цими просторами. Нині все більшої актуальності набуває інтенсифікація цих взаємин за допомогою новітніх технологій, та т. зв. VR-технології (рис. 4.40), які допомагають не тільки візуально сприймати публічний простір із найрізноманітніших точок, а й відтворювати втрачені в історичному процесі елементи цих просторів, видатні споруди та ін. і віртуально апробувати прийоми можливої естетизації містобудівних елементів інтерактивної рекреації.

Прикладом формування інтерактивної рекреації в історично складеній структурі міста може бути знаменитий High Line (вздовж якого були організовані різні зони для відпочинку та дозвілля), що став єдиним у Нью-Йорку парком зі спеціальною мультимедійною програмою сучасного мистецтва, яка пропонується публіці безкоштовно та незалежно від погоди протягом цілого року (рис. 4.39). На його відгалуженні The Spur була розв'язана проблема дефіциту простору для різного роду заходів у цьому районі: в кінці парку на виході до 10-ї авеню з'явилася квадратна площа з терасами, оздобленими натуральною деревиною, що утворили своєрідний амфітеатр навколо площі; у її центрі розташований «п'єдестал», на якому кожні півтора року змінюються

твори монументального мистецтва (нині його прикрашає п'ятиметрове бронзове погруддя авторства С. Лі). В парку High Line активно впроваджуються VR-технології для перформансів та візуального мистецтва. Так 2021 р. тут відбулась інсталяція П. Окоємон «Квіти, що проростають крізь заощення» [219].

Рис. 4.39. High Line – парк на рейках, найвідвідуваніше місце у Нью-Йорку

Рис. 4.40. Виставка віртуального мистецтва The Looking Glass у парку

Одним із прийомів формування інтерактивної рекреації є *створення об'єктів «творчої індустрії»* (реновація та будівництво нових музеїв в історично сформованому середовищі міста, надання занедбаним територіям креативного культурного звучання, тощо).

Попередній аналіз у підрозділі 4.1 демонструє, що найвищий рівень дисперсності в системі інтерактивної рекреації в історичному середовищі міста і донині являє собою відповідно модернізована за потребами часу торгова функція, без різноманітних проявів якої не можлива практично жодна рекреаційна зона, як у вигляді невеликих торговельних павільйонів, кав'ярень, кондитерських і т.д., аж до нових торговельних комплексів, що входять у розвинуту систему торгової функції в просторах головних вулиць та площ.

Включення нових споруд торгового призначення до складеної структури публічних просторів вимагає особливого узгодження цих об'єктів із середовищем насамперед на засадах масштабної, ритмічної, об'ємно-планувальної гармонізації. Ці вимоги не менш актуальні і під час модернізації фасадів наявної забудови, що формує публічні простори пішохідних вулиць та площ і водночас орієнтована на збереження й активізацію модернізованої торгової функції на основі впровадження інтерактивності.

Цікавим прикладом може бути міський простір, що отримав назву «Музей Лондона» та розмістився в історичній будівлі (колишній продовольчий ринок) поруч із руїнами Лондонської стіни неподалік від собору св. Павла та Barbican Centre (рис. 4.41, рис. 4.42). Музей активно інтегрований у міське середовище – потрапити до нього можна через кафе та магазини, а на цокольному поверсі розмістилася станція метро. У тематичних галереях музею детально відображена історія Лондона від перших поселенців донині, це найбільший археологічний архів у світі. Головний майданчик музею на Лондонській стіні закрито 2022 р. через його переїзд до приміщень старого ринку Смітфілд в історичному районі Фаррінгдон. Інтерактивна музейна інфраструктура буде розміщуватися в історичному ринковому комплексі, що складається з декількох основних частин: Пташиного ринку та Центрального ринку. Після реконструктивних заходів тут планується облаштування сховищ, галерей, ресторану, кафе та магазину, центральної експозиції, навчальних майстерень тощо. Орієнтовно відкриття Нового Музею Лондона планується 2024 р. (рис. 4.43).

Рис. 4.41. Вид на Музей Лондона із внутрішнім садом

Рис. 4.42. Кафе та магазини на нижньому поверсі музею

Рис. 4.43. Проект Нового Музею Лондона та розміщення його на території старого ринку Смітфілд

Заслужовує на увагу прийом *перетворення стінових елементів фасадів старих споруд у своєрідні екрани* для відображення сюжетних, пейзажних, архітектурних та мистецьких цінностей міста, історико-художніх видових «літописів», сюжетних і декоративних композицій, демонстрація різних проєктів на відповідних частинах фасадів оточуючих міські простори будинків чи на трансформованих переносних екранах, призначених для інформативно-естетичного візуального збагачення містобудівних інтер'єрів, або на спеціально організованих сценах. До перегляду цих проєктів можуть долучатися як мешканці-консументи міста, так і туристи, що, спілкуючись між собою, радяться і обирають найдоцільніші, на їхню думку, варіанти. Відеопрезентація – ефективний інструмент презентації проєктів, як-от: відкриті містобудівні, архітектурні та дизайнерські конкурси, що стають все більш популярними та отримують широкий публічний розголос. Такі презентації зазвичай короткотривалі й мобільні. Принцип театралізації, що має давню традицію, розширює свої межі, перетворюючись на фактор театральної-кінематографічної інтеграції та архітектурного шоу. Прикладом може бути імпровізований кінотеатр просто неба на вулиці Короленка в Дніпрі (рис. 4.44).

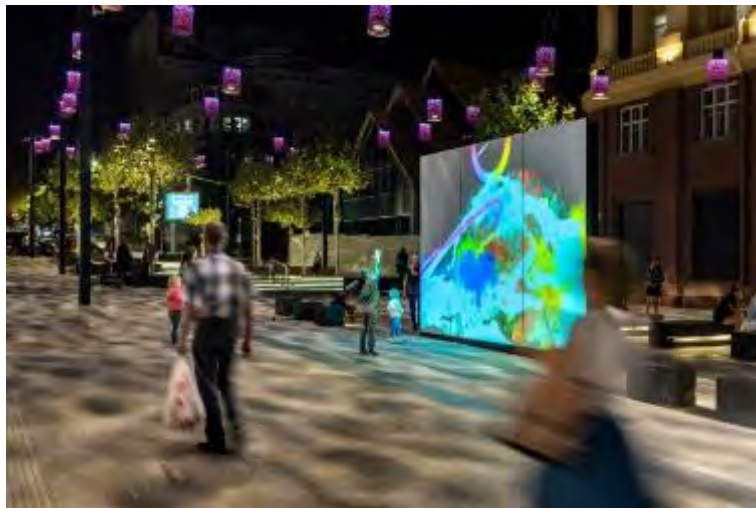

Рис. 4.44. Імпровізований кінотеатр просто неба на вулиці Короленка в Дніпрі

ІІІ. ПРИНЦИП ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ

Багатоелементні форми творчості, насамперед театр, кіно, телебачення та сучасна хореографія, співвідносяться з архітектурними тенденціями «режисури» та «видовищності». Незважаючи на умовність такої спорідненості, розмаїття сфери видовищних мистецтв можна вважати актуальними для архітектури у таких категоріях: вибудовування обсягів і просторів як «мізансцен» вистави, архітектурні «декорації», зміна «кадрів» просторових вражень, тощо.

Особливий ефект в середовищі міських публічних просторів створює *ігровий дизайн*, сформований об'єктами сучасного мистецтва: статичні та динамічні скульптурні форми, графіті, інсталяції тощо. У цьому аспекті прийоми гри тісно взаємопов'язані з художніми принципами, які проявляються в динаміці композиції, інтенсивному колористичному рішенні, активному використанні динамізму скульптурної пластики і т.п. Ігрові моменти впроваджуються також в актуальні принципи формоутворення, мультимедіа та інтерактивні системи [200]. Прикладом може бути ігровий майданчик «Дюни, що рухаються» від архітектурної студії NÓS в Монреалі, де за допомогою оптичної ілюзії автори інсталяції зуміли створити естетичний міраж у центрі міста (рис. 4.45) [220]; публічний простір на вул. Яворницького в Дніпрі (рис. 4.46) [221] та ігрова зона Potgieterstraat від "Carve Landscape Architecture" в Амстердамі (рис. 4.47) [222] тощо.

Рис. 4.45. «Дюни, що рухаються» від архітектурної студії NÓS в Монреалі

Рис. 4.46. Скульптурні композиції на вулиці Яворницького в Дніпрі

Рис. 4.47. Ігрова зона Potgieterstraat від "Carve Landscape Architecture"

Амстердам, Нідерланди

Затребуваним сучасним прийомом інтерактивної рекреації є організація певних точок емоційної активації. До таких підходів можна зарахувати влаштування тимчасових експозицій і виставок просто неба, що стало поширеною тенденцією інтеграції мистецтва з міським середовищем, спрямованим на співучасть та емоційну співтворчість глядача-пішохода, а також ігрове наповнення центрів тяжіння й транзитних просторів (паркових зон, пішохідних вулиць, площ, набережних). Міські виставкові проекти виконують пізнавальну, інформаційну та творчу функції [200]. Прикладом влаштування креативної видовищної сценерії може бути показ мод у Луврі (Париж). Студія PlayLab Inc із Лос-Анджелеса побудувала великий «ігровий майданчик» із звивистим гоночним треком у Музеї Лувру для показу чоловічого одягу Louis Vuitton весна-літо 2023 під час Тижня моди в Парижі. Показ проходив у Carré du Louvre, одному з головних дворів колишнього паризького палацу (рис. 4.48).

Рис. 4.48. Ігрові декорації для показу Louis Vuitton у Луврі

У Києві улюбленим місцем для прогулянок є Пейзажна алея (рис. 4.49), відома своїми скульптурами, та алея художників на Андріївському узвозі (рис. 4.50) в Києві (Україна). У вихідні дні та на свята тут влаштовуються концерти живої музики, ярмарки під відкритим небом та інші розважальні акції.

Рис. 4.49. Скульптури на Пейзажній алеї в Києві (фото автора)

Рис. 4.50. Алея художників у підніжжя Андріївської церкви (фото автора)

V. ПРИНЦИП СЦЕНАРНОСТІ

Особливого значення у формуванні композиційної й естетичної виразності, цілісності системи інтерактивної рекреації в центральних частинах міст набуває специфіка озеленення, освітлення та впровадження практики «естетизації «архітектури землі» через фактурне та кольорове архітектурно-художнє збагачення поверхні міських публічних просторів.

Нині відчутна деградація озеленення публічних просторів, яка значною мурою пов'язана з перенасиченням центральних зон (найбільш інтенсивно забудованої міської території) малими архітектурними формами, надмірною кількістю огорож і майже цілковитою відсутністю багаторівневих прийомів озеленення історичної субстанції, що значно збіднює комфортність та рівень благоустрою рекреаційних публічних просторів. Саме тому важливого значення набуває розробка продуманих сценаріїв архітектурно-ландшафтної ревіталізації, тобто якісних перетворень на основі підвищення кількості площ озеленення та збереження всіх наявних, навіть незначних, вільних від забудови територій (навіть у дворових просторах).

Зазвичай до єдиної системи громадських інтерактивних просторів повинні входити паркові території, міські сквери, набережні, території об'єктів культурного призначення, бульвари, вулиці та площі. В умовах існуючої забудови історичних зон щораз значніше місце посідає індивідуально продумане озеленення самих архітектурних об'єктів, дахів, терас, вертикальне озеленення фасадів, яке значно покращує естетичні та екологічно-санітарні ознаки в центральних зонах історичних міст.

Слід враховувати перманентну змінність зелених насаджень як частини міського середовища зі зміною щільності чи прозорості зелених насаджень у процесі зростання та від зміни пори року, яке значно впливає на художньо-композиційний образ публічних просторів. Від щільності та висоти озеленення, присутнього в міському середовищі, залежить його диференціація на великі та дрібні насадження, які не лише наповнюють відкриті простори, а й визначають їхні контури чи поділ на функціональні частини. Озеленення багато важить як

засіб кореляції при реконструкції та благоустрої історично складеної забудови. В композиційному сенсі озеленені простори («відкриті» або «частково відкриті») є важливими компонентами системи інтерактивної рекреації, виконуючи функціональну й композиційну роль. Залежно від контуру й загальної щільності озеленення нерідко може бути одним із головних композиційних компонентів відкритого публічного простору або специфічними «лаштунками», що ці простори просторово обмежують чи поділяють.

Композиційне об'єднання каркасу озелених культурних просторів в центрах історичних міст із урахуванням найкомфортніших пішохідних маршрутів (зокрема велосипедних та для скутерів) значною мірою сприяє естетичній оптимізації системи інтерактивної рекреації.

На березі річки Доммел в Осло розміщується будівля, на даху якої – невеликий парк (рис. 4.51). Це місце – вал Sint Jan, який був одним із чотирьох головних входів в укріплене старе місто. Тут були знайдені залишки воріт і стіни з середньовічного кругляка. Флангові стіни бастіону були частково відновлені, зведено масивний дах, на якому створено публічний простір, звідки відкривається панорамний вид на обидва береги річки [223].

Рис. 4.51. Парк на даху будівлі. Осло, Норвегія. Автор проекту: OSLO

Аби зменшити вплив літньої спеки, у Відні почали озеленювати фасади будівель в історичному центрі міста в межах програми «Місто майбутнього» (рис. 4.52). Нині зелені насадження складають понад 50% загальної площі (озеленені фасади будівель, сади на дахах та сквери у подвір'ях). Завдяки «зеленому фасаду» зменшується шумовий вплив, очищується та зволожується повітря [224].

Рис. 4.52. Програма «Місто майбутнього» у Відні передбачає озеленення як державних споруд, так і приватних будинків (фото: wien.orf.at)

В Україні 2022 р. відбувся старт екоініціативи «Місто живих стін», за якою міська влада закликає мешканців висаджувати декоративні рослини (виноград Вічі та ін.) задля озеленення фасадів для зменшення теплової плями в місті (рис. 4.53).

Рис. 4.53. «Зелений фасад» на Андріївському узвозі в Києві (фото автора)

У Роттердамі була встановлена тимчасова інсталяція – 600-метровий прогулянковий міст, який з'єднав декілька дахів задля демонстрації їх потенціалу як терас для споглядання міста під новим кутом та як додаткові «зелені» зони, що сприятиме підвищенню екологічної стійкості та якості життя мешканців та гостей міста (рис. 4.54) [225].

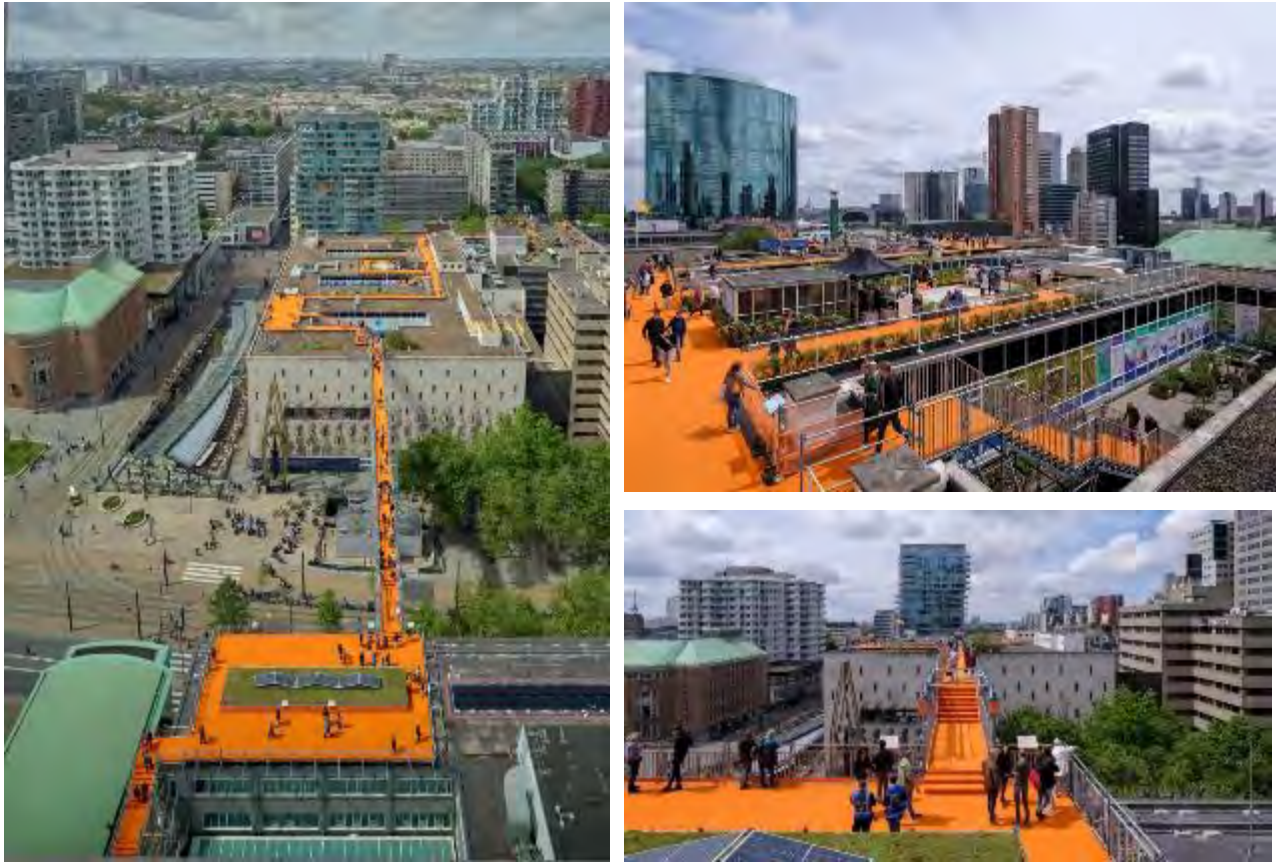

Рис. 4.54. Тимчасовий прогулянковий міст із зеленими зонами у Роттердамі

Особливого значення для формування естетичної виразності системи інтерактивної рекреації в історичному середовищі міста набуває цілісна стратегія їхнього **освітлення**.

Сучасні технології розкривають нові можливості для освітлювальної режисури завдяки інноваційним рішенням, суттєво змінюючи сприйняття історичної архітектурної субстанції протягом доби. Разом із композиційно-естетичними аспектами освітлення рекреаційних просторів забезпечує покращення міської безпеки і загальної якості життя городян і гостей міста для підвищення ефективності взаємодії людини з історичним середовищем. Процес проектування цілісної системи освітлення складових інтерактивної рекреації

повинен враховувати найефективніші можливості їхнього природного і штучного освітлення у контрастних і згармонізованих проявах.

Продумано підібрані типи освітлення протягом різного часу доби та пори року створюють необмежені можливості для поєднання контрастів і гармонії у сприйнятті історичного середовища міського простору вдень і вночі при переході від світла до темряви і навпаки на основі світлової сценографії системи інтерактивної рекреації.

Нині вже не існує чіткого поділу освітлення на штучне і денне, оскільки окремі фрагменти штучного освітлення часто стають постійними елементами підкреслення пластики історичних фасадів і в денний час. Бажання створити безколізійний перехід від природного до штучного освітлення інтер'єрів площ і вулиць спонукало дизайнерів архітектурного середовища рекреаційних просторів до поступового переходу на біодинамічне світло, що змінюється залежно від часу доби (від денного «нейтрального світла» до типово нічного, «теплого» світла). Подібний підхід демонструє освітлення в UNIT.City (Київ, Україна) (рис. 4.55). Тут світловий сценарій налаштований так, що наприкінці робочого дня плавно включається нейтральне світло, яке підтримує робочу активність, потім воно теплішає й поступово налаштовує на відпочинок, а пізно ввечері стає контрастнішим і камернішим, підкреслюючи живописні тіні [226].

Рис. 4.55. Перший в Україні публічний простір із повноцінним біодинамічним світлом від Expolight у Києві

На пішохідній частині вулиці Короленка у Дніпрі значну увагу приділено освітленню, яке може змінювати свій відтінок та насиченість відповідно до різних сценаріїв використання (рис. 4.56, рис. 4.57). 2020 р. проєкт освітлення цієї пішохідної зони став переможцем щорічного конкурса світлового дизайну

«LIT Awards» – глобальної премії інноваційних проєктів у галузі світлового дизайну (першість унікальній дніпровській вулиці присудили в категорії пейзажного освітлення). Перед архітекторами постало завдання знайти архітектурні та дизайнерські рішення, які б показали мешканцям та гостям міста, що колишня проїжджа частина вулиці надається їм для соціальної активності та творчих проявів. Тут розмістили лави для відпочинку, фонтан, кілька арт-інсталяцій та інтерактивний медіаекран.

Рис. 4.56. Декоративна підсвітка у вечірній час пішохідної частини вулиці Короленка у Дніпрі

Рис. 4.57. Нічне освітлення вулиці Короленка

Отже поняття міського освітлення містить як традиційні форми освітлення від штучних джерел вночі, так і додатково спрямовану фрагментарну ілюмінацію в денний час доби.

Цікавим прикладом застосування підсвічування фасаду можна вважати Moorfields Eye Hospital (архітектор Ж. Нувель) в історичному центрі Лондона

(рис. 4.58). Вдень динамічний фасад виконує функцію жалюзі, а вночі «світлова установка» створює на будівлі так звану «світлову інсталяцію» [227]. Центр отримав нагороду «Найкращий дизайн лікарні» на церемонії Building Better Healthcare 2007 р. [228].

Рис. 4.58. Підсвічування фасаду можна вважати Moorfields Eye Hospital в історичному центрі Лондона

Освітлення системи інтерактивної рекреації в історичному середовищі поєднує декілька завдань: *підвищення естетичної якості середовища, його безпеки, вирішення проблем ергономіки та енергоефективності* [229]. Як доводять останні дослідження, усі форми штучного освітлення (включно з освітленням інтер'єрів будівель) нині сягають 20% від загальноосвітлового рівня електроспоживання [230].

Система освітлення просторів інтерактивної рекреації формується на взаємодії штучного світлового середовища з природним із обов'язковим урахуванням можливостей модифікації цієї системи протягом короткого періоду часу, що дозволяє динамічно змінювати характер об'ємно-просторової структури середовища й урізноманітнювати функціональні процеси в ньому протягом доби. Переважно особливої уваги потребує усвідомлення того, що на відміну від денного освітлення у час темряви найдоцільнішим видається сценарій виділення лише функціонально, композиційно чи пластично унікальних фрагментів [231].

У системі штучного освітлення інтерактивних рекреацій в історичному середовищі особливою значення набуває підкреслення художньо-композиційної

унікальності ансамблів, споруд або їх частин за допомогою різних типів освітлення (рис. 4.59): *локального* (виділення окремих фрагментів фасадів, арт-об'єктів, освітлення вітрин в будівлях, світлові інсталяції в інтер'єрах за вітринами), *контурного* (виділення контурів об'єкта, підсвічування будівлі по периметру, стрічкове виділення уздовж шляхів руху), *заливаючого* (що не перешкоджає цілісному сприйняттю композиції споруди завдяки його повній освітленості, комплексне підсвічування окремих будівель, пам'ятників, ділянок території), *фонового* (створення освітленого заднього плану об'єкту як фону для виділення особливостей фасаду, підсвічування площин стін), *динамічного* (зміна інтенсивності освітлення, його спрямованості, інсталяції та арт-об'єкти, світлові шоу на фасадах), за принципом створення *медіафасадів* (формування цілісної світлової композиції, візуалізація інформації на окремих площинах, які самі є джерелом освітлення). Також важливою є *світлова навігація* у вигляді виділення покажчиків і навігаційних стендів та *освітлення озелених рекреаційних зон* (різновисокі світильники для різноманітних ділянок, підсвічування рослин - гірлянди і проєктори, світлові інсталяції та підсвічування малих архітектурних форм) тощо.

Рис. 4.59. Приклад підсвічування фасаду реконструйованого заводу «Арсенал» у Києві (Україна) та сучасне освітлення на церковній площі у Вестеркапеллі (Німеччина)

Щодо розробки цілісного сценарію вдосконалення освітлення просторів інтерактивної рекреації в денний час особливу увагу слід зосереджувати на композиційно виправданій взаємодії локальних фрагментів історичної субстанції (архітектурні деталі, об'єкти синтезу мистецтв, озеленення, екстер'єри провідних споруд, їх акцентних елементів у доміантності над «деталлями» історичного середовища), що може бути забезпечене всебічним урахуванням найефективніших точок для огляду історичної субстанції.

Водночас *сценарний підхід* до освітлення рекреаційних просторів у середовищі історичних ареалів забезпечує підвищення інформативності середовища й ефективність орієнтації в просторі, інтерактивну взаємодію між семіотикою та семантикою історичного середовища і можливість перетворення важливого елементу архітектурно-художньої виразності системи інтерактивної рекреації завдяки збагаченню геопластики міського ландшафту засобами світлодинаміки як у нічну, так і в денну пору доби із огляду на потреби маломобільних груп населення. Достатньо розвинуті системи інтерактивної рекреації в історичному середовищі великих міст за допомогою інноваційних рішень освітлення не тільки у нічний час мають змогу бути сприйнятими не лише в містобудівних інтер'єрах міських просторів, а й як цілісні та домінуючі складові архітектурно-містобудівної структури міст у силуетах і панорамах історичних містобудівних утворень.

Щороку в Ліоні (Франція) відбувається фестиваль світла Fete des Lumieres, де історичний міський простір трансформується завдяки зміні кольорової гами (рис. 4.60). Екранами для проєкцій стають будівлі мерії, театру, старовинні храми й житлові будинки. Щозими подивитися на це дійство приїжджають мільйони глядачів. Старовинні легенди та природа – основні мотиви світлових ілюмінацій, відео, музики та звукових ефектів. Фестиваль світла в Ліоні проводиться вже близько чотирьохсот років (з 1643 р.) у грудні. Ліонці дбайливо зберігають і продовжують традиції, тож щорічно реалізують барвисте свято світла, яке триває чотири ночі. Муніципалітет Ліона стверджує, що ці грудневі

ілюмінації значно підвищують привабливість міста для тисяч туристів, що сприяє суттєвому зростанню інвестування в розвиток міста [232].

Рис. 4.60. Фестиваль світла Fete des Lumieres в Ліоні

В Лодзі (Польща) у останні вихідні вересня щорічно проводиться «Фестиваль кінетичного мистецтва світла» Light Move Festival, що дивовижно змінює обличчя міста за допомогою світла та музики (рис. 4.61). Ця культурна подія підвищує атрактивність цієї системи інтерактивної рекреації в місті. За допомогою сучасних світлових технологій, широкоформатних показів у технології 2D/3D художні ілюмінації проєктуються на фасадах історичних будівель Лодзі, відбуваються аудіовізуальні вистави, на головних вулицях міста розміщуються світлові просторові інсталяції. Крім того, у публічних просторах міста проходять музичні концерти та артистичні зустрічі [233].

Рис. 4.61. Фестиваль кінетичного мистецтва світла Light Move Festival в Лодзі

В Україні також є приклад проведення театрально-світлового фестивалю. З 2004 р. за ініціативою Посольства Французької Республіки та Французького інституту майже щороку проводиться фестиваль «Французька весна» в багатьох містах України (Києві, Дніпрі, Харкові і т.д.). Фестиваль включає в себе різноманітну кінопрограму, театральні вистави, концерти музичних колективів, художні виставки тощо (рис. 4.62) [234].

Рис. 4.62. Театрально-світловий фестиваль «Французька весна» в Києві

Важливою складовою в естетизації системи інтерактивної рекреації є художньо-продумане **замощення** пішохідних площ та вулиць – віддавна опробований засіб збагачення привабливості та гармонійності містобудівних інтер'єрів архітектурного середовища. Тротуари та площі, вимощені тротуарною плиткою або гранітною бруківкою, прикрашені мозаїкою або орнаментом – важливий елемент міської архітектури, образна виразність і цілісність якої невід'ємна від високого рівня «архітектури землі» в загальній палітрі естетичної виразності публічних міських просторів.

Прикладом продуманого замощення в історичному середовищі міста може бути покриття пішохідних вулиць та площ в Лісабоні, Португалія. Площа Комерції (Praça do Comércio) вважається однією з найкрасивіших в Європі (рис. 4.63). Кілька століть тому вона була парадними воротами Лісабона – сюди приставали кораблі з багатствами і прибували королівські делегації. Площа Педру IV (Praça Dom Pedro IV), що виникла на місці давньоримського іподрому, має незвичний малюнок мощення (рис. 4.64), а мостова вулиці Августа (Rua Augusta) – центрального пішохідного бульвару Лісабона, викладена вручну оригінальним орнаментом (рис. 4.65) [235].

Рис. 4.63. Одна з найкрасивіших площ Європи – площа Комерції
(Praça do Comércio)

Рис. 4.64. Оригінальне замощення площі Педру IV (Praça Dom Pedro IV)

Рис. 4.65. Замощення центрального пішохідного бульвару Лісабона –
вулиці Августа (Rua Augusta)

Комплексне використання сучасних можливостей і шанобливого ставлення до традиційних тенденцій розвитку історично сформованого середовища, естетика вуличних меблів, ліхтарів, оформлення вітрин, реклама та художній дизайн «фірмових символічних форм» об'єктів торгівлі, ресторанів, кафе, ексклюзивних магазинів сувенірів та творів мистецтва тощо дозволяє створювати унікальні міські простори в гармонійному поєднанні з загальним архітектурно-урбаністичним контекстом.

Основні концептуальні положення щодо просторово-художньої композиції міських просторів на основі аналізу історичної забудови міст центральної Європи, викладені у праці **К. Зітте «Міське будівництво з точки зору його художніх принципів»** («City Planning according to Artistic Principles», 1889 р.), стосуються естетики просторової організації містобудування, яку він пропагував одним із перших серед плеяди відомих урбаністів Європи кінця ХІХ ст. Зітте вважав, що надто крупні відкриті простори негативно впливають на психологію городян і рекомендував творити систему більш замкнутих «інтер'єрних» міських просторів. Він пропонував свідоме чергування нерегулярних, замкнутих чи напіввідкритих просторів, співрозмірність забудови з людським масштабом, її гуманізацію, врахування перспективних ефектів, можливість найефективніше об'єднувати й розташовувати великі, середні та малі монументи. Нині, в час превалювання технічних, структурно-гігієнічних складових, вартість праці К. Зітте щодо особливо уважного ставлення до художніх аспектів формування міських публічних просторів як основного каркасу системи інтерактивної рекреації в історичних ареалах міст неможливо переоцінити [236].

ПРИНЦИПИ ТА ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ РЕКРЕАЦІЇ В ІСТОРИЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ МІСТА

Принцип		Приєм		
Поліфункційності сприяє відновленню та вдосконаленню атракційності історичного середовища міста із одночасним збереженням автентичності вцілілої субстанції; виявляє послідовність спадкоємної практики креативізації міських публічних просторів та оточуючої їх забудови		Диференціація транспортних та пішохідних зв'язків	модернізація транспортних схем та перетворення просторів містобудівних інтер'єрів частин транспортних вулиць, цілих вулиць та площ, і особливо розвинутих містобудівних зон на пішохідні	
			Відтворення втраченої забудови	відтворення втраченої забудови із врахуванням масштабності і гармонізації автентичної та нової забудови в межах історичного ядра відповідно до сучасних вимог
Інтерактивності забезпечує інтерактивну взаємодію між семіотикою і семантикою історичного середовища; демонструє відповідні до можливостей і вимог часу та міського соціуму різні рівні інтерактивності на основі рекреаційних, історико-культурних та інформаційно-естетичних ресурсів		Реінтерпретація фрагментів історичного ядра міста	організація місць для варіабельних інтерактивних постановок: виступів акторів, театральних, хореографічних, музичних груп, чи народних фестинів, ярмарок, тощо; усі ці дійства у історичному середовищі здатні створити неповторну атмосферу на сучасному рівні креативного міського соціуму	
			Адаптація нижніх поверхів забудови під торгівлі функції	поєднання ефективного інтерактивного відпочинку в просторах історичного центру міста із торговою функцією магазинів, кафе, невеликих етно-ресторанів, дегустаційних залів, тощо, яка протягом усього розвитку міст виконувала роль основного фактора активізації суспільного життя
			Екологізація	організація більш комфортного перебування населення та гостей міста в історичному середовищі в умовах адаптації міст до змін клімату

Принцип		Прийом	
Креативності	сприяє створенню творчої атмосфери, відкритості та комунікативності; в результаті участі міського соціуму у формуванні креативних проєктів культурно-архітектурна спадщина отримує оновлене звучання в процесі розвитку міста	➤	Синтез мистецтв взаємодія різних видів мистецтв, таких як архітектура, скульптура, живопис, музика та інших видів мистецтв в історично сформованому середовищі міста
		➤	Створення об'єктів «творчої індустрії» реновація та будівництво нових музеїв в історично сформованому середовищі міста, надання занедбаним територіям креативного культурного звучання, тощо
		➤	Перетворення стінових елементів фасадів старих споруд у своєрідні екрани демонстрація різних проєктів на відповідних частинах фасадів оточуючих міські простори будинків, чи на трансформованих переносних екранах, призначених для інформативно-естетичного візуального збагачення містобудівних інтер'єрів
Театралізації	забезпечує співучасть та емоційну співтворчість глядача-пішохода, а також ігрове наповнення центрів тяжіння (паркових зон, пішохідних вулиць, площ, набережних, тощо)	➤	Ігровий дизайн формування ігрового дизайну міського середовища за допомогою об'єктів монументального та декоративного мистецтва: статичних та динамічних скульптурних форм, графіті, інсталяцій, тощо
		➤	Влаштування тимчасових експозицій і виставок просто неба інтеграція мистецтва в міське історичне середовище, спрямована на співучасть та емоційну співтворчість глядача-пішохода, а також ігрове наповнення центрів тяжіння і транзитних просторів (паркових зон, пішохідних вулиць, площ, набережних)

Принцип		Прийом	
Сценарності	сприяє формуванню композиційної та естетичної виразності, цілісності системи інтерактивної рекреації в центральних частинах міст	»	Озеленення розробка продуманих сценаріїв архітектурно-ландшафтної ревіталізації, тобто якісних перетворень на основі підвищення кількості площ озеленення і збереження всіх наявних, навіть незначних, вільних від забудови територій (в тому числі в дворових просторах)
		»	Освітлення освітлення рекреаційних просторів забезпечує покращення міської безпеки і загальної якості життя городян і гостей міста для підвищення ефективності взаємодії людини з історичним середовищем; сучасні технології розкривають нові можливості для освітлювальної режисури завдяки інноваційним рішенням, суттєво змінюючи сприйняття історичної архітектурної субстанції протягом доби
		»	Впровадження практики естетизації «архітектури землі» художньо-продумане замощення пішохідних площ та вулиць як засіб збагачення привабливості та гармонійності містобудівних інтер'єрів архітектурного середовища історичних міст

Рис. 4.66. Основні принципи та відповідні їм прийоми формування інтерактивної рекреації в історичному середовищі міста

Висновки до розділу 4

Здійснене у розділі дослідження дозволило зробити такі висновки:

1. Спадкоємний розвиток історичних тенденцій поліфункціональності публічних міських просторів в процесі їх сучасної модернізації стосується основних функційних акцентацій у системі інтерактивної рекреації як-от:

- закоріненого в історичному контексті домінування торгової функції (здебільшого в містобудівних інтер'єрах головних вулиць та площ);
- необхідності посилення соціокультурної суспільної комунікації, особливо з огляду на небезпечну тенденцію роз'єднання міських спільнот глобальною цифровізацією, що швидкими темпами переводить людські взаємини в контакти «на віддалі», нівелюючи психоемоційний позитив безпосереднього людського спілкування;
- створення в системі інтерактивної рекреації можливостей для безпосередньої участі громадян – представників різних груп міського соціуму, відмінних за віком, мобільністю та соціальним статусом у збагачені креативності міських публічних просторів для активного відпочинку;
- підсилення емоційних вражень від архітектурно-художніх цінностей історичної субстанції, особливо в міських просторах, де превалує функція тихого відпочинку; інтенсифікація в цих просторах можливостей пізнання і творчих зацікавлень для відвідувачів;

2. Функціональна насиченість системи інтерактивних просторів у сучасній добі в умовах історичного середовища міста, яке здебільшого є центром тяжіння туристичних потоків, на основі спадкоємного використання апробованих часом і потребами соціуму традицій, сприяє відродженню та інтенсифікації комунікативності як в межах міського соціуму, так і в контактах із представниками інших соціумів, культур і цивілізацій, які стають гостями цих міст.

3. Особливої ваги в системі інтерактивної рекреації набуває продуманий комплексний сценарій із використання різних можливостей

озеленення, що підвищує екологічний стан і композиційну логіку рекреаційних просторів. Нині доводиться констатувати майже повну відсутність у вітчизняній містобудівній практиці багаторівневих прийомів озеленення історичної субстанції, особливо в центральних частинах міст, тому суттєве значення має сценографія архітектурно-ландшафтної ревіталізації для створення взаємопов'язаної системи озелених публічних просторів: парків, вулиць, площ і самих архітектурних об'єктів.

4. Для забезпечення функціонально-просторової логіки та композиційної єдності всієї системи інтерактивної рекреації в історичному середовищі міста набуває великого значення цілісна стратегія її освітлення. Процес проєктування системи освітлення складових інтерактивної рекреації повинен враховувати найефективніші можливості природного і штучного світла в їхніх контрастних і згармонізованих проявах. Комплексно продумані проєкти освітлення просторів інтерактивної рекреації протягом різного часу доби та пори року дозволяють отримати суттєві можливості для підсилення виразності історичного середовища при переході від світла до темряви і навпаки як в денний, так і в нічний час. Система освітлення просторів інтерактивної рекреації формується на взаємодії штучного світлового середовища і природного з обов'язковим урахуванням можливостей модифікації протягом короткого періоду часу, що дозволяє динамічно змінювати характер об'ємно-просторової структури середовища й урізноманітнювати функціональні процеси в ньому протягом доби. Комплексний підхід до освітлення публічних просторів середовища історичних ареалів сприяє збагаченню їхньої інформативності, вдосконаленню орієнтації людини, інтерактивній взаємодії між семіотикою та семантикою історичного середовища.

5. Крім забезпечення екологічної оптимізації, функціонально-просторової та композиційної логіки системи інтерактивної рекреації на основі взаємозв'язаного «каркасу» міських публічних просторів, комплексний сценарій їхнього озеленення й освітлення нині стає важливою складовою підсилення естетичної виразності історико-архітектурного середовища. Закорінений у

давнині принцип збагачення художньо-естетичної вимови містобудівних інтер'єрів засобами синтезу мистецтв є актуальним і затребуваним зокрема у тактовному і високопрофесійному впровадженні сучасних творів монументального та декоративного мистецтва в історично-складені публічні міські простори.

Матеріали розділу висвітлені в публікації – Гнілоскуренко М. Середовище історичних ареалів міст як основа формування інтерактивної рекреації. *Український журнал будівництва та архітектури*. 2021. № 1. С. 36–44. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/xmlui/handle/123456789/6434>.

ВИСНОВКИ

1. В результаті проведеного наукового дослідження визначено, що необхідне формування системи соціокультурних зв'язків у структурі міського соціуму можливе на основі каркасу міських публічних просторів, який виконує роль інфраструктури інтерактивної рекреації.

2. Зазначено правомірність використання дефініції – *містобудівні інтер'єри* – щодо міських публічних просторів (вулиць, площ, парків), в яких сконцентрований превалюючий об'єм рекреаційних функцій і які повсякчас мали головну питому вагу креативних рекреаційних практик у порівнянні з *інтер'єрами* оточуючої ці простори архітектурної субстанції.

3. Враховуючи сучасні тенденції глобальної цифровізації, надмірне посилення контактів «на віддалі», мегаполісну урбанізаційну гіпертрофованість, що впливають на втрату індивідуальності людей і позитивних аспектів міжлюдських взаємин, визнано оптимальною модернізацію міських публічних просторів та перетворення на поліфункційну систему дієвим засобом відродження засад комунікативності всередині міського соціуму в єдності з історико-культурною вартістю міського середовища, об'єднаного сув'язю рекреаційно-культурних і культурно-креативних просторів, у різноманітності яких виділяються два основні типи. Перший тип – це громадські простори містобудівних інтер'єрів площ, вулиць, парків як місця прояву індивідуальних талантів, навичок і можливостей для будь-якого члена міської спільноти, які він може в цих просторах безпечно проявити. Другий тип рекреаційно-креативних просторів, що об'єднують людей із подібними зацікавленостями та компетентностями у неформальні творчі співтовариства, що, зазвичай, формуються в інтер'єрах забудови, де концентруються заявлені у відритих міських просторах інтерактивні відпочинкові функції в більш інтимному, «камерному», професіоналізованому середовищі.

4. Передумовою для створення оптимальної системи інтерактивної рекреації в умовах історичного міста визнано забезпечення домінантності

пішохідного руху, що потребує ґрунтового аналізу можливостей диференціації транспортних та пішохідних зв'язків в міській інфраструктурі. Комфортна пішохідна доступність до цінної історичної забудови у продуманій системі інтерактивної рекреації дає можливість повернення історичному середовищу втраченої логіки функціонування та архітектурно-естетичної цілісності структури та забудови історичних ареалів, що відповідає актуальним завданням сталого розвитку міст.

5. У дослідженні встановлено, що саме у сфері інтерактивної рекреації, призначеної для звільнення людини від регламентованості виробничих, службових, науково-навчальних, адміністративно-управлінських обов'язків, дух і думка отримують оптимальні можливості для пошуку й розвитку креативних рішень у різних проявах життєдіяльності в міському середовищі. Історично-складену взаємозалежність соціально-культурних категорій інтерактивних, рекреаційних і креативних практик у середовищі історичних міст і сьогодні переконливо аргументують спроби визначення рейтингів креативності історичних міст Європи в номінаціях «культурна столиця» та «креативна столиця». Так, результатом останнього подібного «рейтингового конкурсу» стало визнання переможцями в цих двох номінаціях тих самих міст Німеччини: Веймара, Ньюрберга, Гейдерберга, Карлсруе, Берліна та ін.

6. Брак всесторонніх чітких архітектурно-планувальних пересторог щодо прийнятних перетворень і нововведень у середовищі вітчизняних історичних міст, а також сумнівний інтелектуально-моральний рівень проєктувальників і забудовників, викликає низку проблем у взаєминах складеної протягом віків міської субстанції та часто агресивних щодо неї нових споруд. Це призводить до дискомфорту в житті міського соціуму та руйнує образну цінність міста. З огляду на це створення комфортної системи інтерактивної рекреації, невід'ємної від креативності міських публічних просторів слід розглядати як суттєву компенсацію предметних і моральних втрат для міського соціуму.

7. Формування інтерактивної рекреації у структурі історичних міст необхідне для виявлення та залучення культурного потенціалу складеної

планувально-просторової структури й архітектурної субстанції міського історичного середовища на основі осмислення поняття «творчої індустрії», яке вже стало майже канонічним і означає життєдіяльність мешканців і гостей міст на ґрунті індивідуального творчого начала, навичок і таланту, що визначають потенціал створення доданої вартості та нових робочих місць в історичних містах шляхом реалізації інтелектуальної власності на основі комунікативних можливостей креативного дискурсу. До них насамперед належать: архітектура, мистецький та антикварний ринок, ремесла, реклама, прикладне мистецтво, дизайн, мода, відео-індустрія, музика, виконавські мистецтва, різноманітні шоу, перформанси та інші види комунікативно-рекреаційних практик, ініціаторами яких здебільшого стають різні групи міського соціуму.

8. В дослідженні встановлені основні методи реконструкції і розвитку центральних частин історичних міст з метою створення оптимальних умов інтерактивної рекреації, а саме:

- Заснований на ідеї історичної спадкоємності метод креативної реконструкції значно порушених фрагментів історичного середовища, відновлення архітектурної пам'яті мешканців засобами містобудівного регулювання;
- Метод активізації містобудівних вузлів для рівномірного розподілу функціонального навантаження в історичному середовищі міста;
- Метод просторової детермінації, що полягає у реконструктивних перетвореннях планувальної структури міського центру і визначенні нових чи корегуванні існуючих червоних, блакитних і зелених ліній для акцентації важливих культурних та архітектурних зосереджень міського життя;
- Метод архітектурної інтеграції для активізації міської креативності архітектурними інноваціями і системою культурних комунікацій;
- Метод композиційного зв'язку антропогенного *мікрolandшафту* міського комплексу з навколишнім *макроландшафтом*.

9. Дослідженням встановлені наукові принципи і прийоми формування системи інтерактивної рекреації в історичному середовищі міста, а саме:

- Принцип поліфункційності, що ґрунтується на зверненні до історичної спадкоємності як до джерела креативних ідей суспільного спілкування. Культурне розмаїття і творча потенція різних груп міської спільноти розглядаються як ключові елементи даного принципу на основі прийомів диференціації транспортних та пішохідних зв'язків, а також відтворення втраченої забудови із забезпеченням гармонізації автентичних та нових споруд в межах історичних ареалів;
- Принцип інтерактивності, що полягає у перетворенні історичних публічних міських просторів у найвагомішу складову інтерактивної рекреації з використанням прийомів реінтеграції фрагментів історичної архітектурно-містобудівної субстанції для варіабельних, тимчасових інтерактивних постановок і екологізації історичного середовища;
- Принцип креативності, що сприяє створенню творчої атмосфери і комунікативності, особливо у великих містах. Одним із основних прийомів реалізації його принципу є креативізація історичного середовища шляхом об'єднання мобільних, інноваційних культурно-мистецьких пошуків;
- Принцип сценарності для формування композиційно-естетичної виразності і цілісності системи інтерактивної рекреації за допомогою прийомів об'єднання озелених просторів в історичних ареалах на найкомфортніших та естетично ефективних пішохідних маршрутах, а також цілісної стратегії освітлення для естетизації середовища, його безпеки, вирішення питань ергономіки та енергоефективності. Суттєвого значення набуває естетизація «архітектури землі» у загальній палітрі виразності і цілісності публічних міських просторів.

10. Перелічені методи реконструкції та розвитку середовища історичних центральних ареалів міст, спрямовані на оптимізацію і гуманізацію умов інтерактивного відпочинку, принципи та прийоми формування системи інтерактивної рекреації у інноваційній практиці вдосконалення креативності

історичних міських публічних просторів, визначають основні напрямки формування інтерактивної рекреації в історичному середовища міста у відповідності до засад сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Прибега Л. Архітектурна спадщина України: пам'яткоохоронний аспект. Київ : *Ин-т культурології НАМ України*. 2016. 255 с.
2. Пам'яткознавство: правова охорона культурних надбань: зб. документів / упоряд.: Л. Прибега, М. Яковина, С. Оляніна, О. Міщенко. К., 2009. 416 с.
3. Камерон К. Дух місця: між матеріальною та нематеріальною спадщиною. *Квебек: Університетська преса Лаваля*. 2009. С. 15–22.
4. Sitte C. *Der Städtebau nach seinen künstlerischen Grundsätzen*. Wien : *K. Graeser*. 1922. 216 p.
5. Wirth L. *Urbanism as a Way of Life*. *American Journal of Sociology*. 1938. Vol. 44, no. 1. P. 1–24.
6. Arendt H. *Vita Activa oder Vom tätigen Leben*. *University of Chicago Press*. 1958. 496 p.
7. Lynch K. *The Image of the City*. *The MIT Press*. 1960. 194 p.
8. Jacobs J. *Downtown is for People*. *From The Exploding Metropolis by the editors of Fortune*. 1958. P. 125-131.
9. Jacobs J. *The Death and Life of Great American Cities*. *Vintage Books*. 1992. 458 p.
10. Habermas J. *The Structural Transformation of the Public Sphere*. *The MIT Press; 5th or later Edition*. 1991. 301 p.
11. Gruen V. *The Heart of Our Cities; the Urban Crisis: Diagnosis and Cure*. London : *Thames and Hudson*. 1965. 368 p.
12. Park R. *The City as a Social Laboratory*. *Sociological review*. 2002. Т. 2, № 3. P. 86–99.
13. Milgram S. *The Experience of Living in Cities: A Psychological Analysis*. *Science*. 1970. Vol. 167. P. 1461–1468.
14. Milgram S. *The Familiar Stranger: An Aspect of Urban Anonymity*. *The Division 8 Newsletter, Division of Personality and Social Psychology*. Washington: *American Psychological Association*. 1972.

15. Baudrillard J. City and Hatred. *Logos*. 1997. № 9. P. 107-116.
16. Goffman E. The Presentation of Self in Everyday Life. *Doubleday*. 1959. 251 p.
17. Goffman E. Frame analysis: An essay on the organization of experience. *Harvard University Press*. 1974. 586 p.
18. Lefebvre H. La production de l'espace. *Economica; 4e édition*. 2000. 512 p.
19. Sennett R. The fall of public man. *W. W. Norton & Company*. 1992. 416 p.
20. Foucault M. Of Other Spaces. *Diacritics*. 1986. Vol. 16, no. 1. P. 22–27.
21. Oldenburg R. The Great Good Place: Cafes, Coffee Shops, Bookstores, Bars, Hair Salons, and Other Hangouts at the Heart of a Community. *Hachette Books*. 1999. 384 p.
22. Landry Ch. The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators. 2nd edition (July 14, 2008). Publisher : *Routledge*. 2008. 352 p.
23. Gehl J. Life Between Buildings: Using Public Space. *Island Press*. 2011. 216 p.
24. Gehl J. New City Spaces. *The Danish Architectural Press*. 2014. 264 p.
25. Gehl J. Cities for People. *Island Press; Illustrated edition*. 2010. 288 p.
26. Lerner J. Acupuntura Urbana. *IaaC*. 2005. 112 p.
27. Zukin Sh. The Cultures of Cities. *Blackwell Publishers; 1st edition*. 1996. 336 p.
28. Zukin Sh. Naked City: The Death and Life of Authentic Urban Places. Reprint edition. Publisher : *Oxford University Press*. 2011. 312 p.
29. Speck J. Walkable City: How Downtown Can Save America, One Step at a Time. Nova York : *North Point Press*. 2012. 312 p.
30. Groys B. A public space: From emptiness to paradox. *Institute of Media, Architecture and Design Strelka*. 2012. 18 c.
31. McQuire S. Urban screens, networked cultures and participatory public space. *Chinese Journal of Communication and Society, Chinese University of Hong Kong Press*. 2012. Vol. 21.

32. Устенко Т., Кондратенко Е., Водзинский Е. Формирование архитектурно-художественного облика центров городов. Киев: *Будівельник*, 1989. 120 с.

33. Бевз М. Історичне місто як об'єкт збереження і регенерації. *Проблеми теорії і історії архітектури України : збірник наукових праць*. Одеса : Астропринт, 2007. Вип. 7. С. 105-119.

34. Бевз М. Завдання збереження та регенерації цінних архітектурно-містобудівних комплексів історичних міст. *Проблеми розвитку міського середовища*. Київ, 2011. Вип. 5–6. С. 15–23.

35. Прибега Л. Охорона та реставрація об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини України : методологічний аспект. Монографія / Центр пам'яткознавства НАН України і Укр. т-ва охорони пам'яток історії та культури; Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури. К. : *Мистецтво*, 2009. 304 с.

36. Прибега Л. Історичне середовище міста: сутність і засади охорони. Українська академія мистецтва. 2021. № 30. С. 14–20.

37. Чернявський В. Синтез мистецтв і дизайн міського середовища. *Містобудування та територіальне планування*, Київ, 2011. Вип. 39. С. 436–442. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/МТР_2011_39_66.

38. Паченков О. Публичное пространство города перед лицом вызовов современности: мобильность и «злоупотребление» публичностью. *НЛО*. 2012. № 117.

39. Олійник О. Методика просторового аналізу в дизайні міського середовища. *Технічна естетика та дизайн: Міжвідомчий наук.-техн.зб.* Київ, КНУБА, 2012. Вип.11. С. 136–142.

40. Олійник О. Відкритий міський простір як об'єкт культурної спадщини: методи виявлення та збереження. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.–техн. збірник*. К. : КНУБА, 2020. Вип.58. С. 178-191. ISSN 2077-3455.

41. Трошкіна О., Нестерчук Ю. Особливості планувальної організації пішохідних зон. *Національний авіаційний університет. Проблеми розвитку міського середовища*. 2013. № 9. С. 203-208.
42. Трошкіна О., М. Ковалик. Вплив масштабності на проектування нових форм в історичному середовищі. *Національний авіаційний університет. Проблеми розвитку міського середовища*. 2014. № 1. С. 179-186.
43. Тимохін В. Проблеми і принципи реконструкції сучасного міського середовища. Досвід та перспективи розвитку міст України. *Проблеми перспективного розвитку м. Києва: збірник наукових праць*. Київ: ДП УДН-ДППМ «ДІПРОМІСТО», 2014. Вип. 26. С. 15-25.
44. Скорик Л. Традиції і новаторство в структурі центру історичного міста. *Збірник наукових праць «Українська академія мистецтва»*. 2018. № 27. С. 58–65.
45. Скорик Л. Особливості функціонального використання історичної спадщини в структурі міського центру. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2018. № 51. С. 351–358.
46. Скорик Л. Спадкоємний розвиток композиційно-просторових особливостей міського центру. *Українська академія мистецтва. Дослідницькі та науково-методичні праці*. 2020. № 29. С. 12–21.
47. Скорик Л. Шляхи архітектонічної ревалоризації архітектурної субстанції в історичному середовищі міста.. *Українська академія мистецтва. Дослідницькі та науково-методичні праці*. 2021. № 30. С. 21–28.
48. Tovbych V., Viazovska A., Kryvoruchko Y. Place and people: landscape as a basis of development and preservation of cultural identity. *Technical Transaction. Czasopismo Techniczne*. 2018. Vol. 5, no. 115. P. 65–72.
49. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455#Text (дата звернення: 19.12.2021).

50. Законодавство про пам'ятники історії та культури зб. норм. актів. К. : Вид. політ. літер. України, 1970. 464 с.
51. Закон Української РСР «Про охорону і використання пам'яток історії та культури» (Відомості Верховної Ради УРСР, 1978 р., № 30, ст. 426; 1984 р., № 7, ст. 145).
52. Про охорону культурної спадщини. Закон України від 08.06.2000. № 1805-III (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 39, ст.333).
53. Про затвердження Порядку визначення категорій пам'яток. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Перелік від 22.05.2019 № 452.
54. Про затвердження Порядку визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць. Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 13.03.2002 № 318.
55. Про затвердження Типового положення про державний історико-культурний заповідник. Постанова Кабінету Міністрів України; Положення, Форма типового документа від 24.07.2003 № 1149.
56. Про охорону археологічної спадщини. Закон України від 18.03.2004 № 1626-IV.
57. Закон України «Про ландшафти» від 22. 02.2012 № 5198.
58. Протокол про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту . ООН; Протокол, Міжнародний документ від 14.05.1954.
59. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини ЮНЕСКО; Конвенція, Міжнародний документ від 16.11.1972.
60. Рекомендація про охорону на національному рівні культурної та природної спадщини ЮНЕСКО; Рекомендації, Міжнародний документ від 16.11.1972.
61. Рекомендація про збереження і сучасну роль історичних ансамблів ООН; Рекомендації, Міжнародний документ від 26.11.1976.

62. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини, ЮНЕСКО; Конвенція, Міжнародний документ від 17.10.2003.

63. Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП). Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/content/programa-oon-z-navkolishnogo-seredovishchayunep.html>.

64. Міжнародна хартія з охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць (Венеціанська хартія) ООН; Хартія, Міжнародний документ від 31.05.1964.

65. HISTORIC GARDENS (THE FLORENCE CHARTER 1981). Adopted by ICOMOS in December 1982.

66. Міжнародна хартія про охорону історичних міст (Вашингтонська хартія) ООН; Хартія, Міжнародний документ від 01.01.1987.

67. CHARTER FOR THE PROTECTION AND MANAGEMENT OF THE ARCHAEOLOGICAL HERITAGE (1990). Prepared by the International Committee for the Management of Archaeological Heritage (ICAHM) and approved by the 9th General Assembly in Lausanne in 1990.

68. Міжнародна хартія з охорони та реставрації архітектурно-містобудівної спадщини (Краківська хартія 2000 р.) ЮНЕСКО; Хартія, Міжнародний документ від 26.10.2000.

69. Кодекс етичних принципів охорони й реставрації пам'яток, ансамблів та визначних місць. Генеральна Асамблея Міжнародної ради з охорони пам'яток і визначних місць (ICOMOS), Коломбо, 1993 р.

70. CHARTER ON THE BUILT VERNACULAR HERITAGE (1999). Ratified by the ICOMOS 12th General Assembly, in Mexico, October 1999.

71. Ризька хартія про автентичність та історичну реконструкцію культурної спадщини; Хартія, Міжнародний документ від 24.10.2000.

72. Landry Ch. The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators. 2nd edition (July 14, 2008). Publisher : *Routledge*, 2008. 352 p.

73. Стаття 33. Історико-культурні заповідники та історико-культурні заповідні території. *Законодавство.com - актуальное законодательство Украины*. URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/zakon-ukrajiny/stattya-istoriko-kulturni-zapovidniki-istoriko-187113.html> (дата звернення: 22.12.2021).

74. Лекція: «Велика спадщина та зв'язок часів. Афінський Акрополь» в рамках проекту: «Пам'ятники культурної спадщини ЮНЕСКО, що знаходяться на території Греції» URL: <http://hfcodessa.org/uk/2011/02/10/лекція-велика-спадщина-та-зв'язок-час/> (дата звернення: 06.08.2022).

75. Плака | Афины. Aktis - Tips from local experts for travelers. URL: <https://aktis.app/ru/Attraction-Плака-p1262-r189400-Athens> (дата звернення: 22.07.2022).

76. Экскурсия Новый музей Акрополя (Греция, город Афины). URL: <https://www.beleontours.ru/excursions/new-acropolis-museum> (дата звернення: 22.12.2021).

77. Janson, Alban & Thorsten Bürklin. (2002). *Auftritte Scenes: Interaction with Architectural Space: the Campi of Venice*. Basel: *Birkhauser*. ISBN 3-7643-6585-4

78. İçərişəhər. Azerbaijan 360. URL: <https://azerbaijan360.az/what-to-see/museums/i-c-ris-h-r/> (дата звернення: 14.08.2022).

79. 25 визначних місць Баку – Новинка++. *CodeSchool*. URL: <http://codeschool.uzhnu.edu.ua/newspaper/25-визначних-місць-баку/> (дата звернення: 22.12.2021).

80. Exploring Salzburg's Old Town- A Self-Guided Walking Tour. Travel? Yes Please!. URL: <https://www.travelyesplease.com/travel-blog-exploring-salzburgs-old-town/#:~:text=Residenzplatz%20is%20the%20heart%20of,considered%20Salzburg's%20most%20beautiful%20fountain.> (date of access: 14.08.2022).

81. Історико-культурні заповідники. *Енциклопедія Сучасної України*. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=12771 (дата звернення: 27.12.2021).

82. Національний історико-культурний заповідник «Софія Київська». *Primetour.ua*.

URL: <https://www.primetour.ua/uk/excursions/museum/Natsionalnyi-istoriko-kulturniy-zapovednik--Sofiya-Kievskaya-.html> (дата звернення: 04.03.2022).

83. Міністерство культури України : Наказ Мінкультури від 23.03.2017 №233 "Про затвердження науково-проектної документації щодо розширення меж охоронних (буферних) зон об'єкта всесвітньої спадщини ЮНЕСКО "Київ: Собор Святої Софії та прилеглі монастирські споруди, Києво-Печерська Лавра". *Wayback Machine*.

URL: https://web.archive.org/web/20180617073332/http://mincult.kmu.gov.ua/mcu/control/uk/publish/article?art_id=245238951&cat_id=244950594 (дата звернення: 27.12.2021).

84. Федорова Л. Києво-Печерський національний історико-культурний заповідник. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. Смолій та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : *Наукова думка*, 2007. Т. 4. С. 195.

85. Рішення №924. *Львівська міська рада*. URL: [https://www8.city-adm.lviv.ua/Pool/Info/doclmr_1.NSF/\(SearchForWeb\)/0858ACA857854020C225877600419EB8?OpenDocument](https://www8.city-adm.lviv.ua/Pool/Info/doclmr_1.NSF/(SearchForWeb)/0858ACA857854020C225877600419EB8?OpenDocument) (дата звернення: 27.12.2021).

86. Львів у UNESCO. *LvivTravel - офіційний туристичний сайт міста Львова*. URL: <https://lviv.travel/ua/news/unesco> (дата звернення: 05.03.2022).

87. Бірюльов Ю. Архітектура Львова. Час і стилі XIII–XXI ст. — Львів : Центр Європи, 2008. — 720 с. — ISBN 978-966-7022-77-8.

88. Пламеницька О. Кам'янець-Подільський. К. : *Абрис*, 2004. 256 с.

89. Національний історико-архітектурний заповідник «Кам'янець». *Хмельницька обласна бібліотека для дітей імені Т. Г. Шевченка*. URL: https://odb.km.ua/?dep=1&dep_up=439&dep_cur=1012#gsc.tab=0 (дата звернення: 27.12.2021).

90. Історико-культурний заповідник «Старый Луцк», Луцк. *UA.IGotoWorld.com*.

URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/71253_zapovednik-staryu-luck.htm (дата звернення: 27.12.2021).

91. Бондаренко І. Луцький історико-культурний заповідник. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наукова думка, 2009. Т. 6. С. 314. ISBN 978-966-00-1028-1.

92. Національний архітектурно-історичний заповідник «Чернігів стародавній» *Музеї Чернігівщини | Museums of Chernihiv region*. URL: <http://museum.cult.gov.ua/natsionalnyj-arhitekturno-istorychnyj-zapovidnyk-chernihiv-starodavnij/> (дата звернення: 08.03.2022).

93. Ігнатенко І. Чернігів стародавній. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наукова думка, 2013. Т. 10. С. 513.

94. ЧЕРНІГІВ СТАРОДАВНІЙ - ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ЗАПОВІДНИК. *Електронна бібліотека | Інститут історії України*. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Chernihiv_starodavnij (дата звернення: 27.12.2021).

95. Історико-містобудівні дослідження: Суми, Миргород, Корець / За ред. Вечерського В.; Відп. за вип. Звіряка А. К. : *Фенікс*, 2013. 334 с.

96. Історико-архітектурний опорний план, межі, режими використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів м. Суми. *Інформаційний портал Сумської міської ради*. URL: <https://smr.gov.ua/uk/dokumenty/mistobudivna-dokumentatsiya/chynna-mistobudivna-dokumentatsiia/17113-istoriko-arkhitekturnij-opornij-plan-mezhi-rezhimi-vikoristannya-zon-okhoroni-pam-yatok-ta-istorichnikh-arealiv-m-sumi.html> (дата звернення: 27.12.2021).

97. Кругла площа. Пам'ятки архітектури та містобудування України. К. : *Техніка*, 2000. С. 196—197.

98. Як порушено ансамбль Круглої площі у Полтаві. *ЗМІСТ*. URL: <https://zmist.pl.ua/news/yak-porusheno-ansambl-krugloyi-ploshhi-u-poltavi> (дата звернення: 27.12.2021).

99. Sitte C. The Art of Building Cities. New York : *Reinhold Publishing Corporation*, 1945. 128 p.
100. Krier R. Stadtraum in Theorie und Praxis. Stuttgart : *Published by Karl Krämer*, 1975. 156 p.
101. A Guided Tour of the Presqu'Ile District in Lyon - Google Arts & Culture. URL: https://artsandculture.google.com/story/pQVh_3FrsXK2KQ (date of access: 24.07.2022).
102. Площадь Мюнстерплац (нем. Münsterplatz) во Фрайбурге. Фото. *HobbySalon.ru* : Путешествуй с нами! Интересные места и яркие впечатления. URL: <https://www.hobbysalon.ru/germaniya/baden-wuerttemberg/freiburg-im-breisgau/muensterplatz-freiburg> (дата звернення: 02.01.2022).
103. Контрактовий будинок: шалені київські Контракти та кохання Ференца Ліста. *КІЇВІНФОРМ*. URL: <https://kievinform.com/archives/6104> (дата звернення: 30.12.2021).
104. Городская легенда. История знаменитого Гостиного двора на Контрактовой площади в Киеве. URL: <https://nv.ua/kyiv/gostinyu-dvor-rekonstruiruyut-chem-on-byl-dlya-kieva-i-cto-budet-dalshe-s-pamyatkoj-arhitektury-50202005.html> дата звернення: 30.12.2021).
105. Контрактовий будинок | Музей історії Десятинної церкви - офіційний сайт. *Музей історії Десятинної церкви - офіційний сайт*. URL: <http://mdch.kiev.ua/node/361> (дата звернення: 30.12.2021).
106. Нижний и Верхний Вал. *Ностальгия. Киев* | Прогулка по старому городу. URL: <https://oldkiev.top/v-val/index.html> (дата звернення: 01.01.2022).
107. Житній ринок. Історія | Київ від минулого до майбутнього. *Київ від минулого до майбутнього*. URL: <https://kyivpastfuture.com.ua/zhytnij-rynok-istoriya/> (дата звернення: 01.01.2022).
108. У Києві хочуть реконструювати вулиці Верхній та Нижній Вал за 600 млн гривень - *Хмарочос*. *Хмарочос*. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2017/11/28/u->

kiyevi-hochut-rekonstruyuvati-vulitsi-verhniy-ta-nizhniy-val-za-600-mln-griven/ (дата звернення: 01.01.2022).

109. История возникновения бульвара Тараса Шевченко в Киеве. *КиевВласть*.

URL: https://kievvlast.com.ua/mega/istorija_vozniknovenija_bulvara_tarasa_shevchenko_v_kieve38605 (дата обращения: 02.01.2022).

110. Бульвар Тараса Шевченко, Киев. *UAGotoWorld.com*.

URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/1994_bulvar-tarasa-shevchenko.htm (дата звернення: 02.01.2022).

111. Просп. Свободи | Інтерактивний Львів. *Інтерактивний Львів*.

URL: <https://lia.lvivcenter.org/uk/objects/svobody/> (дата звернення: 14.08.2022).

112. Works - PublicSpace. *PublicSpace*. URL: <https://www.publicspace.org/works/-/project/e092-sonder-boulevard> (date of access: 01.08.2022).

113. Baku Boulevard (Denizkenari Milli Park) | 2022 | *Viator*. URL: <https://www.viator.com/Baku-attractions/Baku-Boulevard/d22974-a24550> (date of access: 14.08.2022).

114. BULWARY WIŚLANE. NAJWIĘKSZY KLUB WARSZAWY - Moda na Mazowsze. *Moda na Mazowsze*. URL: <https://modanamazowsze.pl/bulwary-wislane-najwiekszy-klub-warszawy/> (date of access: 01.08.2022).

115. Прогулянка набережними Ужгорода. *Новини Закарпаття і Ужгорода*. URL: <https://zaholovok.com.ua/progulyanka-naberezhnimi-uzhgoroda> (дата звернення: 01.08.2022).

116. Приморський бульвар (Одеса). *www.wiki.uk-ua.nina.az*. URL: [https://www.wiki.uk-ua.nina.az/Приморський_бульвар_\(Одеса\).html](https://www.wiki.uk-ua.nina.az/Приморський_бульвар_(Одеса).html) (дата звернення: 14.08.2022).

117. Проект Закону України від 30.01.2008 № 1459, «Про збереження об'єктів культурної та природної спадщини, включених і запропонованих для включення до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО»

118. Franca Manenti Valli, Pisa. Lo spazio e il sacro, Firenze, Polistampa, 2016, ISBN 8859616662
119. Кирилівська церква в Києві. Пам'ятки Києва. Кирилівський монастир в Києві. Пам'ятники архітектури Києва. URL: <http://kievtown.net/ukr/sights/kirillovskaaya.htm> (дата звернення: 26.07.2022).
120. Кілессо Т.С. Кирилівський монастир. К. : *Техніка*, 1999.
121. Катерина Т. Бернардинський монастир у Луцьку. *ВУЕ*. URL: https://vue.gov.ua/Бернардинський_монастир_у_Луцьку (дата звернення: 11.03.2022).
122. Церковъ Пантелеймона. Wedding.ua. URL: <http://wedding.ua/company/wedding/sumy/6526/> (дата звернення: 22.03.2022).
123. Мандрівник – Пам'ятки Італії. Рим. Народна або Тополева площа (п'яцца дель Пополо). *Мандрівник*. URL: <http://samsobi.com.ua/index.php/italiia/roma/700-piazza-del-popolo> (дата звернення: 23.03.2022).
124. Александрович В., Ричков П. Собор святого Юра у Львові. К. : *Техніка*, 2008. 232 с. : фотоілюстр. (Національні святині України). ISBN 978-966-575-048-2.
125. Ivana Boháčová: Pražský hrad v velkomoravskom období. (Die Prager Burg в Großmährischer Zeit). In: Richard Marsina / Alexander Ruttkay (Hrsg.): *Svatopluk 894—1994* . Nitra 1997, S. 33-40.
126. Заповідник "Стародавній Київ" | Путівник по культурній спадщині Києва. *Главная*. URL: <http://kyiv-heritage-guide.com/page/zapovidnik-starodavniy-kiiv> (дата звернення: 14.08.2022).
127. Ігнатенко І. Чернігівський Свято-Успенський Єлецький монастир / редкол.: В. А. Смолій та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : *Наукова думка*, 2013. Т. 10. С. 525. ISBN 978-966-00-1359-9.

128. Вечерський В. Троїцько-Іллінський монастир у Чернігові. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua/Троїцько-Іллінський монастир у Чернігові> (дата звернення: 8.01.2022).

129. Липа К. Ужгородський замок / редкол.: В. Смолій та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : *Наукова думка*, 2013. Т. 10. С. 215. ISBN 978-966-00-1359-9.

130. Мукачівський замок Паланок. Подорожі та мандрівки світом. URL: <https://doroga.in.ua/мукачівський-замок-паланок/> (дата звернення: 14.08.2022).

131. Рибчинський О. В. Формування і ревіталізація середмість історичних міст України : Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора архітектури: 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури. Львів, 2017. 438 с.
URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1594/rybchynskyy.pdf>.

132. Adler D. Story of cities #37: how radical ideas turned Curitiba into Brazil's 'green capital'. *the Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/cities/2016/may/06/story-of-cities-37-mayor-jaime-lerner-curitiba-brazil-green-capital-global-icon> (дата звернення: 19.12.2019).

133. Парубский И. Площа Елефтерія у Нікосії, Кіпр. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/i.parubsky/posts/5414406025242335> (дата звернення: 27.09.2020).

134. Ремешило-Рибчинська О. В. Принципи ревалоризації архітектурних ансамблів в історичному ландшафті. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2008. № 12. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/printsipi-revalorizatsiyi-arhitekturnih-ansambliv-v-istorichnomu-landshafti> (дата звернення: 27.01.2022).

135. Місто Шауляй, Литва: пам'ятки, фото. *Интересном факти і статті - FehrPlays.com*. URL: <https://uk.fehrplays.com/puteshestviya/96066-gorod-shaulyay-litva-dostoprimechatelnosti-foto.html> (дата звернення: 10.03.2019).

136. Лодзь, вулиця Пьотрковська. Від Свободи до Незалежності – майже п'ять кілометрів. *infomisto.ua*. URL: <https://infomisto.com/uk/lviv/idei/vsi/lodz-vulytsya-potrkovska> (дата звернення: 31.04.2020).

137. Feeney K. Queen Street Mall's 30-year evolution. *Brisbane Times*. URL: <https://www.brisbanetimes.com.au/business/queen-street-malls-30-year-evolution-20120227-1tyoq.html> (date of access: 13.01.2020).
138. Історія Жайме Лернера: що буде, якщо мером стане архітектор-революціонер. *Главная страница*. URL: <http://kiev4you.org/news/1-latest-news/1090-2018-02-12-12-39-53> (дата звернення: 09.09.2020).
139. A city's heart builds on a sense of place. *The Sydney Morning Herald*. URL: <https://www.smh.com.au/national/a-citys-heart-builds-on-a-sense-of-place-20071001-gdr8gj.html> (date of access: 27.01.2022).
140. Споменици културе у Србији. *Споменици културе у Србији*. URL: <http://spomenicikulture.mi.sanu.ac.rs/spomenik.php?id=584> (дата звернення: 27.01.2022).
141. Viva A. Trafalgar Square Redevelopment, London - Norman Foster. *Arquitectura Viva*. URL: <https://arquitecturaviva.com/works/remodelacion-de-trafalgar-square-2> (date of access: 23.05.2021).
142. Олійник О.П. Просторовий синтаксис як інструмент дослідження структури та конфігурації громадського простору. *Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. зб. К. : КНУБА, 2020. Вип.76. С. ISSN 2076-815X*
143. What Nobody Told You About The Panthéon in Paris | World In Paris. *World In Paris*. URL: <https://worldinparis.com/the-pantheon-in-paris> (date of access: 04.04.2022).
144. Skanderbeg Square | Architectuul. *Architectuul*. URL: <https://architectuul.com/architecture/skanderbeg-square> (date of access: 27.01.2022).
145. Pedestrian Only Streets: Case Study | Stroget, Copenhagen - Global Designing Cities Initiative. *Global Designing Cities Initiative*. URL: <https://globaldesigningcities.org/publication/global-street-design-guide/streets/pedestrian-priority-spaces/pedestrian-only-streets/pedestrian-streets-case-study-stroget-copenhagen/> (date of access: 27.01.2022).

146. LYON UNESCO : PRESQU'ILE. *izi.TRAVEL*.
URL: <https://izi.travel/it/2598-lyon-unesco-presqu-ile/en#1de68233-3612-4f56-8e11-d742988bd899> (date of access: 31.01.2021).

147. Rue Sainte Catherine | Bordeaux Tourisme & Congrès. *Bordeaux Tourisme et Congrès : site officiel de l'Office de Tourisme & des Congrès de Bordeaux Métropole*. URL: <https://www.bordeaux-tourisme.com/patrimoine-culturel/rue-sainte-catherine.html> (date of access: 27.01.2022).

148. Чому варто відвідати Бордо. Портал про найкрутіші подорожі та місця світу . URL: <https://odisej2012.com/chomu-var-to-vidvidaty-bordo/> (дата звернення: 29.07.2022).

149. Architektūros objektas. *Starter*. URL: https://autc.lt/architekturos-objektas/?id=1057&oe=5#_ftn4 (date of access: 28.09.2019).

150. København, Amager, Ørestad. A brief story of the Ørestad development project. Копенгаген, Амагер, Орестад. Краткая история градостроительного проекта Орестад. *The Borders of Empire*. URL: <https://alexineu.wordpress.com/2013/10/19/orestad-introduction/> (дата звернення: 27.11.2021).

151. Policy: Pedestrians. *English site*. URL: <https://www.amsterdam.nl/en/policy/policy-traffic/policy-pedestrians/> (date of access: 31.01.2022).

152. Rua das Portas de Santo Antão-ресторанная миля Lisboa. Ч 48. *Seldon.News - агрегатор самых свежих, актуальных и качественных новостей*. URL: <https://news.myseldon.com/ru/news/index/216770806> (дата звернення: 31.01.2022).

153. Мальмё. Часть 1. *Блог о самостоятельных путешествиях*. URL: <https://mishka.travel/blog/index/node/id/1672-malme-chast-1/> (дата звернення: 31.01.2022).

154. Dublin city centre pedestrian scheme to start this month. *The Irish Times*. URL: <https://www.irishtimes.com/news/environment/dublin-city-centre-pedestrian-scheme-to-start-this-month-1.4557138> (date of access: 29.07.2022).

155. НІМЕЧЧИНА-05. Штутгарт. Прогулянка центром міста. 15 серпня 2014. *ГЛАВНАЯ*. URL: <https://www.nesididoma.com/ua/waynotes/europa/germany-ua/125-gerstutcentr.html> (дата звернення: 31.01.2022).

156. Modak S. Skal! A Danish City Makes You Feel Like a Member of the Club (Published 2019). *The New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/2019/05/28/travel/places-to-go-aalborg-denmark.html> (date of access: 31.01.2022).

157. Kärntner Strasse Vienna Pedestrian Zone. *city-walks Stadtplan Reiseführer*. URL: <https://www.city-walks.info/Vienna/Kaerntnerstrasse.html> (date of access: 31.01.2022).

158. Graben (Vienna, Austria) - editorial review, opening hours, ticket prices, photos - Kidpassage Collection. Kidpassage. URL: <https://kidpassage.com/en/activity/austria/vienna/graben> (date of access: 31.01.2022).

159. Broadway Boulevard: Transforming Manhattan's Most Famous Street. *Home à Project for Public Spaces*. URL: <https://www.pps.org/article/broadway-boulevard-transforming-manhattans-most-famous-street-to-improve-mobility-increase-safety-and-enhance-economic-vitality> (date of access: 31.01.2022).

160. Calle Bandera se renueva y se convierte en un paseo peatonal y artístico. *Radio Concierto*. URL: <https://www.concierto.cl/2017/12/calle-bandera-se-renueva-se-convierte-paseo-peatonal-artistico/> (date of access: 31.01.2022).

161. Florida Street Buenos Aires | Free Tour Buenos Aires. *Free Tour Buenos Aires*. URL: <https://www.buenosairesfreewalks.com/what-to-do/florida-street-buenos-aires/> (date of access: 31.01.2022).

162. Постанова від 26.07.2001 № 878, «Про затвердження Списку історичних населених місць України».

163. Населення по містах України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/town/> (дата звернення: 05.04.2023).

164. Олійник О. Соціальна програма збереження культурної спадщини України. *Блоги о бизнесе, политике, юридической системе* | *LIGA.net - LIGA*. URL: <https://blog.liga.net/user/ooliynyk/article/15000> (дата звернення: 10.02.2022).

165. Самые красивые пешеходные улицы в разных городах Украины - Ukraine IS. *Ukraine IS*. URL: <https://www.ukraine-is.com/ru/peshexodnye-ulicy-v-raznyx-gorodax-ukrainy/> (дата звернення: 10.02.2022).

166. Улица Суворова в Херсоне: интересные факты, история и культура. *ХерсОН*. URL: <https://khers-on.com/blog/suvorova> (дата звернення: 10.02.2022).

167. Вулиця Проскурівська | Міський Медіаархів. *Міський медіаархів*. URL: <https://uma.lvivcenter.org/uk/photos/874> (дата звернення: 10.02.2022).

168. Контрактова площа та вулиця Сагайдачного знову стали пішохідними - Хмарочос. *Хмарочос*. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2020/05/30/kontraktova-ploshha-ta-vulytsya-sagajdachnogo-znovu-staly-pishohidnymy/> (дата звернення: 10.02.2022).

169. Вулиця Сталеварів, Запоріжжя. Вулиця Сталеварів - вулиця в центральній частині міста Запоріжжя, розташована у Вознесенівському районі. URL: <https://uk.xn----7sbiewaowdbfdjyt.pp.ua/2225214/1/vulitsya-stalevariv-zaporizhzhya.html> (дата звернення: 10.02.2022).

170. Соборна вулиця, Миколаїв. Вулиця Соборна - центральна вулиця міста Миколаєва. Найдовша пішохідна вулиця в Україні. URL: <https://uk.xn----7sbiewaowdbfdjyt.pp.ua/1075409/1/soborna-vulitsya-mikolaiv.html> (дата звернення: 10.02.2022).

171. Історія пішохідної вулиці Михайлівської в Житомирі + фотогалерея. URL: <https://moemisto.ua/zt/blog/istoriya-pishohidnoyi-vulitsi-mihaylivskoyi-v-zhitomiri-288.html> (дата звернення: 10.02.2022).

172. Андреевский спуск – улица «музей», памятник градостроительства Киева. *infoportal.kiev.ua*. URL: <http://infoportal.kiev.ua/andreevskij-spusk-ulica-muzej-pamyatnik-gradostroitelstva-kieva/> (дата звернення: 10.02.2022).

173. Цікаві факти про відомий бульвар Дніпра. *Вісті Придніпров'я*. URL: <https://vesti.dp.ua/tsikavi-fakti-pro-vidomij-bulvar-dnipra/> (дата звернення: 10.02.2022).

174. Ленченко Ю. Експерт: Переход Бессарабского проезда в пешеходную зону на ухудшение ситуации с пробками в Киеве не повлияет. *Новости Украины - последние новости дня*. URL: <https://golos.ua/news/ekspert-perehod-bessarabskogo-proezda-v-peshehodnuyu-zonu-na-uhudshenye-sytuatsyy-s-probkamy-v-kyeve-ne-povlyuayet> (дата звернення: 10.02.2022).

175. Чому не в Києві? Як створювали пішохідні центри Львова та Івано-Франківська - Хмарочос. *Хмарочос*. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2018/05/02/chomu-ne-v-kiyevi-yak-stvoryuvali-pishohidni-tsentri-lvova-ta-ivano-frankivska/> (дата звернення: 27.02.2022).

176. Про створення пішохідної зони з визначенням паркувальних місць у історико-архітектурній частині міста. URL: <https://www.mvk.if.ua/prorish/41812> (дата звернення: 10.02.2022).

177. Улица Валовая в Тернополе. *MD-UKRAINE*. URL: https://md-ukraine.com/ru/object/detail/1365_ulica-valovaa-v-ternopole.html (дата звернення: 11.02.2022).

178. Улица Гетмана Сагайдачного в Тернополе. *MD-UKRAINE*. URL: https://md-ukraine.com/ru/object/detail/1362_ulica-getmana-sagajdacnogo-v-ternopole.html (дата звернення: 11.02.2022).

179. Черновцы. Пешеходная зона. Улица Ольги Кобылянской. *Впечатления от путешествий*. URL: <http://www.trip-impresions.com/2018/01/chernovcy-kobylyanskaya.html> (дата звернення: 10.02.2022).

180. Ужгород вулиця Корзо - старий історичний центр Ужгорода, історія вулиці Корзо з фото і відео. *Мандрю*. URL: <https://webmandry.com.ua/vulytsya-korzo-v-uzhgorodi-pishohidna-zona-v-staromu-tsentri-mista-istoriya-vulytsi/> (дата звернення: 18.02.2022).

181. Мукачево – старовинне місто та його визначні місця. *KARPATY.UA*. URL: <https://guide.karpaty.ua/uk/places/mukacheve> (дата звернення: 19.02.2022).
182. Вулиця Короленка, Рівне. Вулиця Короленка - одна з центральних вулиць міста Рівне. URL: <https://uk.xn----7sbiewaowdbfdjyt.pp.ua/2640928/1/vulitsya-korolenka-rivne.html> (дата звернення: 19.02.2022).
183. Вулиця Лесі Українки. *LutskOnline* (Луцьк Онлайн). URL: <https://lutsk-online.com/places/sights/vulytsya-lesi-ukrajinky/> (дата звернення: 19.02.2022).
184. У Вінниці планують змінити вулицю Грушевського. Чи закривати її для транспорту, запитають в містян. *Вінниця*. URL: <https://www.vinnitsa.info/news/u-vinnytsi-planuyut-zminyty-vulytsyu-hrushevs-koho-chy-zakryvaty-yiyi-dlya-transportu-zapytayut-v-mistyan.html> (дата звернення: 19.02.2022).
185. Соборности улица. *Главная*. URL: <http://histpol.pl.ua/ru/poltava-istoricheskie-ocherki/vospominaniya-poltavchan?id=1042> (дата звернення: 10.02.2022).
186. Суми. Прогулянка пішохідними вулицями – Соборною та Воскресенською. *Враження від подорожей*. URL: <http://ua.trip-impressions.com/2019/10/sumy-voskresenskaya-sobornaya-ulicy.html> (дата звернення: 19.02.2022).
187. Крижановская Н., Вотинов М. Открытые архитектурные пространства центра Харькова : монография. Харьков : ХНАГХ, 2010. URL: http://eprints.kname.edu.ua/17560/1/МОНОГРАФИЯ_Крижановская_ВОТ_ИНОВ_2010.pdf.
188. Vgorode.ua. Разгуляй: улица в центре Харькова станет пешеходной. *Новости Харькова, афиша, справочник, карта онлайн* URL: https://kh.vgorode.ua/news/transport_y_ynfrastruktura/332009-horsovet-podderzhal-ulytsa-v-tsentre-kharkova-stanet-peshekhodnoi (дата звернення: 19.02.2022).

189. Культура та дозвілля «Красна площа» - інформація, події, карта, відгуки. *Чернігівщина туристична – Офіційний сайт Чернігівської області*. URL: <https://chernihivregion.travel/places/krasna-plosa> (дата звернення: 10.02.2022).
190. Красна площа. *MD-UKRAINE*. URL: https://md-ukraine.com/ua/object/detail/8146_krasna-plosa.html (дата звернення: 10.02.2022).
191. Барабанов А. Социально-культурные и семантические принципы ревитализации индустриального наследия. *Эко-потенциал: журнал междисциплинарных научных публикаций*. 2013. № 3–4. С. 237–248. URL: <https://elar.usfeu.ru/handle/123456789/2726>.
192. Максим'юк Т., Дідик В., Клопот Р. Ревалоризація історичної променади на Губернаторських Валах у Львові. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2015. № 836. С. 128–135. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/sa/vsi-vypusky/vypusk-836-2015/revaloryzaciya-istorychnoyi-promenady-na-gubernatorskyh-valah-u-lvovi>.
193. Lorens P. Rewitalizacja miast. Planowanie i realizacja: Publikacja monograficzna. Gdansk : *Politechnika Gdańska*, 2010.
194. Гандельсман Б. Современные методы сохранения и реконструкции исторических центров средних и больших городов Скандинавии. *Architecture and Modern Information Technologies*. 2020. № 4(53). С. 300–322. URL: https://marhi.ru/AMIT/2020/4kvart20/PDF/18_gandelsman.pdf (дата звернення: 11.02.2022).
195. Brandgrens. Brandgrens. URL: <https://www.brandgrens.nl/en/the-bombing-of-rotterdam> (date of access: 11.04.2023).
196. J. M. Diefendorf. Urban Reconstruction in Europe After World War II. Published By: Sage Publications, Ltd. Urban Studies. Vol. 26, No. 1 (February 1989), pp. 128-143
197. New life for historic cities: The historic urban landscape approach explained. UNESCO World Heritage Centre. URL: <https://whc.unesco.org/en/activities/727/> (date of access: 11.04.2022).

198. Музейний квартал, Відень. *Безвізко.ua*. URL: <https://bezviz.co.ua/sights/muzejnyj-kvartal/> (дата звернення: 08.08.2022)
199. Світова спадщина ЮНЕСКО в Україні. *Центральний державний електронний архів України*. URL: <https://tsdea.archives.gov.ua/exhibitions/unesco/?page=kamyanec-podilskuu> (дата звернення: 14.08.2022).
200. Bibliofond. Формирование открытых пространств города – городские пространства и средовая обстановка в них как отражение общественной жизни. URL: <https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=729325> (дата звернення: 19.12.2021).
201. Пешеходная улица Яворницкого – новый уголок отдыха в Днепре. *MyDnepr.info*. URL: <https://mydnepr.info/peshehodnaya-ulitsa-yavornitskogo-novuj-ugolok-otdyha-v-dnepre> (дата звернення: 14.08.2022).
202. «BANKHOTEL» - новый бизнес-отель в Львове. *Офіційний сайт Конгрес-готелю Пуца*. URL: <https://puscha-hotel.com.ua/ru/about/news/bankhotel-novuu-biznes-otely-v-lyvove> (дата звернення: 14.08.2022).
203. *UN-Habitat - A Better Urban Future | UN-Habitat*. URL: https://unhabitat.org/sites/default/files/2020/09/sg_rpt_on_un-habitat_to_ga_75_a_75_296_r.pdf (дата звернення: 19.12.2021).
204. Новая программа развития городов. *HABITAT3*. URL: <https://uploads.habitat3.org/hb3/NUA-Russian.pdf> (дата звернення: 19.12.2021).
205. Burg, Annegret. Berlin Mitte: die Entstehung einer urbanen Architektur. Edited by Hans Stimmann. Berlin: Birkhäuser Verlag, 1995.
206. Quai Claude Bernard – Lyon 7 Rive Gauche. Lyon 7 Rive Gauche – Association de Management de Centre-Ville. URL: <https://lyon7rivegauche.com/tag/quai-claude-bernard/> (date of access: 13.04.2022).
207. ДБН Б.2.2-12:2019 Планування і забудова територій. ДБНУ - Державні будівельні норми України - норми: ДБН, ДСТУ, СНиП, ГОСТ, СН,

ВБН. URL: https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/b_2_2_12/1-1-0-1802 (дата звернення: 11.08.2022).

208. Haussmann's renovation of Paris – HiSoUR – Hi So You Are. HiSoUR – Hi So You Are – Hisour – History+Tour. Virtual Tour, Artwork Exhibition, Discovery History, Global Cultural Online. URL: <https://www.hisour.com/haussmanns-renovation-of-paris-31742/> (date of access: 11.08.2022).

209. Концепция художественной интеграции в новейшей архитектуре диссертация по строительству, скачайте бесплатно автореферат диссертации на тему 'Теория и история архитектуры, реставрация и реконструкция историко-архитектурного наследия'. *Техносфера - библиотека технических наук*. URL: <https://tekhnosfera.com/kontsepsiya-hudozhestvennoy-integratsii-v-noveyshey-arhitekture> (дата звернення: 19.12.2021).

210. Скорик Л. П. МІСТОБУДІВНИЙ МАСШТАБ ЯК КАТЕГОРІЯ АРХІТЕКТУРНО-ПРОСТОРОВОЇ ЦІЛІСНОСТІ МІСЬКОГО ЦЕНТРУ : Наук.-техн. зб. / Відпов. ред. М.М. Дьомін. 54-те вид. К. : КНУБА, 2019. 480 с. URL: <http://library.knuba.edu.ua/books/zbirniki/01/2019/201954.pdf> (дата звернення: 09.12.2021).

211. Звіряка А. Историчний ландшафт київських гір і долини р. Дніпра як пам'ятка культурної спадщини. *Коллекция Otherreferats*. URL: https://otherreferats.allbest.ru/history/00951874_0.html (дата звернення: 11.08.2022).

212. Digitalization of public spaces. The great urban change?. OpenEdition Journals. URL: <https://journals.openedition.org/articulo/4859> (date of access: 13.04.2022).

213. New life for historic cities: The historic urban landscape approach explained. *UNESCO World Heritage Centre*. URL: <https://whc.unesco.org/en/activities/727/> (date of access: 19.12.2021).

214. Современная агора. Как оживить городскую площадь? - PRAGMATIKA.MEDIA - Украина, Киев. *PRAGMATIKA.MEDIA*. URL: <https://pragmatika.media/sovremennaja-agora-kak-ozhivit-gorodskuju->

[ploshhad/?fbclid=IwAR2Bv1L5WTK09-4xvUe1_nezliwMdc2X62SSIUvijf9-tjkmv-5N4mFQgw](https://www.facebook.com/ploshhad/?fbclid=IwAR2Bv1L5WTK09-4xvUe1_nezliwMdc2X62SSIUvijf9-tjkmv-5N4mFQgw) (дата звернення: 03.02.2022).

215. Как радикальные идеи сделали Куритибу «зелёной столицей» Бразилии. *Городские проекты*. URL: <https://city4people.ru/post/kak-radikalnye-idei-sdelali-kuritibu-zelyonoy-stolicey-brazilii.html> (дата звернення: 19.12.2021).

216. TOP MUSIC. Toute l'actu Top Music - Lutte contre les fortes chaleurs : des oasis de fraîcheur à Strasbourg. TOP MUSIC - L'info locale et la playlist Alsace !. URL: <https://www.topmusic.fr/actu/4032-lutte-contre-les-fortes-chaleurs-des-oasis-de-fraicheur-a-strasbourg.html> (date of access: 12.08.2022).

217. У Будапешті створили дзеркальні кіоски біля історичних пам'яток міста - PRAGMATIKA.MEDIA - Україна, Київ. *PRAGMATIKA.MEDIA*. URL: https://pragmatika.media/news/u-budapeshti-stvorili-dzerkalni-kioski-bilja-istorichnih-pam-jatok-mista/?fbclid=IwAR0tKJ11Bu9Jv_Xb0QgtxwEs72K4sKXof8oTqpV1rmC00FPpKkjf9cb_7U4 (дата звернення: 03.02.2022).

218. У Швейцарії встановили пересувні павільйони, які мають поліпшити міське дозвілля - PRAGMATIKA.MEDIA - Україна, Київ. *PRAGMATIKA.MEDIA*. URL: https://pragmatika.media/news/u-shvejcarii-vstanovili-peresuvni-paviljoni-jaki-majut-polipshiti-miske-dozvillja/?fbclid=IwAR15Y1LC9b8264RV_ITQrA_tC3tF5gN6JbdDacYIj57wlSK16m4ylEDdLs (дата звернення: 14.08.2022).

219. Иммерсивные и интерактивные. Ландшафты, которые мы зажигаем - PRAGMATIKA.MEDIA - Україна, Київ. *PRAGMATIKA.MEDIA*. URL: <https://pragmatika.media/immersivnye-i-interaktivnye-landshafty-kotorye-my-zazhigaem/?fbclid=IwAR1shQs2gyhQ9b1F4xZ32sI8ZYtKJGvTTwfjLhQkyFer7UW16f8RVrbKR8A> (дата звернення: 03.02.2022).

220. Pragmatika. "Движущиеся дюны" – игровая площадка от архитектурной студии NÓS в Монреале. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/PRAGMATIKA/posts/916587852310299> (дата звернення: 12.12.2021).

221. Игорь Парубский с Вячеславом Апетом. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/i.parubsky/posts/5054868521196089> (дата звернення: 09.12.2021).

222. Публічний простір міста. *Студія ландшафтної архітектури KOTSIUBA*. URL: <https://kotsiuba.com/article/publichnij-prostir-mista> (дата звернення: 19.12.2021).

223. 10 кращих громадських просторів, відкритих у 2015 році. *Платформа розвитку міст*. URL: <http://urbanua.org/dosvid/zakordonnipryklady/136> (дата звернення: 19.12.2021).

224. У Відні озеленюють фасади будівель, аби уникнути літньої спеки - PRAGMATIKA.MEDIA - Україна, Київ. PRAGMATIKA.MEDIA. URL: https://pragmatika.media/news/u-vidni-ozelenjuyut-fasadi-budivel-abi-uniknuti-litnoi-speki/?fbclid=IwAR05UzGTsaVELyKnfJJalEOnnUknHvMwyiWJNYKlwE_Z7vyYWf0BvtiIhA (дата звернення: 14.08.2022).

225. Pragmatika. Архітектурне бюро MVRDV створило у Роттердамі тимчасову інсталяцію – 600-метровий прогулянковий міст, який з'єднує кілька дахів. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/PRAGMATIKA/posts/pfbid02hnACZho1X3gGjauj4HPPVSkAyzseNvuxp2juYHGKw8y3ZPjF4g4vdR11Yzw7Fomfl> (дата звернення: 19.08.2021).

226. Pragmatika. Первое в Украине публичное пространство с полноценным биодинамическим светом открыли в UNIT.City. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/PRAGMATIKA/posts/897807577521660> (дата звернення: 24.12.2021).

227. Dewdney C. *Acquainted with the Night: Excursions through the World After Dark*. Canada : *HarperCollins*, 2004. 10-12 p.

228. Richard Desmond Childrens Eye Centre - Arup. *Arup - Global Advisory, Design, Planning & Engineering Consultancy* -. URL: <https://www.arup.com/projects/richard-desmond-childrens-eye-centre> (дата звернення: 19.12.2021).

229. Lofland H. *The Public Realm: Exploring the City's Quintessential Social Territory*. London : *Transaction Hub*, 2013. 33 p.
230. Lockley S. W. *Circadian Rhythms: Influence of Light in Humans* : Encyclopedia of Neuroscience. 5th ed. NY : *In L. R. Squire* (Ed.), 2009.
231. Burdett R., Deyan S. *The Endless City: The Urban Age Project* by the London School of Economics and Deutsche Bank's Alfred Herrhausen Society. London : *Phaidon Press*, 2007. 54-73 p.
232. Праздник света в Лионе | Феерия. *Турфірма Феєрія: туризм та подорожі. Турфірма в Києві, Україна*. URL: <https://feerie.com.ua/ru/blog/669> (дата звернення: 19.12.2021).
233. Light Move Festival. *Turystyczny Portal Łodzi*. URL: <https://lodz.travel/ru/turizm/sobytija/festivali-v-lodzi/light-move-festival/> (date of access: 31.01.2022).
234. Французька весна | Вистава “Я – мрія...” від компанії “Spectaculaires, Les Allumeurs d’Images”. *Французька весна | Printemps Francais*. URL: <https://printempsfrancais.com.ua/uk/evenement/spectacle-je-suis-un-reve-de-la-cie-spectaculaires-les-allumeurs-dimages/> (дата звернення: 03.02.2022).
235. Топ 30 – пам'ятки Лісабона | #ТЕГ. #ТЕГ |. URL: <http://teg.com.ua/top-30-pamyatki-lisabona/> (дата звернення: 03.02.2022).
236. Sitte C. *City Planning according to Artistic Principles*. Phaidon, 1889.

ДОДАТОК А

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Гнілоскуренко М. Ілюзія як метод візуалізації публічного простору. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник*. 2019. № 54. С. 33–42.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spam_2019_54_5.
2. Гнілоскуренко М. Інтерактивна рекреація в історичному середовищі міста. *Українська академія мистецтва*. 2019. № 28. С. 5–10.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uam_2019_28_3.
3. Гнілоскуренко М. Середовище історичних ареалів міст як основа формування інтерактивної рекреації. *Український журнал будівництва та архітектури*. 2021. № 1. С. 36–44.
URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/xmlui/handle/123456789/6434>.
4. Hniloskurenko M., Skoryk L. The leading importance of architectural conservation areas for the establishment of a modern system of interactive recreation in historical cities. *Linguistics and Culture Review*. 2021. 5(S4). P. 1312–1324.
URL: <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS4.1783>.

Особистий внесок здобувача: визначення ролі і особливостей культурного потенціалу історико-архітектурних заповідників у формуванні сучасної системи інтерактивної рекреації в історичних містах.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

5. Гнілоскуренко М. Інтерактивна рекреація в історичному архітектурному середовищі міста як платформа для демонстрації та вивчення українського мистецтва. Міжнародна наукова конференція «Шості читання пам'яті академіка Платона Білецького», 24 листопада 2018 р. : зб. тез доп. Київ, 2018. С. 74.

6. Гнілоскуренко М. Публічний простір в середовищі міста. Всеукраїнська науково-практична конференція «Педагогічна спадщина: персоналії в історії освіти НАОМА, здобутки, інновації в контексті європейської інтеграції України», 11-12 березня 2019 р. : зб. тез доп. Київ, 2019. С. 89-93.

7. Гнілоскуренко М. Інтерактивна рекреація в історичному середовищі міста як засіб уникнення кризових моментів у новітній архітектурі та містобудуванні. Міжнародна науково-практична конференція «Мистецтво на зламі: кризові моменти поступу» в межах всеукраїнської творчо-наукової акції «Мистецтво молодих 2019», 19 квітня 2019 р. : зб. тез доп. Київ, 2019. С. 16-17.

8. Гнілоскуренко М. Екологічний аспект у формуванні інтерактивної рекреації в середовищі історично сформованих міст. X міжнародна науково-практична конференція «Архітектура та екологія», 12-14 листопада 2019 р. : зб. тез доп. Київ, 2019. С. 40-42. URL: http://iap.nau.edu.ua/images/05_02_20/2019.pdf.

9. Гнілоскуренко М. Роль історичних ареалів міст у створенні інтерактивних рекреаційних зон. XI міжнародна науково-практична конференція «Архітектура та екологія», 16-18 листопада 2020 р. : зб. тез доп. Київ, 2020. С. 48-49.

10. Гнілоскуренко М. Формування інтерактивної рекреації в міській історичній субстанції. I Міжнародна науково-практична конференція «Інновації в архітектурі та дизайні», 25-26 травня 2022 р. : зб. тез доп. Київ, 2022. С. 19-20.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

11. Гнілоскуренко М. Історико-культурний потенціал як передумова інтерактивної рекреації в історичному ядрі міста. *ВОСТОЧНО ЕВРОПЕЙСКИЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ (East European Scientific Journal)*. 2020. № 53. С. 4–9. URL: https://eesa-journal.com/wp-content/uploads/EESA_153_jan_2020_part_4-3.pdf.

12. Гнілоскуренко М. Формування інтерактивної рекреації в історичному архітектурному середовищі. Матеріали IV науково-практичної конференції «Теорія і практика формування і розвитку архітектурного середовища», 17 квітня 2019 р. URL: http://www.knuba.edu.ua/?page_id=52439.

ДОДАТОК Б

Акти впровадження

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
 НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

вул. Вознесенський узвіз, 20, м. Київ-53, 04053, тел/факс: (044) 272 15 40,
 e-mail: naoma@naoma.edu.ua, код згідно ЄДРПОУ 02214165

На № _____ від _____
 16.06.2023 № 677-40

National Academy of Fine Arts and Architecture
 20 Voznesenskiy Descent,
 Kyiv, 04053, Ukraine
 e-mail: naoma@naoma.edu.ua
 www.naoma.edu.ua

У спеціалізовану вчену раду

АКТ

впровадження результатів науково-дослідної роботи

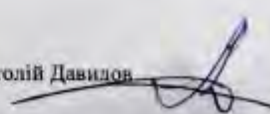
Наукові результати дисертаційного дослідження Гнілоскуренко Марії Володимирівни на здобуття вченого ступеню доктора філософії за темою «Принципи формування інтерактивної рекреації в історичному середовищі міста» з галузі знань 19 Архітектура та будівництво, зі спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» були впроваджені в навчальний процес, а саме стали основою для розробки програми-завдання, вступної лекції та проведення семінару модулю 5 (5 семестр) «Проектування об'єктів селищної та приміської забудови», ОНП «Архітектура будівель та споруд» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету архітектури НАОМА.

Ректор
 Національної академії
 образотворчого мистецтва
 і архітектури

Олександр ЦУФОРКА

Виконавець Анатолій Давидов
 +380504621574

ДОДАТОК В

Додаткові матеріали, які засвідчують апробацію положень дисертації

СЕРТИФІКАТ

УЧАСНИКА ІV НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРНО-ДИЗАЙНЕРСЬКОГО І МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА»

яка відбулася 17 квітня 2019 року
в Київському національному університеті будівництва і архітектури
на кафедрі дизайну архітектурного середовища

виданий *аспіранту НАОМА*

Гнілоскуренко Марії Володимирівні

Тема доповіді: Формування інтерактивної рекреації в історичному архітектурному середовищі.

Керівник секції:

зав. кафедрою ДАС, д-р арх, проф.

[Signature] В.О. Тімохін

Декан архітектурного факультету КНУБА, проф.

[Signature] О.В. Кащенко

Проректор з наукової роботи КНУБА, проф.

[Signature] В.О. Глоский

ДОДАТОК Г

Джерела ілюстрацій

Рис. 1.1. Схема автора

Рис. 1.2. Схема автора

Рис. 1.3. Схема автора

Рис. 1.4. Схема автора

Рис. 1.5. Схема автора

Рис. 2.1. Афі́нський Акрополь, стародавня архітектура античного світу, Греція (19 фото) - ВСВІТІ. *ВСВІТІ*. URL: <https://vsviti.com.ua/makepeople/23867> (дата звернення: 03.03.2022).

Рис. 2.2. Акрополь. Афины. Греция. 1 часть | БЛОГ ЮЛИИ КЕЛИДИ. *БЛОГ ЮЛИИ КЕЛИДИ | об Архитиктуре и Дизайне*. URL: <http://yuliyakelidi.com/акрополь-афины-греция-1-часть/> (дата звернення: 03.03.2022).

Рис. 2.3. Схема автора.

Рис. 2.4. Экскурсия Новый музей Акрополя (Греция, город Афины). *Туроператор по Греции Beleon Tours*. URL: <https://www.beleontours.ru/excursions/new-acropolis-museum> (дата звернення: 22.12.2021).

Рис. 2.5.-2.6. Учасники проєктів Вікімедіа. Площа святого Марка. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Площа_святого_Марка (дата звернення: 22.12.2021).

Рис. 2.7. Chipperfield starts the renovation of the Procuratie Vecchie of St. Mark's Square | The Strength of Architecture | From 1998. METALOCUS | *Sobre Arquitectura y más | Desde 1998*. URL: <https://www.metalocus.es/en/news/chipperfield-starts-renovation-procuratie-vecchie-st-marks-square> (date of access: 01.08.2022).

Рис. 2.8. Схема автора.

Рис. 2.9. Sahil İ. İçərişəhər bir memarlıq incisidir. *ikisahil.com*. URL: <http://ikisahil.com/post/126813-icherisheher-bir-memarliq-incisidir> (дата

звернення: 01.08.2022).

Рис. 2.10. Схема автора.

Рис. 2.11. Бакинские бульвары. OIR.mobi - сток. URL: <https://oir.mobi/630511-bakinskie-bulvary.html> (дата звернення: 01.08.2022).

Рис. 2.12. Центр Гейдара Алиева. OIR.mobi - сток. URL: <https://oir.mobi/631682-centr-gejdara-alieva.html> (дата звернення: 01.08.2022).

Рис. 2.13. Зальцбург, Австрія - відпочинок, пам'ятки, фотографії – Мандри-клуб. Мандри-клуб. URL: <https://mandry.club/mista/zalzburg/> (дата звернення: 22.12.2021).

Рис. 2.14. Схема автора.

Рис. 2.15. Які об'єкти охороняє ЮНЕСКО в Україні? • Ukrainer. *Ukrainer*. URL: <https://ukrainer.net/unesko-v-ukraini/> (дата звернення: 27.12.2021).

Рис. 2.16. Золоті ворота | Путівник по культурній спадщині Києва. Главная | Путівник по культурній спадщині Києва. URL: <http://kyiv-heritage-guide.com/page/zoloti-vorota> (дата звернення: 27.12.2021).

Рис. 2.17. Громадське радіо | Слухайте. думайте. Громадське радіо. URL: <https://hromadske.radio/ru/news/2020/12/12/v-kyeve-posle-restavratsyyu-otkr-ly-andreevskuiu-tserkov> (дата звернення: 04.03.2022).

Рис. 2.18. Буферна зона Софії-Лаври - статус | Культурна спадщина Києва. Главная | Культурна спадщина Києва. URL: <http://kyiv-heritage.com/page/buferna-zona-sofii-lavri-status#4> (дата звернення: 22.07.2022).

Рис. 2.19. Кирилловский мужской монастырь. Монастыри УПЦ: справочник, карта, материалы – официальный сайт Синодальной комиссии по делам монастырей. URL: <https://monasteries.org.ua/objects/monasteries/243/> (дата звернення: 22.07.2022).

Рис. 2.20. Історичні карти Києва. Екскурсії по Києву, тури в Київ, інформація про Київ. URL: <http://toursdekiev.com.ua/uk/map> (дата звернення: 26.07.2022).

Рис. 2.21. Києво-Печерська Лавра | Путівник по культурній спадщині

Києва. *Главная* | Путівник по культурній спадщині Києва. URL: <http://kyiv-heritage-guide.com/page/kievo-pecherska-lavra> (дата звернення: 05.03.2022).

Рис. 2.22. Буферна зона Софії-Лаври - статус | Культурна спадщина Києва. *Главная*. URL: <http://kyiv-heritage.com/page/buferna-zona-sofii-lavri-status#4> (дата звернення: 22.07.2022).

Рис. 2.23. Аерофотоснімок історичного центру міста Львова. центр Львова в західній Україні зверху | Безплатно Фото. *Freepik*. URL: https://ru.freepik.com/free-photo/aerial-view-of-lviv-city-historical-center-lviv-city-center-in-western-ukraine-from-above_8471495.htm (дата звернення: 05.03.2022).

Рис. 2.24. Відкрите обговорення плану зонування Личаківського району та оновленого історико-архітектурного опорного плану території історичного центру м.Львова | ЗУАП. URL: <https://zuap.org/exclusive/vidkryte-obgovorennya-planu-zonuvannya-lychakivskogo-rayonu-ta-onovlenogo-istoryko> (дата звернення: 22.07.2022).

Рис. 2.25. Екскурсія Кам'янець-Подільський. *Екскурсії Кам'янець-Подільський*. URL: <https://ekskyrsii.k-p.net.ua/tyr/3-kamenec.html> (дата звернення: 27.12.2021).

Рис. 2.26. Платоницька О. *Castrum Camenecensis*. Фортеця Кам'янець. Абетка, 2012. 672 с.

Рис. 2.27. Будинок Голованя – Одне з семи див Волині | То є Львів. То є Львів. URL: <https://inlviv.in.ua/suspilstvo/budynok-golovanya-odne-z-semy-dyv-volyni> (дата звернення: 23.01.2022).

Рис. 2.28. Замок Любарта: історія головної достопримечательности Луцка - Ukraine IS. *Ukraine IS*. URL: <https://www.ukraine-is.com/ru/zamok-lyubarta-istoriya-glavnoj-dostoprimechatelnosti-lucka/> (дата звернення: 01.03.2022).

Рис. 2.29. У Луцьку затвердили дві історичні зони. *ВолиньPost*. URL: <https://www.volynpost.com/news/159460-u-lucku-zatverdyly-dvi-istorychni-zony> (дата звернення: 22.07.2022).

Рис. 2.30. Чернігов: что посмотреть и куда сходить в древнем городе –

Блог Покупон. *Блог Покупон*. URL: <https://blog.pokupon.ua/ru/chernyhov-chto-posmotret-y-kuda-skhodyt-v-drevnem-horode/> (дата звернення: 27.12.2021).

Рис. 2.31. Новий «Чернігів стародавній». SVOBODA.FM. URL: <http://newvv.net/culture/Culture/197809.html> (date of access: 22.07.2022).

Рис. 2.32. Суми – місто, де не сумують! – Надихайся і мандруй Україною!. *Надихайся і мандруй Україною!*. URL: <https://ukrainian-travel.com/sumy/> (дата звернення: 27.12.2021).

Рис. 2.33. Генеральний план Сум. URL: <http://meria.sumy.ua/index.php?do=cat&category=generalniy-plan> (дата звернення: 23.07.2022).

Рис. 2.34. Як порушено ансамбль Круглої площі у Полтаві. ЗМІСТ. URL: <https://zmist.pl.ua/news/yak-porusheno-ansambl-krugloyi-ploshhi-u-poltavi> (дата звернення: 27.12.2021).

Рис. 2.35. Митрофанович В. Проект «Інтегрований розвиток міст України». 2015. 154 с. URL: https://www.2030.poltava.ua/files/pasport_mista/2.2.2.pdf.

Рис. 2.36. Схема автора.

Рис. 2.37. The Art of Building Cities. Arquitectura UISEK. URL: <https://arqsek.wordpress.com/2018/11/06/the-art-of-building-cities/> (date of access: 01.08.2022).

Рис. 2.38. Chapter: Designing Urban Squares. *IntechOpen - Open Science Open Minds | IntechOpen*. URL: <https://www.intechopen.com/chapters/45404> (date of access: 10.03.2022).

Рис. 2.39. Host inn Lyon - Appartement de Luxe aux Terreaux & Jacuzzi, Lyon, France. Booking.com. URL: <https://www.booking.com/hotel/fr/vue-exceptionnelle-sur-la-place-des-terreaux.ru.html?activeTab=photosGallery> (access date: 24.07.2022).

Рис. 2.40. Place Bellecour in Lyon. URL: <https://sg.hotels.com/go/france/place-bellecour-lyon> (date of access: 24.07.2022).

Рис. 2.41. Спершу трамвай, тоді нові будинки. Що Львів може запозичити у Фрайбурга. *Твоє Місто*. URL: https://tvoemisto.tv/exclusive/zmina_aktseptiv_ta_priorytetiv_yak_integrovana

[kontsepsiya_zminyla_frayburg_i_mozhe_zminyty_lviv_100992.html](#) (дата звернення: 11.02.2022).

Рис. 2.42.-2.43. Городская легенда. История знаменитого Гостиного двора на Контрактовой площади в Киеве. URL: <https://nv.ua/kyiv/gostinyu-dvor-rekonstruiruyut-chem-on-byi-dlya-kieva-i-cto-budet-dalshe-s-pamyatkoj-arhitektury-50202005.html> (дата звернення: 30.12.2021).

Рис. 2.44. Контрактовий ярмарок в Києві. | Міський Медіаархів. *Міський медіаархів*. URL: <https://uma.lvivcenter.org/uk/photos/5129> (дата звернення: 30.12.2021).

Рис. 2.45. Городская легенда. История знаменитого Гостиного двора на Контрактовой площади в Киеве. URL: <https://nv.ua/kyiv/gostinyu-dvor-rekonstruiruyut-chem-on-byi-dlya-kieva-i-cto-budet-dalshe-s-pamyatkoj-arhitektury-50202005.html> (дата звернення: 30.12.2021).

Рис. 2.46. 19 декабря на Контрактовой площади в Киеве откроется традиционная рождественско-новогодняя ярмарка Рождество на Подоле с елкой и катком. В этом году она будет украшена в европейском стиле. URL: <https://nv.ua/kyiv/novyy-god-2022-kogda-otkroyut-yarmarku-i-katok-na-podole-novosti-kieva-50200355.html> (дата звернення: 30.12.2021).

Рис. 2.47.-2.48. Житній ринок. Історія | Київ від минулого до майбутнього. *Київ від минулого до майбутнього*. URL: <https://kyivpastfuture.com.ua/zhytnij-rynok-istoriya/> (дата звернення: 01.01.2022).

Рис. 2.49. Фото автора.

Рис. 2.50. Бибиковский Бульвар (Бульвар Тараса Шевченко) | Старые фотографии украинских городов. *Старые фотографии украинских городов*. URL: <https://www.retroua.com/киев/174-бибиковский-бульвар-бульвар-тараса-ш/> (дата звернення: 02.01.2022).

Рис. 2.51. Шевченка Тараса бульвар | Путівник по культурній спадщині Києва. Главная | Путівник по культурній спадщині Києва. URL: <http://kyiv-heritage-guide.com/page/shevchenka-tarasa-bulvar> (дата звернення: 03.08.2022).

Рис. 2.52. Фото автора.

Рис. 2.53. Типовий Львів. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/TypicalLviv/photos/a.175120192596312/1533922240049427/> (дата звернення: 25.07.2022).

Рис. 2.54. Львів з висоти пташиного польоту. Inspired. URL: <https://inspired.com.ua/creative/photography/lviv-from-above/> (дата звернення: 01.08.2022).

Рис. 2.55. Від вулиці Академічної до проспекту Шевченка: історія центральної локації Львова, – ФОТО | *То є Львів*. URL: <https://inlviv.in.ua/lviv/vid-vulytsi-akademichnoyi-do-prospektu-shevchenka-istoriya-tsentralnoyi-lokatsiyi-lvova-foto> (дата звернення: 25.07.2022).

Рис. 2.56. Топ-10 найпопулярніших пісень про Львів. Про Львів. URL: <https://prolviv.com/blog/2016/11/13/top-10-naipopuliarnishykh-pisen-pro-lviv/> (дата звернення: 01.08.2022).

Рис. 2.57.-2.58.-2.59. Works - PublicSpace. PublicSpace. URL: <https://www.publicspace.org/works/-/project/e092-sonder-boulevard> (date of access: 01.08.2022).

Рис. 2.60. Bulvarın bu hissəsi pullu oldu - giriş 1 manat. Azərbaycanın xəbər saytı - NEWS24.AZ. URL: <https://news24.az/2325-bulvarin-bu-hissesi-pullu-oldu-girish-1-manat.html> (дата звернення: 03.08.2022).

Рис. 2.61. Urban planning of Baku Boulevard | Cobalt. Cobalt. URL: <http://www.cobalt.az/urban-planning-baku-boulevard/> (date of access: 03.08.2022).

Рис. 2.62. Bulwary nad Wisłą - oficjalny portal turystyczny stolicy Polski. Go2Warsaw.pl. URL: <https://warsawtour.pl/project/bulwary-nad-wisla/> (date of access: 01.08.2022).

Рис. 2.63. Редактор сайту. Як була спроектована набережна і чеський квартал в Ужгороді (ФОТО). Новини Закарпаття. Pershij.com.ua. URL: <https://pershij.com.ua/iak-bula-sproektovana-naberezhna-i-cheskyi-kvartal-v-uzhhorodi-foto/> (дата звернення: 06.08.2022).

Рис. 2.64. Хто така "Набка" і від кого її рятують в Ужгороді? - BBC News

Україна. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-46297884> (дата звернення: 11.03.2022).

Рис. 2.65. Приморський бульвар в городе Одесса. *oktv.ua*. URL: <https://oktv.ua/turizm/dostoprimechatelnosti-odessy/primorskiy-bulvar> (дата звернення: 02.01.2022).

Рис. 2.66. Приморський бульвар. Отдых в Одессе. URL: <https://odessa.travel/do/sights-odessa/street-area/primorskiy-bulvar> (дата звернення: 06.08.2022).

Рис. 2.67. В Одессе показали панорамы Приморского бульвара с высоты птичьего полета (ФОТО) | Одесский Курьер. URL: <https://uc.od.ua/news/urbanism/1205786> (дата звернення: 01.08.2022).

Рис. 2.68. Схема автора.

Рис. 2.69. Piazza dei Miracoli, Pisa | Heritage Culture Blog. Heritage Culture Blog | Un percorso di informazione, comunicazione, conoscenza ed emozione. URL: <http://www.heritagecultureblog.eu/pisa.php> (date of access: 25.07.2022).

Рис. 2.70. Учасники проектів Вікімедіа. П'яцца-деї-Міраколі. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/П'яцца-деї-Міраколі#cite_note-4 (дата звернення: 07.01.2022).

Рис. 2.71. Схема автора.

Рис. 2.72. Клуб Корінного Киянина. Акварель Михайла Сажина, кінець 1840-х рр.. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/kiev.klab/photos/a.811901695505484.1073741827.811897972172523/1032385100123808/> (дата звернення: 25.07.2022).

Рис. 2.73. Музей "Кирилівська церква" Офіційна сторінка. *Facebook*. URL: https://www.facebook.com/Kyrylivska/photos/a.929372297075349/4673549985990876/?type=3&_rdr (дата звернення: 22.07.2022).

Рис. 2.74. Схема автора.

Рис. 2.75. На День міста у Луцьку виступлять відомі українські артисти - Волинь Online. Волинь Online. URL: <https://volynonline.com/na-den-mista-u-luczku-vystuplyat-vidomi-ukrayinski-artysty/> (дата звернення: 06.08.2022).

Рис. 2.76. Схема автора.

Рис. 2.77. Пантелеймонівська церква. *Вікі Суми: улицы и дома*.
URL: https://sumy.fandom.com/uk/wiki/Пантелеймонівська_церква (дата звернення: 08.01.2022).

Рис. 2.78. "ПАМ'ЯТКИ СУМЩИНИ, ЯКІ ПОТРІБНО ВІДВІДАТИ КОЖНОМУ" АНСАМБЛЬ ПАНТЕЛЕЙМОНІВСЬКОГО МОНАСТІРЯ. *Головна сторінка*.
URL: <http://www.kultura.sm.gov.ua/index.php/uk/4726-pam-yatki-sumshchini-yaki-potribno-vidvidati-kozhnomu-ansambl-pantelejmonivskogo-monastirya> (дата звернення: 08.01.2022).

Рис. 2.79. Схема автора.

Рис. 2.80. Презентація на тему: П'яцца дель Пополо в Риме. Арх. Доменико Фонтана. *StudFiles*.
URL: <https://studfile.net/preview/2645924/page:3/> (дата звернення: 23.03.2022).

Рис. 2.81. Contributors to Wikimedia projects. П'яцца-дель-Пополо. *Вікіпедія*. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/П'яцца-дель-Пополо> (дата звернення: 07.01.2022).

Рис. 2.82. Mauro Pagliai MPH. 'Tripod' War of the World, Rome Courtesy Fly Age. *Facebook*.
URL: https://www.facebook.com/mphItaly/photos/a.255302864866585/1154692471594282/?type=3&source=57&_rdr (date of access: 23.03.2022).

Рис. 2.83. Схема автора.

Рис. 2.84. Учасники проектів Вікімедіа. Собор святого Юра. *Вікіпедія*.
URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Собор_святого_Юра (дата звернення: 08.01.2022).

Рис. 2.85. Архикафедральний Собор святого Юра у Львові | То є Львів. То є Львів. URL: <https://inlviv.in.ua/lviv/arhykafedralnyj-sobor-svyatogo-yura-u-lvovi> (дата звернення: 02.08.2022).

Рис. 2.86. Схема автора.

Рис. 2.87. Adam. Everything you need to know before taking a Prague Castle

Tour. GETTING STAMPED. URL: <https://www.gettingstamped.com/prague-castle-tours-itinerary-guide/> (date of access: 04.08.2022).

Рис. 2.88. Схема автора.

Рис. 2.89. Заповідник "Стародавній Київ". *Главная | Путівник по культурній спадщині Києва*. URL: <http://kyiv-heritage-guide.com/page/zapovidnik-starodavniy-kiiv> (дата звернення: 08.01.2022).

Рис. 2.90. Схема автора.

Рис. 2.91. Єлецький монастир: десакралізація по-радянськи. Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/246864-eleckij-monastir-desakralizacia-po-radanski/> (дата звернення: 04.08.2022).

Рис. 2.92. Катерина Т. Троїцько-Іллінський монастир у Чернігові. ВУЕ. URL: https://vue.gov.ua/Троїцько-Іллінський_монастир_у_Чернігові (дата звернення: 03.08.2022).

Рис. 2.93. Чернигов - путешествие в прошлое. Екскурсії по Києву, экскурсии по Киеву, Святослав, Екскурсії по Україні, Экскурсии по Украине, Тури по Україні, Туры по Украине, Туры в Ураину, туры на Украину. URL: <http://svjatoslav.kiev.ua/ru/ekskursii-na-1-den6/641-chernigov-puteshestvie-v-proshloe.html> (дата звернення: 04.08.2022).

Рис. 2.94. Антонієві печери, Чернігів. UA.IGotoWorld.com. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_object/2412_anthony-caves.htm (дата звернення: 04.08.2022).

Рис. 2.95. Схема автора.

Рис. 2.96. Легенди про Ужгородський замок: про що розповідають стіни. *Go-To.Rest*. URL: <https://go-to.rest/blog/legend-about-uzhgorod-castle/> (дата звернення: 05.08.2022).

Рис. 2.97. Схема автора.

Рис. 2.98. Мукачевський замок Паланок: что посмотреть в последнем оплоте князей Трансильвании. *NEVDOMA*. URL: <https://nevdoma.com.ua/ru/zamok-palanok-sobor-svyatogo-martina> (дата звернення: 06.08.2022).

Рис. 2.99. Схема автора.

Рис. 3.1. Как радикальные идеи сделали Куритибу «зелёной столицей» Бразилии. *Городские проекты*. URL: <https://city4people.ru/post/kak-radikalnye-idei-sdelali-kuritibu-zelyonou-stolicey-brazilii.html> (дата звернення: 19.12.2021).

Рис. 3.2. Парубский И. Площа Елефтерія у Нікосії, Кіпр. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/i.parubsky/posts/5414406025242335> (дата звернення: 27.09.2020).

Рис. 3.3. Схема автора.

Рис. 3.4. ШЯУЛЯЙСКИЙ БУЛЬВАР. *visitsiauliai.lt*. URL: <https://www.visitsiauliai.lt/ru/dostoprimechatelysti/peshehodnaya-ulitsa/> (дата звернення: 15.01.2020).

Рис. 3.5. Piotrkowska Street. *Wikiwand*. URL: https://www.wikiwand.com/en/Piotrkowska_Street (date of access: 28.07.2022).

Рис. 3.6. Лодзь – маленька історія великого міста. *Закупи в Польщі*. URL: <https://shoppingpl.com/post/443-lodz-malenka-istoriya-velykoho-mista> (дата звернення: 31.05.2021).

Рис. 3.7. Postcard: Main at Ninth streets - Raincross Square. *Raincross Square*. URL: http://www.raincrosssquare.com/2009/10/postcard_main_at_ninth_streets/ (date of access: 23.02.2022).

Рис. 3.8. California's Improbable Navel Orange Queen. *The Atlantic*. URL: <https://www.theatlantic.com/national/archive/2015/05/californias-navel-orange-queen/392624/> (date of access: 28.07.2022).

Рис. 3.9. Queen Street, Brisbane. *Wikiwand*. URL: https://www.wikiwand.com/en/Queen_Street,_Brisbane (date of access: 28.07.2022).

Рис. 3.10. Брисбен. *Мои 100 дорог*. URL: <https://www.100roads.com/category/australia/queensland/brisbane/> (дата звернення: 16.08.2019).

Рис. 3.11. Схема автора.

Рис. 3.12. Fotos Antigas de Curitiba - Rua XV de Novembro. *Curitiba Antiga - Curitiba Fotos de Antigamente*. URL: <https://www.curitibaantiga.com/categoria/Rua-XV-de-Novembro> (date of access: 14.08.2022).

Рис. 3.13. О projeto artístico ambicioso "escondido" no calçadão da Rua XV. *Escotilha*. URL: <http://www.aescotilha.com.br/colunas/zero-pila/escultura-publica/> (date of access: 30.07.2022).

Рис. 3.14. Contributors to Wikimedia projects. Martin Place – *Wikipedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Martin_Place (date of access: 23.02.2022).

Рис. 3.15. Мартін Плейс. URL: https://wblog.wiki/uk/Martin_Place (дата звернення: 27.01.2022).

Рис. 3.16. Схема автора.

Рис. 3.17. Ulica knez Mihailova (Prince Michael Street). *vintage everyday*. URL: <https://vintageeveryday.wordpress.com/2011/02/23/ulica-knez-mihailova-prince-michael-street/> (date of access: 28.07.2022).

Рис. 3.18. Улица Князя Михаила. *Serbia-touroperator*. URL: <https://serbia-touroperator.com/ru/улица-князя-михаила/> (дата звернення: 28.07.2022).

Рис. 3.19. Obilicev venac pešacka zona. N1. URL : <https://rs.n1info.com/vesti/a253013-obilicev-venac-pesacka-zona/> (date of access: 30.07.2022).

Рис. 3.20. Most do not like the new look of Republic Square – *Society. NewsBeeze*. URL: <https://newsbeezer.com/serbiaeng/most-do-not-like-the-new-look-of-republic-square-society/> (date of access: 30.07.2022).

Рис. 3.21. Viva A. Trafalgar Square Redevelopment, London - Norman Foster. *Arquitectura Viva*. URL: <https://arquitecturaviva.com/works/remodelacion-de-trafalgar-square-2> (date of access: 23.05.2021).

Рис. 3.22. Право на площадь. *Архи Ру*. URL: <https://archi.ru/world/84089/pravo-na-ploschad> (дата звернення: 12.10.2021).

Рис. 3.23.-3.24. Площадь Скандербега – реконструкция. *Архи Ру*. URL: <https://archi.ru/projects/world/14388/ploschad-skanderbega-rekonstrukciya> (date of access: 27.01.2022).

Рис. 3.25. Схема автора.

Рис. 3.26. Маленькая Земля. Продолжая безавтомобильную тему. Строгет - центр города. 1960 год и 2016 год. Превращение из города.

URL: <https://www.facebook.com/MalenkayaZemlya/photos/a.291900687509483/4882824385083734/>.

Рис. 3.27. Nygade 7, 2. sal, 1164 København K - DEAS erhvervsudlejning. *DEAS*. URL: <https://deaserhverv.dk/lejemal/nygade-7-3-sal-1164-kobenhavn-k/> (date of access: 27.01.2022).

Рис. 3.28. Copenhagen. *TrekEarth*. URL: <https://www.trekearth.com/gallery/Europe/Denmark/East/Kobenhavn/Copenhagen/photo1319883.htm> (date of access: 27.01.2022).

Рис. 3.29. Boliga. Boliga - Se boliger til salg i hele Danmark. URL: https://www.boliga.dk/bolig/1595424/koebmagergade_30_4_1150_koebenhavn_k (date of access: 30.07.2022).

Рис. 3.30. City Hall Square in Copenhagen, Denmark. *Travel Planner and Itinerary Maker - Sygic Travel*. URL: <https://travel.sygic.com/en/poi/city-hall-square-poi:2924> (date of access: 27.01.2022).

Рис. 3.31. Красивые города, где постепенно отказываются от автомобилей - etsconsult. *etsconsult*. URL: <http://etsconsult.by/krasivye-goroda-gde-postepenno-otkazyvayutsya-ot-avtomobilej/> (дата звернения: 27.01.2022).

Рис. 3.32. Contributors to Wikimedia projects. Slotsholmen - Wikipedia. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Slotsholmen> (date of access: 30.07.2022).

Рис. 3.33. Схема автора.

Рис. 3.34. Мюнхен – Мариенплац. *Турнавигатор*. URL: <https://tournavigator.pro/Мюнхен/достопримечательности/Мариенплац> (дата звернения: 27.01.2021).

Рис. 3.35. Karlsplatz-Stachus and Karlstor | simply Munich. *Stachus and Karlstor | simply Munich*. URL: <https://www.munich.travel/en/pois/urban-districts/karlsplatz-stachus> (date of access: 27.01.2021).

Рис. 3.36. Нойхаузерштрассе. *Туристер.ру*. URL: <https://www.tourister.ru/world/europe/germany/city/munchen/placeofinterest/35849> (дата звернения: 27.01.2021).

Рис. 3.37. Autoren der Wikimedia-Projekte. Kaufingerstraße –

Wikipedia. URL: <https://de.wikipedia.org/wiki/KaufingerstraÙe> (date of access: 27.01.2021).

Рис. 3.38. Rouen - Rue de la grosse horloge (appelée rue du gros horloge de nos jours) - Carte postale ancienne et vue d'Hier et Aujourd'hui. Geneanet. URL: <https://www.geneanet.org/cartes-postales/view/284588#0> (date of access: 28.07.2022).

Рис. 3.39. Улица Грос-Орлож и первые городские часы Руана - *Путеводитель по Парижу*. URL: <https://parisgid.ru/rue-du-gros-horloge-de-rouen/> (дата звернення: 28.07.2022).

Рис. 3.40. File:Rue Carnes - Rouen (FR76) - 2021-11-14 - 4.jpg - *Wikimedia Commons*. URL: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rue_Carnes_-_Rouen_\(FR76\)_-_2021-11-14_-_4.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rue_Carnes_-_Rouen_(FR76)_-_2021-11-14_-_4.jpg) (date of access: 30.07.2022).

Рис. 3.41. Руанский собор (Rouen Cathedral) - кафедральный собор Руана. French Trip. URL: <http://frenchtrip.ru/regions/haute-normandie/rouen-travel-guide/dostoprimechatelnosti-ruana/ruanskiy-sobor/> (дата звернення: 30.07.2022).

Рис. 3.42. Print of Veules-les-Roses - Rue Victor-Hugo. *Mary Evans Prints Online Photo Prints*. URL: <https://www.prints-online.com/veules-les-roses-rue-victor-hugo-19594003.html#modalClose> (date of access: 31.01.2021).

Рис. 3.43. Файл:Rue Victor Hugo depuis place Bellecour à Lyon.jpg. *Википедия*. URL: https://ru.m.wikipedia.org/wiki/Файл:Rue_Victor_Hugo_depuis_place_Bellecour_à_Lyon.jpg (дата звернення: 31.01.2021).

Рис. 3.44. Экскурсии в Площадь Белькур в Лионе (Франция) - цены и онлайн бронирование. *Поиск - заказ экскурсий и трансферов по всему миру - weatlas.com*. URL: <https://weatlas.com/landmarks/1012> (дата звернення: 31.01.2021).

Рис. 3.45. place carnot à lyon Stock Photo. *Adobe Stock*. URL: <https://stock.adobe.com/ua/images/place-carnot-a-lyon/2954531> (date of access: 31.01.2021).

Рис. 3.46. Contributors to Wikimedia projects. Прескиль. *Википедия*.

URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Прескиль> (дата звернення: 01.01.2021).

Рис. 3.47. Rue de la Republique. *Tripadvisor*.

URL: https://www.tripadvisor.ru/Attraction_Review-g187265-d195471-Reviews-Rue_de_la_Republique-Lyon_Rhone_Auvergne_Rhone_Alpes.html (date of access: 31.01.2021).

Рис. 3.48. File: Bordeaux rue Sainte-Catherine avril 1905.jpg - *Wikimedia Commons*. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File: Bordeaux_rue_Sainte-Catherine_avril_1905.jpg (date of access: 14.08.2022).

Рис. 3.49. LA Sainte Catherine - Place de Parking, Бордо, Франция. *Booking.com*. URL: <https://www.booking.com/hotel/fr/la-sainte-catherine-place-de-parking.ru.html> (дата звернення: 28.07.2022).

Рис. 3.50.-3.51. Чому варто відвідати Бордо | Портал про найкрутіші подорожі та місця світу. URL: <https://odisej2012.com/chomu-var-to-vidvidaty-bordo/> (дата звернення: 29.07.2022).

Рис. 3.52. Architektūros objektas. *Starter*. URL: https://autc.lt/architekturos-objektas/?id=1057&oe=5#_ftn4 (date of access: 27.01.2022).

Рис. 3.53. Город Каунас за 1 день. Достопримечательности. *BudgetTravel.by*. URL: <https://budgettravel.by/trip/gorod-kaunas.html> (дата звернення: 20.01.2020).

Рис. 3.54. Rekonstruotoje sostinės Vilniaus gatvėje nutiestas raudonas kilimas: prasidėjo tranki šventė. DELFI. URL: <https://www.delfi.lt/veidai/zmones/rekonstruotoje-sostines-vilniaus-gatveje-nutiestas-raudonas-kilimas-prasidejo-tranki-svente.d?id=75223066> (date of access: 30.07.2022).

Рис. 3.55. Rotušės aikštė | Lietuvos nacionalinis dailės muziejus. Lietuvos nacionalinis dailės muziejus. URL: <https://www.lndm.lt/didzioji-gatve/rotuses-aikste/> (date of access: 30.07.2022).

Рис. 3.56.-3.57.-3.58. De Lijnbaan mei architects and planners. *Austria-Architects*. URL: <https://www.austria-architects.com/pl/projects/view/de-lijnbaan> (date of access: 23.02.2022).

Рис. 3.59. Van Oldenbarneveltplaats 28-D - Ik wil huren | MVGM. Ik wil huren | MVGM. URL: <https://ikwilhuren.nu/huurwoningen/rotterdam/241-forum/van-oldenbarneveltplaats-28-d> (date of access: 29.07.2022).

Рис. 3.60. Wonen, retail en horeca Stadhuisplein Rotterdam onder vergrootglas MONUMENTAAL. URL: <https://www.monumentaal.com/wonen-retail-en-horeca-stadhuisplein-rotterdam-onder-vergrootglas/> (date of access: 29.07.2022).

Рис. 3.61. Улица Kalverstraat (Kalverstraat street), Амстердам, Нидерланды (Голландия) - описание, фото, на карте. *Openarium.ru*. URL: <http://www.openarium.ru/poi/17332543/> (дата звернения: 31.01.2022).

Рис. 3.62. Самые популярные торговые улицы Амстердама. *Наш Амстердам – всё для русских: работа, жильё, отдых, экскурсии*. URL: <https://nash-amsterdam.nl/node/24/kalverstraat-nieuwendijk-magaziny/> (дата звернения: 31.01.2022).

Рис. 3.63. Things to Do in the Dam Square | Amsterdam Private Tour | Babylon Tours. URL: <https://babylontours.rs/ru/things-dam-square-amsterdam/> (date of access: 31.01.2022).

Рис. 3.64. Вулиця Rua Augusta - Тур Транс. *Тур Транс*. URL: <http://turtrans.net.ua/vulitsya-rua-augusta/> (дата звернения: 31.01.2022).

Рис. 3.65. Rua dos Correeiros | Paisagens verdes, Lisboa, Portugal. *Pinterest*. URL: <https://br.pinterest.com/pin/201325045815278779/> (date of access: 31.01.2022).

Рис. 3.66. Photo: Rua das Portas de Santo Antão, in Baixa. *Ivan Herman*. URL: <https://www.ivan-herman.name/Photos/Lisbon/target8.html> (date of access: 31.01.2022).

Рис. 3.67. Площадь Россию. *Discover Portugal*. URL: <https://discoverportugal.ru/chto-posmotret/kvartaly-ulitsy-i-ploshchadi/ploshchad-rossio> (дата звернения: 31.01.2022).

Рис. 3.68. Площадь Стортorget, Стокгольм - Швеция. Путешествия с LPSPHOTO. *Sweden Travels with LPSPHOTO - Historic and Cultural Sites, Architecture*. URL: <http://stockholm.lpsphoto.us/ru/stockholm-stortorget> (дата звернения:

31.01.2022).

Рис. 3.69. Прогулка по Мальмё. URL: <https://omnesolum.livejournal.com/89851.html> (дата звернення: 31.01.2022).

Рис. 3.70. File:Gustaf Adolfs torg Gothenburg.jpg - *Wikimedia Commons*. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gustaf_Adolfs_torg_Gothenburg.jpg (date of access: 31.01.2022).

Рис. 3.71. Södra Förstadsgatan 38A, Centrum Malmö. Ledig lokal. *Lediga lokaler och fastigheter till salu - objektvision.se*. URL: <https://objektvision.se/Beskriv/208041186> (date of access: 23.02.2022).

Рис. 3.72. Grafton St. and The Green. URL: <https://comeheretome.com/2011/03/10/grafton-st-and-the-green/> (date of access: 28.07.2022).

Рис. 3.73. Топ-10 найдорожчих вулиць Європи. *Відпочинок, подорожі та тури зі Львова у всіх напрямках*. URL: <https://travelroom.lviv.ua/stories167/> (дата звернення: 27.01.2022).

Рис. 3.74. Dublin city centre pedestrian scheme to start this month. *The Irish Times*. URL: <https://www.irishtimes.com/news/environment/dublin-city-centre-pedestrian-scheme-to-start-this-month-1.4557138> (date of access: 29.07.2022).

Рис. 3.75. Будапешт, ч.2. *Ludmyla Savina – ЖЖ*. URL: <https://ludmylasavina.livejournal.com/10684.html> (дата звернення: 31.01.2022).

Рис. 3.76. Площадь Вєрєшмарти - Lípótváros, Будапешт. *Travel Planner and Itinerary Maker - Sygic Travel*. URL: <https://travel.sygic.com/ru/poi/plosad-veresmarti-poi:24669> (дата звернення: 31.01.2022).

Рис. 3.77. Dorottya Ház a Belvárosban. <https://www.epiteszforum.hu>. URL: <https://epiteszforum.hu/dorottya-haz-a-belvarosban> (date of access: 23.02.2022).

Рис. 3.78. József Nádor tér. *Foursquare*. URL: <https://ru.foursquare.com/v/jozsef-nador->

[tér/4c5c071cd25320a1f9f9c17a?openPhotoId=5fdb5d76e65f062d5fbc21d](https://www.flickr.com/photos/4c5c071cd25320a1f9f9c17a?openPhotoId=5fdb5d76e65f062d5fbc21d) (date of access: 31.01.2022).

Рис. 3.79. Königstraße Stuttgart: Wohin geht die Reise der Einkaufsmeile?. *Stuttgarter-immobilienwelt.de*. URL: <https://www.stuttgarter-immobilienwelt.de/blog/koenigstrasse-stuttgart/> (date of access: 31.01.2022).

Рис. 3.80. Файл:Neues Schloss Schlossplatzspringbrunnen Jubiläumssäule Schlossplatz Stuttgart 2015 02.jpg – Википедия. URL: https://ru.m.wikipedia.org/wiki/Файл:Neues_Schloss_Schlossplatzspringbrunnen_Jubiläumssäule_Schlossplatz_Stuttgart_2015_02.jpg (дата звернення: 31.01.2022).

Рис. 3.81. Vild forvandling: Så hyggelig er Algade blevet efter afspærring. *Migogaalborg*. URL: <https://migogaalborg.dk/vild-forvandling-saa-hyggelig-er-algade-blevet-efter-afspaerring/> (date of access: 29.07.2022).

Рис. 3.82. City guide: Where to shop in Aalborg. News, restaurants and events in Aalborg. URL: <https://myaalborg.com/city-guide-where-to-shop-in-aalborg/> (date of access: 29.07.2022).

Рис. 3.83. Slotsgade. *Mapio.net*. URL: <https://mapio.net/pic/p-120539936/> (date of access: 29.07.2022).

Рис. 3.84. Gabels Torv. *Mapio.net*. URL: <https://mapio.net/pic/p-59438613/> (date of access: 29.07.2022).

Рис. 3.85. Новый берег. *Archi.Py*. URL: <https://archi.ru/world/65388/novyi-bereg> (дата звернення: 31.01.2022).

Рис. 3.86. Kohlmarkt | Metropole. *Metropole*. URL: <https://metropole.at/gratzl-kohlmarkt/> (date of access: 29.07.2022).

Рис. 3.87. Грабен (Вена, Австрия) - авторский обзор, часы работы, цены, фото | Коллекция Кидпассаж. *Кидпассаж*. URL: <https://kidpassage.com/activity/austria/vienna/graben> (дата звернення: 29.07.2022).

Рис. 3.88. Elf Poller für die Kärntner Straße. *news.at*. URL: <https://www.news.at/a/wien-elf-poller-wiener-kaerntner-straesse-9914659> (date of access: 29.07.2022).

Рис. 3.89. Семь секретов Юнион-Сквер. *АФИША*.

URL: <https://afisha.nyc/sem-sekretov-yunion-skver/> (дата звернення: 31.01.2022).

Рис. 3.90. Бродвей: преображение знаменитой улицы Манхеттена.

URL: https://city4people.ru/post/blog_289.html (дата звернення: 31.01.2022).

Рис. 3.91. Columbus Circle Landscaping. *Scenario Journal*.

URL: <https://scenariojournal.com/columbus-circle-landscaping/> (date of access: 31.01.2022).

Рис. 3.92. Calle Bandera se renueva y se convierte en un paseo peatonal y artístico. *Radio Concierto*. URL: <https://www.concierto.cl/2017/12/calle-bandera-se-renueva-se-convierte-paseo-peatonal-artistico/> (date of access: 31.01.2022).

Рис. 3.93. File:Paseo Ahumada.JPG - Wikimedia Commons. *Wikimedia Commons*.

URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paseo_Ahumada.JPG (date of access: 31.01.2022).

Рис. 3.94. Foto de : Santiago de Chile, Paseo Huérfanos. *Tripadvisor*.

URL: https://www.tripadvisor.com.pe/LocationPhotoDirectLink-g294305-d314502-i75413979-Paseo_Huerfanos_1400-Santiago_Santiago_Metropolitan_Region.html (date of access: 31.01.2022).

Рис. 3.95. Bevor Sie zu Google Maps weitergehen. *Google*.

URL: <https://www.google.com/maps/@-33.4422948,-70.6491484,3a,78.6y,159.69h,85.64t/data=!3m6!1e1!3m4!1sAF1QipOtdjFWIPNknBdIUwkR58do85vCELU5G7FB-Uff!2e10!7i6000!8i3000> (date of access: 31.01.2022).

Рис. 3.96. Улица Флорида - Сан-Николас, Буэнос-Айрес, Аргентина. *Travel Planner and Itinerary Maker - Sygic Travel*.

URL: <https://travel.sygic.com/ru/poi/ulica-florida-poi:31357> (дата звернення: 31.01.2022).

Рис. 3.97. Площадь Сан-Мартин (Plaza San Martín), Лима, Перу - описание, фото, на карте. *Openarium.ru*. URL: <http://www.openarium.ru/poi/10797909/> (дата звернення: 31.01.2022).

Рис. 3.98. Foto de : Lavalle Street tango dancers. *Tripadvisor*.

URL: https://www.tripadvisor.es/LocationPhotoDirectLink-g312741-d550495-i443619634-Lavalle_Street-Buenos_Aires_Capital_Federal_District.html (date of access: 31.01.2022).

Рис. 3.99. Схема автора.

Рис. 3.100. Схема автора.

Рис. 3.101. Дерибасовской 210 лет: рассказываем, как ее описывали современники в XIX – начале XX века. *УСИ Online*.

URL: <https://usionline.com/deribasovskoj-210-let-rasskazyvaem-kak-ee-opisyvali-sovremenniki-v-xix-nachale-xx-veka/> (дата звернення: 10.02.2022).

Рис. 3.102. Фото автора.

Рис. 3.103. Схема автора.

Рис. 3.104. Снесенный квартал на Суворова. *Истории Херсона*.

URL: <http://www.kordi.ks.ua/kherson/snesennyiy-kvartal-na-suvorova.html> (дата звернення: 10.02.2022).

Рис. 3.105. Фото автора.

Рис. 3.106. Схема автора.

Рис. 3.107. Вулиця Проскурівська | Міський Медіаархів. *Міський медіаархів*. URL: <https://uma.lvivcenter.org/uk/photos/874> (дата звернення: 10.02.2022).

Рис. 3.108. Фото автора.

Рис. 3.109. Схема автора.

Рис. 3.110. Від Інститутської до Небесної сотні: історія однієї вулиці. *socportal.info*.

URL: https://socportal.info/ru/archive/vid_institutskoj_i_do_nebesnoj_sotni_istorija_odnijeji_vulitsi/ (дата звернення: 10.02.2022).

Рис. 3.111. Фото автора.

Рис. 3.112. Схема автора.

Рис. 3.113. Крещатик. *Старый Киев*. URL: <http://starkiev.com/места-киева/крещатик/> (дата звернення: 10.02.2022).

Рис. 3.114. В Киеве частично ограничат движение во время «Пробега под

каштанами». *UA.NEWS*. URL: <https://ua.news/ru/u-kiyevi-chastkovo-obmezhat-ruh-pid-chas-probigu-pid-kashtanami/> (дата звернення: 10.02.2022).

Рис. 3.115. Схема автора.

Рис. 3.116. Контрактова площа та вулиця Сагайдачного залишаться пішохідними – рішення суду. *Хмарочос*. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2021/01/27/kontraktova-ploshha-ta-vulytsya-sagajdachnogo-zalyshatsya-pishohidnyumu-rishennya-sudu/> (дата звернення: 10.02.2022).

Рис. 3.117. Фото автора.

Рис. 3.118. Схема автора.

Рис. 3.119. Фото автора.

Рис. 3.120. Схема автора.

Рис. 3.121. Фото автора.

Рис. 3.122. Схема автора.

Рис. 3.123. Історія пішохідної вулиці Михайлівської в Житомирі + фотогалерея. *Афіша твого міста*. URL: <https://moemisto.ua/zt/blog/istoriya-pishohidnoyi-vulitsi-mihaylivskoyi-v-zhitomiri-288.html> (дата звернення: 10.02.2022).

Рис. 3.124. Фото автора.

Рис. 3.125. Схема автора.

Рис. 3.126. Андреевский спуск в городе Киев. *oktv.ua*. URL: <https://oktv.ua/turizm/dostoprimechatelnosti-kieva/andreevskij-spusk> (дата звернення: 10.02.2022).

Рис. 3.127. Андреевский спуск и Подол с необычного ракурса. *CITY STALKERS* – *LiveJournal*. URL: <https://fere-expertt.livejournal.com/13089.html> (дата звернення: 10.02.2022).

Рис. 3.128. Схема автора.

Рис. 3.129. Фото автора.

Рис. 3.130. Еще один бульвар Днепра украсили светотехнические чудеса. *Новости Днепра сегодня*. *Днепр Вечерний*. URL: <https://dv->

gazeta.info/dneprnews/eshhe-odin-bulvar-dnepra-ukrasili-svetotekhnicheskie-chudesia.html (дата звернення: 17.07.2022).

Рис. 3.131. Схема автора.

Рис. 3.132. Софіївська площа в місті Київ. *oktv.ua*. URL: <https://oktv.ua/ua/turizm/dostoprimechatelnosti-kieva/sofijskaya-ploshad> (дата звернення: 15.02.2022).

Рис. 3.133. Софіївська Площа в Києві. URL: https://rest.guru.ua/ua/kyiv/places/394-sofiievskaya_ploshad/ (дата звернення: 15.02.2022).

Рис. 3.134. Київ Михайлівська площа і Михайлівський монастир. Світлина 1890 років. | History, Taj mahal, Landmarks. *Pinterest*. URL: <https://cz.pinterest.com/pin/453667362459918200/> (дата звернення: 15.02.2022).

Рис. 3.135. Михайлівська площа. Локації в Україні. URL: <https://location4film.com.ua/uk/locations/architecture/113> (дата звернення: 15.02.2022).

Рис. 3.136. Схема автора.

Рис. 3.137. От базара до Майдана. Как менялась главная площадь столицы – история и фото. *Новости Украины и Мира..* URL: <https://nv.ua/kyiv/maydan-nezalezhnosti-istoriya-glavnoy-ploshchadi-ukrainy-s-arhivnymi-foto-50138187.html> (дата звернення: 15.02.2022).

Рис. 3.138. Майдан Незалежності, Київ. *oktv.ua*. URL: <https://oktv.ua/ua/turizm/dostoprimechatelnosti-kieva/majdan-nezavisimosti> (дата звернення: 10.02.2022).

Рис. 3.139. Фото автора.

Рис. 3.140. Схема автора.

Рис. 3.141. Бессарабский рынок. *Старый Киев*. URL: <http://starkiev.com/места-киева/бессарабский-рынок/> (дата звернення: 10.02.2022).

Рис. 3.142. Фото автора.

Рис. 3.143. Схема автора.

Рис. 3.144. Много лет тому назад: какой была Контрактовая площадь (фото). *СтройОбзор*. URL: <https://stroyobzor.ua/ru/kiev/news-city/mnogo-let-tomu-nazad-kakoy-byla-kontraktovaya-ploschad-foto> (дата звернення: 15.02.2022).

Рис. 3.145. Контрактова площа та вулиця Сагайдачного залишаться пішохідними – рішення суду. *Хмарочос*. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2021/01/27/kontraktova-ploshha-ta-vulytsya-sagajdachnogo-zalyshatsya-pishohidnymy-rishennya-sudu/> (дата звернення: 10.02.2022).

Рис. 3.146. Схема автора.

Рис. 3.147. Достопримечательности Львова: Топ-30 (МНОГО ФОТО). *Tripzaza.com*. URL: <https://www.tripzaza.com/ru/destinations/dostoprimechatelnosti-lvova> (дата звернення: 27.02.2022).

Рис. 3.148. Проспект Свободи | Міський Медіаархів. *Міський медіаархів*. URL: <https://uma.lvivcenter.org/uk/photos/754> (дата звернення: 19.02.2022).

Рис. 3.149. Проспект Свободи. *Львів*. *Vgorode.ua*. URL: <https://lviv.vgorode.ua/reference/dostoprimechatelnosty/264965-tsentr-horoda> (дата звернення: 27.02.2022).

Рис. 3.150. Старі фотографії проспекту Т. Г. Шевченка у Львові • Фотографії старого Львова. *Фотографії старого Львова*. URL: <https://photo-lviv.in.ua/stari-fotografiji-prospektu-t-h-shevchenka-u-lvovi/> (дата звернення: 19.02.2022).

Рис. 3.151.-3.152.-3.153.-3.154.-3.155.-3.156.-3.157. Фото автора.

Рис. 3.158. Площа Ринок – Серце Львова • Фотографії старого Львова. *Фотографії старого Львова*. URL: <https://photo-lviv.in.ua/ploscha-rynok-sertse-lvova/> (дата звернення: 19.02.2022).

Рис. 3.159. Фото автора.

Рис. 3.160. Схема автора.

Рис. 3.161. Таємниці старого міста: невідома “стометрівка” Івано-

Франківська. URL: <https://versii.if.ua/novunu/tayemnitsi-starogo-mista-nevidomastometrivka-ivano-frankivska/> (дата звернення: 19.02.2022).

Рис. 3.162.-3.163.-3.164.-3.165.-3.166.-3.167. Фото автора.

Рис. 3.168. Схема автора.

Рис. 3.169. Фото автора.

Рис. 3.170. Вулиця Гетьмана Сагайдачного (Тернопіль). *Wikiwand*. URL: [\(https://www.wikiwand.com/uk/Вулиця_Гетьмана_Сагайдачного_\(Тернопіль_б\)\)](https://www.wikiwand.com/uk/Вулиця_Гетьмана_Сагайдачного_(Тернопіль_б)) (дата звернення: 11.02.2022).

Рис. 3.171. Фото автора.

Рис. 3.172. Схема автора.

Рис. 3.173. Черновці. Пешеходная зона. Улица Ольги Кобылянской. *Впечатления от путешествий*. URL: <http://www.trip-impressions.com/2018/01/chernovcy-kobylyanskaya.html> (дата звернення: 10.02.2022).

Рис. 3.174. Фото автора.

Рис. 3.175. Театральна площа у Чернівцях - Чернівці - Відпочинок в Карпатах. *Karpaty.rocks*. URL: <https://karpaty.rocks/region/chernivecka-oblast/chernivci/teatralna-ploshcha-u-chernivcuyah> (дата звернення: 19.02.2022).

Рис. 3.176. Схема автора.

Рис. 3.177. Ужгород вулиця Корзо - старий історичний центр Ужгорода, історія вулиці Корзо з фото і відео. *Мандри*. URL: <https://webmandry.com.ua/vulytsya-korzo-v-uzhgorodi-pishohidna-zona-v-staromu-tsentri-mista-istoriya-vulytsi/> (дата звернення: 18.02.2022).

Рис. 3.178.-3.179. Фото автора.

Рис. 3.180. Ужгород, Корзо, вул. Волошина, вул. Ольбрахта | Travel Ukraine & World. *Travel Ukraine & World*. URL: <https://travelua.com.ua/ukraine/zakarpattya/uzhgorod/korzo-vul-voloshina-vul-olbraxta.html> (дата звернення: 18.02.2022).

Рис. 3.181. Фото автора.

Рис. 3.182. Як в Ужгороді з'явилося легендарне Корзо - Карпатський

об'єктив. *ko.net.ua*. URL: <http://istoria.ko.net.ua/?p=2909> (дата звернення: 18.02.2022).

Рис. 3.183. Фото автора.

Рис. 3.184. Історичні пам'ятки | Travel. Travel. URL: https://travel.rada-uzhgorod.gov.ua/?page_id=125 (дата звернення: 27.07.2022).

Рис. 3.185. Схема автора.

Рис. 3.186.-3.187. Фото автора.

Рис. 3.188. Мукачево. Площа Кирила і Мефодія – туристична локація. *Враження від подорожей*. URL: <http://ua.trip-impressions.com/2018/01/mukachevo.html> (дата звернення: 19.02.2022).

Рис. 3.188.-3.190.-3.191.-3.192. Фото автора.

Рис. 3.193. Мукачево – старовинне місто та його визначні місця. *KARPATY.UA*. URL: <https://guide.karpaty.ua/uk/places/mukacheve> (дата звернення: 19.02.2022).

Рис. 3.194. Схема автора.

Рис. 3.195.-3.196.-3.197.-3.198.-3.199. Фото автора.

Рис. 3.200. Схема автора.

Рис. 3.201. Фото автора.

Рис. 3.202. Якою була вулиця Лесі Українки у Луцьку більше 50 років тому. ФОТО. *ВолиньPost*. URL: <http://www.volynpost.com/news/125868-iakoyu-bula-vulycia-lesi-ukrainky-u-lucku-bilshe-50-rokiv-tomu-foto> (дата звернення: 19.02.2022).

Рис. 3.203. Фото автора.

Рис. 3.204. Схема автора.

Рис. 3.205. П'ять століть історії: що було і що лишилося на вулиці Оводова у Вінниці - Вежа. *Вежа*. URL: <https://vezha.ua/p-yat-stolit-istoriyi-shho-bulo-i-zalyshylosya-na-vulytsi-ovodova-u-vinnytsi/> (дата звернення: 19.02.2022).

Рис. 3.206.-3.207.-3.208. Фото автора.

Рис. 3.209. Центральний городской парк Винниці, Винница отзывы, адрес, как доехать. *MyTravel*. URL: <https://ru.yonik.me/central-park-of->

vinnitsa (дата звернення: 01.03.2022).

Рис. 3.210. Схема автора.

Рис. 3.211. Соборности улица. *Главная*. URL: <http://histpol.pl.ua/ru/poltava-istoricheskie-ocherki/vospominaniya-poltavchan?id=1042> (дата звернення: 10.02.2022).

Рис. 3.212. Фото автора.

Рис. 3.213. Ансамбль Круглої площі[:] *- Find and Follow. Find and Follow.* URL: <https://findandfollow.com.ua/shid/poltava-siti-tur-2/ansambl-krugloyi-ploshhi> (дата звернення: 10.02.2022).

Рис. 3.214. Фото автора.

Рис. 3.215. Оглядовий майданчик «Біла Альтанка», Полтава. *#FINDWAY - Всі туристичні місця України.* URL: <https://findway.com.ua/oblast/poltavska/poltava/bila-altanka-poltava> (дата звернення: 01.03.2022).

Рис. 3.216. Схема автора.

Рис. 3.217. Воскресенська вулиця. *Вікі Суми: улицы и дома.* URL: https://sumy.fandom.com/uk/wiki/Воскресенська_вулиця (дата звернення: 19.02.2022).

Рис. 3.218. Фото автора.

Рис. 3.219. Центральная ул. Соборная | Старые фотографии украинских городов. *Старые фотографии украинских городов.* URL: <https://www.retroua.com/сумы/3931-центральная-ул-соборная/> (дата звернення: 19.02.2022).

Рис. 3.220.-3.221.-3.222.-3.223.-3.224. Фото автора.

Рис. 3.225. Схема автора.

Рис. 3.226. Майдан Свободи, Харків. *Itinery. Самостійні подорожі Україною.* URL: <http://itinery.com.ua/object/view/maydan-svobody-harkiv> (дата звернення: 16.02.2022).

Рис. 3.227. Майдан Свободи у Харкові - Зеленый Слон 7. *Зеленый Слон 7.* URL: <https://zs7.com.ua/ru/majdan-svobody-u-harkovi/> (дата звернення:

16.02.2022).

Рис. 3.228. Площа Свободи в Харкові. *Отдых в Украине*. URL: https://rest.guru.ua/ua/Kharkov/places/501-ploshad_svobody/ (дата звернення: 16.02.2022).

Рис. 3.229. Площадь Свободы | Дети в городе Харьков. *Площадь Свободы | Дети в городе Харьков*. URL: <https://kharkov.detivgorode.ua/ploshchad-svobody/> (дата звернення: 02.03.2022).

Рис. 3.230. Схема автора.

Рис. 3.231. Учасники проєктів Вікімедіа. Вулиця Серьожникова (Чернігів) *Вікіпедія*. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Вулиця_Серьожникова_\(Чернігів\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Вулиця_Серьожникова_(Чернігів)) (дата звернення: 10.02.2022).

Рис. 3.232.-3.233. Фото автора.

Рис. 3.234. Чернігів. Красна площа Интересные места. *Україна Інкогніта*. URL: <https://ukrainaincognita.com/chernigivska-oblast/chernigiv/chernigiv-krasna-ploshcha> (дата звернення: 10.02.2022).

Рис. 3.235. Фото автора.

Рис. 3.236. Чернігів, який ми втратили: Алея Героїв 50 років тому. *val.ua*. URL: <https://val.ua/uk/site/106681> (дата звернення: 02.03.2022).

Рис. 3.237. Фото автора.

Рис. 3.238. Схема автора.

Рис. 3.239. Схема автора.

Рис. 3.240. Історія Львова: у трьох томах. Центр Європи, 2006. 575 с.

Рис. 3.241. Короткий огляд львівської площі Ринок | Інтерактивний Львів. Інтерактивний Львів. URL: <https://lia.lvivcenter.org/uk/themes/rynok-overview/> (дата звернення: 07.08.2022).

Рис. 3.242. Фотографія панорама Львова с башни ратуши / Igor Salnikov. *Фотосайт*. URL: <https://photographers.ua/photo/panorama-lvova-s-bashni-ratushi-794083/> (дата звернення: 11.02.2022).

Рис. 3.243. Схема автора.

Рис. 3.244. Максим'юк Т., Дідик В., Клопот Р. Ревалоризація історичної променади на Губернаторських Валах у Львові. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. 2015. № 836. С. 128–135. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/sa/vsi-vypusky/vypusk-836-2015/revaloryzaciya-istorychnoyi-promenady-na-gubernatorskyh-valah-u-lvovi>.

Рис. 3.245. 5 найвідоміших веж Львова, зображених на логотипі міста. *Про Львів*. URL: <https://prolviv.com/blog/2016/06/19/5-naividomishykh-vezh-lvova-zobrazhenykh-n/> (дата звернення: 11.02.2022).

Рис. 3.246. Презентація - Середньовекове Європейские города Византия. *Привет Студент*. URL: <https://privetstudent.com/prezentacii/prezentacii-arkhitektura/839-prezentaciya-srednevekove-evropeyskie-goroda-vizantiya.html> (дата звернення: 11.02.2022).

Рис. 3.247. Hotels in Krakow. *Golden Tulip*. URL: <https://www.goldentulip.com/en-us/our-hotels/poland/hotels-krakow/> (date of access: 11.02.2022).

Рис. 3.248. Реконструкция Вены / Чертежи архитектурных памятников, сооружений и объектов - наглядная история архитектуры и стилей. *Чертежи архитектурных памятников, сооружений и объектов - наглядная история архитектуры и стилей*. URL: <http://kannelura.info/?p=4016> (дата звернення: 11.02.2022).

Рис. 3.249. 29 главных достопримечательностей Вены: что посмотреть за 1 день и за неделю, куда сходить с детьми, столица Австрии осенью, места для фотосессий. *Путешествия*. URL: <https://susanintop.com/evropa/avstrija/nizhnjaja-avstrija/vena> (дата звернення: 11.02.2022).

Рис. 3.250. Презентація - Середньовекове Європейские города Византия. *Привет Студент*. URL: <https://privetstudent.com/prezentacii/prezentacii-arkhitektura/839-prezentaciya-srednevekove-evropeyskie-goroda-vizantiya.html> (дата звернення: 11.02.2022).

Рис. 3.251. Прага с высоты птичьего полета. *Оля* – *LiveJournal*.
URL: <https://rivveta.livejournal.com/111902.html> (дата звернення: 11.02.2022).

Рис. 3.252. Historische Stadtpläne von Dresden | Dresden-Lese. *Dresden-Lese*.
URL: https://www.dresden-lese.de/index.php?article_id=326 (date of access: 11.02.2022).

Рис. 3.253. Гандельсман Б. Современные методы сохранения и реконструкции исторических центров средних и больших городов Скандинавии. *Architecture and Modern Information Technologies*. 2020. № 4(53). С. 300–322.

URL: https://marhi.ru/AMIT/2020/4kvart20/PDF/18_gandelsman.pdf (дата звернення: 11.02.2022).

Рис. 2.254.-2.255. ДРЕЗДЕН - Що цікавого? | Моя Європа. Моя Європа.
URL: <https://www.moyaeuropa.com.ua/germany/dresden/> (дата звернення: 28.07.2022).

Рис. 3.256. plattegrond rotterdam - Google zoeken | Rotterdam, Stadsplattegronden, Oude kaarten. *Pinterest*.
URL: <https://www.pinterest.com/pin/205054589263917946/> (date of access: 11.02.2022).

Рис. 3.257. r/MapPorn - 1944 U.S. Army map of the bombed city of Rotterdam in The Netherlands. [8950 x 6533]. *reddit*.
URL: https://www.reddit.com/r/MapPorn/comments/we0wb/1944_us_army_map_of_the_bombed_city_of_rotterdam/ (date of access: 11.02.2022).

Рис. 3.258.-3.259. Город с вырванным сердцем. Бомбардировка Роттердама. *Военное обозрение. Warspot.ru*. URL: <https://warspot.ru/3170-gorod-s-vyrvannym-serdtsem-bombardirovka-rotterdam> (дата звернення: 11.02.2022).

Рис. 3.260. rotterdam - Bond Advocaten Amsterdam. Bond Advocaten Amsterdam. URL: <https://bondadvocaten.nl/rotterdam-2/?lang=en> (date of access: 28.07.2022).

Рис. 3.261. Plan Miasta Warszawy z 1831r. - nakładka na współczesne mapy. *Stare Plany Miast*. URL: <https://stareplanymiast.pl/plan-miasta-warszawy-z->

1831r/ (date of access: 11.02.2022).

Рис. 3.262. El Mundo: Польша требует от Германии денег за восстание в Варшаве. *ИА REGNUM*. URL: <https://regnum.ru/news/2679998.html> (дата звернения: 11.02.2022).

Рис. 3.263. Исторический центр Варшавы | Сайт Необычные экскурсии. *Сайт Необычные экскурсии*. URL: <http://pubini.com/varsava/> (дата звернения: 11.02.2022).

Рис. 3.264. Бомбардировка Ковентри 14 ноября 1940 года. *Fishki.net*. URL: <https://fishki.net/2135729-bombardirovka-koventri-14-nojabrja-1940-goda.html> (дата звернения: 11.02.2022).

Рис. 3.265. Ковентри / Coventry. Великобритания. *Travel.ru*. URL: <https://reports.travel.ru/reports/2015/06/245660.html> (дата звернения: 11.02.2022).

Рис. 4.1. Схема автора

Рис. 4.2. Fascinující pouť proti proudu času. Proměny Staroměstské radnice - Miluju Prahu. *Miluju Prahu*. URL: <https://www.milujuprahu.cz/promeny-staromestske-radnice/> (date of access: 07.08.2022).

Рис. 4.3. Kudy z nudy - Staroměstské náměstí v Praze - nejstarší a nejvýznamnější pražské náměstí. *Kudy z nudy - Homepage*. URL: <https://www.kudyznudy.cz/aktivita/staromestske-namesti-v-praze> (date of access: 07.08.2022).

Рис. 4.4. 10 фактів про площу Ринок у Львові. *Фотографії старого Львова*. URL: <https://photo-lviv.in.ua/10-faktiv-pro-ploschu-rynok-u-lvovi/> (дата звернення: 08.08.2022).

Рис. 4.5. Market Square.Summer/ Площадь Рынок. Лето. *Tripadvisor*. URL: https://www.tripadvisor.ru/LocationPhotoDirectLink-g295377-d523254-i245893164-Rynok_Square-Lviv_Lviv_Oblast.html (дата звернення: 13.08.2022).

Рис. 4.6. Фото автора.

Рис. 4.7. Киевские контракты: как ярмарка изменила город. *Викенд*. URL: <https://weekend.today/spectemy/kievskaja-starina/kievskie->

[kontrakty_arhiv_art.htm](https://mag.relax.ua/) (дата звернення: 19.12.2021).; Made in Ukraine устроють
настоящий летний лагерь на Контрактовой Площади. <https://mag.relax.ua/>.
URL: [https://mag.relax.ua/novosti/10502653-made-in-ukraine-ustrojat-nastojashhij-
letnij-lagery-na-kontraktovoj-ploshhadi/](https://mag.relax.ua/novosti/10502653-made-in-ukraine-ustrojat-nastojashhij-letnij-lagery-na-kontraktovoj-ploshhadi/) (дата звернення: 19.12.2021).

Рис. 4.8. Учасники проектів Вікімедіа. Музейний квартал. *Vikimedia*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Музейний_квартал (дата звернення: 08.08.2022).

Рис. 4.9. Музейний квартал (Відень). Відгуки туристів про готелі. Рейтинг
готелів світу. *ТурПравда*. URL: https://www.turpravda.ua/places/at/vena/Muzejnyj_kvartal-s1064/#_ (дата
звернення: 08.08.2022).

Рис. 4.10.-4.11. Фото автора.

Рис. 4.12.-4.13. Итоги недели: пожар и митинг. Портал новостроек
СтройОбзор. URL: [https://stroyobzor.ua/ru/dnepr/news-city/itogi-nedeli-pozhar-i-
miting](https://stroyobzor.ua/ru/dnepr/news-city/itogi-nedeli-pozhar-i-miting) (дата звернення: 09.08.2022).

Рис. 4.14. Bankhotel | Отели Украины. URL: <https://kompastour.com/kz/rus/country/ukraine/lvov/bankhotel/> (дата звернення:
10.08.2022).

Рис. 4.15. Silva V. Bankhotel / KUDIN architects. *ArchDaily*. URL: <https://www.archdaily.com/957043/bankhotel-kudin-architects> (date of access:
10.08.2022).

Рис. 4.16.-4.17. Фото автора.

Рис. 4.18. Схема автора.

Рис. 4.19. Art-Invest Real Estate | Palais am Pariser Platz. Art-Invest Real
Estate. URL: <https://www.art-invest.de/projekt/palais-am-pariser-platz/> (date of
access: 10.08.2022).

Рис. 4.20. DSC Legal. *DSC Legal – Notare und Rechtsanwälte im Herzen
Berlins*. URL: <https://dsc-legal.com/de/ueber-uns/galerie> (дата
звернення: 19.12.2021); DZ Bank Berlin Frank Gehry Architects. *Architekturfotografie
Industriefotografie Berlin*. URL: <https://www.sichtkreis.com/portfolio/dz-bank-berlin>
(date of access: 10.08.2022).

Рис. 4.21. Centre nautique Tony Bertrand (août 2022) Horaires | Infos & avis | Toolyon. TooLyon : la référence Tourisme & Loisirs à Lyon depuis 2005. URL: <https://www.toolyon.com/loisirs/piscine/centre-nautique-tony-bertrand/> (date of access: 10.08.2022).

Рис. 4.22. Aparthotel Q7 Lodge 4 | The Berges du Rhône. Apart-Hôtel Q7 Lodge 4 à Lyon | SITE OFFICIEL, réservez en direct. URL: <https://www.q7-lodge.com/en/tourism/banks-of-the-rhone.html> (date of access: 10.08.2022).

Рис. 4.23. Willsher K. Story of cities #12: Haussmann rips up Paris – and divides France to this day. the Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/cities/2016/mar/31/story-cities-12-paris-baron-haussmann-france-urban-planner-napoleon> (date of access: 11.08.2022).

Рис. 4.24. Paris Was Rebuilt: How Baron Haussmann Created the Metropolis We Know Today. My Modern Met. URL: <https://mymodernmet.com/paris-france-haussmannization/> (date of access: 11.08.2022).

Рис. 4.25. Climespace. Home | Paris Action Climat. URL: <https://parisactionclimat.paris.fr/fr/climespace> (date of access: 10.08.2022).

Рис. 4.26. Панорама Києва. *archunion.format*. URL: http://archunion.format.com.ua/panorama-kiev_013.shtml (дата звернення: 19.12.2021).

Рис. 4.27. Схема автора

Рис. 4.28. Щурек В. Місто з попелу. Як Варшаву вдалося відбудувати після війни. РБК-Україна. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/travel/gorod-pepla-varshavu-udalos-otstroit-vtoroy-1657207615.html> (дата звернення: 24.09.2022).

Рис. 4.29. Варшава, Польща – все про місто, визначні пам'ятки Варшави з фото. Мандри-клуб. URL: <https://mandry.club/mista/varshsva/> (дата звернення: 24.09.2022).

Рис. 4.30. Право на площадь. *Архи Ру*. URL: <https://archi.ru/world/84089/pravo-na-ploschad> (дата звернення: 19.12.2021).

Рис. 4.31. Современная агора. Как оживить городскую площадь? - PRAGMATIKA.MEDIA - Украина, Киев. *PRAGMATIKA.MEDIA*.

URL: https://pragmatika.media/sovremennaja-agora-kak-ozhivit-gorodskuju-ploshhad/?fbclid=IwAR2Bv1L5WTK09-4xvUe1_nezliwMdc2X62SSIUvijf9-tjkmv-5N4mFQgw (дата звернення: 03.02.2022).

Рис. 4.32. Design You Trust | Luxury travel destinations, What is christmas, Old lights. Pinterest. URL: https://www.pinterest.com/pin/122089839874336265/?nic_v3=1a5VNwzEG (date of access: 24.09.2022).

Рис. 4.33. Город потерянных идей: как живет бразильская Куритиба. *Вокруг света*. URL: <https://www.vokrugsveta.ru/article/207102/> (дата звернення: 19.12.2021).

Рис. 4.34. Les îlots de fraîcheur de retour. Site de la Ville et l'Eurométropole de Strasbourg | Strasbourg.eu. URL: <https://www.strasbourg.eu/-/webmag-ilot-fraicheur-2022> (date of access: 12.08.2022).

Рис. 4.35. Фото автора.

Рис. 4.36. У Будапешті створили дзеркальні кіоски біля історичних пам'яток міста - PRAGMATIKA.MEDIA - Україна, Київ. *PRAGMATIKA.MEDIA*. URL: https://pragmatika.media/news/u-budapeshti-stvorili-dzerkalni-kioski-bilja-istorichnih-pam-jatok-mista/?fbclid=IwAR0tKJ11Bu9Jv_Xb0QgtxwEs72K4sKXof8oTqpV1rmC00FPpKkjf9cb_7U4 (дата звернення: 03.02.2022).

Рис. 4.37. У Швейцарії встановили пересувні павільйони, які мають поліпшити міське дозвілля - PRAGMATIKA.MEDIA - Україна, Київ. *PRAGMATIKA.MEDIA*. URL: https://pragmatika.media/news/u-shvejcarii-vstanovili-peresuvni-paviljoni-jaki-majut-polipshiti-miske-dozvillja/?fbclid=IwAR15Y1LC9b8264RV_ITQrA_tC3tF5gN6JbdDacYIj57wlSK16m4ylEDdLs (дата звернення: 14.08.2022).

Рис. 4.38. admin. Джанет Эчельман устанавливает огромную сетчатую скульптуру над мэром Plaza Plaza. *Furniture home wares*. URL: <https://ru.furniturehomewares.com/2018-02-19-janet-echelman-installation-madrid-plaza-mayor-spain> (дата звернення: 19.12.2021).

Рис. 4.39. Diller Scofidio + Renfro: завершение парка The High Line. *Интерьер+Дизайн*. URL: <https://www.interior.ru/architecture/9792-diller-scofidio-renfro-zavershenie-parka-the-high-line.html> (дата звернения: 03.02.2022).

Рис. 4.40. Иммерсивные и интерактивные. Ландшафты, которые мы зажигаем - PRAGMATIKA.MEDIA - Украина, Киев. *PRAGMATIKA.MEDIA*. URL: <https://pragmatika.media/immersivnye-i-interaktivnye-landshafty-kotorye-my-zazhigaem/?fbclid=IwAR1shQs2gyhQ9b1F4xZ32sI8ZYtKJGvTTwfjLhQkyFer7UW16f8RVrbKR8A> (дата звернения: 03.02.2022).

Рис. 4.41. Museum of London begins collecting objects and stories of Covid-19 in the capital - Museums + Heritage Advisor. Museums + Heritage Advisor. URL: <https://advisor.museumsandheritage.com/news/museums-of-london-begins-collecting-objects-and-stories-of-covid-19-in-the-capital/> (date of access: 10.08.2022).

Рис. 4.42. Современный городской музей: от истории семьи до истории страны. *ФОНД РУССКИЙ МИР*. URL: <https://ruskiymir.ru/publications/266800/> (дата звернения: 19.12.2021).

Рис. 4.43. Baldwin E. Museum of London's New Home Receives Planning Approval. *ArchDaily*. URL: <https://www.archdaily.com/944062/museum-of-londons-new-home-receives-planning-approval> (date of access: 10.08.2022).

Рис. 4.44. Парубский И. Переможець конкурсу "Ukrainian Urban Awards-2020-2021" Проект: Реконструкція вулиці Короленка в м. Дніпро в номінації «Урбаністичний простір та ландшафт». Ведучий архітектор: *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/i.parubsky/posts/5302887049727567> (дата звернення: 12.12.2021).

Рис. 4.45. Pragmatika. "Движущиеся дюны" – игровая площадка от архитектурной студии NÓS в Монреале. С помощью оптической иллюзии авторы инсталляции хотели создать мираж в *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/PRAGMATIKA/posts/916587852310299> (дата звернения: 12.12.2021).

Рис. 4.46. Игорь Парубский с Вячеславом Апетом. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/i.parubsky/posts/5054868521196089> (дата

звернення: 09.12.2021).

Рис. 4.47. Публічний простір міста. *Студія ландшафтної архітектури KOTSIUBA*. URL: <https://kotsiuba.com/article/publicnij-prostir-mista> (дата звернення: 19.12.2021), carve - potgieterstraat. carve, ontwerp en ingenieursbureau. URL: <https://www.carve.nl/nl/item/18> (date of access: 12.08.2022).

Рис. 4.8. Louis Vuitton inserts a yellow racetrack at the Louvre for Spring Summer 2023 show. Dezeen. URL: <https://www.dezeen.com/2022/06/28/louis-vuitton-spring-summer-2023-menswear-fashion/> (date of access: 14.08.2022).

Рис. 4.49.-4.50. Фото автора.

Рис. 4.51. 10 кращих громадських просторів, відкритих у 2015 році. *Платформа розвитку міст*. URL: <http://urbanua.org/dosvid/zakordonnipryklady/136> (дата звернення: 19.12.2021).

Рис. 4.52. У Відні озеленюють фасади будівель, аби уникнути літньої спеки - PRAGMATIKA.MEDIA - Україна, Київ. PRAGMATIKA.MEDIA. URL: https://pragmatika.media/news/u-vidni-ozelenjuyut-fasadi-budivel-abi-uniknuti-litnoi-speki/?fbclid=IwAR05UzGTsaVELyKnfJJalEONnUknHvMwyiWJNYKlwE_Z7vyYWf0BvtiIhA (дата звернення: 14.08.2022).

Рис. 4.53. Фото автора.

Рис. 4.54. Pragmatika. Архітектурне бюро MVRDV створило у Роттердамі тимчасову інсталяцію – 600-метровий прогулянковий міст, який з'єднує кілька дахів. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/PRAGMATIKA/posts/pfbid02hnACZho1X3gGjauj4HPPVSkAyzseNvuxp2juYHGKw8y3ZPjF4g4vdR11Yzw7Fomfl> (дата звернення: 19.08.2021).

Рис. 4.55. Pragmatika. Первое в Украине публичное пространство с полноценным биодинамическим светом открыли в UNIT.City. Команда Николай Каблука (Nikolay Kabluka) разработала освещение, которое. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/PRAGMATIKA/posts/897807577521660> (дата звернення: 24.12.2021).

Рис. 4.56. В Дніпрі створили пішохідну вулицю європейського рівня.

Головний архітектор Дмитро Волик пояснює, як це вдалося - Хмарочос. *Хмарочос*. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2020/11/18/v-dnipri-stvoryly-pishohidnu-vulytsyu-yevropejskogo-rivnya-golovnyj-arhitektor-royasnyuye-yak-tse-vdalosya/> (дата звернення: 19.12.2021).

Рис. 4.57. Улица Короленко и инклюзивный парк в Днепре вошли в ТОП-15 лучших урбан-проектов десятилетия (ФОТО). Новини Дніпра | Gorsovet. URL: <https://gorsovet.com.ua/post/ulica-korolenko-i-inklyuzivnyj-park-v-dnepre-voshli-v-top-15-luchshih-urban-proektov-desyatiletija-foto> (дата звернення: 09.08.2022).

Рис. 4.58. Moorfields Eye Hospital | Carl Stahl Architecture. *Archilovers*. URL: <https://www.archilovers.com/projects/179490/moorfields-eye-hospital.html> (дата звернення: 19.12.2021).

Рис. 4.59. Публичное пространство как дисплей. A-Station: walk&art - PRAGMATIKA.MEDIA. *PRAGMATIKA.MEDIA*.

URL: https://pragmatika.media/publichnoe-prostranstvo-kak-displej-a-station-walk-art/?fbclid=IwAR2_jmJs03jR9pNYV5M3gwRA-UuaLsCNyNj-_TGl-MuAEQ8yiI557QbRA6E (дата звернення: 19.12.2021); GIBL architecture magazine one - Lookbook: освітлення історичних будівель. Модульні будівлі - Журнал GIBL EN №6. URL: <https://www.getinspiredbylight.com/gibl-architecture-magazine-one/lookbook-lighting-for-historical-buildings/> (дата звернення: 13.08.2022).

Рис. 4.60. Праздник света в Лионе | Феерия. *Турфірма Феєрія: туризм та подорожі. Турфірма в Києві, Україна*. URL: <https://feerie.com.ua/ru/blog/669> (дата звернення: 19.12.2021).

Рис. 4.61. Light Move Festival. *Turystyczny Portal Łódź*. URL: <https://lodz.travel/ru/turizm/sobytaja/festivali-v-lodzi/light-move-festival/> (date of access: 31.01.2022).

Рис. 4.62. KievVlast. В Киеве 31 марта на Софийской площади откроется фестиваль “Французская весна в Украине”. *КиевВласть - Новости Киева информационно-аналитический портал, посвященный проблемам власти в Киеве и столичном регионе*. URL: <https://kievvlast.com.ua/news/v-kieve-31-marta-na-sofijskoj-ploshhadi-otkroetsya-festival-frantsuzskaya-vesna-v-ukraine> (дата

звернення: 03.02.2022).

Рис. 4.63. Топ 30 – пам'ятки Лісабона | #ТЕГ. #ТЕГ |.
URL: <http://teg.com.ua/top-30-pamyatki-lisabona/> (дата звернення: 03.02.2022).

Рис. 4.64. ТОП-20 місць Лісабона, які вам потрібно побачити. *tripmydream.ua*. URL: <https://tripmydream.ua/media/podborki/20-mest-kotorye-stoit-posetit-v-lissabone> (дата звернення: 03.02.2022).

Рис. 4.65. Топ 30 – пам'ятки Лісабона | #ТЕГ. #ТЕГ |.
URL: <http://teg.com.ua/top-30-pamyatki-lisabona/> (дата звернення: 03.02.2022);
Португалія. Полуниця з Портвейном. Ліссабон, Порто, Сінтра, Мадрид, Мон Сан Мішель, Сен Мало, Бордо, Андорра, Ансі, Страсбург. Туристична агенція Дон Кіхот. URL: <https://donkihot.com.ua/tours/portugaliya-polunytsya-z-portvejnom-lissabon-porto-sintra-madryd-mon-san-mishel-sen-malo-bordo-andorra-ansi-strasburg/> (дата звернення: 03.02.2022).

Рис. 4.66. Схема автора